PETER FRANKOPAN

NOILE DRUMURI ALE MĂTĂSII

PREZENTUL ȘI VIITORUL LUMII

ISTORIE
TREI

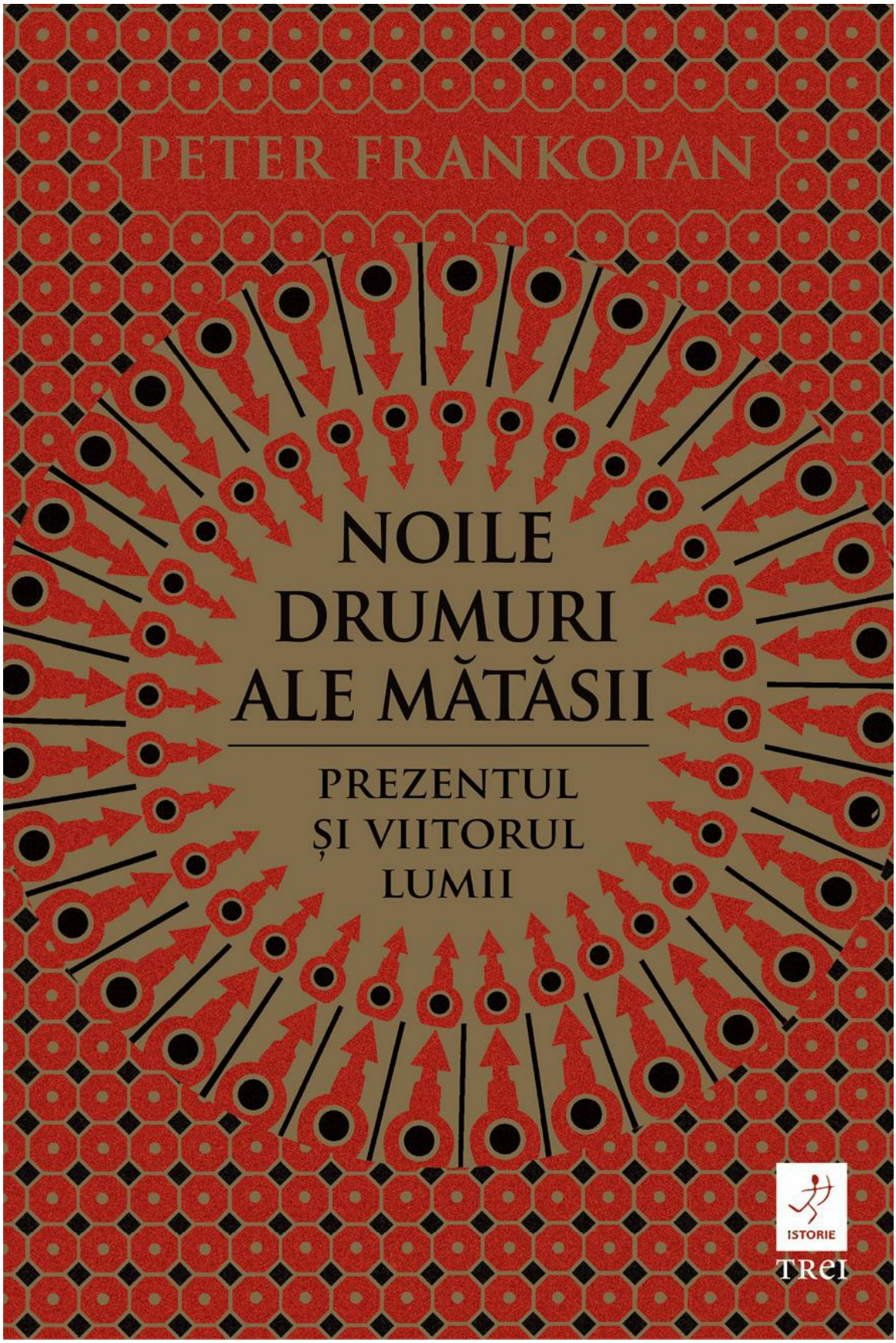
PETER FRANKOPAN
NOILE DRUMURI ALE MĂTĂSII
PREZENTUL ȘI VIITORUL LUMII
ISTORIE
TREI

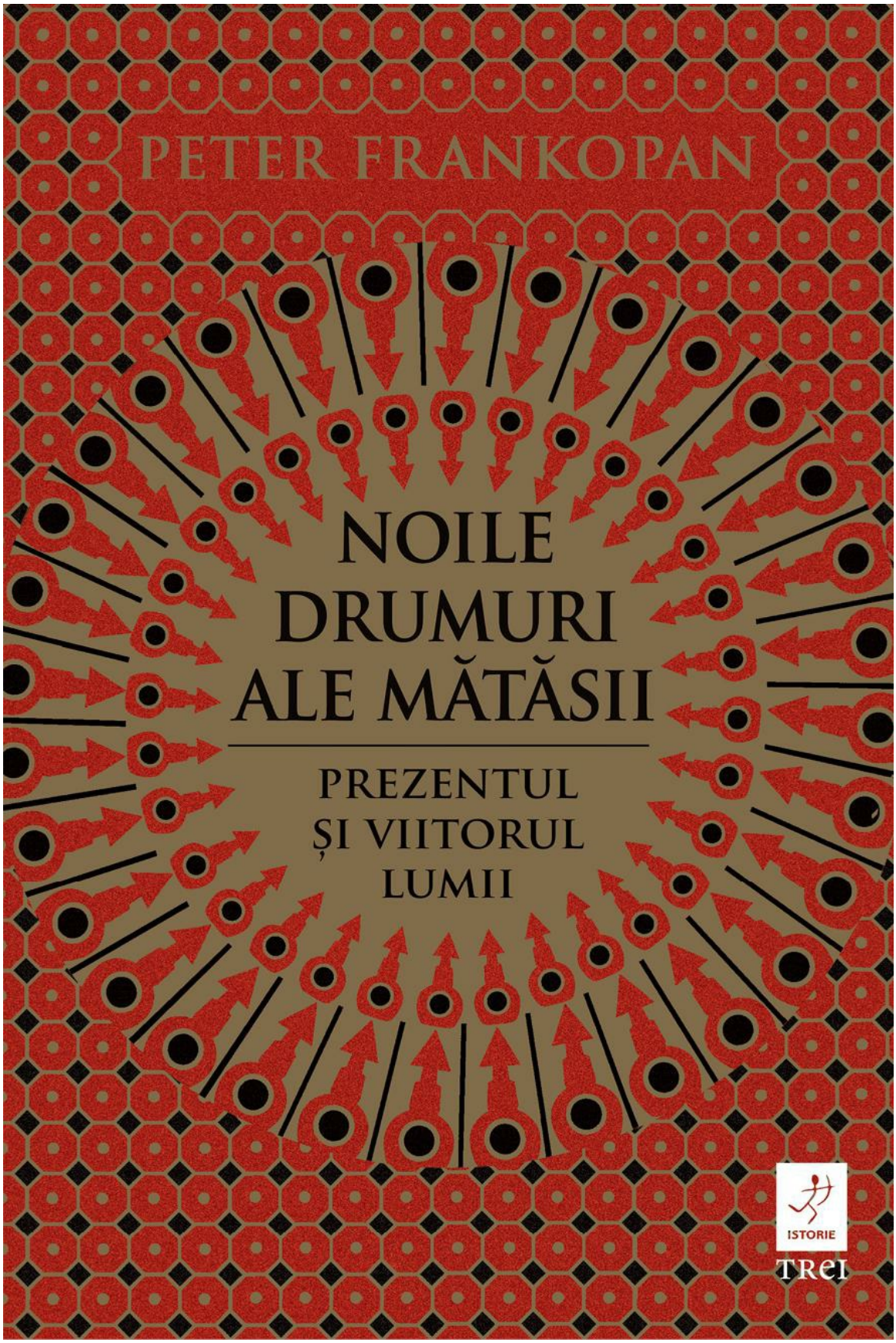
PETER FRANKOPAN
NOILE DRUMURI ALE MĂTĂSII
PREZENTUL ȘI VIITORUL LUMII
ISTORIE
TREI

PETER FRANKOPAN
NOILE DRUMURI ALE MĂTĂSII
PREZENTUL ȘI VIITORUL LUMII
ISTORIE
TREI

Colecție coordonată de

LIVIA SZÁSZ

PETER FRANKOPAN

NOILE DRUMURI ALE MĂTĂSII

PREZENTUL ȘI VIITORUL LUMII

Traducere din engleză de
Smaranda Nistor

TREI

Editori:

Silviu Dragomir

Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:

Magdalena Mărculescu

Redactare:

Florin-Răzvan Mihai

Director producţie:

Cristian Claudiu Coban

Dtp:

Mihaela Gavriloiu

Corectură:

Duşa Udrea-Boborel

Irina Mușătoiu

Oana Apostolescu

Conţinutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimţământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosinţă al lucrării nu este transferabil.

Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparţin persoanei juridice Editura Trei SRL.

Titlul original: The New Silk Roads: The Present and Future of the World

Autor: Peter Frankopan

Copyright © Peter Frankopan, 2018

Copyright © Editura Trei, 2021 pentru prezenta ediţie

O.P. 16, Ghişeul 1, C.P. 0490, Bucureşti

Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20

e-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN (print): 978-606-40-0944-9

ISBN (epub): 978-606-40-1275-3

Lui Louis Frankopan, minunatul și iubitul meu tată

(1939–2018)

0 500 1000 1500 2000 kilometri
0 250 500 750 1000 1250 mile
FEDERAȚIA RUSĂ
KAZAHSTAN
MONGOLIA
CHINA
UCRAINA
BELARUS
TURCIA
SIRIA
IRAK
IRAN
AFGANISTAN
PAKISTAN
INDIA
EGIPT
ARABIA SAUDITĂ
SUDAN
ETIOPIA
SUDANUL DE SUD
SOMALIA
YEMEN
OMAN
KUWAIT
QATAR
E.A.U.
CIPRU
LIBAN
ISRAEL
IORDANIA
GEORGIA
AZER.
ARMENIA
TURKMENISTAN
UZBEKISTAN
TADJIKISTAN
KÎRGÎZSTAN
NEPAL
BHUTAN
BANGLADESH
MYANMAR
LAOS
THAILANDA
CAMBODGIA
VIETNAM
COREEA DE NORD
COREEA DE SUD
TAIWAN
FILIPINE
MALAYSIA
BRUNEI
INDONEZIA
SRI LANKA
MALDIVE
SEYCHELLES
ERITREEA
DJIBOUTI
KENYA
UGANDA
REP. DEM. CONGO
RWANDA
BURUNDI
TANZANIA
Marea Neagră
Marea Caspică
Marea Roșie
Marea Arabiei
Golful Bengal
Golful Aden
Golful Persic
Oceanul Indian
DEȘERTUL GOBI
DEȘERTUL TAKLA MAKAN
Sankt-Peterburg
Moscova
Minsk
Kiev
Harkov
Donețk
Volgograd
Samara
Perm
Ekaterinburg
Celeabinsk
Omsk
Novosibirsk
Krasnoiarsk
Irkutsk
Lacul Baikal
Astana
Karagandi
Ulaanbaatar
Harbin
Urumqi
Almaty
Bishkek
Tașkent
Samarkand
Dușanbe
Kașgar
Hotan
Shenyang
Beijing
Tianjin
Dalian
Phenian
Seul
Taiwan
Jinan
Qingdao
Lanzhou
Zhengzhou
Xian
Wuxi
Suzhou
Nanjing
Shanghai
Hangzhou
Wuhan
Yiwu
Chengdu
Chongqing
Nanchang
Wenzhou
Fuzhou
Quanzhou
Taipei
Kunming
Dongguan
Xiamen
Shantou
Guangzhou
Shenzhen
Hong Kong
Hanoi
Vientiane
Yangon (Rangoon)
Bangkok
Phnom Penh
Ho Și Min
Manila
Cebu
Medan
Kuala Lumpur
Singapore
Palang
Pelambang
Kochi
Chennai
Bangalore
Colombo
Hambantota
Hyderabad
Mumbai
Pune
Surat
Ahmedabad
Karachi
Jaipur
New Delhi
Lucknow
Kanpur
Kathmandu
Dhaka
Calcutta
Thimphu
Thana
Jodhpur
Lahore
Multan
Quetta
Kandahar
Ghazni
Jalalabad
Kabul
Herat
Mashhad
Așhabad
Turkmenabat
Mary
Tabriz
Mosul
Kirkuk
Kermanșah
Teheran
Kum
Isfahan
Yazd
Shiraz
Basra
Bagdad
Damasc
Amman
Ierusalim
Beirut
Alexandria
Cairo
Nil
Tigru
Eufrat
Indus
Ganga
Brahmaputra
Salween
Irrawaddy
Mekong
Chang Jiang
Huang He
Yangtze
Adana
Izmir
Ankara
Istanbul
București
Odessa
Rostov pe Don
Volga
Don
Dunăre
Nipru
Marea Mediterană
Marea Azov
Marea Arabiei
Golful Persic
Golful Aden
Marea Roșie
Marea Chinei de Est
Marea Chinei de Sud
Oceanul Indian
Khartoum
Asmara
Addis Abeba
Juba
Mogadishu
Kampala
Nairobi
Aden
Sanaa
Riyadh
Medina
Mecca
Jeddah
Muscat
Abu Dhabi
Dubai
Doha
Gwadar
Chabahar
Djibouti
Tripoli
Benghazi
Sirte
Algeria
Libia
Egipt
Sudan
Ciad
Niger
Nigeria
Mali
Mauritania
Algeria
Maroc
Spania
Franța
Italia
Grecia
Bulgaria
Ucraina
Belarus
Polonia
Germania
Suedia
Norvegia
Finlanda
Estonia
Letonia
Lituania
Rusia
Kazahstan
Mongolia
China
Coreea de Nord
Coreea de Sud
Japonia
Taiwan
Filipine
Malaysia
Brunei
Indonezia
Singapore
Thailanda
Cambodgia
Laos
Vietnam
Myanmar
Bangladesh
India
Sri Lanka
Maldive
Nepal
Bhutan
Pakistan
Afganistan
Iran
Irak
Kuweit
Qatar
Emiratele Arabe Unite
Oman
Yemen
Arabia Saudită
Iordania
Liban
Israel
Siria
Turcia
Cipru
Georgia
Armenia
Azerbaidjan
Turkmenistan
Uzbekistan
Tadjikistan
Kîrgîzstan
Ucraina
Belarus
Moldova
Polonia
Germania
Suedia
Norvegia
Finlanda
Estonia
Letonia
Lituania
Rusia
Kazahstan
Mongolia
China
Coreea de Nord
Coreea de Sud
Japonia
Taiwan
Filipine
Malaysia
Brunei
Indonezia
Singapore
Thailanda
Cambodgia
Laos
Vietnam
Myanmar
Bangladesh
India
Sri Lanka
Maldive
Nepal
Bhutan
Pakistan
Afganistan
Iran
Irak
Kuweit
Qatar
Emiratele Arabe Unite
Oman
Yemen
Arabia Saudită
Iordania
Liban
Israel
Siria
Turcia
Cipru
Georgia
Armenia
Azerbaidjan
Turkmenistan
Uzbekistan
Tadjikistan
Kîrgîzstan

Introducere

În 2015, când a apărut, cartea Drumurile Mătăsii – O nouă istorie a lumii a atins un nerv. Ca autor, firește că speram ca oamenii să citească și să le placă ceea ce scrisesem; ca istoric și profesor de istorie însă, de mult descoperisem că temele de care îmi doream să mă ocup trezeau prea puțin interesul celor din jurul meu. La cocktailuri și dineuri, conversațiile despre munca mea de cercetare nu durau aproape niciodată prea mult timp și, chiar și cu colegii mei, interacțiunea era, de obicei, direct legată de perioade sau de regiuni ce prezentau un interes reciproc.

Ca urmare, succesul cărții Drumurile Mătăsii m-a luat prin surprindere. Cartea s-a vândut în peste un milion de exemplare în toată lumea, petrecând opt luni în Topul 10 al publicației Sunday Times și devenind bestseller în Marea Britanie, țările din Golful Persic, India și China. S-a vădit în final că o mulțime de oameni voiau să știe mai multe despre lumea din jurul lor — despre alte popoare, culturi și regiuni care s-au bucurat de vremuri glorioase în trecut. S-a vădit în final că numeroși cititori erau foarte interesați de lucrări în care autorul să se concentreze mai puțin asupra Europei și a Occidentului, așa cum se proceda stăruitor, în general, până atunci, și să își îndrepte atenția asupra Asiei și a Orientului.

Cititorii își doreau, de asemenea, cărți care să sublinieze rolul și importanța conexiunilor realizate între continente de-a lungul vremii. La sfârșitul secolului al XIX-lea, geograful german Ferdinand von Richthofen a născocit un termen pentru a descrie rețelele de schimb dintre China dinastiei Han și lumea de dincolo de hotarele ei. El le-a numit die Seidenstraßen — „Drumurile Mătăsii“ —, expresie ce a aprins imaginația cărturarilor și a publicului larg deopotrivă.[1]

Conceptul lui Richthofen privind Drumurile Mătăsii nu identifica o anume arie geografică, ci se referea la modul cum mărfurile, ideile și oamenii

circulau între Asia, Europa și Africa și căuta să explice în ce fel se creau, practic, legăturile între Oceanul Pacific, Marea Chinei de Sud, Marea Mediterană și, în cele din urmă, Oceanul Atlantic. De fapt, această lipsă de precizie poate fi și utilă — nu în ultimul rând, pentru că nu era vorba câtuși de puțin de „drumuri“ în sensul modern al cuvântului, sau pentru că astfel se estompau diferențele dintre comerțul pe distanțe lungi și cel pe distanțe scurte, sau chiar pentru că se făcea negoț cu nenumărate bunuri și mărfuri în afară de mătase, de multe ori chiar în cantități mult mai mari decât în cazul țesăturilor scumpe.

De fapt, sintagma Drumurile Mătăsii este utilizată pentru a descrie modul în care popoare, culturi și continente și-au întrețesut destinele. Astfel, ne ajută să înțelegem mai bine cum s-au răspândit în trecut religiile și limbile și, în același timp, ne arată cum s-au propagat ideile din domeniul gastronomiei, modei și artei, cum au rivalizat și cum și-au împrumutat reciproc anumite elemente. Drumurile Mătăsii scot în evidență cât este de important să deții controlul asupra resurselor și a comerțului pe zone întinse și, prin urmare, ne ajută să înțelegem contextul și scopul expedițiilor întreprinse peste deșerturi și oceane, expediții ce au contribuit la făurirea unor mari imperii. Drumurile Mătăsii ne arată cum a fost stimulată inovația tehnologică de-a lungul a mii de kilometri, dar și cum violența și boala au urmat deseori aceleași tipare ale distrugerii. Cu ajutorul Drumurilor Mătăsii, trecutul nu ni se mai înfățișează ca o succesiune de epoci în care regiuni întregi au rămas izolate și independente unele de altele. Ele ne ajută să vedem ritmul în care lumea a fost conectată timp de milenii pe parcursul istoriei, ca parte a unui trecut mai amplu, atotcuprinzător și global.

*

Multe lucruri s-au schimbat în cei câțiva ani care au trecut de la publicarea Drumurilor Mătăsii. Din perspectiva mea de istoric, s-au înregistrat progrese cu adevărat incitante în modul cum înțelegem trecutul. Oameni de știință din domenii variate, interesați de perioade și regiuni diferite, au produs lucrări pe cât de inovatoare, pe atât de captivante. Utilizând imaginile din satelit și

metoda analizei spaţiale, arheologii au identificat sisteme de irigaţii alcătuite din cisterne, canale şi baraje ce datează din secolul al IV-lea d.Hr., cu ajutorul cărora înţelegem cum reuşeau oamenii să facă agricultură în condiţiile vitrege din nord-vestul Chinei, într-o perioadă în care schimburile cu ţinuturi îndepărtate abia începeau să se dezvolte.[2]

Cercetători afiliaţi Parteneriatului pentru Cartografierea Patrimoniului Afgan au valorificat datele culese de sateliţi comerciali şi de spionaj, precum şi de dronele folosite în activitatea de supraveghere militară din Afganistan. S-a obţinut o imagine detaliată a unei reţele de caravanseraiuri, canale de apă şi ansambluri de locuinţe unde erau găzduiţi odinioară călătorii din Centrul Asiei, ceea ce schimbă perspectiva noastră asupra modului în care erau legate între ele în trecut Drumurile Mătăsii.[3] Faptul că mare parte din această muncă s-a făcut de la distanţă arată totodată în ce fel evoluează cercetarea în secolul XXI.[4]

Progresul metodelor ştiinţifice a pus într-o nouă lumină şi relaţia dintre nomazi şi locuitorii marilor oraşe din inima Asiei în epoca premodernă. Analiza cu izotopi de carbon şi azot a 74 de rămăşiţe umane din 14 morminte din Asia Centrală ne ajută să descoperim obiceiurile alimentare ale celor care trăiau în comunităţi stabile, spre deosebire de cele nomade — sugerând, în acelaşi timp, că nomazii se bucurau de o varietate mai mare în alimentaţie decât locuitorii satelor, târgurilor şi ai oraşelor mari. La rândul ei, această informaţie ridică întrebări importante despre rolul jucat de populaţiile nomade în apariţia noilor tendinţe şi a noilor mode culturale de-a lungul a sute şi, uneori, a mii de kilometri.[5]

Dovezi genetice şi etnolingvistice au fost folosite în paralel pentru a arăta cum s-a suprapus răspândirea pădurilor de nuci peste evoluţia limbii în zone vaste din Asia. Rămăşiţele fosilizate ale unor sâmburi de nucă uscaţi sugerează că nucii erau special plantaţi în chip de investiţie agricolă pe termen lung de negustorii şi călătorii care foloseau Drumurile Mătăsii — ceea ce a dus la o înţelegere mai bună a relaţiei dintre mediul natural şi impactul produs de creşterea schimburilor la nivel local, regional şi chiar pe întinderi mai mari. La fel ca toate celelalte rute comerciale, Drumurile Mătăsii au jucat rolul unor „coridoare genetice“ pentru oameni, plante şi animale deopotrivă.[6]

De asemenea, mai sunt de menţionat şi noile cercetări care stabilesc o

legătură între originile idişului şi schimbul comercial de pe teritoriul Asiei şi care susţin că evoluţia acestei limbi a fost legată de măsurile menite să protejeze siguranţa tranzacţiilor prin inventarea unui idiom accesibil doar unui grup restrâns de oameni.[7] Situaţia seamănă izbitor cu ceea ce se întâmplă în secolul XXI: criptomonedele şi tehnologia blockchain îi ajută pe comercianţi să efectueze tranzacţii în condiţii de siguranţă. De asemenea, există dovezile surprinzătoare furnizate de tehnologia de ultimă generaţie a analizei carotelor de gheaţă, folosite cu scopul de a aduce o nouă perspectivă asupra efectului devastator al Ciumei Negre, arătând amploarea dezastrului provocat de prăbuşirea producţiei de metale la mijlocul secolului al XIV-lea.[8]

Documente desecretizate în 2017, conţinând stenograma întâlnirii din 1952 dintre Sir Christopher Steel, ambasadorul Marii Britanii la Washington, şi Henry Byroade, adjunctul secretarului de stat pentru afaceri externe al Statelor Unite ale Americii, care au discutat posibilitatea unei lovituri de stat prin care să fie înlăturat de la putere premierul Iranului, ne ajută să înţelegem cu mai multă claritate cum a prins formă acel plan nefericit.[9] De asemenea, accesul recent la planurile secrete ale Statelor Unite ale Americii referitoare la declanşarea unor ipotetice atacuri nucleare la începutul Războiului Rece aduce la lumină informaţii importante despre intenţiile militare şi strategice americane şi despre soluţiile identificate în acea perioadă pentru neutralizarea Uniunii Sovietice în eventualitatea unui război.[10]

Iată doar câteva exemple care demonstrează cum istoricii utilizează în continuare diferite metode pentru a cunoaşte şi a înţelege mai bine trecutul. Tocmai de aceea istoria este o disciplină atât de pasionantă şi de incitantă: te îndeamnă să meditezi la evenimente petrecute în altă epocă într-o manieră diferită şi, totodată, să descoperi conexiuni ce aduc laolaltă popoare, regiuni, idei şi teme de reflecţie. Ultimii ani au mai clarificat un aspect: oricât de traumatizantă ori de absurdă ar putea părea viaţa politică în prezent, când are loc Brexitul, afacerile europene trec printr-o criză, iar în America se desfăşoară mandatul de preşedinte al lui Trump, ţările de pe Drumurile Mătăsii contează cu adevărat în secolul XXI. Deciziile importante nu se iau la Paris, Londra, Berlin ori Roma — aşa cum se întâmpla în urmă cu o sută de ani —, ci la Beijing, Moscova, Teheran, Riyādh, New Delhi, Islamabad, Kabul şi în zonele stăpânite de talibani în Afganistan, la Ankara, Damasc şi Ierusalim. Trecutul lumii a fost modelat de ceea ce se întâmpla de-a lungul

Drumurilor Mătăsii; la fel se va întâmpla și în viitor.

Rândurile care urmează oferă o fotografie detaliată a lumii contemporane, dar privite printr-un obiectiv cu unghi larg în speranța că va oferi contextul evenimentelor ce au loc pe mapamond, și totodată aduc în prim-plan unele dintre temele de importanță majoră pentru viețile și traiul nostru. Drumurile Mătăsii se află în centrul acestui tablou — de fapt, nu putem înțelege ce se întâmplă în prezent și ce ne pregătește viitorul fără să ținem cont de regiunea cuprinsă între estul Mediteranei și Oceanul Pacific. Așadar, volumul de față își propune să aducă la zi informațiile și să interpreteze evenimentele petrecute în ultimii ani, într-o perioadă de transformări profunde.

Din 2015 încoace, lumea s-a schimbat spectaculos. Occidentul se confruntă cu mai multe greutăți și provocări, scriam eu în Drumurile Mătăsii, așa cum demonstrează votul în favoarea Brexit-ului și incertitudinea legată de viitorul Uniunii Europene, teme pe care le voi aborda în noua mea carte. De asemenea, Statele Unite ale Americii se află pe o nouă traiectorie, în urma alegerii lui Donald Trump ca președinte — un parcurs dificil de monitorizat și evaluat. Problema nu rezidă atât în mesajele postate de președinte pe Twitter — o permanentă sursă de amuzament pentru experți —, cât în efortul de a înțelege dacă la Casa Albă se dorește retragerea Americii din politica mondială sau remodelarea ei — și de ce. Și această temă este discutată în cartea de față.

Pe urmă mai este și Rusia, unde s-a deschis un nou capitol al relațiilor cu Occidentul, în ciuda faptului că de două decenii încoace țara este condusă neîntrerupt de președintele Putin împreună cu cercul său de apropiați. Intervenția militară din Ucraina, presupusa implicare în alegerile din SUA și Marea Britanie și acuzațiile privind tentativa de asasinare a unui fost ofițer de informații au dus la cel mai dificil moment din istoria relațiilor Rusiei cu Vestul de la căderea Zidului Berlinului încoace — și, după cum vom vedea, au reconfigurat politica Moscovei la sud și est.

În inima lumii, problemele constante din Afganistan, criza declanșată în Siria ca urmare a războiului civil și complicatul proces de reconstrucție din Irak stârnesc neîncredere, în ciuda considerabilelor investiții financiare, militare și strategice care s-au făcut în strădania de a îmbunătăți situația în fiecare dintre cele trei țări. Neînțelegerile dintre Iran și Arabia Saudită, respectiv dintre

India și Pakistan sunt rareori aplanate, iar desele acuze reciproce nervoase amenință să transforme disputele verbale în conflicte militare.

Vremurile au fost dificile și pentru Turcia, unde, pe fondul problemelor economice și al protestelor de masă, a avut loc o tentativă de puci în 2016, când o facțiune a forțelor armate a încercat să pună mâna pe putere. În perioada imediat următoare, zeci de mii de oameni au fost arestați și se estimează că nu mai puțin de 150 000 de angajați au fost concediați din cauza unor ipotetice legături cu presupusul autor din umbră al tentativei de lovitură de stat, Fethullah Gülen. Printre cei care și-au pierdut locurile de muncă se numără magistrați, cadre universitare, profesori de liceu, educatori, polițiști, jurnaliști și militari de carieră.[11] Drept rezultat, lipsa de spațiu din închisori a devenit atât de acută, încât, în decembrie 2017, guvernul turc a anunțat că va mai construi 228 de închisori în următorii cinci ani, aproape dublând numărul penitenciarelor din țară.[12]

*

Și totuși, de-a lungul și de-a latul Asiei, acestea sunt vremuri ale speranței. Statele din regiune dau semnale clare că încearcă să își întărească colaborarea și să-și unească interesele, lăsând totodată în urmă vechile dispute. După cum vom vedea, numeroase inițiative, organizații și forumuri apărute în ultimii ani își propun să încurajeze colaborarea, cooperarea și dezbaterile și pledează pentru solidaritate și un viitor comun.

Noua filosofie a statelor din regiune a fost remarcată și valorificată de companiile al căror succes financiar depinde de capacitatea de a identifica și de a urma aceste tendințe. De exemplu, în 2015, Nike a introdus un nou model în gama pantofilor săi sport. Experiențele trăite de baschetbalistul Kobe Bryant cu ocazia călătoriilor sale în Italia și China „au stabilit conexiuni atât cu Europa, cât și cu Asia“, după cum declarau reprezentanții firmei, sugerându-le designerilor să se gândească la „legendarul Drum al Mătăsii, ca inspirație pentru noul model de pantof KOBE X Silk“.[13]

La aceşti pantofi sport se potriveşte foarte bine apa de toaletă Poivre Samarcande de la Hermès, cu „mirosul piperat-moscat şi cu uşoara notă de fum a lemnului proaspăt tăiat“, în care „sufletul bătrânului stejar, amestecat cu piper, continuă să trăiască în această aromă“. Produsul a fost inspirat tot de Drumurile Mătăsii: „Denumirea de Samarcande“, a dezvăluit maestrul parfumier Jean-Claude Ellena, „este un omagiu adus oraşului prin care caravanele de mirodenii treceau altădată în drumul dinspre Răsărit spre Apus.“[14]

Donald J. Trump, cel de-al 45-lea preşedinte al Statelor Unite ale Americii, a identificat şi mai rapid decât Nike şi Hermès potenţialul Drumurilor Mătăsii. În 2007, el a înregistrat marca Trump în Kazahstan, Uzbekistan, Kîrgîzstan, Turkmenistan, Azerbaidjan şi Armenia, cu intenţia de a produce votcă sub brandul numelui său. A procedat la fel şi în 2012, încercând să-şi înregistreze numele sub protecţia legislaţiei comerciale, pentru hoteluri şi proprietăţi imobiliare în toate ţările aflate de-a lungul axului central al Drumurilor Mătăsii, inclusiv în Iran, ţara pe care tot încearcă să o izoleze pe plan internaţional de când a preluat preşedinţia Americii, în 2017. Trump are afaceri şi în Georgia, unde a pus la cale planuri pentru construirea unor „cazinouri extravagante“, împreună cu Silk Road Group, o companie cu nume bine ales, o iniţiativă care a intrat ulterior în vizorul presei şi a stârnit multe dezbateri.[15]

Drumurile Mătăsii sunt omniprezente în toată Asia. Există, bineînţeles, nenumărate firme de turism care se oferă să îţi prezinte splendorile misteriosului trecut al ţărilor aflate în inima lumii, care s-au pierdut în negura vremii. Dar există şi multe realizări recente care revelă puterea reţelelor din prezent şi viitor, cât şi pe a celor din trecut. Un exemplu în acest sens ar fi centrul comercial Mega Silk Way din Astana, Kazahstan, iar un altul, eleganta revistă SilkRoad, pe care compania aeriană Cathay Pacific o oferă pasagerilor de pe cursele sale aeriene. În aeroportul din Dubai, călătorii sunt întâmpinaţi cu reclame ale băncii Standard Chartered, cu textul „O Centură. Un Drum. O Bancă pentru menţinerea legăturilor între afacerile pe care le aveţi în Africa, Asia şi Orientul Mijlociu“, în timp ce, în Kuwait, articolele din presă descriu cu entuziasm planurile pentru construcţia „Oraşului Mătăsii“ — proiect cu investiţii estimate la circa 100 de miliarde de dolari.[16] Să nu uităm de Turkmenistan, stat bogat în gaze naturale, situat la est de

Marea Caspică, unde s-a adoptat un slogan oficial pentru 2018: „Turkmenistan, inima Marelui Drum al Mătăsii“.[17]

În toată inima Asiei, cantitatea uriașă de resurse naturale ale regiunii generează un val de optimism. De exemplu, BP estimează că Orientul Mijlociu, Rusia și Asia Centrală dețin aproape 70% din totalul zăcămintelor de petrol și aproape 65% din cel al zăcămintelor de gaze naturale — fără a include aici și Turkmenistanul, unde se găsește Galkînîș, cel de-al doilea câmp gazeifer ca mărime din lume.[18]

Sau mai este bogăția agricolă a regiunii cuprinse între Marea Mediterană și Oceanul Pacific, unde țări precum Rusia, Turcia, Ucraina, Kazahstan, India, Pakistan și China furnizează peste jumătate din toată producția mondială de grâu, iar cele din Asia de Sud-Est și Asia de Est, cum ar fi Myanmar, Vietnam, Thailanda și Indonezia, furnizează aproape 85% din producția mondială de orez.[19]

Apoi mai sunt elementele naturale ca siliciul, cu rol important în microelectronică și în producția de semiconductori, Rusia și China împreună asigurând trei sferturi din producția mondială, și pământurile rare, ca de pildă ytriul, disprosiul și terbiul, esențiale pentru o gamă largă de produse, de la supermagneți și baterii până la servomotoare și laptopuri, domeniu în care China singură a asigurat peste 80% din producția mondială în 2016.[20] În timp ce viitorologii și pionierii rețelisticii vorbesc deseori despre posibilitatea ca inteligența artificială, geodatele culese prin sateliți și învățarea automatizată să schimbe modul cum trăim, muncim și gândim, puțini oameni se întreabă de unde provin materialele ce stau la baza noii lumi digitale sau ce se va întâmpla dacă furnizarea lor încetează ori ajunge să fie folosită în chip de armă comercială sau politică de cei care dețin aproape un monopol asupra rezervelor mondiale.

În regiune se mai găsesc și alte bogății care le asigură câștiguri importante celor care le controlează. Printre acestea se numără heroina, care timp de peste un deceniu a reprezentat o resursă financiară vitală pentru talibanii din Afganistan.[21] În 2015, un trimis al Organizației Națiunilor Unite raporta că existau „circa 500 000 de acri, echivalând cu aproximativ 780 de mile pătrate, dedicate cultivării macului opiaceu“. Prin comparație, a adăugat el, „aceasta înseamnă peste 400 000 de terenuri de fotbal american, cu tot cu zonele de

țintă“.[22] Creșterea susținută a cultivării macului în 2017 a dus la apariţia a 800 000 de acri ce produceau opiu şi la recolta record de peste 80% din piața mondială, care are o valoare totală de peste 30 de miliarde de dolari.[23]

Resursele au jucat dintotdeauna un rol esenţial în modelarea lumii. Capacitatea statelor de a le furniza cetăţenilor lor hrană, apă şi energie este evidentă şi importantă, la fel ca asigurarea protecţiei în faţa ameninţărilor din exterior. Această realitate arată cât de important este să deţii controlul asupra Drumurilor Mătăsii, dar explică, într-o anumită măsură, şi presiunea exercitată asupra drepturilor omului, libertăţii presei şi libertăţii de exprimare pe tot cuprinsul Asiei, aspect remarcat recent de Andrew Gilmour, secretarul-general adjunct al ONU pentru drepturile omului. „Unele guverne se simt ameninţate de orice fel de disidenţă“, a declarat el, „şi etichetează preocupările pentru protejarea drepturilor omului drept «amestec neavenit din partea unor forţe externe» în treburile lor interne, o tentativă de a răsturna regimul existent sau o încercare de a impune valori străine, «occidentale».“ Deciziile privind ale cui voci trebuie ascultate — sau nu — sunt strâns legate de consolidarea şi păstrarea puterii într-o lume în schimbare şi de frica stârnită de exprimarea unor puncte de vedere diferite.[24]

Trăim deja în secolul asiatic: o epocă în care deplasarea produsului intern brut (PIB) la nivel global, dinspre economiile dezvoltate ale Vestului către cele ale Estului, are loc la o scară şi cu o viteză uluitoare. Potrivit unor specialişti, se anticipează că, până la sfârşitul lui 2050, venitul pe cap de locuitor din Asia ar putea creşte de şase ori, în termenii parităţii puterii de cumpărare (PPC), ceea ce înseamnă că alte trei miliarde de asiatici vor atinge statutul de persoane bogate conform normelor actuale. Prin creşterea de aproape două ori a contribuţiei sale la PIB-ul mondial, atingând 52%, aşa cum susţin autorii unui recent raport, „Asia îşi va recâştiga poziţia de dominaţie economică pe care o deţinea cu vreo 300 de ani în urmă, înainte de Revoluţia Industrială.“[25] Transferul către Asia a puterii economice globale „ar putea avea loc ceva mai repede sau ceva mai încet“ este de acord autorul altui raport, „dar direcţia generală a schimbării şi natura istorică a acestei mutaţii sunt clare“. În mod similar, raportul respectiv arată că se inversează situaţia de până acum, iar lumea se întoarce la timpurile de dinaintea ascensiunii Occidentului.[26]

Ritmul schimbării și al creșterii este năucitor în toată Asia. Conform unei estimări, până în 2027 PIB-ul combinat al marilor orașe din Asia va fi mai mare decât cel combinat al Americii de Nord și Europei și îl va depăși cu 17% până în 2035. Dezvoltarea orașelor de pe întinsul continentului nu va fi una uniformă economic sau geografic, desigur, unele locuri prosperând mai mult decât altele. De asemenea, apariția megaorașelor va pune probleme fără precedent în materie de protecție a mediului, viață socială și administrație publică, iar în unele cazuri va suprasolicita infrastructura și resursele la cote alarmante.[27]

Conștientizarea acută a faptului că se țese o nouă lume a ajutat la inițierea unor planuri pentru viitor care să valorifice și să accelereze tiparele dinamice de putere economică și politică. Un rol de frunte între acestea îl ocupă Belt and Road Initiative (Inițiativa Centura și Drumul), o strategie de politică economică și politică externă cu maximă importanță pentru președintele chinez Xi, care se folosește de străvechile Drumuri ale Mătăsii — și de succesul lor — pentru planurile pe termen lung ale Chinei. Din 2013, de când proiectul a fost anunțat, s-au promis sume de aproape un trilion de dolari pentru investiții în infrastructură, în principal sub formă de împrumuturi, destinate unui număr de aproximativ 1 000 de proiecte.

Unii cred că suma de bani care va fi investită în vecinii Chinei și în țările membre ale proiectului „Centura și Drumul“, atât în zona continentală, cât și în cea maritimă, se va multiplica în final de câteva ori, dând naștere unei lumi interconectate cu linii feroviare, autostrăzi, porturi pentru nave de mare tonaj și aeroporturi, ce va permite legăturilor comerciale să se dezvolte cu și mai multă forță și rapiditate.

Există și alte provocări pentru China, mai ales ceea ce un economist reputat a denumit baby bust, criza demografică datorată faptului că populația îmbătrânește fără a se revigora prin înlocuirea cu generații tinere suficient de numeroase.[28] Apoi sunt dificultățile ridicate de balonul creditării, atât de mare, încât Fondul Monetar Internațional a emis, în 2017, un avertisment legat de nivelul datoriilor, considerat nu atât îngrijorător, cât „periculos“.[29] Balonul creditării a stimulat boomul pieței imobiliare, oferta depășind cererea cu atâta repeziciune, încât se estimează că o cincime din locuințe — circa 50 de milioane de apartamente — rămân neocupate.[30] Apoi mai sunt problemele

create de urbanizarea rapidă și migrația în număr mare a populației din zonele rurale, ceea ce accentuează diferențele de aspirații și educație între sat și oraș și are impact asupra egalității de gen în această țară.[31]

Totuși, există și alte moduri de a înțelege ceea ce se petrece în lumea de azi — și în cea de mâine. La începutul secolului XX, Rudyard Kipling a contribuit la popularizarea conceptului „Marele Joc“, potrivit căruia imperiile britanic și rus se concurau reciproc în plan politic, diplomatic și militar, pentru a dobândi poziții dominante în inima Asiei. Astăzi, există o serie întreagă de „Mari Jocuri“. Competiția se duce pentru influență, energie și resurse naturale, hrană, apă și aer nepoluat, poziționare strategică și chiar pentru date. Rezultatele finale vor avea un efect profund asupra lumii în care vom trăi decenii la rând.

Drumurile Mătăsii, scriam eu în 2015, sunt în plină ascensiune. Dezvoltarea lor a continuat. Merită să urmărim cu atenție cum și de ce acest proces ne va afecta pe noi toți.

Drumurile spre Est

Acum douăzeci şi cinci de ani, chiar înainte să-mi închei studiile universitare, lumea părea să fie altfel decât azi. Războiul Rece se terminase, dând speranţe pentru un viitor al păcii şi prosperităţii. „Faptele eroice ale lui Boris Elţin şi ale poporului rus“ aduseseră Rusia pe calea reformelor şi democraţiei, a declarat preşedintele Bill Clinton într-o întâlnire cu omologul său rus, la Vancouver, în 1993. Perspectiva unei „Rusii productive şi prospere“ era un lucru bun pentru toată lumea, a remarcat demnitarul american.[32]

Vremuri bune se întrezăreau şi în Africa de Sud, unde negocierile dificile purtate cu scopul de a desfiinţa apartheidul avansaseră atât de mult, încât le-a adus Premiul Nobel pentru Pace pe 1993 lui F.W. de Klerk şi Nelson Mandela, pentru „efortul lor în direcţia încheierii paşnice a regimului de apartheid şi punerea bazelor pentru edificarea unei Africi de Sud noi şi democratice“.[33] Decernarea prestigiosului premiu pentru o ţară din Africa a readus speranţa în Africa de Sud, în continentul african şi în întreaga lume — chiar dacă, aşa cum s-a aflat mai târziu, colaboratorii apropiaţi ai lui Mandela l-au îndemnat să refuze premiul, deoarece trebuia să îl împartă cu cel pe care îl considerau „asupritorul său“. Mandela a insistat însă asupra ideii că iertarea este aspectul esenţial al procesului de reconciliere.[34]

Situaţia părea promiţătoare şi în Peninsula Coreeană, unde, ca un preambul al discuţiilor din 2018*, se ajunsese la un acord de principiu între Statele Unite ale Americii şi Coreea de Nord, anunţat cu mare pompă, referitor la reunificarea paşnică a celor două Corei şi la găsirea unei căi spre denuclearizare. Documentul a fost primit cu satisfacţie şi apreciat ca un pas semnificativ înainte, în direcţia neproliferării armelor nucleare şi, totodată, a sporirii securităţii în regiune şi în lume.[35]

În 1993, s-a ajuns la un acord important şi între China şi India, pentru definirea cadrului de abordare a diferendelor privind frontierele, ce

constituiau un motiv de rivalitate și de ostilitate între cele două țări de trei decenii; ambele state au acceptat să-și reducă efectivele de trupe de-a lungul frontierei și să depună eforturi comune în direcția găsirii unei soluții convenabile pentru toată lumea.[36] A fost un moment important pentru amândouă țările, într-o vreme când liderii lor politici acordau mare atenție dezvoltării și liberalizării economice. În China, Deng Xiaoping efectuase recent un turneu prin provinciile sudice, pentru a cere cu insistență accelerarea reformelor sociale, politice și financiare și pentru a înfrânge opoziția conservatorilor din partid, adversari ai liberalizării piețelor care dusese la deschiderea bursei de valori din China comunistă, la Shanghai, în 1990.[37]

Transformarea Coreei de Sud era deja mult înaintată. În anii ’60, țara fusese una dintre cele mai sărace din lume, fără resurse naturale și cu o localizare deloc avantajoasă în extremitatea răsăriteană a Asiei. Transformarea ei într-o superputere economică, patria unor companii ca Samsung, Hyundai Motors și Hanhwa Corporation — fiecare având active în valoare de peste 100 de miliarde de dolari —, i-a determinat pe unii comentatori să vorbească despre Coreea de Sud ca despre „cea mai de succes țară din lume“.[38]

În India, la fel ca în alte regiuni, la începutul anilor ’90, a existat un efort susținut în direcția dezvoltării economice — deși puțini își puteau imagina succesul unei mici firme de software care, în februarie 1993, abia se chinuia să-și listeze acțiunile la bursa din Mumbai. În ciuda mărimii și potențialului său, India era socotită neînsemnată în economia globală, cu un sector al tehnologiei foarte mic și netestat. Curajoșii care au cumpărat atunci acțiuni la Infosys Technologies și au rezistat să nu le vândă aveau să se aleagă cu un câștig bun. Pentru anul fiscal încheiat la 31 martie 2018, compania a raportat profit din exploatare de peste 2,6 miliarde de dolari.[39] Acțiunile Infosys valorau de 4 000 de ori mai mult decât în urmă cu 25 de ani.[40]

La fel, înființarea unei noi linii aeriene într-un mic stat din zona Golfului Persic a părut o aventură riscantă. Fondată în noiembrie 1993, compania Qatar Airways activa două luni mai târziu în ceea ce mulți considerau că va fi o nișă de piață modestă, cu doar câteva rute locale, pentru care cererea avea să fie minimă. Astăzi, Qatar Airways deține o flotă cu peste 200 de aeronave, are peste 40 000 de angajați și operează zboruri către peste 150 de

destinații — primind o mulțime de aprecieri entuziaste, la care puțini oameni s-ar fi așteptat în urmă cu două decenii și jumătate.[41] În aprilie 2018, compania a fost de acord să cumpere 25% dintre acțiunile aeroportului internațional moscovit Vnukovo, al treilea ca mărime din Rusia.[42]

Desigur, veștile bune nu veneau chiar de peste tot: dovadă, în 1993, explozia unui camion-capcană lângă World Trade Center din New York și o serie coordonată de atentate cu bombe la Mumbai, în urma cărora au murit peste 250 de oameni. Sarajevo, oraș deja notoriu pentru asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand și pentru a fi deschis astfel calea spre război în 1914, a îndurat un asediu din partea forțelor armate ale sârbilor bosniaci mai îndelungat decât Bătălia de la Stalingrad din cel de-al Doilea Război Mondial. Scenele cu lunetiști care trăgeau în civilii de pe stradă au devenit frecvente, ca și înfiorătoarele imagini ale distrugerilor provocate de proiectilele lansate de mortiere spre oraș de pe dealurile din împrejurimi. Reapariția lagărelor de concentrare în Europa și actele de genocid petrecute la Srebrenița și Goražde, la mijlocul anilor ’90, au reamintit în mod brutal că până și cele mai oribile lecții ale trecutului pot fi lesne uitate.

Unele dintre tulburările primilor ani ai deceniului 1990 au fost mai cunoscute. În Marea Britanie, de exemplu, discursul politic a fost influențat de dezbateri înverșunate despre aderarea la Uniunea Europeană și de apeluri la organizarea unui referendum. Acestea au fost foarte aproape să dărâme guvernul, determinându-l pe premierul de atunci, John Major, să-i numească „nemernici“ pe membrii propriului cabinet.[43]

*

Toate aceste evenimente fac parte din trecutul recent. Și totuși, acum, par îndepărtate, de parcă s-ar fi petrecut într-o altă epocă, diferită de a noastră. Ascultam albumul Pablo Honey al unei trupe noi și promițătoare, Radiohead, în timp ce mă pregăteam pentru examenele de absolvire a universității din vara lui 1993. Nici prin gând nu îmi trecea că un cântec premiat la Oscar în acel an, și nu hitul „Creep“ — ascultat de peste un sfert de miliard de ori pe

Spotify —, lansa o profeţie pentru viitor. „O întreagă lume nouă“, i-a promis Iasminei personajul Aladin, „un nou şi fantastic punct de vedere.“ Bineînţeles, i-a răspuns ea. „O întreagă lume nouă, un loc uimitor, de care n-aveam habar.“ Un cântec ce avea la bază întâmplări din trecutul Drumurilor Mătăsii şi depănate de-a lungul lor prevestea viitorul.

Putem înţelege apariţia „lumii noi“ comparând jocul de fotbal din Anglia anului 1993 cu cel din zilele noastre. Cu o săptămână înainte să înceapă examenele mele de absolvire de la Cambridge, m-am uitat la o reluare a finalei Cupei Angliei dintre Arsenal şi Sheffield Wednesday, aproape la fel de plicticoasă şi încrâncenată ca primul meci al celor două echipe, încheiat la egalitate. Dintre jucătorii titularizaţi pentru această partidă (inclusiv rezervele), toţi, în afară de trei, erau originari din Insulele Britanice. Douăzeci şi trei de ani mai târziu, în finala jucată între Chelsea şi Manchester United — o decepţie la fel de mare —, componenţa celor două echipe se schimbase radical: doar şase dintre cei 27 de jucători care au evoluat pe stadionul Wembley erau născuţi în Regatul Unit. Ceilalţi proveneau de pe tot cuprinsul lumii, inclusiv din Spania, Franţa, Nigeria şi Ecuador.

Deşi acest lucru spune ceva despre ritmul alert al globalizării de pe parcursul unei singure generaţii, poate şi mai frapantă este schimbarea majoră produsă, în aceeaşi perioadă, în rândul proprietarilor de cluburi de fotbal din Anglia. Nu demult, ideea că echipele de prima mână ar putea avea proprietari străini ar fi fost privită drept o simplă fantezie — dacă, în sălile de consiliu, în timpul discuţiilor dintre reprize, s-ar fi auzit cumva vreun accent străin, directorii de cluburi s-ar fi înecat de bună seamă cu ceaiul, iar plăcinta de carne le-ar fi rămas în gât. În schimb, astăzi, multe dintre cluburile de fotbal importante engleze şi europene au proprietari originari din alte ţări. Şi mulţi provin de pe meleagurile Drumurilor Mătăsii.

În unele privinţe, nu este nimic surprinzător. La urma urmei, deşi jocul ca atare a fost oficializat la Londra în 1863, fotbalul nu a fost inventat în Anglia. Conform Federaţiei Internaţionale de Fotbal Amator (FIFA), organismul care guvernează acest sport, fotbalul a fost atestat pentru prima dată în China, în timpul dinastiei Han (206 î.Hr.–220 d.Hr.), când se practica jocul numit cuju: jucătorii loveau cu piciorul o minge din piele umplută cu pene şi încercau să o introducă într-o plasă susţinută cu două prăjini de bambus.[44]

Chiar şi aşa, e cale lungă de la originile jocului până la realitatea din prezent, conform căreia, în perioada scursă din 2015, anul apariţiei volumului Drumurile Mătăsii, şi până astăzi, toate marile cluburi din Birmingham şi din jurul oraşului Birmingham — între care Aston Villa, West Bromwich Albion, Birmingham City şi Wolverhampton Wanderers — au fost achiziţionate de proprietari chinezi. În 2017, în paralel, două dintre cluburile de prima mână ale Italiei, care îşi împart magnificul stadion San Siro — AC Milan şi Inter Milano —, au fost şi ele vândute unor cumpărători chinezi.**

Apoi mai sunt proprietarii celor mai strălucite echipe ale Angliei — şi ale Europei —, care provin din zona Golfului Persic. Clubul Manchester City, care a dominat prima ligă engleză în 2018, câştigând campionatul cu o diferenţă-record de puncte faţă de următoarea clasată, se află în proprietatea lui Mansour bin Zayed al Nayhan, adjunctul prim-ministrului Emiratelor Arabe Unite. În mod similar, clubul Paris Saint-Germain (PSG), care a câştigat relaxat campionatul francez de fotbal din acelaşi an şi ai cărui proprietari sunt qatarieni, a reuşit să transfere doi noi jucători — Neymar şi Kylian Mbappé — în vara precedentă contra unei sume de peste 350 de milioane de euro (fără a pune la socoteală salariile şi primele de joc ale celor doi sportivi).

Acţionarul majoritar al clubului de fotbal Everton FC este Farhad Moshiri, născut în Iran, deşi trăieşte acum în Monaco. El şi-a câştigat averea alături de Alişer Usmanov, un afacerist din Uzbekistan care, în urma investiţiilor sale din Rusia, Asia Centrală şi alte locuri, a strâns o avere de peste 15 miliarde de dolari ce i-a permis să cumpere un pachet semnificativ de acţiuni ale clubului Arsenal FC. Pentru o vreme, Usmanov a încercat să cumpere majoritatea acţiunilor, dar eforturile i-au fost zădărnicite de structura complexă a acţionariatului. În ciuda rugăminţilor fanilor echipei Arsenal, el şi-a vândut acţiunile în vara lui 2018. Totuşi, ani de zile, soarta unui club de fotbal mândru şi faimos depinsese de decizia unui magnat uzbec.[45]

Pe vremuri, bărbaţii englezi prosperi porneau spre continent pentru a face „Marele Tur“ al Europei, călătorind în oraşe ca Veneţia, Napoli, Florenţa şi Roma, admirând şi fiind inspiraţi de arta şi arhitectura lor, unii cumpărând tablouri, desene, statui, manuscrise şi chiar toate lucrurile dintr-o casă întreagă, pentru a le duce acasă.[46] Acestea erau prăzile avuţiei crescânde şi

succesului comercial şi militar, care transformaseră o mică insulă din nordul Oceanului Atlantic într-o superputere mondială. Acum, trofeele cu care se mândresc statele bogate sunt turneul Campionatului Mondial de fotbal, a cărui organizare a fost câştigată de Rusia şi Qatar, olimpiadele de iarnă (cum ar fi cea desfăşurată la Soci, în Rusia, în 2014) şi magnifice galerii de artă — cum ar fi noul Luvru, care nu se află la Paris, ci la Abu Dhabi, sau noul muzeu Victoria & Albert, care nu se află în Albertopolis, la Londra, ci la Shenzhen, în China. Pe urmă mai sunt uluitorul Muzeu de Artă Modernă de la Moscova, proiectat de Rem Koolhaas, şi Complexul Sporturilor de Iarnă din Aşhabad, Turkmenistan, mult mai mare decât Madison Square Garden.

În secolul al XVIII-lea, un călător britanic pornea spre Italia „fiind nerăbdător şi dornic să vadă o ţară atât de faimoasă în istorie, care odinioară dăduse lumii sistemul legislativ“.[47] Astăzi, situaţia s-a schimbat: istoria Marii Britanii este admirată, legile şi instanţele ei de judecată sunt folosite pentru soluţionarea diferendelor şi găsirea unei înţelegeri în caz de divorţ, iar trofeele sale sunt vânate şi cumpărate de noua protipendadă — cum ar fi cluburi de fotbal sau active cu valoare de simbol, precum magazinele emblematice, cu faimă internaţională, Harrods şi Hamleys, districtul londonez Canary Wharf, clădirea „Walkie-Talkie“ din Fenchurch Street No 20 din districtul financiar City, trusturi media ca The Independent şi The Evening Standard, toate având proprietari de origine chineză, rusă sau din Emirate.

La fel se întâmplă şi în Statele Unite ale Americii, unde clubul de baschet The Brooklyn Nets, ziarul The New York Post, hotelurile Waldorf Astoria şi The Plaza din New York şi compania Warner Music sunt doar câteva dintre firmele cunoscute şi brandurile cumpărate direct sau prin intermediul unor parteneriate cu investitori având legături strânse cu Rusia, Orientul Mijlociu şi China sau provenind din aceste regiuni.

Printre ele se numără, de altfel, şi Legendary Entertainment, studioul de la Hollywood care a realizat filmul Jurassic Park, marele succes de public din vara lui 1993 şi una dintre recompensele pe care mi le-am oferit după ce mi-am terminat examenele. Studioul face acum parte din Dalian Wanda Group Company, avându-l ca proprietar pe Wang Jianlin, deţinător al lanţurilor de cinematografe Odeon, UCI, Carmike şi Hoyts din Europa, SUA şi Australia

(peste 14 000 de săli de cinema în total), precum și al iahturilor Sunseeker și al trustului Infront Sports and Media, care deține drepturile exclusive de difuzare pentru evenimente sportive, inclusiv pentru Campionatul Mondial de Fotbal din 2018 și 2022.

Firește, chiar dacă unele dintre aceste afaceri ar putea fi socotite hobby-uri și capricii de oameni bogați, multe reprezintă investiții serioase și importante, nu doar foarte scumpe. Ele se bazează pe o uriașă deplasare a PIB-ului mondial din ultimii 25 de ani, datorită căreia, numai în China, peste 800 de milioane de oameni au depășit pragul sărăciei din 1980 încoace.[48] Deși specialiștii din domeniul dezvoltării economice și din alte ramuri încă discută despre definiția „sărăciei", cu greu se poate pune la îndoială că ritmul și amploarea creșterii economice din China sunt uluitoare. În 2001, PIB-ul Chinei reprezenta 39% din cel al Statelor Unite ale Americii (din punctul de vedere al parității puterii de cumpărare). În 2008, a crescut până la 62%. În 2018, PIB-ul Chinei era de 114% față de cel al SUA, măsurat pe aceeași bază paritară — și, probabil, va crește în continuare într-un ritm alert în următorii cinci ani.[49]

Schimbarea aceasta nu transformă doar China, ci întreaga lume. De exemplu, anticipând creșterea în continuare a clasei mijlocii chineze, un întreprinzător din Beijing a cumpărat 3 000 de hectare de teren în centrul Franței, în ideea de a furniza făină pentru un lanț de peste o mie de boulangeries*** pe care plănuiește să le deschidă în China. Hu Keqin, întreprinzătorul în chestiune, se așteaptă ca gusturile chinezilor să evolueze de la alimentația pe bază de orez, ceea ce îi asigură afacerii un „potențial imens".[50]

Situația provoacă îngrijorare în Franța — unde a apărut teama că prețul pâinii va crește, deoarece făina se exportă în loc să fie folosită de francezi în propriile boulangeries —, așa cum se întâmplă și în industria vinului, unde exporturile către China au crescut cu 14% doar în 2017, până la 220 de milioane de litri. Se estimează că, peste cinci ani, exporturile de vin franțuzesc spre China vor depăși valoarea de 20 de miliarde de dolari — o veste mai bună pentru viticultorii francezi decât pentru băutorii de vin din Franța.[51]

Deranjant pentru francezi este că multe dintre cele mai cunoscute podgorii din Bordeaux au trecut în ultimii câțiva ani în mâinile altor proprietari, printre

care se numără și celebrități, cum ar fi actrița Zhao Wei și magnatul Jack Ma (numai el deține patru, inclusiv renumita Château de Sours), dar mai ales că unele podgorii și-au schimbat și numele, ca să fie mai atrăgătoare pentru consumatorii din China. Château Senilhac din Médoc a fost redenumit Château Antilope Tibetaine (antilopa tibetană), Château La Tour Saint-Pierre a devenit Château Lapin d'Or (iepurele de aur), iar Château Clos Bel-Air se numește acum Château Grande Antilope (antilopa mare).[52]

Deciziile noilor proprietari chinezi i-au iritat pe puriștii care văd cum se renunță la denumiri celebre, ce și-au câștigat respectul și faima de-a lungul secolelor, dar ascensiunea Orientului are și alte efecte asupra unor elemente aparent puțin însemnate ale lumii din jurul nostru. Qatar Airways este doar una dintr-un grup numeros de linii aeriene interesate să stimuleze cererea pentru avioane cu reacție folosite pe rute comerciale — cerere aflată în continuă creștere. Asociația Internațională a Transportatorilor Aerieni (IATA) estimează că numărul pasagerilor din transportul aerian aproape că se va dubla până în 2026, ajungând la 7,8 miliarde de călători, majorare potențată de populația aflată în creștere și tot mai prosperă din China, India, Turcia și Thailanda.[53]

Conform unei analize separate a celor de la Boeing, aceasta înseamnă că va fi nevoie de 500 000 de noi piloți de avion în următorii 20 de ani.[54] Dar consecințele se fac deja simțite: nu există suficienți piloți disponibili pentru a face față situației din prezent. În consecință, remunerația piloților a crescut enorm, dovadă că Xiamen Air oferă piloților de pe avioanele Boeing 737 salarii de 400 000 de dolari, iar anumite companii se pare că oferă chiar și 750 000 de dolari pe an.[55]

Creșterile salariale uriașe au efecte evidente asupra costului călătoriei. Dar presiunea cauzată de penuria de piloți la nivel mondial a dus deja la anularea unor zboruri ale operatorilor bine instalați pe piață și bine dotați cu resurse, ca urmare a lipsei de personal.[56] Poate părea greu de crezut, dar va exista o legătură cauzală între anularea unui zbor în timpul unei călătorii de afaceri spre Vestul Mijlociu american, la întoarcerea acasă după un concediu petrecut în Alpi la schi sau înaintea unei vacanțe de vis la celălalt capăt al lumii și ascensiunea Drumurilor Mătăsii.

Aceiași factori vor influența și aspectul camerei de hotel, stilul muzicii

ambientale din holul de recepție și lista băuturilor disponibile la bar. În 1990, numărul vizitatorilor chinezi în țări străine era redus, fiind vorba, în principal, de deplasări legate de treburile statului și de un volum total de cheltuieli de circa 500 de milioane de dolari.[57] Până în 2017, această valoare crescuse de 500 de ori, ajungând la peste 250 de miliarde de dolari pe an — aproximativ dublu față de cât cheltuiesc anual americanii în străinătate.[58] Cifrele vor crește cu viteză uluitoare în viitor, deoarece, în prezent, numai 5% dintre cetățenii chinezi dețin pașaport. Conform unor estimări, 200 de milioane de chinezi vor călători peste hotare în 2020, ceea ce va oferi oportunități deosebite în domeniul jocurilor de noroc și al cosmeticelor și va stimula încasările liniilor aeriene ce oferă zboruri spre destinațiile căutate, ale hotelurilor care se adresează adecvat gusturilor chinezilor și ale agențiilor de rezervări on-line ce organizează călătorii în străinătate — cum ar fi Skyscanner, cumpărată de compania chineză Ctrip la sfârșitul lui 2016 cu suma de 1,7 miliarde de dolari.[59]

Toate aceste schimbări creează și dificultăți — adesea în locuri și în moduri neașteptate. Ascensiunea Chinei a pus probleme ieșite din comun pentru crescătorii de măgari din Asia Centrală până în vestul Africii. Pielea de măgar este un ingredient necesar în prepararea ejiao, remediu de medicină alternativă foarte popular în China, despre care se spune că alină durerea, tratează acneea, previne cancerul și îmbunătățește libidoul. Cererea pentru ejiao a dus la înjumătățirea efectivului de măgari din China în ultimii 25 de ani și la identificarea altor surse de aprovizionare cu măgari din alte locuri.[60] Prețurile la măgari au crescut de patru ori în Tadjikistan, dar au existat majorări semnificative și în Africa. Aceasta nu este neapărat o veste bună. Cum măgarii sunt folosiți ca animale de povară și joacă un rol important în producția agricolă și în transportul produselor alimentare spre vânzare la piață, scăderea bruscă și masivă a numărului lor (și creșterea prețului lor) amenința să destabilizeze economia agrară din țări cu un echilibru precar. Din acest motiv, în țări ca Niger, Burkina Faso și altele din Africa s-a interzis exportul măgarilor spre China.[61] Un efect al ascensiunii Drumurilor Mătăsii a fost apariția pieței negre pentru pieile de măgar.[62]

Aparent, nu pare să existe nicio legătură evidentă între comerțul cu măgari și dificultățile întâmpinate de cei care doresc să își cumpere prima locuință în Londra. Și totuși, creșterea masivă a capitalului străin injectat în piața

imobiliară din centrul Londrei a reprezentat un factor de creștere a prețurilor până la limite aproape insuportabile. Afluxul de capital străin dintre 1999 și 2014 a influențat creșterea prețurilor pentru locuințele scumpe, dar a avut consecințe nedorite și asupra prețului locuințelor mai ieftine (prin efectul trickle-down****). Conform unei cercetătoare, prețurile ar fi fost cu 19% mai mici fără investițiile străine masive din această perioadă.[63]

O parte substanțială a investițiilor provenea din Rusia. Între 2007 și 2014, aproape 10% din totalul banilor cheltuiți pe proprietăți imobiliare în Londra aparțineau rușilor — procentul urcă la peste 20% în cazul locuințelor cu valoare mai mare de 10 milioane de lire sterline.[64] Intrările de capital din China pe piețele rezidențiale din străinătate au crescut și ele în ritm alert, cetățenii chinezi cumpărând locuințe de peste 50 de miliarde de dolari în 2016 și de 40 de miliarde în anul următor.[65] Iar aici nu luăm în considerare capitalul care a reprezentat o treime din toate investițiile făcute în proprietăți imobiliare cu destinație comercială la Londra în 2017.[66]

Povestea se repetă și în alte locuri. Cumpărătorii chinezi au dobândit proprietăți în Vancouver într-un număr atât de mare în 2016, încât prețurile au crescut aici cu 30% pe lună, comparativ cu anul precedent, determinând autoritățile locale să introducă un impozit de 15% la achizițiile imobiliare ale persoanelor străine, în încercarea de a liniști piața imobiliară. Presiuni similare se regăsesc și în alte părți ale Canadei, precum și în Statele Unite ale Americii (San Francisco), Australia, Noua Zeelandă și, mai nou, în Asia de Sud-Est.[67] Poate că neputința de a-ți permite o locuință nu își are originile de-a lungul Drumurilor Mătăsii, dar trebuie privită în contextul unei lumi în care centrul de greutate al economiei se deplasează dinspre Vest spre Est.

*

Acumularea de bogăție în Orient are dimensiunea unei revelații. În februarie 2017, Mehrdad Safari, un afacerist iranian care închiriase un apartament într-un bloc-turn din Istanbul, a descoperit că îi place atât de mult să locuiască acolo, încât a cumpărat tot blocul contra sumei de 90 de milioane de dolari

(fără TVA). Odinioară, doar americanilor le plăcea ceva atât de mult încât cumpărau toată compania producătoare — așa cum a procedat pe vremuri Victor Kiam cu Remington, marca aparatelor de ras electrice; astăzi, și alții au aceeași înclinație, dar și mijloacele pentru a și-o satisface.[68]

Transformarea lumii în care trăim are legătură și cu schimbarea obiceiurilor în privința cheltuirii banilor și a stilului de viață, atât acasă, cât și în străinătate. În prezent, Pakistanul este piața de consum cu cel mai rapid ritm de creștere din lume, parțial datorită faptului că venitul disponibil s-a dublat față de 2010. Numărul magazinelor cu amănuntul, prognozat să crească cu 50% între 2017 și 2021, este stimulat de interesul persoanelor cu vârste sub 30 de ani, adică două treimi din populație, și de atitudinea diferită față de bani a celor tineri, care vor să se bucure de toate plăcerile vieții acum, mai degrabă decât să economisească pentru un trai confortabil mai târziu.[69]

În India, dezvoltarea spectaculoasă a clasei mijlocii din ultimele trei decenii continuă într-un ritm ieșit din comun. Chiar dacă unii economiști remarcă distribuția extrem de inegală a avuției în India — o mare parte din câștiguri ajung la cei deja bogați —, creșterea numărului de gospodării indiene cu venituri disponibile de peste 10 000 de dolari pe an de la 2 milioane în 1990 la 50 de milioane în 2014 reprezintă o dovadă elocventă în acest sens.[70] Și nu este decât începutul unei transformări impresionante prin amploare și semnificație. Conform unor studii recente, cheltuielile de consum se vor tripla în următorii opt ani, ajungând la 4 trilioane de dolari până în 2025. Astfel de schimbări influențează modul cum trăiesc oamenii din India: modelul tradițional al gospodăriei în care locuiește o familie extinsă este înlocuit de cel al gospodăriei în care trăiește o singură persoană sau un cuplu cu sau fără copii. Firește, de aici decurg consecințe importante asupra vieții de familie și apar dificultăți pentru domeniul construcțiilor de locuințe și infrastructura de transport, electricitate, apă curentă, servicii de sănătate și educație. Dar există și oportunități extraordinare, mai ales dacă avem în vedere studiile de piață care estimează că micile gospodării cheltuiesc cu 20–30% mai mult pe cap de om decât familiile extinse.[71]

Aceste mutații nu i-au scăpat industriei bunurilor de lux, unde tiparele cererii s-au schimbat în asemenea măsură, încât au devenit de nerecunoscut față de începutul anilor ’90. La vremea aceea, clienții chinezi reprezentau un

procentaj neglijabil dintre cumpărătorii interesaţi de bunuri de lux. Astăzi, ei reprezintă o treime din totalul la nivel mondial, iar până în 2025 vor cumpăra 44% din totalul bunurilor de lux din întreaga lume.[72] Iată unul dintre motivele pentru care, în 2018, Prada Group a deschis şapte magazine într-un singur oraş: Xi'an.[73] Tot aşa se explică şi deciziile companiei Chanel, spre exemplu, care a cumpărat o serie întreagă de fabrici unde se producea mătase pentru a-şi garanta furnizarea materiilor prime necesare produselor sale — un lucru deloc surprinzător, având în vedere popularitatea de care marca Chanel se bucură în China şi în alte locuri din lume.[74]

Proprietarii lanţului de cafenele Starbucks au înţeles tendinţele actuale şi şi-au propus să se extindă în China. Amploarea planului lor ambiţios arată cât de convinşi sunt de ocaziile favorabile pe care le prezintă cea mai populată ţară de lume, într-o perioadă a schimbărilor profunde. În 2017, compania Starbucks a anunţat că va deschide 2 000 de localuri în China până în 2021 — adică o cafenea la fiecare 15 ore.[75] China reprezintă o piaţă care oferă perspectiva unor câştiguri însemnate, dar şi o piaţă ce nu poate fi ignorată.

La fel se întâmplă în India, Pakistan, Rusia şi ţările Golfului Persic, unde numai clienţii din Emiratele Arabe Unite cheltuiesc aproape 3 miliarde de dolari anual pe maşini de lux. Pentru brandurile cunoscute, modul în care este gândită o strategie în Est poate fi o adevărată piatră de încercare.[76] Acelaşi principiu se aplică aproape tuturor sectoarelor din economie, inclusiv muzică şi cultură. De exemplu, când guvernul Chinei a renunţat la politica demografică a copilului unic, la sfârşitul lui 2015, acţiunile companiilor producătoare de cărucioare pentru copii, scutece şi lapte praf au crescut la bursă, în timp ce acţiunile mărcilor populare de prezervative au scăzut brusc.[77] Un raport al băncii Credit Suisse arăta că înmulţirea numărului de naşteri va duce la cheltuieli de sute de miliarde de yuani pe bunuri de consum dedicate bebeluşilor, nou-născuţilor şi copiilor.[78] Se pot face averi uriaşe dacă eşti în locul potrivit la momentul potrivit, când obiceiurile de consum se schimbă — şi poţi avea de suportat consecinţe dacă nu te adaptezi sau nu reacţionezi adecvat.

Vei avea de suportat consecinţe şi dacă nu foloseşti strategia potrivită. Campania publicitară prost gândită a companiei Dolce & Gabbana în China,

în iarna lui 2018, la care s-au adăugat, se pare, și comentariile postate pe rețelele sociale de unul dintre fondatorii eponimi ai firmei, a fost indicată de câțiva experți drept una dintre cele mai dezastruoase erori de calcul din istoria pieței de retail. Din cauza indignării opiniei publice din China, produsele au fost retrase din magazinele de renume și de pe platformele comerciale on-line ale țării, inclusiv Net-a-Porter, care a scos produsele D&G de pe site-urile sale în limba chineză, ceea ce a pus în pericol încasări de sute de milioane de dolari, cel puțin pe termen scurt.[79]

Să fii la locul nepotrivit în momentul nepotrivit are, de asemenea, efecte negative asupra câștigurilor. Când Meng Wanzhou, directoarea financiară a gigantului Huawei din sectorul tehnologiei și comunicațiilor, a fost arestată la Vancouver, în decembrie 2018, în China s-a declanșat un val de revoltă. În timp ce guvernul chinez a cerut imperios eliberarea lui Meng, iar autorul editorialului publicat în Renmin Rìbao (Ziarul poporului) caracteriza arestarea drept „un act de ticăloșie“ și un abuz la adresa drepturilor fundamentale ale omului, alții au luat măsuri mai drastice.[80] Acțiunile Canada Goose au căzut la bursă cu peste 20%, diminuând cu un miliard de dolari valoarea popularei companii de confecții, ca urmare a apelului la boicot de pe rețeaua socială chineză Weibo.[81]

Câștigătorii și perdanții sectorului de turism al viitorului vor fi stabiliți în funcție de ce locuri, hoteluri, amenajări, meniuri și atracții turistice îi vor tenta cel mai mult pe locuitorii Asiei, care în prezent numără aproape 4,5 miliarde de oameni și devin tot mai numeroși — și mai înstăriți.[82] Pentru a pune în perspectivă aceste informații, judecând după datele comunicate de Banca Mondială și de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), niciuna dintre cele zece economii cu cel mai rapid ritm de creștere în 2017 nu se află în emisfera nordică și nici nu s-a aflat aici în ultimul deceniu.[83] Modele, tendințele și apetiturile se vor forma în locuri care freamătă pline de efervescență, se dezvoltă și sunt ambițioase, nu la civilizațiile care stagnează sau apun.

Tendințele aflate în schimbare vor influența cererea, așa cum s-a întâmplat întotdeauna. Dar viteza transformării este frapantă. Un raport recent al firmei McKinsey & Company a remarcat mutații în modul cum consumatorii chinezi își aleg produsele. În aproape jumătate dintre categoriile de produse

studiate de compania amintită, printre care menționăm alimente, aparatură electronică, articole de îngrijire personală și bere, respondenții și-au exprimat preferința clară pentru mărci locale în defavoarea brandurilor străine.[84] Corporațiile vor înregistra mari câștiguri — sau eșecuri — în Est, nu în Vest.

*

Urmărind creşterea economică şi cea demografică, putem înţelege o parte din tabloul general al schimbărilor. Totuşi, este important să admitem că ambele procese aduc cu sine şi dificultăţi, aşa-numitele „dureri ale creşterii“. Construirea infrastructurii necesare pentru a susţine înmulţirea explozivă a populaţiei reprezintă o uriaşă problemă logistică, costisitor de rezolvat, şi care necesită o bună planificare prealabilă şi, mai ales, un grad considerabil de noroc, pentru a putea anticipa cum va arăta viitorul din punctul de vedere al necesităţilor în materie de energie, tehnologie şi transport.

Aşadar, în mod paradoxal, construirea unor oraşe inteligente tehnologic, pornind de la zero, poate fi mai facilă decât modernizarea centrelor urbane existente. La Bangalore, de exemplu, problemele apărute în urma urbanizării rapide şi a succesului înregistrat de sectorul IT din oraş au pus o presiune extraordinară asupra resurselor de apă. Deşi autorităţile locale au avansat propuneri detaliate, susţinând că pot îmbunătăţi alimentarea cu apă a populaţiei actuale, de circa 8 milioane de locuitori, dar şi a unei populaţii prognozate să crească de peste două ori până în 2050, unii angajaţi din conducerea primăriei au subliniat necesitatea unui plan de evacuare a oraşului înainte de „Ziua zero“, când nu va mai curge apă din niciun robinet — situaţie care s-ar putea să apară până în 2025.[85]

Bangalore reprezintă un caz extrem, sugestiv totuși pentru dificultățile mai complexe ce însoțesc creșterea urbană, precum și stabilitatea economică, cea demografică și chiar cea politică din viitor. Legătura dintre creșterea rapidă a populației urbane și radicalizare este o temă bine cunoscută cercetătorilor specializați în istoria Rusiei de la începutul secolului XX, așa cum le este familiară și celor care se ocupă de Turcia anilor ’70.[86] Deloc surprinzător,

este și un subiect ce se bucură de un considerabil interes în rândul oamenilor de știință dornici să studieze lumea zilei de azi și a celei de mâine.[87] Un raport recent al Organizației Națiunilor Unite arată fără echivoc: „Multe orașe mari din toată lumea sunt cu totul nepregătite pentru a face față provocărilor pluridimensionale asociate cu urbanizarea“.[88]

Efectul schimbărilor climatice va juca, de asemenea, un rol esențial în viețile a sute de milioane de oameni, îndeosebi în Golful Persic, Asia de Sud și nord-estul Chinei. Unii experți se întreabă dacă nu cumva creșterea temperaturii va pune în pericol existența firească și chiar va amenința supraviețuirea oamenilor în aceste regiuni.[89]

Nici condițiile propice păcii și stabilității politice nu trebuie neglijate — după cum ne demonstrează ceea ce se petrece în Siria, Irak, Yemen și Afganistan. Din cauza slabei dezvoltări a tradițiilor democratice, a pierderii puterii și bogăției de către elite puțin numeroase și a formării clasei mijlocii de oameni cu studii superioare, în toată Asia au apărut o serie întreagă de lideri puternici, dar au început să se manifeste și tensiuni evidente, capabile să provoace eșecul rapid și dramatic al statelor din regiune.

Conducătorii care chiar încearcă să se adapteze constată că nu este doar greu să gestionezi schimbarea, ci la fel de greu este și să păstrezi aparențele legate de reformarea țării. Măsurile anunțate de liderii Arabiei Saudite la sfârșitul lui 2017, printre care deschiderea primelor săli de cinematograf după 44 de ani și permisiunea acordată femeilor de a intra pe stadioane și de a obține permise de conducere, au fost salutate drept un semn de progres, într-o țară multă vreme ridiculizată pentru lipsa oricărei forme de egalitate între sexe.

Speranțele și așteptările au fost însă rapid temperate, după arestarea a zece dintre persoanele cele mai cunoscute pentru activități militante, în majoritate femei, care apoi, conform unor relatări, au fost torturate și electrocutate în timpul detenției — un caz clasic de „un pas înainte, doi înapoi“.[90] Arestarea activiștilor a fost urmată de asasinarea, în octombrie 2018, la Istanbul, a jurnalistului Jamal Khashoggi, fost membru al cercului de colaboratori ai prințului moștenitor Mohammad bin Salman, ceea ce a arătat diferența flagrantă dintre speranță și realitate pentru cei care visau la mai multă toleranță și deschidere în societatea saudită.[91]

În aceeaşi zi în care Abdullah bin Zayed al Nahyan, ministrul de externe al Emiratelor Arabe Unite (EAU), scria un material plin de entuziasm pentru cunoscutul ziar canadian Globe and Mail, în care susţinea că este vital ca femeile să capete mai multă responsabilitate în întregul Orient Mijlociu, a fost dată publicităţii ştirea conform căreia unul dintre cei mai cunoscuţi activişti pentru drepturile omului din EAU fusese condamnat la 10 ani de închisoare şi la o amendă uriaşă pentru că a insultat „statutul şi prestigiul EAU şi simbolurile sale“.[92] Iată cât de dificil este să joci rolul partizanului progresului şi, în acelaşi timp, să pui în practică măsuri coercitive.

Schimbarea nereglementată şi accelerată s-a dovedit istovitoare pentru alţii în moduri diferite. În China, de exemplu, temerile legate de dezvoltarea oraşelor au determinat Consiliul de Stat, cel mai înalt for de conducere al ţării, să emită directive pentru înăsprirea regulilor de planificare urbană şi să ceară o atenţie sporită la promovarea „tehnicilor de construcţie care generează mai puţină risipă şi utilizează mai puţine resurse, cum ar fi clădirile din prefabricate“, ceea ce pare un lucru destul de lăudabil. În mod surprinzător însă, conducerea Chinei s-a folosit de aceste restricţii pentru a trasa o linie dură în privinţa clădirilor cu înfăţişare neobişnuită, fiind emisă o interdicţie în privinţa „arhitecturii bizare, care nu este economică, funcţională, plăcută ochiului sau favorabilă mediului natural“. Pentru respectarea noilor norme se va folosi teledetecţia prin satelit, „cu scopul localizării clădirilor care încalcă politicile existente în materie de planificare urbană“. Cu alte cuvinte, dronele care zboară pe deasupra capetelor nu doar că vor ţine sub observaţie cu cine vorbeşti sau unde te găseşti, ci vor supraveghea şi cum ţi-ai amenajat hornul casei ori cum ţi-ai modificat terasa.[93]

Asistăm la apariţia unei lumi noi, necunoscută celor mai mulţi dintre noi, dar, în acelaşi timp, surprinzătoare şi alarmantă. Deşi pare greu de crezut, în prezent, Iranul este unul dintre cele mai efervescente centre pentru start-up-urile de înaltă tehnologie din lume. Aici, în absenţa concurenţei firmelor occidentale, a avut loc o creştere accelerată a numărului de noi businessuri şi de incubatoare pentru start-up-uri, cum ar fi Sarava, care sprijină iniţiativele în acest domeniu încă din faza conceptuală.[94] Printre ideile selectate la evenimentul „Silk Roads Startup“ — un nume bine ales — din Kish, în primăvara lui 2018, menţionăm: amenajarea unei pieţe pentru produse alimentare şi agricole care ajută la economisirea apei, înfiinţarea unei pieţe

ecologice virtuale unde femeile să poată vinde și cumpăra articole vestimentare second-hand și fabricarea unui dispozitiv portabil care să măsoare glucoza din sânge cu ajutorul spectroscopiei în infraroșu și al inteligenței artificiale.[95]

Astfel de idei de succes nu rezolvă deloc ceea ce se petrece în India și China, unde rata de adoptare a noilor tehnologii în domeniul financiar (FinTech) pentru transferuri de bani și plăți, pentru economisire, investiții și împrumuturi este mult mai ridicată decât în oricare altă țară din lume — inclusiv Statele Unite ale Americii.[96] În amândouă țările asiatice, posibilitățile de creștere par aproape nelimitate. În vara lui 2018, Ant Financial — o firmă desprinsă din Alibaba, uriașa companie din domeniul comerțului electronic, înainte ca aceasta să se listeze la bursă prin cea mai mare ofertă publică inițială (IPO) din istorie, în 2014 — a organizat o colectă de fonduri în urma căreia platforma de plăți fără numerar a fost evaluată la colosala sumă de 150 de miliarde de dolari — peste valoarea companiei Goldman Sachs.[97] Prin comparație, valoarea de piață a platformei indiene Paytm (la care Alibaba deține un pachet de acțiuni), de numai 10 miliarde de dolari, pare un fleac — deși nu e deloc rău pentru o companie înființată cu doar câteva luni înainte ca prințul William și Kate Middleton să se logodească, în toamna lui 2010.[98]

Toate acestea sună remarcabil. Și, într-adevăr, sunt. Dar succesul noilor companii nu trebuie să mascheze realitatea că, în majoritatea sectoarelor și ramurilor economice, Occidentul rămâne în continuare în frunte. Acest aspect nu i-a scăpat lui Vladimir Putin, care le-a cerut instituțiilor statului rus să folosească tehnologii interne ca măsură de reducere a importurilor — deși puțini se așteaptă ca ordinul să producă efecte reale, dacă ne gândim cât de subfinanțate au fost activitățile de cercetare-dezvoltare în trecut și cât de limitat este rolul întreprinzătorilor și al firmelor private în investițiile destinate inovării.[99]

Cu toate acestea, conștiința faptului că Rusia are nevoie să-și dezvolte propriile capacități rămâne o temă centrală în gândirea Moscovei. Resurse însemnate s-au cheltuit pentru dezvoltarea cyber-tehnologiilor. La audierile pentru confirmarea în funcția de șef al Comandamentului Cibernetic al Statelor Unite ale Americii și de director al Agenției Naționale pentru Securitate, generalul-locotenent Paul Nakasone a remarcat că Rusia este

„adversarul potențial cel mai avansat din punct de vedere tehnic“ cu care se confruntă America, fiind capabil să folosească tactici, tehnici și proceduri sofisticate împotriva „SUA și a altor ținte străine militare, diplomatice și comerciale“.[100]

Pe lângă dezvoltarea unor mijloace tehnice pe care să le folosească împotriva unor ținte străine și interne, Rusia a depus eforturi pentru a-și îmbunătăți propriile mijloace de apărare împotriva atacurilor din exterior[101]. Lucru nelipsit de ironie, dacă ne gândim că Rusia și-a folosit capacitățile cyber-tehnologice în acțiuni dintre cele mai diverse, de la alegerile prezidențiale rusești până la campania pentru Brexit din Marea Britanie, de la șantajarea cibernetică a firmelor până la furtul de proprietate intelectuală. Într-adevăr, în aprilie 2018, Departamentul pentru Securitate Internă al Statelor Unite ale Americii, FBI și Centrul Național pentru Securitate Cibernetică al Marii Britanii au emis o alertă oficială privind tentativele rusești, cu finanțare din partea statului, de atac împotriva serverelor ce controlează traficul de date pe internet.[102] Pe de altă parte însă, la fel ca alte țări, Rusia a avut și ea parte de experiența șantajului cu viruși de tip ransomware și a atacurilor cibernetice asupra sistemului bancar, a companiilor de telefonie mobilă și a agențiilor guvernamentale — inclusiv asupra propriilor forțe de securitate, care au suferit cel mai mare furt de date din istorie când hackerii au penetrat sistemul său de securitate, în vara lui 2019 —, pe care își dorește foarte tare să le poată evita sau să le preîntâmpine.[103]

În Occident, una dintre cele mai importante probleme contemporane este monetizarea datelor și întrebările ce se pun în legătură cu cât de legal și de etic este ca firmele de genul Facebook să culeagă și să folosească informații despre utilizatorii lor, ba chiar și despre prietenii și persoanele de contact ale utilizatorilor care nu au conturi pe rețelele sociale. În Orient, problema se pune în termenii transformării datelor într-o armă pentru cine le deține și ai relației dintre lumea digitală și interesele statului, fie că acestea sunt percepute ca atare sau nu.

În Rusia, de exemplu, celor de la Facebook li s-a spus că, dacă datele personale ale utilizatorilor nu sunt stocate pe serverele rusești, li se va bloca accesul pe site.[104] Și nu doar atât: a reieșit de curând că Facebook a permis celei mai mari corporații de tehnologie din Rusia, Mail.Ru Group, să aibă

acces la datele personale ale utilizatorilor săi. „Avem responsabilitatea să vă protejăm datele“, scria Mark Zuckerberg într-o postare pe Facebook, fără să spună că firma lui distribuise datele unei companii având legături strânse și netransparente cu Kremlinul, informație dezvăluită ceva mai târziu.[105]

Din cauza modului în care Rusia monitorizează activitățile digitale ale propriilor cetățeni și, foarte probabil, pe ale altora, serviciul de mesagerie criptată Telegram și rețelele virtuale private (VPN) ce permit ocolirea serviciilor de localizare sau ascunderea datelor care ar permite localizarea au fost blocate.[106] În Turcia, între timp, amestecul periodic al statului în activitatea site-urilor de comunicare socială este justificată prin măsurile guvernamentale care pretind că împiedică distribuirea mesajelor „anormale“ în ziua alegerilor prezidențiale.[107]

Pe urmă mai este China, unde cele mai mari trei companii de telecomunicații — China Mobile, China Unicom și China Telecom — se află în proprietatea statului, unde guvernul a luat măsuri pentru blocarea VPN-urilor în cadrul unei acțiuni de „curățare“ a internetului și unde accesul pe Google, Facebook și Twitter este blocat.[108] În anumite state ale lumii, monitorizarea activității oamenilor în spațiul virtual este folosită pentru a spori câștigurile corporațiilor; în schimb, în alte state, este considerată o chestiune de securitate națională.

*

Nu este vorba doar despre abordări diferite ale aceleiași probleme. De fapt, există o legătură strânsă între aceste chestiuni și schimbările de ordin mai general din ultimii 25 de ani. Trăim într-o perioadă de transformări și de mutații, epocale prin amploare și caracter, similară cu ceea ce s-a întâmplat în anii marilor descoperiri geografice, după ce Cristofor Columb și ceilalți navigatori ce i-au urmat au traversat Oceanul Atlantic și după ce Vasco da Gama, aproape în același timp, a ocolit extremitatea sudică a Africii, ceea ce a deschis noi rute maritime comerciale între Europa, Oceanul Indian, Asia de Sud și alte teritorii mai îndepărtate. Cele două expediții gemene, efectuate cu

peste 500 de ani în urmă, au pregătit terenul pentru deplasarea spectaculoasă a centrului de greutate al economiei şi politicii lumii, aşezând Vestul Europei în mijlocul rutelor comerţului mondial pentru prima dată în istorie.[109]

Ceva similar se petrece şi astăzi, doar că în sens invers. Asia şi Drumurile Mătăsii sunt în ascensiune — şi totul se întâmplă cu repeziciune. Ele nu urmăresc izolarea de Occident şi nici măcar nu vor să intre în concurenţă cu Occidentul. De fapt, lucrurile stau chiar pe dos: ascensiunea Asiei este strâns legată de economiile dezvoltate ale Statelor Unite ale Americii, statelor europene şi altor ţări. Cererea şi necesarul de resurse, bunuri, servicii şi mână de lucru calificată în Occident au stimulat creşterea economică din Orient, creând locuri de muncă şi oportunităţi, şi, concomitent, au servit drept catalizator al schimbării. Succesul unei părţi a lumii este legat de reuşita celeilalte, mai degrabă decât de eşecul ei. Răsăritul soarelui în Est nu înseamnă apusul lui în Vest. Deocamdată.

Cu toate acestea, reacţia la schimbare în Est şi în Vest este uluitoare. Într-una din aceste părţi ale lumii există speranţă şi optimism faţă de ceea ce va aduce ziua de mâine, pe când în cealaltă, îngrijorarea este atât de mare, încât ţările sunt tot mai divizate, iar unii politicieni cu experienţă, cum ar fi Madeleine Albright, fostul secretar de stat al SUA, s-au întrebat dacă „flamura democraţiei poate să rămână sus“ în Occident, printre „norii de furtună ce s-au adunat“ — avertizând astfel că trebuie să ne păstrăm vigilenţa în faţa lecţiilor istoriei pentru a împiedica reapariţia fascismului.[110]

Poate că unii consideră prea exagerat acest avertisment. Dar difuzarea unor asemenea comentarii în mass-media subliniază criza de încredere şi îngrijorarea privind direcţia evoluţiei Vestului într-o epocă a schimbării. Indiferent de convingerile şi opiniile politice ale fiecăruia, se poate lesne observa că ceva important se petrece în lume. „E limpede ca lumina zilei“, îi cânta acum 25 de ani personajul Aladin prinţesei Iasmina, „că acum sunt într-o lume complet nouă cu tine.“ Merită din plin strădania de a înţelege ideile acestei lumi noi şi consecinţele apariţiei ei.

Autorul se referă la Summitul de la Singapore, din 12 iunie 2018, la care au participat liderii american şi nord-coreean, Donald Trump, respectiv Kim Jong-un, prima întâlnire la nivel înalt între cele două state. (N. red.)

Între timp, începând din 2018, Li Yonghong a renunţat la AC Milan, iar clubul a fost cumpărat de un fond de investiţii american. (N. red.)

„Brutării, magazine de panificaţie“, în limba franceză, în original. (N.t.)

Conform acestei teorii, modele se transmit de la clasele aflate în vârful ierarhiei sociale către cele aflate la baza ei, fiecare categorie fiind influenţată de cea aflată pe o treaptă imediat superioară. (N. red.)

Drumurile spre inima lumii

Evenimentele din ultimii ani confirmă ideea că destinul Occidentului se află la răscruce. În Statele Unite ale Americii, Donald Trump a fost ales președinte după o campanie în care a recurs la sloganul „Make America Great Again“. Este esențial ca America să schimbe direcția, a repetat el pe parcursul campaniei electorale. Chiar şi viitorul țării atârnă de un fir de păr. „Fie câștigăm alegerile“, le-a spus alegătorilor din Colorado Springs, cu trei săptămâni înainte de ziua votului, „fie ne pierdem țara.“[111]

Tot el a avertizat de mai multe ori la întâlnirile cu alegătorii că Statele Unite ale Americii sunt în cădere liberă. Pentru a salva țara, a declarat Trump când și-a anunțat candidatura în vara lui 2015, este nevoie de măsuri disperate. „Țara noastră este la mare ananghie“, a spus candidatul republicanilor. „Nu mai avem victorii. Altădată aveam victorii, dar acum nu le mai avem.“ Alte țări s-au îmbogățit pe spinarea Americii. „Când am bătut noi Japonia, la orice?“ a întrebat el. „Japonezii își trimit aici mașinile, cu milioanele, și noi ce facem? Când ați văzut ultima dată un Chevrolet la Tokyo? Nu există, oameni buni. Ei ne bat tot timpul.“

Mexicul și China creau, de asemenea, probleme Americii, susținea Trump. Sosise clipa măsurilor radicale, altfel, țara era sortită pieirii. „Aș folosi din nou înecarea simulată******“, a spus Trump într-o dezbatere televizată la care au participat contracandidații săi republicani, „și aș folosi chestii mult mai rele decât înecarea simulată.“[112] Apoi a propus ridicarea unei construcții la granița cu Mexicul, promițând că va fi „un zid de nepătruns, solid, înalt, puternic și frumos, în sudul țării.“ Măsuri se impuneau și împotriva Chinei, a spus Trump în mod repetat. „Nu putem lăsa mai departe China să-și bată joc de țara noastră, pentru că asta fac chinezii, ne violează.“[113]

După ceremonia de învestire, Trump a hotărât imediat retragerea țării din numeroasele acorduri la care aderase în timpul administrației prezidențiale

anterioare, ceea ce a dus la devierea Statelor Unite ale Americii de la cursul dominant al politicii internaționale. Printre aceste măsuri se numără semnarea ordinului prezidențial de „retragere permanentă“ din Parteneriatul Transpacific, în chiar prima zi de mandat a noului președinte, când Trump a declarat solemn că era un pas necesar dacă se dorea „promovarea industriei americane, protejarea lucrătorilor americani și creșterea salariilor americanilor“.[114]

Apoi și-a îndreptat atenția către Acordul de la Paris privind schimbările climatice, pe care l-a caracterizat drept „pur și simplu, cel mai recent exemplu de aderare a Washingtonului la un tratat ce dezavantajează Statele Unite ale Americii în beneficiul exclusiv al altor țări, lăsându-i pe lucrătorii americani — pe care îi iubesc — și pe contribuabili să suporte costurile, asta însemnând locuri de muncă pierdute, salarii mai mici, fabrici închise și producție economică masiv diminuată“. Ca urmare, a anunțat președintele în iunie 2017, Statele Unite ale Americii „vor înceta orice fel de implementare“ a Acordului, cu efect imediat, evitându-se astfel „draconica povară financiară și economică impusă țării noastre“.[115]

Pe lângă toate aceste decizii de retragere, au mai existat și alte măsuri, cum ar fi emiterea unui ordin prezidențial de interzicere a intrării în Statele Unite ale Americii a tuturor cetățenilor din Irak, Siria, Iran, Libia, Somalia, Sudan și Yemen,[116] instrucțiuni pentru anularea „înțelegerii complet inechitabile, favorabile doar uneia dintre părți, încheiate de ultima administrație“ cu autoritățile din Cuba („urmând să intre în vigoare imediat“)[117] și dispoziții — „primele dintre multele ce vor urma“ — pentru impunerea de taxe vamale asupra a peste 1 000 de produse, care, în final, vor afecta importuri din China în valoare de circa 50–60 de miliarde de dolari[118].

Aceste prefaceri spectaculoase arată că lumea în care trăim se transformă cu repeziciune, iar liderii politici — și alegătorii — cer imperios și optează pentru schimbări bruște de direcție. În Europa are loc ascensiunea extremei drepte. Marine Le Pen, din partea Frontului Național (FN), a candidat pentru președinția Franței, fiind unul dintre cei mai bine plasați doi candidați după primul tur al alegerilor de la mijlocul lui 2017. În același an, partidul german Alternative für Deutschland (AfD) nu numai că a obținut primele sale mandate în Bundestag la alegerile parlamentare din septembrie, dar a devenit

şi al treilea cel mai mare partid din Germania, având 94 de deputaţi.

Neînţelegerile din Europa au la bază problema imigraţiei şi a identităţii naţionale. În plus, ele sunt alimentate de teama — reală sau imaginară — că se impun măsuri radicale fie pentru încetinirea schimbării, fie pentru oprirea ei. În Ungaria, s-au ridicat garduri de sârmă ghimpată la graniţa cu Croaţia şi Serbia, iar din cauza neputinţei statului maghiar de a asigura independenţa magistraţilor şi libertatea presei şi din cauza nerespectării drepturilor minorităţilor, în Parlamentul European s-a cerut ca Uniunea Europeană să impună sancţiuni împotriva unuia dintre propriii membri — atât de dramatică este „încălcarea clară [...] a valorilor pe care se întemeiază Uniunea“.[119]

Apoi s-a cerut pedepsirea Poloniei în urma unor îngrijorări similare privind respingerea valorilor liberale, atât de grave, încât, în decembrie 2017, UE a pus în aplicare Articolul 7 din Tratatul de la Lisabona, obligând Varşovia să abroge anumite reforme judiciare. „Avem un diferend cu guvernul polonez“, spunea Jean-Claude Juncker, preşedintele Comisiei Europene, dar măcar, a adăugat el pe un ton liniştitor, „nu suntem în război“.[120]

Situaţiile de stres şi tensiunile din sânul Europei, dificultăţile întâmpinate de statele-membre când trebuie să adopte aceeaşi poziţie privind marile probleme interne şi neputinţa lor în faţa valului de refugiaţi şi de imigranţi sosiţi la muncă în Europa au pus o presiune enormă pe idealurile şi integritatea Uniunii Europene înseşi. UE pare să aibă „probleme serioase cu principiile sale fondatoare“, a declarat adjunctul premierului italian, Luigi di Maio, în vara lui 2018. Poate că a venit timpul, spunea el, să nu mai avem contribuţii la bugetul anual al Uniunii Europene.[121]

Încrederea în Uniune a fost zdruncinată însă de campania pentru referendum desfăşurată în Marea Britanie în vara lui 2016, când 52% dintre votanţi au optat ca ţara lor să părăsească Uniunea Europeană — cu toate că procesul în sine şi consecinţele lui rămâneau nu atât obscure, cât necunoscute.

În perioada premergătoare referendumului, Uniunea Europeană a fost prezentată drept cauza problemelor din Marea Britanie, nu soluţia lor. Potrivit lui Boris Johnson, UE era un „mijloc de distrugere a locurilor de muncă“, aducând profunde prejudicii economiei britanice.[122] Uniunea vamală a statelor membre era „o trădare completă a intereselor naţionale“, a afirmat alt

partizan marcant al Brexitului. „Noroc că“ Marea Britanie are „relaţii vechi de prietenie“ cu alte ţări, care ar putea fi reînnoite şi pe baza cărora s-ar putea ajunge la acorduri comerciale mai bune, a observat un politician cu experienţă[123] — exact acele ţări care, întâmplător, odinioară fuseseră aproape toate colonii britanice. Pentru aceşti politicieni, să progresezi înseamnă să priveşti în trecut.

Indiferent care va fi semnificaţia Brexitului pe termen lung, cert este că, în multe părţi ale lumii dezvoltate din Vest, politicienii, alegătorii şi guvernanţii iau măsuri pentru a reduce cooperarea, pentru a se retrage din tratate încheiate în trecut, care acum par inutile, imperfecte şi, de fapt, contraproductive. Optimismul şi speranţele puse în politica intereselor comune şi a avantajelor reciproce au fost înlocuite de suspiciune, neîncredere şi, mai important, de acţiuni menite să permită fiecăruia să-şi vadă singur de propriul drum. În toamna lui 2016, la prima ei participare la Summitul G20 în calitate de prim-ministru, Theresa May i-a informat pe conducătorii celor mai puternice ţări din lume, spre stupefacţia lor, că Marea Britanie va deveni „liderul global al comerţului liber“ — o aspiraţie căreia nu-i lipseşte ambiţia, chiar tupeul, în împrejurările actuale: este greu să te oferi să-i conduci pe alţii, când, în mod evident, în propria ogradă domneşte haosul.[124]

Atenţia neîncetată acordată unor subiecte precum Casa Albă şi Brexitul şi ştirilor de ultimă oră despre familiarele coridoare ale puterii în Occident pune în umbră ceea ce se petrece în alte locuri din lume. Această miopie este cu atât mai puternică în cazul proceselor desfăşurate la scară mondială, cu impact regional şi, în fapt, transcontinental. Urmărind aceleaşi teme şi aceleaşi personalităţi, riscăm să nu mai vedem imaginea de ansamblu.

*

Chestiunile izolării şi fragmentării care preocupă Occidentul contrastează izbitor cu ceea ce s-a petrecut de-a lungul Drumurilor Mătăsii din 2015 încoace. În cea mai mare parte a regiunii cuprinse între Pacific şi Mediterană s-a discutat despre unificare şi găsirea unor căi de colaborare mai eficace,

despre dezamorsarea tensiunilor şi edificarea de alianţe şi despre soluţii reciproc avantajoase care să asigure platforma necesară cooperării şi colaborării pe termen lung.

Toate acestea au fost înlesnite de numeroase instituţii care permit dialogul şi, în acelaşi timp, iniţiază paşi concreţi pentru adâncirea legăturilor dintre state. Este vorba despre instituţii financiare multilaterale precum Banca Asiatică de Dezvoltare şi noua Bancă Asiatică de Investiţii în Infrastructură, dar şi de grupuri ca Organizaţia pentru Cooperare de la Shanghai, Uniunea Economică Eurasiatică, summiturile BRICS, Parteneriatul Transpacific (deşi fără SUA) şi Parteneriatul Economic Regional Multilateral, care cuprinde ţări din Asia de Sud-Est, alături de China, India, Coreea de Sud, Japonia, Australia şi Noua Zeelandă. PIB-ul cumulat al acestor state ajunge la aproape 30 de trilioane de dolari, adică 30% din PIB-ul mondial, iar populaţiile lor însumează 3,5 miliarde de oameni. Negocierile pentru constituirea unui „acord de parteneriat economic reciproc avantajos, modern, cuprinzător şi de înaltă calitate“ s-au intensificat, creând perspectiva celei mai largi înţelegeri de comerţ liber din istorie, după cum crede un economist contemporan.[125]

Deloc surprinzător, nici în Asia, nici în alte părţi ale lumii, progresul în direcţia colaborării nu a fost uniform. Aşa cum n-ar fi cinstit nici să desconsiderăm o serie de obstacole semnificative, antagonisme şi rivalităţi între popoare şi indivizi, cu potenţial destabilizator, capabil să producă efecte regionale şi, în unele cazuri, chiar globale. Cu toate acestea, este uimitor că în lume există două direcţii diferite: unele regiuni slăbesc legăturile dintre ele şi vor să se descurce singure, în schimb, celelalte îşi adâncesc relaţiile şi încearcă să conlucreze.

De exemplu, multe dintre ţările cu bogate resurse naturale din Asia Centrală caută soluţii practice pentru a lucra împreună, cu oarece succes chiar. În martie 2017, preşedinţii Turkmenistanului şi Uzbekistanului au inaugurat un nou pod feroviar peste fluviul Amu-Daria, la Turkmenabat-Farab — o intersecţie importantă, care va ajuta la îmbunătăţirea conexiunilor dintre cele două ţări şi va deschide posibilităţi pentru comerţul pe distanţe lungi.[126] Apoi ar mai fi şi cooperarea dintre republicile Asiei Centrale, concretizată prin iniţiative menite să ajute Tadjikistanul să-şi întărească graniţa din sud cu Afganistanul, inclusiv declanşarea unei operaţiuni cu scopul de a opri

contrabanda cu droguri, și prin deschiderea unor noi puncte de control vamal în cea de-a doua jumătate a lui 2017, la Osh, Batken și Jalal-Abad, în Kîrgîzstan, pentru ca traversarea frontierei spre Uzbekistan să se facă mai ușor și mai rapid.[127]

Îmbunătățirea relațiilor stimulează schimburile dintre țări. Bunăoară, comerțul bilateral dintre Kazahstan și Uzbekistan a crescut cu 31,2% doar în 2017, iar ultimele inițiative în acest domeniu își propun să-l sporească și mai mult în anii ce vin.[128] Rămâne de văzut dacă declararea lui 2018 drept „Anul Uzbekistanului“ în Kazahstan și nominalizarea reciprocă a lui 2019 drept „Anul Kazahstanului“ în Uzbekistan vor produce efecte materiale pe termen lung în relațiile dintre cele două țări.[129] Declarațiile despre cele „două popoare frățești [...] aflate în marș umăr la umăr pe calea dezvoltării economice“, dornice de progres reciproc pe baza „eternei prietenii și a întovărășirii strategice“ sunt fraze sforăitoare ce nu ar trebui luate prea mult în serios. Cu toate acestea, ele subliniază ideea că, în prezent, în această zonă a lumii se vorbește despre interese reciproce, trecut comun și viitor unit.[130]

Ceva mai practice sunt măsurile privind comerțul bilateral, cum ar fi acordul semnat în aprilie 2019, prin care Kazahstanul îi va furniza 2 milioane de tone de țiței pe an vecinului său din Asia Centrală — o creștere de aproape zece ori a volumului livrat în prezent, în contextul în care unii specialiști afirmă că și această cantitate s-ar putea să crească de cel puțin două ori în viitorul apropiat.[131]

Și în alte locuri ale lumii relațiile dintre state se îmbunătățesc, iar schimburile comerciale cresc. Volumul comerțului dintre Uzbekistan și Tadjikistan, de pildă, a crescut de 20 de ori între 2014 și 2018.[132] Între timp, în Iran și Azerbaidjan, „s-au făcut toate pregătirile necesare pentru cooperarea în proiecte strategice, cum ar fi cele din sectorul energiei“, conform declarațiilor lui Mahmoud Vaezi, șeful de cabinet al președintelui Iranului, în urma unei întâlniri la Baku din primele zile ale verii lui 2018.[133]

Acordurile privind cooperarea universitară, precum și cele legate de construirea unor conducte magistrale au inaugurat o perioadă de legături mai strânse între Afganistan și Tadjikistan în anii ce vor urma.[134] Menționăm mai ales conducta magistrală transanatoliană (TANAP), operațională din iunie 2018, ce leagă câmpul gazeifer Shah Deniz II din Azerbaidjan de sud-estul

Europei — deşi anumiţi specialişti susţin că rolul ei pe termen lung în alimentarea cu energie a Europei s-ar putea să fie limitat doar la un termen mediu.[135]

TANAP este doar unul dintre numeroasele proiecte similare aflate în diverse stadii de derulare care fac legătura cu ţările bogate în resurse din centrul Asiei. Amintim, de pildă, şi proiectul hidroenergetic Asia Centrală — Asia de Sud (CASA–1000), care va livra surplusul de energie generat în hidrocentralele din Tadjikistan şi Kîrgîzstan către Pakistan şi Afganistan, până în 2020.[136] Legăturile dintre state s-au strâns atât de mult, încât Erik Beişembiev, ambasadorul kîrgîz în Pakistan, vorbea recent despre îmbunătăţirea relaţiilor bilaterale dintre guvernul de la Bishkek şi cel de la Islamabad, dat fiind că cele două ţări „au rădăcini istorice apropiate, o religie comună, tradiţii asemănătoare şi o viziune similară despre lume în privinţa multor probleme“.[137]

De asemenea, interesele reciproce au stat la baza tratativelor dintre Rusia şi alte state membre ale Uniunii Economice Eurasiatice (Kazahstan, Kîrgîzstan, Armenia şi Belarus) cu Iranul, pentru crearea unei zone de liber-schimb, pentru demararea unor investiţii comune şi pentru încheierea unor acorduri interbancare — un obstacol esenţial — care să fie avantajoase, dar şi importante pentru toate părţile, conform declaraţiilor lui Viaceslav Volodin, preşedintele Dumei de Stat a Rusiei.[138]

Această iniţiativă face parte dintr-un proces de unificare la scară mai largă în Asia Centrală, unde Rusia şi Iranul, de asemenea, joacă un rol-cheie. Creşterea comerţului, îmbunătăţirea relaţiilor şi eforturile comune de reducere a contrabandei transfrontaliere nu sunt doar priorităţi teoretice, ci formează şi obiectul unor acţiuni concretizate prin reforme instituţionale şi prin înfiinţarea unor organisme care să supravegheze şi să coordoneze domeniile de interes reciproc evident. Toată această activitate demonstrează dorinţa de întărire a legăturilor şi de îmbunătăţire a relaţiilor politice dintre state.[139]

Un exemplu reprezentativ al modului cum se întrepătrund interesele în centrul lumii îl reprezintă conferinţa organizată în noiembrie 2017 la Samarkand, unde înalţi demnitari din republicile Asiei Centrale şi din Afganistan, Rusia, China, Turcia, Iran, India şi Pakistan s-au întâlnit pentru a

găsi căi de conlucrare cu scopul de a combate terorismul, extremismul religios, crima organizată transnațională și traficul de droguri — preocupări reunite sub tematica „Asia Centrală, un trecut și un viitor comun, cooperare pentru dezvoltare durabilă și prosperitate reciprocă“.[140]

Desigur, astfel de conferințe — și declarațiile pompoase despre solidaritatea popoarelor care trăiesc de-a lungul Drumurilor Mătăsii — pot fi înșelătoare, dar, în aceeași măsură, exprimă bunăvoința și dorința participanților de a rezolva o serie de probleme de fond. În cazul Asiei Centrale, s-au înregistrat progrese reale în privința spinoasei probleme a disputelor de frontieră, în care tensiunile istorice și etnice au dus deseori la înrăutățirea relațiilor, chiar până la un punct critic, când unii analiști au avertizat în legătură cu posibilitatea izbucnirii conflictelor armate.[141] Și acestea au început să fie soluționate. Poate cel mai semnificativ pas în consolidarea relațiilor statelor din centrul lumii îl reprezintă acordul privind statutul juridic al Mării Caspice — o adevărată piedică în calea cooperării pe scară largă între Rusia, Iran, Turkmenistan, Kazahstan și Azerbaidjan, mai ales în sectorul energiei. A durat zeci de ani până când s-au convenit termeni generali reciproc acceptabili pentru toate părțile, dar acordul semnat a fost un punct de cotitură care, probabil, va transforma furnizarea de petrol și gaze naturale nu doar în regiune, ci și pentru piețele din toată lumea, atât de mari sunt zăcămintele de hidrocarburi din țările de pe litoralul Mării Caspice, precum și cele din Marea Caspică propriu-zisă.[142] Totuși, după cum subliniază unii analiști, deși acordul semnat în august 2018 reprezintă un important pas înainte, multe chestiuni rămân nerezolvate și nu este deloc cert când sau dacă și cum se vor soluționa până la urmă problemele încă neabordate.[143]

Totuși, acordurile recente se înscriu într-o serie de măsuri luate pentru îndepărtarea obstacolelor și îmbunătățirea perspectivelor de cooperare în viitor, de-a lungul coloanei vertebrale a Asiei. Un exemplu provine din discuțiile referitoare la posibilul schimb de terenuri dintre Kîrgîzstan și Uzbekistan în cadrul procesului de negocieri asupra frontierei dintre cele două țări.[144] Un alt exemplu îl reprezintă întâlnirea organizată la Astana, în aprilie 2018, în urma căreia liderii Kazahstanului, Uzbekistanului și Turkmenistanului au semnat un acord privind frontierele. „Nu există probleme nerezolvate în privința granițelor“, anunța atunci președintele Nazarbaiev al Kazahstanului, reiterând totodată, împreună cu omologul său,

președintele Rahmon al Turkmenistanului, angajamentul de a coopera îndeaproape în chestiunea resurselor de apă din regiune.[145]

Problema apei este una dintre cele mai însemnate din întreaga Asie Centrală — o dovadă evidentă în acest sens o constituie cvasidispariția Mării Aral, proces început încă din anii ’60, când cursurile de apă ce o alimentau au fost deviate pentru a fi folosite în sistemul de irigație în cadrul neinspiratelor programe agricole sovietice. Tensiunile și dificultățile practice sunt greu de subestimat, dacă ne gândim la distrugerea reliefului, la poluarea mediului și la gravele probleme de sănătate publică, începând cu bolile respiratorii și cancerul și terminând cu creșterea ratei mortalității infantile.[146]

La sfârșitul lui mai 2018, vânturile puternice au ridicat în aer sarea de pe fundul mării acum secate, învăluind părți întregi din Uzbekistan și Turkmenistan, acoperind lanurile de grâu și câmpurile de bumbac cu un strat de sare ce atingea chiar și un centimetru grosime — într-o vreme când penuria de apă dusese deja la compromiterea recoltelor din acel sezon.[147] Faptul că eforturile depuse pentru refacerea cotelor apelor par să aibă totuși un efect, chiar dacă lent, reprezintă, așadar, o veste foarte bună.[148]

Cu toate acestea, măsurile nu ajută prea mult Afganistanul, unde deficitul de precipitații este de 70%. Din această cauză, în iunie 2018, Organizația Națiunilor Unite a avertizat că recoltele au fost compromise, râurile au secat, iar 2 milioane de oameni puteau avea mari probleme să-și procure hrana până la sfârșitul anului — o amenințare catastrofală, care ar putea fi la ordinea zilei în anii următori într-o țară răvășită de război aproape neîntrerupt, timp de patru decenii.[149] „Aș face orice ca să-mi salvez copilul de la foamete“, spunea un țăran afgan. „M-aș înrola în ISIS sau m-aș alătura talibanilor.“[150]

Problema este că toate cele trei mari cursuri de apă din Asia Centrală — Sîrdaria, Amu-Daria și Irtîș — sunt transfrontaliere, ceea ce înseamnă că deciziile dintr-o țară au impact asupra regiunilor din aval. Având în vedere că aproximativ 70% dintre problemele legate de dezvoltarea regiunii au drept cauză penuria de apă dulce, înțelegem cât de vitală este această chestiune pentru țările de aici.[151] Ca urmare, găsirea unei modalități de a rezolva gospodărirea apei într-o manieră optimă suscită, deloc surprinzător, interes deosebit și multă preocupare de ceva vreme.[152]

Apa este o problemă și în Asia de Sud, unde construirea de către India a barajului Kishanganga cu centrala lui hidroelectrică a îngrijorat guvernul Pakistanului, care susține că proiectul încalcă tratatul din 1960 pentru împărțirea resurselor de apă ale fluviului Ind între Pakistan și India. Neliniștile în privința barajului, inaugurat oficial în mai 2018, au fost agravate de propunerile pentru construirea a 12 hidrocentrale pe râul Kabul în Afganistan — ceea ce va supune la o presiune sporită resursele unor orașe mari, cum ar fi Karachi, a cărui populație crește cu peste 5% pe an și a cărui regie de apă oricum abia dacă reușește să satisfacă jumătate din necesar în prezent.[153] Deloc surprinzător, diferendul privind barajul Kishanganga a fost deferit Curții Internaționale de Arbitraj și, probabil tot atât de puțin surprinzător, disputa a avut drept rezultat învinuiri, îndelungi reflecții amare și suspiciuni de sabotaj și conspirație atât în presa din India, cât și în cea din Pakistan.[154]

Pe urmă mai este și impactul schimbărilor climatice, care, conform unor studii recente, va face ca gheţarul Urumqi 1 să-și piardă circa 80% din volumul de gheață în următoarele trei decenii — cu implicații evidente pentru Asia Centrală, precum și pentru vestul Chinei, unde acest gheţar, alături de alții, joacă un rol important în alimentarea cu apă a râurilor și ca rezervă de apă în perioadele de secetă.[155]

Problemele cauzate de penuria de apă pot fi ilustrate prin protestele izbucnite în Iran, în primăvara lui 2018. În timp ce Organizația Meteorologică a Republicii Islamice Iran estima că 97% din teritoriul țării este afectat de secetă într-un anumit grad, orășele și sate întregi au fost părăsite de locuitori. Criza de apă a dus la revolte ale populației, reprimate brutal de forțele de securitate în unele părți ale țării.[156] Situația devenise atât de gravă, încât ayatolahul Khamenei, liderul suprem al Iranului, a recunoscut în discursul său de Nowruz (Anul Nou) că seceta provocase oamenilor mari greutăți și s-a rugat ca „pronia cerească“ să rezolve criza cât mai curând.[157]

Pe lângă rugăciuni, Iranul a întreprins și măsuri practice pentru a rezolva problemele cu apa, atât de grave, încât furnizarea cu energie a țării a fost afectată de activitatea necorespunzătoare a hidrocentralelor.[158] Discuțiile cu statul vecin Afganistan s-au intensificat recent, mai ales pe tema refacerii debitului pe râul Helmand și a furnizării de apă către zonele umede din

Hamun. Conform lui Mohammad Javad Zarif, ministrul de externe al Iranului, s-a ajuns la un acord care va asigura pe viitor intrarea unui debit de 850 de milioane de metri cubi pe an în Iran.[159]

*

Progrese s-au înregistrat și în alte locuri în ce privește trecerea la aplicarea acordurilor-cadru semnate în trecut, dar ulterior acestea au fost ținute pe loc din cauza lipsei de bunăvoință politică între statele semnatare — și între conducătorii lor —, care deseori s-au perceput și s-au tratat reciproc ca entități rivale. Decesul președintelui Karimov al Uzbekistanului, în 2016, și înlocuirea lui cu Șavkat Mirzioiev a ajutat la depășirea impasului, deschizând noi oportunități pentru discuții și acțiuni concrete. „Problema apei și cea a păcii și securității sunt în mod inextricabil legate între ele“, a declarat Mirzioiev în fața Adunării Generale a ONU, la New York, în septembrie 2017. „Nu există alternativă la rezolvarea problemei apei decât prin luarea în considerare, în măsură egală, a intereselor țărilor și națiunilor din regiune.“[160]

Noua administrație a lui Mirzioiev a adus cu sine și alte schimbări în Uzbekistan, printre care pași în direcția îmbunătățirii de multă vreme așteptate a respectării drepturilor omului, libertății presei și a altor indicatori la care această țară — la fel ca multe state din vecinătatea ei — s-a plasat de-a lungul timpului la coada clasamentului mondial.[161] De exemplu, în mai 2018, pentru prima dată de la căderea Uniunii Sovietice, nu au mai existat jurnaliști după gratii, după ce un judecător a eliberat doi bărbați acuzați că scriseseră articole critice la adresa guvernului și că unelteau să îl răstoarne de la putere.[162]

Conform unui raport al Freedom House, organizație cu sediul în SUA, realizat în toamna lui 2017, subiecte care altădată erau interzise, precum „eșecul politicilor de schimb valutar“ și „numărul mare de emigranți uzbeci care își caută de lucru în Rusia“, sunt acum discutate deschis, în timp ce „o timidă deschidere pentru activismul civic“ se cuvine, de asemenea, remarcată, în paralel cu relaxarea atitudinii dure față de libertatea religioasă.[163]

Astfel de realizări au atras atenţia mass-mediei din cealaltă parte a lumii, ceea ce demonstrează cât de importante s-ar putea să se dovedească în final prefacerile din Uzbekistan. Într-adevăr, în răstimp de nici două săptămâni, New York Times a publicat două editoriale consistente despre schimbările pozitive din Uzbekistan, prevestind o nouă eră a deschiderii.[164] Alţi analişti s-au arătat ceva mai circumspecţi. Deşi au întâmpinat cu aplauze măsurile luate pentru respectarea drepturilor omului, un grup de 12 organizaţii neguvernamentale au emis o declaraţie comună în care subliniau că „cenzurarea internetului, încarcerarea din motive politice, tortura, absenţa unor procese electorale competitive şi lipsa reparaţiilor în justiţie pentru abuzuri din trecut rămân chestiuni încă nerezolvate“.[165] Nu este clar dacă reformele sunt reale sau reprezintă doar o simplă operaţie de cosmetizare a realităţii. Unii experţi sunt pregătiţi să admită că s-au luat măsuri pozitive, dar nu sunt convinşi că s-ar fi depăşit punctul critic.[166]

Se petrec însă mai multe lucruri în regiune dincolo de titlurile scrise cu litere de-o şchioapă, discursurile la ONU şi presupuşii paşi înainte la capitolul drepturilor omului. Înlăturarea barierelor, creşterea cooperării şi înlesnirea schimburilor comerciale presupun tratative şi decizii la toate nivelurile. Discuţiile recente dintre demnitarii Tadjikistanului şi ai Turkmenistanului despre chestiuni consulare între cele două ţări merită remarcate în această privinţă — la fel şi referirile la „industria mineritului, petrolului şi gazelor, a sectorului energetic şi prelucrării resurselor minerale“, precum şi la „proiectele de infrastructură de importanţă regională“.[167]

Acesta este doar un exemplu de legături mai strânse care trezesc interesul de-a lungul Drumurilor Mătăsii. O asociere mixtă între companii petroliere de stat din Turkmenistan, Azerbaidjan şi Uzbekistan, pentru exploatarea câmpurilor din zona caspică, este un alt exemplu[168]; mai sunt şi altele: noile linii de cale ferată construite — ce traversează în zigzag Drumurile Mătăsii, printre care linia Baku–Tbilisi–Kars, inaugurată în octombrie 2017, noua cale ferată ce leagă Yiwu de Teheran, în Iran — şi modernizarea liniilor feroviare pentru trenuri de marfă spre Europa.[169]

„Există numeroase posibilităţi pentru creşterea cooperării“, a afirmat preşedintele Rouhani al Iranului la o întâlnirile a şefilor de stat din ţările riverane Mării Caspice, în august 2018. Dacă Iranul şi Kazahstanul

construiesc rețele de tranzit, „Kazahstanul ar putea avea legătură cu mările sudice prin Iran, iar Iranul ar putea fi legat de China prin Kazahstan“, a declarat el, îndemnând la investiții în infrastructura de transport, care să lege între ele nu doar două țări, ci o întreagă regiune.[170]

Dezvoltarea unui nou „coridor internațional Nord–Sud“ care să conecteze Asia de Sud-Est cu nordul Europei a făcut, de asemenea, progrese, ducând la conlucrarea mai strânsă între organisme guvernamentale din Azerbaidjan, Rusia și Iran. „Proiectul va implica ministerele noastre de transporturi“, a spus Serghei Lavrov, ministrul de externe al Rusiei, „care vor studia aspectele tehnice și financiare, precum și interacțiunea dintre serviciile noastre vamale și consulare“.[171] Concomitent, continuă discuțiile despre extinderea coridorului pentru a permite participarea la proiect a bunurilor și serviciilor indiene.[172]

Însemnătatea coridorului reiese clar din faptul că, potrivit anumitor estimări, dacă ar fi însoțit de investiții în linii ferate noi, ar putea spori comerțul exterior al Indiei cu țările din Eurasia, de la circa 30 de miliarde de dolari anual până la aproape 180 de miliarde de dolari anual.[173] O analiză separată sugerează că Iranul singur ar putea genera 2 miliarde de dolari din taxe de tranzit pe seama creșterii schimburilor comerciale din regiune — unele oficialități declară că țara lor se poate aștepta la taxe de 50 de dolari pe tona de marfă.[174] Chiar dacă astfel de evaluări sunt din cale afară de optimiste, ele sugerează amploarea beneficiilor pe care le-ar putea aduce îmbunătățirea infrastructurii de transport și a comunicațiilor.

Mai este apoi „acordul de la Aşhabad“, semnat, în 2011, de India, Iran, Kazahstan, Turkmenistan, Uzbekistan și Oman, care își propune să stimuleze cooperarea, să faciliteze schimbul de bunuri și să permită deplasarea fără viză a cetățenilor între țările semnatare — deși roadele încă se lasă așteptate.[175] Mai promițătoare este propunerea de introducere a așa-zisei „vize a mătăsii“, în 2019, pentru a permite călătoriile fără viză în Asia Centrală și, pe viitor, în Azerbaidjan și Turcia.[176]

Din sumedenia de planuri menite să lege laolaltă țările din inima lumii amintim și „coridorul Lapis Lazuli“, între Afganistan, Turkmenistan, Azerbaidjan, Georgia și Turcia. Acest proiect, estimat la valoarea de 2 miliarde de dolari, a cărui negociere a durat patru ani, are scopul de a

construi autostrăzi şi legături feroviare între oraşul Torgundi din provincia afgană Herāt, capitala turkmenă Aşhabad şi portul Türkmenbaşy de la Marea Caspică. Atunci, coridorul va face legătura între Baku, Tbilisi şi Ankara, cu ramificaţii spre Poti şi Batumi, iar din capitala turcă mai departe spre Istanbul.[177]

Conform ultimelor ştiri, proiectul ar urma să fie suplimentat cu o nouă şosea în regim expres, cu 16 benzi, în valoare de 2,4 miliarde de dolari, care va lega capitala Aşhabad de oraşul Türkmenabat, la graniţa cu Uzbekistanul, şi va fi presărată cu centre de recreere, magazine, restaurante, moteluri, parcări în aer liber şi acoperite, benzinării şi alte obiective — într-o viziune utopică despre cum ar putea arăta călătoria pe autostradă într-o ţară unde temperaturile estivale depăşesc frecvent 40°C.[178]

Extravaganta construcţie se încadrează în tiparul noilor dotări portuare de la Türkmenbaşy, pe litoralul caspic, care au costat, conform rapoartelor, 1,5 miliarde de dolari. Asemenea iniţiative demonstrează că se investesc sume semnificative în proiecte de infrastructură la scară mare — chiar dacă, în cazul Turkmenistanului cel puţin, majoritatea experţilor se îndoiesc că volumul de mărfuri sau de pasageri va justifica vreodată cheltuielile făcute.[179]

Adevărul este că, la ceremonia de inaugurare a noilor construcţii, din mai 2018, atenţia s-a concentrat mai puţin pe ideea că portul va juca un rol esenţial ca nod logistic, cât pe veşnica marotă a liderilor turkmeni: stabilirea de recorduri mondiale. Primul oaspete prezent la deschiderea portului a fost reprezentantul Guinness World Records, care trebuia să ateste că avea în faţă cel mai mare port construit vreodată în lume sub nivelul mării — o anomalie datorată caracteristicilor geografice ale localităţii Türkmenbaşy.[180] Această „realizare“ s-a adăugat la celelalte distincţii primite anterior de Turkmenistan, ţara cu „cea mai mare concentrare din lume de clădiri placate cu marmură albă“, cu „cel mai înalt catarg de drapel din lume“ (titlu cedat, ulterior, Tadjikistanului), cu „cel mai mare covor din lume confecţionat manual“, cu „cel mai mare carusel Ferris din lume amplasat într-un spaţiu închis“, cu „cel mai mare număr de oameni cântând pe o scenă“, cu „cel mai mare acoperiş în formă de stea de pe o clădire“ şi cu „cel mai mare simbol al unui cal din lume“.[181]

Situaţia i-a stârnit interesul lui John Oliver, realizatorul emisiunii Last Week

Tonight, după ce președintele turkmen Berdîmuhamedov a dispărut din lumina reflectoarelor timp de câteva săptămâni, diverse surse dând drept certă moartea lui, la puțină vreme după stabilirea unui nou record mondial — de data aceasta, pentru „cel mai lung șir de ciclişti înaintând în șir indian“.[182]

Progrese substanțiale par să se înregistreze însă în alte locuri. Discuțiile despre interesele reciproce din sectorul energetic au dus la propuneri de conectare a rețelelor electrice din Rusia, Azerbaidjan și Iran, pentru a-i permite Iranului să exporte electricitate — așa cum face deja spre Irak și Afganistan.[183] Negocierile au avansat rapid, prima tranzacție având loc între Iran și Azerbaidjan la doar câteva luni după acceptarea condițiilor.[184]

Roadele unor proiecte de infrastructură de asemenea anvergură s-au văzut fără întârziere. În vara lui 2017, Ebrahim Mohammadi, adjunctul directorului general al Căilor Ferate ale Republicii Islamice Iran, a observat că transportul de mărfuri crescuse cu 55%, comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent.[185] Conform Organizației de Promovare a Comerțului Exterior din Iran, în anul fiscal încheiat în 20 martie 2018, veniturile din tranzitul mărfurilor crescuseră cu 20%, comparativ cu perioada imediat anterioară de 12 luni.[186]

Perspectivele dezvoltării viitoare în Asia Centrală au fost sesizate de mulți politicieni. La summitul organizat la Astana, în primăvara lui 2018, ministrul de externe turc Mevlüt Çavuşoğlu a vorbit despre stimularea pe viitor a comerțului bilateral dintre Turcia și Kazahstan, până la 5 miliarde sau chiar 10 miliarde de dolari — o îmbunătățire semnificativă a situației din prezent. „Companiile turcești au jucat un rol foarte important în dezvoltarea Kazahstanului“, a remarcat el, și au în continuare un extraordinar potențial de creștere pe viitor.[187] Toate aceste manifestări se datorează apariției unui fenomen complex, care are la bază sentimente panturcice, precum și dorinței statelor din Asia Centrală — și a Turciei — să colaboreze și să conlucreze mai strâns în plan economic, politic și cultural.

Una dintre metodele prin care se pot intensifica schimburile dintre state constă în asigurarea unui sistem juridic solid. În cazul Kazahstanului, o soluție inovatoare a fost crearea Centrului Financiar Internațional Astana, inaugurat în vara lui 2018. Instituția are o instanță de judecată prezidată de câțiva dintre cei mai distinși juriști britanici din ultimele decenii, avându-l în

frunte pe lordul Woolf, fost ministru al justiției în Anglia și Țara Galilor. Mandatul instanței este acela de a judeca diferendele comerciale și civile pe baza principiilor codului de procedură englez și de a-i liniști pe investitorii îngrijorați că se vor împotmoli în capcana legilor locale, greu de înțeles, și a unui sistem judecătoresc ce poate părea mai puțin independent decât s-ar cuveni să fie.[188] Intenția autorităților este de a atrage investitori străini, în general, păstrând, în același timp, interesul pentru listarea la bursă a unor firme deținute de stat, cum ar fi Air Astana, transportatorul aerian național kazah, Kazakhtelecom, cel mai mare operator de telefonie mobilă din țară, și Kazatomprom, cea mai mare companie minieră de uraniu din lume.

Posibilitatea unor câștiguri din investiții de mare anvergură în infrastructură a trezit interesul unor persoane la care nu s-ar fi așteptat nimeni. Lansarea proiectului de construire a unui nou tronson de conductă magistrală pentru gaze, care să lege câmpul gazeifer Galkînîș din Turkmenistan de Pakistan și India, a atras comentarii optimiste din partea președintelui afgan Ashraf Ghani, o atitudine inedită, bine-venită, dacă ne gândim la violența și instabilitatea din Afganistan. „Asia de Sud începe să fie conectată cu Asia Centrală prin Afganistan“, a declarat șeful statului afgan, „după mai mult de un secol de divizare.“ Într-o rară manifestare de solidaritate între India și Pakistan, ministrul de stat pentru afaceri externe din India a lăudat conducta magistrală drept „un simbol al țelurilor noastre“ și „o nouă pagină în cartea cooperării“, în timp ce Shahid Khaqan Abbasi, prim-ministrul de atunci al Pakistanului, și-a exprimat convingerea că magistrala Turkmenistan–Afganistan–Pakistan–India (TAPI) „se va transforma dintr-o conductă de gaze într-un coridor al energiei și comunicării“.[189]

Asemenea declarații optimiste au stârnit nemulțumire în Iran, unde șeful Companiei Naționale de Gaz a Iranului, Hamidreza Araqi, a declarat că nu se va construi niciodată conducta mult-visată. Mult mai rațional și mai practic, a adăugat el, ar fi fost ca Turkmenistanul să trimită gaz în Iran, la schimb cu gazul pe care Iranul îl va trimite, la rândul său, direct în Pakistan. Lăsând la o parte faptul că propunerea depinde de o conductă imaginară între Iran și Pakistan, trebuie spus că, de atunci, conducta TAPI a înregistrat câteva succese notabile — un tronson al acesteia urma să se deschidă în 2019, chiar dacă în lipsa stațiilor de compresoare care i-ar permite să funcționeze la capacitatea proiectată. În Pakistan, cererea pentru energie este atât de mare,

încât factorii de decizie de acolo au considerat că ar fi mai bine să demareze proiectul cât mai repede cu putință decât să aştepte până când activitatea se va putea desfăşura la capacitatea optimă.[190]

În orice caz, în mod surprinzător, temerile că instabilitatea din Afganistan va împiedica un proiect major de infrastructură să depăşească stadiul planşetelor de proiectare au fost domolite de cuvintele încurajatoare rostite, nici mai mult, nici mai puțin, tocmai de talibani. „Conducta TAPI este un proiect regional important, ale cărui baze au fost puse în timpul regimului Emiratului Islamic“, au subliniat talibanii într-un comunicat dat publicității la începutul lui 2018. Lucrările de construcții ar fi fost întârziate din cauza prezenței militare americane. „În zonele aflate sub controlul său, Emiratul Islamic îşi declară deplina cooperare pentru implementarea proiectului“, au mai spus autorii textului. Drept urmare, au declarat talibanii, „nu va exista nicio întârziere în acest important proiect național“.[191]

Acest element de aparentă schimbare în Afganistan se numără printre semnele încurajatoare pentru un posibil dialog între talibani şi guvern, după cum cred unii analişti. „Am avut discuții cu conducători ai triburilor, politicieni, profesori şi membri ai organizațiilor societății civile“, a spus Gul Agha Sherzai, ministrul afgan pentru frontiere şi afaceri tribale, în primăvara lui 2018.[192] Gestul reprezentanților țărilor vecine de a încuraja dialogul şi chiar de a se autopropune ca gazde pentru desfăşurarea tratativelor poate fi, de asemenea, văzut ca pledoarie pentru conciliere, pentru adoptarea unei poziții comune şi conlucrare în vederea rezolvării problemelor.[193]

Semnalele din interiorul Afganistanului au fost suficient de favorabile încât să-l determine pe generalul John Nicholson, şeful forțelor militare americane şi ale NATO în țara sfâşiată de război, să afirme că discuțiile despre pace „ne dau speranțe să credem că trăim un moment fără precedent“. Cornelius Zimmerman, reprezentantul civil al NATO, a subscris declarației, adăugând că, „în timpul petrecut în Afganistan, nicicând n-am avut cunoştință de un gest atât de curajos ca inițiativa preşedintelui Ghani“.[194]

În parte, opinia lui Zimmerman se bazează pe unele scenarii optimiste privind evoluțiile din Afganistan. În lunile din urmă am asistat la „mutarea echilibrului de putere în favoarea forțelor de securitate ale regimului afgan“, se arată într-un raport militar recent, pregătit pentru Congresul SUA. Pentru

că talibanii au renunțat la lupte directe, în care să își arunce toate forțele, preferând „tactica de gherilă și atacurile sinucigașe“, s-a tras concluzia că „așteptările lor au scăzut“. Comandanții trupelor occidentale și-au păstrat optimismul chiar și după declanșarea unui asalt major asupra orașului Ghazni, în vara lui 2018. „Avem o ocazie favorabilă fără precedent, o fereastră de oportunitate pentru pace, chiar acum.“[195]

Se prea poate să fie așa. Dar faptul că oficialitățile americane călătoresc tot mai des în jurul Kabulului „pe calea aerului, ca să evite atacurile sinucigașe de pe străzi“ spune multe despre frecvența și amploarea tulburărilor din chiar interiorul capitalei afgane și arată, totodată, că trebuie să tratăm cu precauție declarațiile entuziaste despre ameliorarea situației generale din Afganistan.[196] Unul dintre cei care procedează astfel este președintele Trump, despre care se spune că și-a expus opiniile în legătură cu generalul Nicholson în cadrul unei întâlniri la Pentagon, în iulie 2018. „Nu cred că știe cum să câștige“, a spus Trump. „Nu știu dacă este un învingător. Nu există victorii.“[197]

La sfârșitul lui 2018, Trump și-a pierdut de tot răbdarea și a anunțat că administrația americană pregătește planuri de retragere din Afganistan, oferindu-le talibanilor un acord de încetare a focului și ordonând rechemarea a jumătate din trupele americane din țară pe parcursul lunilor următoare, ca preambul al retragerii totale.[198] În orice caz, chiar și după tratativele intense de pace din vara lui 2019, între negociatorii americani și talibani, doar optimiștii incorigibili s-ar putea hazarda să parieze pe restabilirea rapidă a păcii în Afganistan, având în vedere evenimentele din ultimele patru decenii — indiferent dacă trupele americane se retrăgeau sau nu.[199] Și, cu toate că declarațiile de conciliere și sprijin ar putea părea încurajatoare, strategia încrederii în talibani — o etichetă sub a cărei pălărie se regăsește un grup divers de indivizi care aleg să coopereze dacă și atunci când interesele lor coincid — necesită multă dârzenie, indiferent de orice prezență militară americană pe termen lung în țară.

Sprijinul manifestat de talibani față de construirea conductei ar trebui să fie înțeles ca atare. Mai degrabă decât ca gest de solidaritate cu poporul afgan sau ca expresie a voinței de a coopera cu guvernul afgan, susținerea declarată a conductei TAPI de către talibani semnalează conștientizarea modului în care se poate profita de vastele bogății minerale ale țării, estimate la ordinul

trilioanelor de dolari. Conform studiilor administraţiei americane de monitorizare geologică, este posibil ca Afganistanul să deţină 60 de milioane de tone de cupru, 2 200 de milioane de tone de zăcăminte de fier, 32 000 de tone de mercur, milioane de tone de potasă, precum şi rezerve imense de metale rare, cum ar fi litiu, beriliu, niobiu şi cesiu.[200]

Talibanii şi-au dat seama că avuţia minerală a Afganistanului le oferă posibilităţi de îmbogăţire şi oportunitatea de a cumpăra mai multe arme, de a recruta mai mulţi adepţi şi de a-şi construi fiefuri mai puternice. Drept urmare, au acordat mare atenţie ocupării unor regiuni cu activităţi miniere în derulare, în speranţa că vor continua exploatarea resurselor naturale şi chiar vor extinde operaţiunile de valorificare a lor. Conform unui raport, în 2014, „cele două zone miniere Deodarra şi Kuran wa Munjan le furnizau, doar ele, în jur de 20 de milioane de dolari grupărilor înarmate, potrivit unor estimări aproximative, dar rezervate — ceea ce echivala cu încasările declarate ale guvernului din tot sectorul de extracţie“ pentru întregul an precedent. În 2016, în paralel, o jumătate din câştigurile aduse de minele de lapis au ajuns la talibani — adică milioane, dacă nu cumva zeci de milioane de dolari.[201]

Acelaşi lucru este valabil în cazul banilor câştigaţi de pe urma silicatului de magneziu hidratat, „cel mai moale mineral“, mai cunoscut consumatorilor ca pudră de talc. Afganistanul a fost binecuvântat cu zăcăminte importante, care pot fi transformate în sume importante. Nu doar liderii talibanilor s-au orientat spre minele de silicat de magneziu hidratat; la fel au procedat şi membrii Statului Islamic din Irak şi din provincia Levant–Khorasan (ISIS-K), mulţi dintre ei participând la tentativa eşuată de creare a unui califat cu bazele la Raqqa şi Mosul, după dezintegrarea Siriei şi a nordului Irakului în 2013. ISIS-K a urmărit să stăpânească teritorii bogate în resurse naturale, iar în unele cazuri a dublat forţa de muncă pentru ca minele nu doar să funcţioneze în continuare, ci şi să-şi sporească producţia.[202] Oricât de ciudat ar părea, părinţii care pudrează cu talc fundulețul unui bebeluş din Bogotà, San Francisco, Lagos, Calcutta sau Wuhan, ca să combată iritaţia provocată de scutec, sunt implicaţi, chiar dacă fără să ştie, într-un lanţ de decizii care îi leagă de lupta pentru putere din inima lumii.

*

Succesele talibanilor şi ale ISIS au declanşat teama că ideilor lor fundamentaliste şi metodele şi tactica lor ce pun accent pe dezbinare şi militantism se vor răspândi atât în interiorul Afganistanului, cât şi în afara lui. De exemplu, unele studii au remarcat în mod uluitor că numeroşi adepţi ai ISIS care au luptat în Siria şi Irak proveneau din Asia Centrală, iar mulţi dintre ei au fost folosiţi pentru misiuni sinucigaşe.[203] Atacurile teroriste comise la New York, Stockholm, Sankt-Petersburg şi Istanbul în 2017 au fost comise de bărbaţi născuţi în Asia Centrală sau având legături strânse în această regiune.[204]

Iată unul dintre motivele pentru care a crescut brusc disponibilitatea ţărilor de pe Drumurile Mătăsii de a conlucra în domeniul informaţiilor secrete şi contrainformaţiilor, inclusiv al cooperării forţelor armate. De exemplu, pe lângă planurile anunţate de armatele uzbecă şi tadjikă de a organiza operaţiuni comune pentru prima dată, s-a anunţat intenţia desfăşurării de manevre ale trupelor ruse şi uzbece în lanţul muntos Foriş şi de exerciţii combinate ale militarilor din Tadjikistan, Pakistan, Afganistan şi China.[205] Încă din 2016, sub titulatura Prabal Dostyk („prietenie trainică"), au avut loc exerciţii comune ale soldaţilor din Kazahstan şi India pentru „întărirea relaţiei militare existente [...] şi realizarea sinergiei în derularea operaţiilor, dacă şi când va fi necesar".[206]

În vara lui 2018, exerciţiile militare combinate ale armatelor din ţări aflate pe Drumurile Mătăsii, membre ale Organizaţiei pentru Cooperare de la Shanghai, au avut loc lângă Celiabinsk, în Ural. La ele au participat soldaţi din Rusia şi China,[207] dar şi din India şi Pakistan — fiind pentru prima oară când aceste două ţări din urmă au luat vreodată parte la exerciţii militare comune.[208]

O serie de incidente, în ultimii ani, la graniţa Iranului cu Pakistanul a avut drept urmare formularea unor angajamente din partea ambelor ţări spre a conlucra mai strâns în vederea contracarării militanţilor care îi vizează în mod periodic pe grăniceri. În aprilie 2017, de exemplu, uciderea a zece grăniceri în districtul Mirjaveh din provincia iraniană Sistan-Belucistan, într-o ambuscadă a militanţilor cu baze în Pakistan, i-a determinat pe politicienii, diplomaţii şi liderii militari de la Teheran şi Islamabad să ia hotărârea de a

conlucra mai strâns pe viitor — chiar dacă, mai întâi, ambasadorul iranian a fost convocat pentru a da explicații privind comentariile unui general iranian, care a afirmat că se vor lua măsuri de ordin militar împotriva Pakistanului dacă vor mai exista și alte atacuri.[209]

A spune că țările din inima Drumurilor Mătăsii colaborează, au aceeași poziție și se concentrează asupra avantajelor reciproce ar fi nu doar o simplificare grosolană, ci și o subestimare a problemelor structurale, a rivalităților mărunte, a animozităților personale și a dificultăților, despre care la fel de bine s-ar putea spune că sunt caracteristice regiunii. Recentele propuneri pentru stabilirea unor acorduri privind schimbul de gaze dintre Iran și Turkmenistan, de exemplu, nu pot ascunde faptul că aceste două țări sunt încleștate într-o dispută încă de la începutul lui 2017, când autoritățile turkmene au afirmat că li se datorează 1,5 miliarde de dolari, aferente vânzărilor din urmă cu un deceniu, când, din cauza iernii foarte grele, Teheranul a fost nevoit să importe gaze naturale al căror preț Așhabadul l-a majorat imediat de nouă ori ca să profite de dificultățile țării vecine.[210] Pentru că nu s-a înregistrat niciun progres în tratativele de soluționare a diferendului, s-a deschis un proces la Curtea Internațională de Arbitraj.[211]

Relațiile dintre Turcia și Turkmenistan s-au încordat, de asemenea, după ce firmei Polimeks, o mare companie de construcții din Turcia ce a derulat proiecte de miliarde de dolari, inclusiv hoteluri, monumente istorice și autostrăzi, i s-au reproșat defecțiuni la acoperișul, țevăria și sistemul de alimentare cu apă ale noului aeroport în formă de șoim din Așhabad.[212] Refuzul de a plăti companiei Polimeks și altor companii sute de milioane de dolari a dus la încetarea execuției lucrărilor, demonstrând într-o manieră grăitoare și stânjenitoare gestionarea deficitară a fondurilor financiare, ceea ce a pus presiune extraordinară asupra economiei Turkmenistanului, țară care, în ciuda zăcămintelor de gaze ce o plasează pe al patrulea loc în lume, nu a reușit să împiedice creșterea continuă a inflației, rata constant ridicată a șomajului, lipsa alimentelor și a consumabilelor medicale — aprovizionarea fiind atât de deficitară, încât nu se găsesc absolut deloc medicamente pentru diabet și boli cardiovasculare, iar prețul aspirinei s-a triplat.[213]

O posibilă explicație ar fi scăderea prețurilor la hidrocarburi, deoarece încasările din petrol și gaze s-au prăbușit în 2014, reducându-se la jumătate în

interval de șase luni și rămânând după aceea la un nivel scăzut. În toată Asia Centrală, scăderea prețurilor la bunurile de larg consum a avut un impact semnificativ asupra datoriei publice, punând la grea încercare economia: statele nu și-au diminuat ambițiile, ci chiar au fost nevoite să bată în retragere.[214]

În cazul Turkmenistanului, urmărirea cu încăpățânare a unor proiecte costisitoare, care să gâdile orgolii și vanități, nu a fost deloc de ajutor. Ne referim la construirea unui stadion olimpic (care nu a găzduit niciodată jocurile olimpice și nici măcar nu a cerut să le găzduiască), a unei arene pentru sporturi de iarnă (într-o țară unde, după cum am văzut, temperaturile estivale ating 40°C și rareori coboară sub 10°C în timpul iernii) și a unui aeroport nou în valoare de 2,3 miliarde de dolari la Aşhabad, având o capacitate de 17 milioane de pasageri pe an — care categoric ar trebui să facă față solicitărilor, chiar dacă ar crește masiv și brusc numărul celor 105 000 de vizitatori sosiți în oraș pe parcursul lui 2015.[215] Cu puțin noroc, în momentul când se va produce această sporire numerică a călătorilor, poate că se va găsi o soluție și pentru a împiedica afundarea noului aeroport în nisip.[216]

Atât de mare este deziluzia turkmenilor, încât grupurile de opoziție din afara țării relatează că cetățenii au folosit ziarele pe post de hârtie igienică, ca formă de protest, ceea ce a determinat trimiterea polițiștilor din casă în casă ca să inspecteze toaletele în căutarea contravenienților. Din câte se pare, prăbușirea valorii monedei naționale, manatul turkmen, a dus la creșterea prețurilor la produsele de bază, printre care și hârtia igienică. Potrivit membrilor grupurilor de opoziție, alt motiv de nemulțumire îl constituie faptul că ziarele folosite în acest scop inedit tipăresc zilnic, pe prima pagină, fotografii cu președintele Berdîmuhamedov. Având în vedere că președintele a fost ales cu 97% dintre voturi la cele mai recente alegeri prezidențiale din 2017, se presupune că nu sunt prea mulți suspecți de prins — cu toate că volumul de ziare mânjite se pare că sugerează contrariul.[217] Deoarece este foarte greu să strângi informații sigure despre situația din Turkmenistan, cu greu se poate verifica dacă nu cumva avem de a face cu o poveste închipuită și cu o acțiune de compromitere a reputației autorităților prin intermediul presei.

În unele cazuri, prăbușirea dramatică a prețurilor la petrol, gaze și bunuri de

larg consum în 2015 a fost catalizatorul unui proces de profesionalizare, de eliminare a practicilor deficitare și de combatere a corupției. De pildă, în Kazahstan, a cărui economie depinde masiv de vânzarea combustibililor fosili, așteptările au scăzut foarte mult când prețul petrolului a coborât de la 115 dolari barilul la doar 33 de dolari, în doar 18 luni. În consecință, a scăzut fondul suveran de avuție națională, la care autoritățile au recurs ca să poată îndeplini obligațiile de plată, ceea ce a dus la scăderea activelor fondului cu aproape 20% în ceva mai mult de un an.[218] În mod inevitabil, decizia a dus la ajustarea cheltuielilor programate și la investigarea celor care se descurcaseră mult prea bine în vremuri de belșug — bunăoară, Muhtar Abliazov, fost președinte al băncii BTA, este acuzat de delapidarea a 4 miliarde de dolari și trebuie să compară în fața instanțelor de judecată din Kazahstan și a celor londoneze din Knightsbridge.[219]

Un proces similar de trezire la realitate începuse în Rusia după căderea prețurilor. Numirea Elvirei Nabiullina în postul de guvernator al Băncii Centrale a dat startul unei epurări feroce în sectorul financiar al țării, 276 de bănci fiind închise pe parcursul a trei ani, alte 28 de bănci fiind obligate să intre în programe de restructurare forțată — ceea ce i-a atras Nabiullinei laude din partea lui Vladimir Putin pentru „eforturile energice [împotriva] banditismului“.[220]

Mai trebuie adăugat că, în ciuda cuvintelor frumoase despre bucuria cooperării, proiectele majore — inclusiv conducta TAPI — nu sunt nici ușor de întreprins, nici ușor de finanțat, iar în unele cazuri nu trec niciodată de stadiul de simple idei. Doar costul conductei TAPI este estimat la aproape 10 miliarde de dolari, motiv pentru care mulți analiști se îndoiesc că va fi vreodată finalizată, ba chiar se întreabă dacă tronsoanele despre care se spune că ar fi fost construite în Turkmenistan există în realitate.[221] Problemele financiare pot furniza o explicație pertinentă. Nu același lucru se poate spune însă despre Linia D a conductei magistrale Turkmenistan–China, ce ocolește Afganistanul răvășit de război și are toate aranjamentele de finanțare rezolvate — cu toate acestea, nu sunt semne că ar fi implementată, probabil, din cauza rivalităților locale existente în regiune.[222]

Analiștii experimentați care urmăresc situația statelor Drumurilor Mătăsii știu, de asemenea, că este imposibil să prevezi ce s-ar putea întâmpla pe viitor

în această regiune. În primăvara lui 2019, președintele Nursultan Nazarbaiev a emis un comunicat prin care ordona dizolvarea guvernului, acuzat că nu reușise să aducă stabilitate economică și să demareze „schimbări pozitive“ pentru țară.[223] Aceste regiuni pot fi și excentrice. În timpul verii precedente, Saidmukarram Abdulkodirzoda, marele muftiu al Tadjikistanului, a declarat că sporturile de luptă — cum ar fi boxul — și „jocurile și competițiile“ pe bani erau pierdere de vreme, deci trebuiau interzise sub legea islamică. Decizia i-a luat prin surprindere pe boxerii tadjici, care câștigaseră medalii la olimpiadele din 2008 și 2012. (Luptele libere sunt altă poveste, a decretat Abdulkodirzoda, fiindcă stimulează dezvoltarea fizică și spirituală și îi inspiră pe cei tineri „să ridice cu mândrie steagul țării și să îmbunătățească imaginea națiunii și a statului“.[224])

Cu toate exemplele pozitive de cooperare și progres, există încă realități incomode de înfruntat în inima lumii. În iulie 2018, a apărut informația că tadjicii care traversau granița în Uzbekistan erau împiedicați să ia cu ei mai mult de 40 de kilograme de bunuri — între care maximum 2 kilograme de carne și 7 kilograme de făină.[225] Știrea a fost difuzată la puțină vreme după ce profesorilor universitari și studenților li s-a comunicat că nu aveau voie să părăsească teritoriul Tadjikistanului fără permisiunea guvernului — un semnal negativ, într-un moment când colaborarea cu oamenii de știință din țările vecine și din alte zone este, cu siguranță, în avantajul tuturor.[226]

Găsim o situație asemănătoare în Turkmenistan, de unde s-a primit informația că persoanele sub 30 de ani sunt oprite să plece din țară, în încercarea autorităților de a stopa exodul creierelor și a preîntâmpina diminuarea forței de muncă.[227] La fel se întâmplă în Pakistan și India, unde intimidarea jurnaliștilor este un fenomen tot mai frecvent și deseori violent.[228] Kazahstanul furnizează încă un caz în care protestatarii au fost reținuți, pentru ca mesajele antiguvernamentale să nu ajungă la un public mai larg — vestea bună ar fi că dispar astfel suspiciunile potrivit cărora, în această țară, opoziția a fost practic organizată de autorități, pentru a crea astfel aparența unor practici democratice.[229]

Ar fi important de subliniat, totodată, că există deosebiri semnificative între țările aflate de-a lungul coloanei vertebrale a Asiei, ceea ce înseamnă că nu întotdeauna e relevant să ne referim la ele în mod colectiv. De exemplu, în

timp ce 56% din totalul femeilor din Kazahstan deţin conturi bancare, în Azerbaidjan, procentajul este de numai 26%, scăzând spre 19% în Kîrgîzstan şi spre 2% în Turkmenistan.[230]

Discuţiile despre revitalizarea vechilor legături de-a lungul coloanei vertebrale a Asiei maschează faptul că multe dintre ţările şi regiunile ce leagă Orientul de Occident sunt slab conectate între ele, subdezvoltate economic şi, în unele cazuri, descurajante din punct de vedere geografic — Kazahstanul, de pildă, ocupă o suprafaţă cât aproape toată Europa. Majoritatea, dacă nu toate ţările din regiune, încalcă drepturile omului şi libertatea religioasă şi suferă de lipsa mobilităţii sociale. Totuşi, liderii acestor state bogate în resurse naturale, care au acces la avuţiile ţării şi controlează reţelele prin care resursele sunt expediate către piețe avide şi prospere, joacă un rol important în creionarea viitorului regional şi global.

Dificultăţile întâmpinate de cei interesaţi să interpreteze realităţile din această regiune se datorează şi faptului că Asia Centrală reprezintă doar o piesă dintr-un puzzle mult mai vast, foarte mult contând şi mutarea pieselor de la fiecare extremitate. În partea vestică, desigur, se desfăşoară războiul civil din Siria, iar în Irak autorităţile întâmpină în continuare greutăţi în efortul de a reconstrui statul, mai mult sau mai puţin de la zero. În ultimii câţiva ani, lucrurile au luat o turnură ceva mai promiţătoare în Iran — cel puţin, aparent. După semnarea Planului Comun de Măsuri Cuprinzătoare (Joint Comprehensive Plan of Action — JCPOA) şi ridicarea sancţiunilor internaţionale în 2015, ţara a putut să-şi dubleze exporturile de ţiţei, iar economia a crescut cu 12,5% în următoarele 12 luni.[231] Deşi ritmul de creştere deja a încetinit, ameninţarea ce planează asupra JCPOA a dus la manifestarea tot mai puternică a inflaţiei, fenomen aflat pe o pantă ascendentă, până la punctul în care guvernul a recurs la măsuri disperate în încercarea de a susţine valoarea de schimb a rialului, moneda naţională iraniană.[232]

Incertitudinile privind viitorul relaţiilor internaţionale ale Iranului, asociate cu neputinţa de a ridica nivelul de trai al cetăţenilor, cu rata şomajului — mai ridicată decât sugerează raportările oficiale, mai ales printre cei tineri — şi cu creşterea numărului persoanelor care deţin telefoane mobile au jucat un rol important în protestele de stradă de la sfârşitul lui 2017 şi începutul lui 2018,

când s-a pus clasica întrebare dacă ar trebui să li se facă concesii protestatarilor sau ar trebui anihilată orice disidenţă.[233] Multe lucruri depind însă de evaluarea cauzelor şi scopurilor celor ieşiţi în stradă — unii dintre protestatari şi-au exprimat nemulţumirea împotriva guvernanţilor pentru că se adoptaseră politici mai puţin conservatoare, şi nu invers.[234]

Nuanţele de acest fel i-au scăpat preşedintelui Trump, care, pe 1 ianuarie 2018, a postat un mesaj pe Twitter, în care susţinea că „măreţul popor iranian a fost reprimat timp de mulţi ani. Iranienii sunt flămânzi şi însetaţi de libertate. Nu doar drepturile omului le sunt furate, ci şi avuţia Iranului. E TIMPUL SCHIMBĂRII!“[235] Rudy Giuliani, consilierul lui Trump, a exprimat totul ceva mai tranşant câteva luni mai târziu, când le-a spus reporterilor că preşedintele este hotărât să vadă o schimbare de regim la Teheran. În opinia lui, căderea guvernului iranian era „singura cale spre pace în Orientul Mijlociu“, mai importantă chiar decât un acord între israelieni şi palestinieni, ale căror neînţelegeri tulbură regiunea de decenii întregi.[236] Ba mai mult, s-a lăudat Giuliani cu altă ocazie, protestele de stradă n-au fost nici spontane, nici locale. Ele au fost „coordonate“, a spus el, „de mulţi dintre oamenii noştri din Albania“, o sugestie îndeajuns de bizară încât să pună sub semnul întrebării nu doar cunoştinţele de bază ale lui Giuliani în materie de geografie, ci şi simţul realităţii.[237]

Firește, astfel de declaraţii îi unesc pe iranieni mai mult decât orice politică adoptată şi implementată de guvernul iranian. Acelaşi efect l-a avut şi anunţul făcut de preşedintele Trump referitor la retragerea SUA din JCPOA, în mai 2018. Cu acest prilej, pe un ton disprețuitor, Trump a caracterizat acordul drept „o înţelegere dezastruoasă [care] i-a oferit acestui regim — şi e un regim de imensă teroare — multe miliarde de dolari, parte dintre ele chiar în bani peşin — spre marea mea ruşine, ca cetăţean, şi spre ruşinea tuturor cetăţenilor Statelor Unite ale Americii“.[238]

După cum vom vedea, retragerea SUA din JCPOA, în pofida asigurărilor date de inspectorii Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică (AIEA), care au confirmat respectarea acordului iniţial de către Iran, le dă apă la moară adepţilor liniei dure din elita politică iraniană, subminând credibilitatea şi încrederea faţă de preşedintele Rouhani, un politician moderat şi reformist — cel puţin în raport cu standardele iraniene.[239] Retragerea SUA din JCPOA

întărește poziția intransigenților și a facțiunilor mai înclinate să își manifeste ostilitatea față de America. Cu toate declarațiile belicoase ale politicienilor americani, așadar, ar fi o mare ironie dacă schimbarea de regim ar duce la înrăutățirea condițiilor de viață ale iranienilor de rând și la diminuarea șanselor de încheiere a unor tratate internaționale pe viitor, în loc de a le spori.

În fapt, printre reacțiile iraniene prilejuite de retragerea Americii din JCPOA s-au numărat apeluri ca Teheranul să cheltuiască mai mulți bani cu înzestrarea armatei, cu apărarea și cu „propaganda culturală" și declarații ale liderilor puternicei Gărzi Revoluționare, potrivit cărora este inutil să cazi la înțelegere cu „guvernul american criminal și veșnic aflat pe picior de război, capabil doar să mintă și să-și încalce cuvântul dat".[240] Din cauza reintroducerii sancțiunilor, în 6 august și 4 noiembrie 2018 (la 90, respectiv 180 de zile de la retragerea SUA din acord), Iranul trebuie să ia decizii dificile, pentru a face față presiunii la care va fi supus în lunile și anii următori.

Este posibil ca Statele Unite ale Americii să-i forțeze pe liderii iranieni să se așeze la masa tratativelor, eventual chiar să obțină condiții mai stricte și mai bune decât cele negociate prin acordul JCPOA. Dar totul se va întâmpla plătind un preț greu: apariția resentimentului față de America și riscul ca Iranul să fie copleșit de tensiunile provocate de penuria de alimente, tulburările de stradă și reprimarea în masă, care, probabil, vor urma. Cei care așteaptă cu nerăbdare implozia încă unui stat din această regiune poate ar trebui să se oprească câteva clipe și să mediteze la învățămintele istoriei recente din Siria, Irak și Afganistan.

*

Problemele Iranului nu se rezumă doar la efectele retragerii SUA din JCPOA sau ale dificultăților interne. Decizia de a-l sprijini pe președintele Assad al Siriei și grupările care provoacă tulburări în Orientul Mijlociu are, de asemenea, prețul ei. Conform lui H.R. McMaster, fost consilier al

președintelui american pentru securitate națională, „Iranul a furnizat peste 16 miliarde de dolari regimului Assad și altor luptători care duc «război prin procură» în Siria, Irak și Yemen“, între 2012 și 2018, punând o povară grea pe umerii unei economii deja aflate în dificultate.[241] Relațiile dintre Iran și Arabia Saudită erau de multă vreme încordate, dar în ultimii ani s-au deteriorat serios și ar putea avea consecințe majore în toată regiunea și, poate, în întreaga lume.

Jignirile reciproce nu au făcut decât să accentueze și mai mult conflictul. „Eu cred că liderul suprem iranian [ayatolahul Ali Khamenei] îl face pe Hitler să pară un băiat bun“, a spus ambițiosul prinț moștenitor saudit, Mohammad bin Salman, în aprilie 2018. Hitler voia să cucerească doar Europa, a afirmat prințul, înfierbântându-se pe măsură ce își dezvolta ideea, în schimb, liderul Iranului „încearcă să cucerească lumea“.[242] Purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe iranian caracterizase comparația dintre Khamenei și Hitler drept simple vorbe în vânt, rostite de un prinț moștenitor „aventurier“, ale cărui declarații sunt „imature, lipsite de respect, dar și de orice bază“.[243]

Măcar acestea erau doar jigniri, nu amenințări cu luarea de măsuri directe, aruncate fățiș în stânga și în dreapta, așa cum s-a întâmplat la mijlocul lui 2017. Nu există nicio perspectivă de dialog cu Iranul, a spus prințul moștenitor saudit într-un interviu televizat. „Știm că suntem ținta principală a regimului iranian“, a adăugat el. În consecință, a dat el clar de înțeles, se fac planuri pentru preîntâmpinarea acțiunii militare cu o primă lovitură preventivă: saudiții nu vor sta nicidecum pe gânduri să facă ei prima mutare, mai degrabă decât să se vadă forțați să răspundă. Este mult mai bine, a declarat bin Salman, „să purtăm bătălia în Iran decât în Arabia Saudită“.[244] Răspunsul Teheranului a fost tot atât de bombastic: „Dacă saudiții comit orice nesăbuință“, a spus un purtător de cuvânt al Ministerului iranian al Apărării, „nu vom lăsa nicio zonă neatinsă, în afară de Mecca și Medina“.[245]

Schimbările dramatice din centrul de greutate economică, politică și militară al lumii determină revizuirea vechilor alianțe și înfiriparea altora noi. Un exemplu concludent îl reprezintă îmbunătățirea relațiilor dintre saudiți și Israel. Timp de șapte decenii, regimul de la Riyādh a refuzat să recunoască sau măcar să admită dreptul la existență al statului Israel, motiv pentru care nu au existat relații diplomatice oficiale între cele două țări. Această situație a

început să se schimbe ca urmare a temerilor legate de inamicul lor comun, Iranul.[246]

Anii în care saudiții finanțau și sprijineau cauza palestiniană fac astăzi loc încercărilor de a dejuca planurile regimului de la Teheran — un scop comun care a adus laolaltă Arabia Saudită, Israelul și Statele Unite ale Americii într-o alianță ce ar fi părut cu totul improbabilă până de curând. Saudiții doresc ca Israelul și palestinienii să ajungă la o înțelegere, aproape cu orice preț: saudiților „nu le pasă, le este perfect indiferent ce se va menționa în tratat", a declarat Yaakov Nagel, fost consilier israelian pentru securitate națională, atâta timp cât se va încheia rapid un acord.[247] Iată o posibilă explicație pentru gestul marelui muftiu al Arabiei Saudite, care a emis o recomandare cu caracter de precept (fatwa), declarând că este nepotrivit ca musulmanii să se lupte cu Israelul și să ucidă evrei, afirmând, în același timp, și că Hamas era o „organizație teroristă" — o declarație oficială de mare importanță simbolică și juridică, precum și o indicație clară a deplasării nisipurilor mișcătoare din Orientul Mijlociu.[248]

Și Israelul a jucat un rol important în reconfigurarea fundamentală a alianțelor și, de fapt, a geopoliticii din Orientul Mijlociu. „Avem numeroase contacte, parțial secrete, cu multe țări musulmane și arabe", a declarat la postul de radio al armatei israeliene Yuval Steinitz, ministrul pentru energie al Israelului și membru al Cabinetului pentru Securitate. „Conexiunea cu lumea arabă moderată, inclusiv Arabia Saudită, ne ajută să blocăm acțiunile Iranului", a adăugat demnitarul israelian.[249]

Deși există în continuare atacuri periodice la adresa Israelului în presa saudită, cum ar fi cel declanșat la adresa legilor despre care saudiții susțin că „perpetuează discriminarea rasială", acestea pot fi puse alături de semnele mai progresiste de creștere a cooperării, printre care se numără permisiunea acordată liniilor aeriene de a folosi spațiul aerian saudit pentru a zbura între Tel-Aviv și India, astfel încât să nu se mai folosească lungi rute ocolitoare, așa cum a fost cazul în trecut.[250]

Noua aliniere a intereselor a produs și alte rezultate remarcabile, dintre care amintim sprijinul acordat de premierul israelian, Benjamin Netanyahu, prințului moștenitor saudit, Mohammad bin Salman, după ce acesta a fost acuzat că fusese implicat în asasinarea lui Jamal Khashoggi de către agenți

saudiți.[251]

Avântul statelor interesate în reconfigurarea alianțelor din Orientul Mijlociu se datorează și deciziilor luate de conducerea americană, care și-a concentrat atenția asupra Iranului. Colaborarea cu Israelul și Arabia Saudită — două state care rivalizează de multă vreme cu regimul de la Teheran — l-a determinat pe președintele Trump să se exprime, sigur pe sine, pe tema rezolvării problemelor de lungă durată dintre Israel și palestinieni o dată pentru totdeauna. Va fi „ca o tranzacție imobiliară“, a declarat el în toamna lui 2018, care va fi apreciată peste ceva timp drept „tranzacția secolului“.[252]

Prefacerile specifice secolului XXI vor fi stimulate de mulți factori, de la demografie până la mutațiile suferite de marile economii ale lumii, de la importanța tehnologiilor digitale până la schimbările climatice. Drumurile Mătăsii cunosc o ascensiune rapidă pentru că li se imprimă elan. Ceea ce se va întâmpla în inima lumii în anii următori va avea o influență covârșitoare pentru încă 100 de ani de acum înainte.

Formă de tortură folosită încă de pe vremea Inchiziției. Victima este imobilizată, cu gura întredeschisă, iar torționarul îi toarnă apă pe față, până la limita sufocării. (N.red.)

Drumurile spre Beijing

În 6 septembrie 2013, spre sfârşitul zilei, Xi Jinping, preşedintele Chinei, a sosit la Astana, sclipitoarea nouă capitală a Kazahstanului , împodobită cu clădiri moderniste, precum mallul Shatyr, Palatul Păcii şi al Reconcilierii şi Sala Centrală de Concerte, de culoare turcoaz — doar trei dintre îndrăzneţele edificii construite în oraş de la sfârşitul anilor ’90.

În dimineaţa următoare, Xi a sosit la Universitatea „Nazarbaiev“, pentru a ţine un discurs intitulat „Promovarea prieteniei între popoare şi crearea unui viitor mai bun“. Puţini oameni i-ar fi putut ghici însemnătatea atunci. Este „o prioritate de politică externă“ pentru China, a spus preşedintele, să aibă relaţii bune cu vecinii săi. Trebuie să ne inspirăm din reţeaua de legături care îi unea pe oameni în trecut. „Pe parcursul mileniilor“, a declarat Xi, „locuitorii din diverse ţări au scris împreună un capitol al prieteniei, lăsat moştenire mai departe până azi.“ Studierea Drumurilor Mătăsii a arătat că popoarele „de rase diferite, cu credinţe şi bagaje culturale diferite, sunt perfect capabile să trăiască împreună în pace şi să se dezvolte împreună“.

Acesta era un model demn de studiat, de admirat şi chiar de copiat. A venit momentul, a adăugat preşedintele chinez, „să făurim legături economice mai strânse, să adâncim cooperarea şi să extindem spaţiul de dezvoltare în regiunea eurasiatică“. A sosit momentul să se construiască „o centură economică de-a lungul Drumului Mătăsii“. Pentru toate acestea, era nevoie de mai multe măsuri concertate, cum ar fi îmbunătăţirea politicilor în materie de comunicare şi coordonare, modernizarea legăturilor de transport, promovarea comerţului liber şi îmbunătăţirea circulaţiei monetare. Sosise clipa revigorării Drumurilor Mătăsii.[253]

Asemenea iniţiative mai fuseseră propuse şi înainte. În perioada de după invazia din Irak, diplomaţii şi liderii politici americani au menţionat tot mai des posibilitatea revitalizării legăturilor din inima Asiei, ca parte a unei

strategii oficiale: „Țelul nostru“, a afirmat Richard A. Boucher, asistentul secretarului de stat american pentru Asia de Sud și Centrală, cu prilejul raportului din 2006 al Comisiei Congresului pentru Relații Internaționale, „este să revitalizăm străvechile legături dintre Asia de Sud și Asia Centrală și să ajutăm la crearea de noi legături în domeniul transporturilor, al comerțului, al democrației, al energiei și al comunicațiilor“.[254]

Astfel de declarații — mai ales articolul scris în anul precedent de S. Frederick Starr, un eminent savant, bun cunoscător al problematicii eurasiatice — au atras reacții acide din China. Chinezii și-au exprimat nemulțumirea în Renmin Ribao, unde a apărut un material consistent cu titlul „Statele Unite ale Americii pun la cale o «mare strategie pentru Asia Centrală»“. „Dintotdeauna a fost un scop neabătut al SUA să pătrundă în Asia Centrală și apoi să domine această regiune“, scria autorul editorialului. „Incidentul din 11 septembrie“, se arăta în continuare, i-a dat Americii ocazia și pretextul de a dobândi un cap de pod în Asia Centrală, pentru a remodela regiunea conform propriilor scopuri.[255]

Apoi au mai fost discursuri precum ale lui Hillary Clinton, pe atunci secretar de stat al SUA, ce vorbeau despre reînvierea trecutului. „Din punct de vedere istoric, națiunile din Asia de Sud și Centrală au fost conectate între ele și de restul continentului printr-o vastă rețea ramificată de comerț, numită Drumul Mătăsii“, arăta Clinton la Chennai, în 2011. „Haideți să ne străduim împreună să creăm un nou Drum al Mătăsii. Nu o singură arteră comercială, așa cum este cea care îi dă numele, ci o rețea internațională de conexiuni economice și de tranzit. Aceasta înseamnă că trebuie să construim mai multe linii ferate, autostrăzi, obiective de infrastructură energetică, [...] să modernizăm punctele de trecere a frontierei, [...] să îndepărtăm barierele birocratice și alte impedimente din calea liberei circulații a bunurilor și a oamenilor [...] și să ne debarasăm de politicile comerciale învechite.“ Era vorba, așadar, de „o viziune pentru secolul XXI“, după cum s-a exprimat Hillary Clinton.[256]

Așa cum se întâmplă cu multe alte proiecte însă, și acesta punea accent mai degrabă pe speranță decât pe propuneri concrete. Să vorbești despre îmbunătățirea conexiunilor este una; să le finanțezi, cu totul alta. În condițiile în care, după discursul de la Astana, președintele Xi a avansat propuneri concrete și s-a angajat la cheltuirea unor sume de bani importante, a devenit

rapid foarte limpede că se punea la cale ceva cât se poate de serios. Se depuseseră eforturi pentru pregătirea acordului-cadru, cunoscut ulterior sub denumirea de politica „O centură, un drum“ — centura reprezenta conexiunile pe uscat cu vecinii Chinei și țările mai îndepărtate, la care se adăuga „un drum al căilor maritime“ ce trebuia să lege în cele din urmă porturi aflate la mare distanță, precum cele din Oceanul Indian, Golful Persic și Marea Roșie. Așa cum reiese din stenogramele ședințelor Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez (CC al PCC), desfășurate în noiembrie 2013, planurile de implementare a proiectului erau cu repeziciune puse în practică — ceea ce înseamnă că li se acordase destulă atenție cu ceva timp înainte. „Vom înființa instituții financiare orientate spre dezvoltare, vom accelera construirea infrastructurii care să lege China de țările și regiunile vecine și vom munci din toate puterile ca să edificăm o Centură Economică a Drumului Mătăsii și un Drum Maritim al Mătăsii, pentru a forma un nou tipar al oportunităților multilaterale“, se arăta în documentele elaborate de PCC.[257]

Ideea de a încuraja firmele chineze să caute noi posibilități în exteriorul țării fusese susținută prin adoptarea strategiei „ieșirii în afară“ (zouchuqu zhanlue), în 2000, în cadrul Congresului al IX-lea al Poporului, odată cu aprobarea Planului cincinal pentru dezvoltarea economiei și a societății. Ambițiile lui Xi sunt mult mai vaste — și, în plus, au fost transpuse în fapte cu mare rapiditate și cu mult entuziasm.

La mijlocul lui 2015, Banca de Dezvoltare a Chinei, una dintre instituțiile financiare importante ale țării, a declarat că rezervase 890 de miliarde de dolari pentru a-i cheltui pe circa 900 de proiecte concentrate în principal pe transporturi, infrastructură și energie.[258] Șase luni mai târziu, Banca de Import-Export a Chinei a anunțat că era gata să finanțeze peste 1 000 de proiecte în 49 de țări, ca parte din Inițiativa Centura și Drumul (Belt and Road Initiative — BRI******).[259] La fel ca în cazul Drumurilor Mătăsii din trecut, nu există vreun criteriu geografic anume care să condiționeze participarea la acest program; de fapt, elementul său maritim are exact scopul de a permite extinderea criteriilor de participare chiar până la coasta răsăriteană a Africii și în regiunile mai îndepărtate de aceasta.

Peste 80 de țări fac parte acum din program. Printre ele se numără republicile Asiei Centrale, țări din Asia de Sud, Asia de Sud-Est, Orientul Mijlociu,

Turcia, state din Europa de Est, Africa și Caraibe.[260] Locuitorii care trăiesc de-a lungul noilor Drumuri ale Mătăsii, între China și estul Mării Mediterane, însumează 4,4 miliarde de oameni, adică peste 63% din populația lumii, cu un PIB total de 21 de trilioane de dolari, reprezentând 29% din producția mondială.[261]

Un raport realizat de Banca Mondială despre BRI ne ajută să ne formăm o idee despre anvergura uluitoare și impactul programului. Conform băncii, în țările care fac parte din inițiativă, timpii de transport vor scădea în medie cu 12%, în timp ce costurile de transport se vor reduce cu peste 10%. Cifrele sunt atât de mari, încât vor avea impact asupra comerțului mondial, reducând durata transportului mărfurilor și costurile totale de tranzacționare chiar și cu 2,5%, pentru întreaga economie mondială.[262]

Anvergura și ambițiile BRI au fost clar prezentate publicului în cadrul unui important forum organizat la Beijing, în mai 2017. În joc sunt aspecte mai importante decât banii și investițiile. De fapt, a spus președintele Xi, inițiativa ar putea schimba lumea. „Schimbul va lua locul înstrăinării dintre țări", a declarat șeful statului chinez. „Cunoașterea reciprocă va înlocui conflictul, iar coexistența va lua locul sentimentului de superioritate." BRI va aduce pace, pentru că „va stimula înțelegerea mutuală, respectul reciproc și încrederea între țări diferite".[263] Belt and Road Initiative, a precizat Xi, „va adăuga splendoare civilizației umane" și va ajuta la edificarea „unei noi ere a armoniei și comerțului".[264]

Planurile Chinei ar trebui să încurajeze apariția unui nou mod de gândire și a unui comportament diferit, a spus președintele Xi. „Trebuie să cultivăm un nou gen de relații internaționale, caracterizate prin cooperare și câștig de ambele părți", a afirmat el, „și trebuie să făurim parteneriate ale dialogului lipsit de confruntare și ale prieteniei mai degrabă decât alianțe."[265] În opinia demnitarului chinez, astfel puteau fi valorificate trei mari tendințe. Prima, se răspândea în lume sentimentul speranței, într-un moment de mari prefaceri; a doua, se umplea golul lăsat de politicile izolaționiste și egoiste specifice economiilor dezvoltate; și a treia, se demonstra nu numai că statul chinez trebuie să facă parte din comunitatea mondială a națiunilor lumii, dar și că poate și trebuie să joace un rol de lider, care să pună accentul pe avantajele cooperării reciproce. Un videoclip difuzat în timpul Forumului de la Beijing a

sintetizat clar aceste idei: „Ce nu merge bine în lume? Ce putem face?“ suna refrenul. „China are o soluție: construirea unui viitor comun pentru omenire.“[266]

Belt and Road Initiative, a spus președintele Xi în mai 2017, este „proiectul secolului“.[267] Mulți oameni îi împărtășesc opinia. Jin Liqun, președintele Băncii Asiatice pentru Infrastructură și Investiții — o instituție condusă de China, având peste 80 de state membre —, a declarat următoarele pentru Financial Times: „Experiența chineză ilustrează faptul că investițiile în infrastructură așternă calea dezvoltării economice și sociale pe baze largi, ceea ce are drept consecință firească eradicarea sărăciei.“ Cu alte cuvinte, din propria experiență, China a învățat că investițiile în drumuri, căi ferate și centrale electrice și crearea ecosistemului apt să susțină dezvoltarea orașelor contribuie la intensificarea schimburilor comerciale, dar, mai ales, îi ajută pe oameni să iasă din sărăcie.[268] Această concluzie se bazează pe realitate. Miracolul economic al Chinei, începând din anii ’80, oferă lecții importante despre cum se întrepătrund politica, investițiile în infrastructură și reducerea sărăciei.[269] „Noi, chinezii, spunem deseori că, dacă vrei să te îmbogățești, trebuie mai întâi să construiești drumuri“, a spus Le Yucheng, ministrul adjunct al afacerilor externe. „Subdezvoltarea infrastructurii“, a declarat el pentru Financial Times, a fost unul dintre motivele principale pentru care anumite părți ale lumii au rămas în urmă — neajuns pe care BRI își propune să îl elimine.[270]

După cum se exprima un analist, evaluarea progresului înregistrat de BRI este „în parte artă, în parte știință“, pentru că proiectul este „o țintă mișcătoare, imprecis definită și în permanentă extindere“, până la punctul în care nu mai este „restricționat de geografie și nici măcar de gravitație“, dat fiind că, față de 2013, s-a extins în Africa, Europa, regiunile arctice, cyberspațiu și chiar în spațiul cosmic.[271] Programul BRI este atotcuprinzător și poate să includă orice și totul; dar, din nou trebuie să ne aducem aminte, la fel s-a întâmplat și cu Drumurile Mătăsii din trecut — când evenimente petrecute într-o parte a lumii au avut uneori urmări directe în alte părți ale lumii.[272]

Chintesență a cooperării mai strânse dintre popoare, Drumurile Mătăsii oferă și avantajul că le permite statelor din regiune să își adapteze discursul, astfel încât să recurgă la realități din trecut. De exemplu, când primul tren plecat

direct din China a sosit la Bandar Anzali, pe coasta caspică iraniană, în vara lui 2018, Eshaq Jahangiri, vicepreşedintele Iranului, a reacţionat imediat la ideea reapariţiei Drumurilor Mătăsii, legându-le de trecutul ţării sale. În loc să asocieze trenul cu viziunea preşedintelui Xi sau cu programul statului chinez, Jahangiri a ajuns la o concluzie diferită: reluarea legăturilor de-a lungul coloanei vertebrale a Asiei demonstra „relațiile culturale, istorice și de civilizaţie ale Iranului cu ţările învecinate“.[273]

Mesajul acesta poate fi găsit și în alte locuri — cum ar fi la Turkmenabat, în Turkmenistan, unde un nou monument dedicat Drumului Mătăsii, înalt de 28 de metri, a fost dezvelit în primăvara lui 2018, printr-o ceremonie fastuoasă, în cadrul căreia s-au organizat concursuri de biciclete pentru amatori și maratonuri.[274] Un alt exemplu este oraşul Taşkent, din Uzbekistan, unde se vor construi 12 porţi noi în punctele de intrare în localitate, evidenţiind astfel poziţia sa de „centru simbolic și concret al «Marelui Drum al Mătăsii» și comemorând legătura dintre cultura uzbecă și culturile altor popoare“.[275] Deşi capitala chineză și conducătorii Chinei joacă în mod evident un rol esenţial în cadrul proiectului, pentru locuitorii din centrul Asiei revitalizarea Drumurilor Mătăsii este un program ce poate fi însușit și modelat, astfel încât să capete semnificaţie naţională și locală. Aşa cum spunea un distins analist, BRI a devenit „un Baskin-Robbins******* al parteneriatelor, oferind arome pentru toată lumea“.[276]

Totuşi, nu prea există dubii că, în multe cazuri, dacă nu cumva în majoritatea cazurilor, China a fost catalizatorul procesului de reconfigurare a acestei părţi a lumii, cu un rol atât de important în istoria mondială. Cu toate că este greu de evaluat suma exactă de bani investită până acum sau rezervată pentru investiții, anumite proiecte esenţiale au fost deja demarate. Printre ele se numără Coridorul Economic China–Pakistan, cu multiple investiții majore în drumuri, centrale electrice și dezvoltarea portului pentru nave de mare tonaj de la Gwadar, pe coasta Belucistanului, din sudul Pakistanului — proiecte cu valoare totală de aproximativ 60 de miliarde de dolari.[277] Potrivit unor estimări, investițiile vor ajunge la 100 de miliarde până în 2030.[278]

Printre programele în derulare finanțate se numără proiectul unei centrale electrice pe cărbune la Port Qasim, având o capacitate de 1 320 de megawați, vaste câmpuri eoliene în Sindh, multiple parcuri industriale și construirea

unei staţii de tratare a apei potabile ce va rezolva problema penuriei de apă din zonă, care împiedică Gwadarul să-şi joace rolul propus, de a deveni un „megaport“ până în 2030.[279] De asemenea, sunt în curs de finalizare planurile pentru construirea şi exploatarea unei căi ferate de mare viteză între Karachi şi Peshāwar, ce va majora de cinci ori volumul mărfurilor transportate, în timp ce traficul de pasageri va creşte de la 55 la 88 de milioane de pasageri pe an. Timpul necesar pentru parcurgerea celor 1 600 de kilometri va scădea la jumătate, ceea ce va reduce mai departe gradul de congestionare din traficul rutier şi cel portuar, ajutând la diminuarea costurilor pentru cei interesaţi să facă afaceri în Pakistan.[280]

Rezultatul a fost perfect vizibil, aşa cum o demonstrează accelerarea ritmului de creştere economică, în urma măririi volumului de investiţii în toată ţara, fapt ce reiese cel mai bine din sporirea vânzărilor de ciment — a cărui utilizare se corelează în mod evident cu proiectele de construcţii. Conform Asociaţiei Producătorilor de Ciment din Pakistan, vânzările de la an la an au crescut cu aproape 20% în ultima parte a lui 2017 — un procent semnificativ, cu alte cuvinte.[281]

Alte propuneri şi investiţii emblematice sunt construirea unor căi ferate de mare viteză şi pentru trenuri de marfă în Asia de Sud-Est, inclusiv cordonul feroviar de pe coasta estică, în lungime de 688 de kilometri, ce va conecta între ele principalele porturi de marfă ale peninsulei cu coasta vestică şi cea estică a Malaysiei în cadrul unui sistem care va costa 13 miliarde de dolari.[282] Apoi mai este noua cale ferată ce va traversa Laosul, cu un cost de 5,8 miliarde de dolari, al cărei obiectiv este să transforme această ţară fără ieşire la mare într-una „cu legături pe uscat“.[283] Împrumuturi de multe miliarde de dolari pentru autostrăzi, poduri, centrale electrice şi porturi pentru nave de mare tonaj au fost aprobate în Bangladesh, Cambodgia, Myanmar şi Sri Lanka, alte proiecte majore fiind în curs de derulare în Indonezia, Vietnam, Filipine şi Thailanda. Proiectele nu se limitează doar la Asia, aşa cum demonstrează calea ferată de 8,7 miliarde de dolari ce se construieşte de la Mombasa până la frontiera cu Uganda — cel mai mare proiect de infrastructură al Kenyei de la proclamarea independenţei faţă de Marea Britanie, în 1963.[284] La toate acestea se adaugă înfiinţarea de noi tribunale comerciale internaţionale la Xi’an şi Shenzen, ce vor soluţiona diferendele iscate în proiectele care se confruntă cu dificultăţi sau cu neînţelegeri de-a

lungul „centurii“ de uscat, respectiv al „drumului“ maritim.[285]

Noi acorduri par să se încheie în fiecare zi. Doar în iunie 2018 s-au semnat 10 contracte între guvernul nepalez și cel chinez pentru proiecte din domeniul energiei și al transporturilor, inclusiv propunerea de construire a unui tunel pe sub Munții Himalaya care să lege Kathmandu cu Tibetul și alte zone mai îndepărtate.[286] Aceste acțiuni completează ajutorul anterior acordat Nepalului: construirea unor noi centre de formare profesională pentru polițiști, spitale și linii de metrou în capitala nepaleză.[287]

Totul face parte dintr-un mozaic de proiecte, care cuprinde construirea de facilități pentru transportul cu trenuri de marfă și de dry ports********, cum ar fi Khorgos, la granița Chinei cu Kazahstanul, ce formează un păienjeniș de conexiuni din linii de cale ferată, permițând transportarea bunurilor pe uscat nu numai de-a lungul coloanei vertebrale a Asiei, ci și adânc în inima Europei. Importanța acestor linii ferate este mai degrabă simbolică decât de uz practic imediat, dat fiind că transportul pe uscat este semnificativ mai scump decât cel pe mare: costurile practicate pentru a trimite containere de marfă cu trenul din China spre Europa pot fi chiar și de cinci ori mai mari decât cele pe mare. Deși liniile feroviare s-ar putea să preia o parte din mărfurile transportate pe calea aerului, este puțin probabil ca această cotă să reprezinte mai mult de 1–2% din volumul bunurilor expediate pe rute maritime, chiar și operând la capacitatea proiectată.[288] În parte, aceasta se explică prin supraoferta actuală din sectorul transportului maritim de marfă, dar și prin mărimea navelor moderne: un tren sosit în ianuarie 2017 din China la Barking, în estul Londrei, căruia i s-a făcut publicitate exagerată, a adus doar 34 de containere de la punctul de plecare din Yiwu[289], pe când cele mai mici portcontainere transportă cantități de mărfuri de sute de ori mai mari — cele mai mari portcontainere (ULCV) fiind capabile să preia peste 10 000 de containere la o singură călătorie.[290]

Rutele terestre, inclusiv cele care trec prin Gwadar, sunt mai rapide decât cele maritime, dar nu există multe bunuri pentru care avantajul vitezei să fie unul decisiv. Gândiți-vă puțin, spune o recentă reclamă chinezească: când „Belt and Road Initiative va ajunge în Europa, vinul roșu european îți va fi livrat în prag cu o jumătate de lună mai devreme!“[291] Chiar dacă, așa cum prevăd unii economiști, clasa de mijloc chineză va crește cu repeziciune, construirea unor

linii feroviare costisitoare pentru a aduce vin roşu la masă un pic mai devreme pare un mod cam costisitor de a te bucura de plăcerile rafinate ale vieţii.[292]

*

Există trei justificări principale pentru lansarea BRI, devenită emblematică pentru politica economică şi internaţională a preşedintelui Xi şi a Chinei. Prima are în vedere planurile pe termen lung pentru necesităţile interne ale Chinei pe viitor. O atenţie deosebită s-a acordat resurselor naturale, mai ales în legătură cu energia, în cazul acesteia estimându-se o triplare a consumului ţării până în 2030.[293] Conductele ce permit pomparea de petrol şi gaze dinspre Asia Centrală şi Rusia spre China au fost, aşadar, un punct de interes, la fel şi acordurile comerciale care să garanteze transporturi maritime pe scară largă — cum ar fi înţelegerile cu companii petroliere din Rusia şi din ţările Orientului Mijlociu, printre care Iran, Arabia Saudită şi Emiratele Arabe Unite.[294]

Acestea au ajutat la accelerarea creşterii economice a Chinei şi au transformat ţara în cel mai mare importator de ţiţei din lume în 2017, când a importat în medie peste 8 milioane de barili pe zi.[295] Tocmai din acest motiv, China a acordat atenţie sporită Orientului Mijlociu, semnând un memorandum de înţelegere cu Dubai pentru „Strategia Drumului Mătăsii“ a EAU şi continuând să-şi sporească importurile de petrol, care şi-au adjudecat partea leului din comerţul exterior, cu o creştere valorică de la 40 de miliarde de dolari, în 2004, la 300 de miliarde, doar un deceniu mai târziu — şi a crescut constant de atunci încoace.[296]

Asigurarea furnizării de energie merge mână în mână cu proiecte din domenii care nu se bazează pe hidrocarburi, cum ar fi asocierea dintre Kazatomprom, compania nucleară de stat a Kazahstanului, şi CGNPC, compania omoloagă din China, în urma căreia se va produce combustibil nuclear pentru centralele chineze începând din 2019.[297]

Din cauza presiunii puse pe producţia agricolă ca urmare a urbanizării rapide, companiile chineze au fost nevoite să se orienteze în afara graniţelor ţării pentru a asigura rezervele de hrană pentru viitor, cumpărând terenuri agricole, ferme şi producători din industria alimentară din Asia, Africa, Australia şi multe alte locuri, într-un moment când puterea de cumpărare a clasei de mijloc este în creştere şi obiceiurile alimentare se modifică rapid din această cauză. Preţurile cu amănuntul la carnea de vită şi la cea de porc au crescut cu 80% între 2009 şi 2013, în timp ce importurile de produse lactate au crescut de patru ori în aproape aceeaşi perioadă.[298]

Pericolele pe care le aduce cu sine nivelul ridicat al poluării au obligat, de asemenea, autorităţile chineze să considere securitatea alimentară şi cea a apei drept domenii-cheie. Conform cifrelor oficiale comunicate de China, peste 70% din apa subterană a Câmpiei Chinei de Nord este atât de poluată, încât „nu se recomandă a fi utilizată de oameni“, în timp ce Ministerul Protecţiei Mediului a comunicat că o şesime dintre terenurile agricole sunt afectate de contaminarea solului.[299] Înrăutăţirea indicatorilor de calitate a aerului înregistraţi în primele luni ale lui 2018 în zonele industriale din centrul Chinei şi în delta fluviului Yangtze arată gravitatea situaţiei.[300] Tocmai de aceea tehnologiile „verzi“ şi cele „curate“ sunt promovate activ la nivel guvernamental.[301] Din acelaşi motiv, preşedintele Xi a vorbit în mod repetat despre necesitatea rezolvării problemelor de mediu, inclusiv a poluării, şi a discuţiilor despre importanţa sustenabilităţii ecologice.[302]

A doua justificare pentru lansarea BRI este tranziţia economiei Chinei de la producţia manufacturieră la furnizarea de servicii ca rezultat al transformărilor din ultimele trei decenii, care au determinat ceea ce Fondul Monetar Internaţional (FMI) numeşte o „mutaţie decisivă, dinspre creşterea de înaltă viteză spre creşterea de înaltă calitate“.[303] Acest lucru, la rândul lui, a avut ca urmare un excedent de capacitate în sectorul cimentului, al oţelului şi al metalelor, materiale ce pot fi utilizate cu folos în străinătate — la fel se întâmplă şi cu forţa de muncă, esenţială până de curând în realizarea proiectelor de construcţii de anvergură din China, care au devenit însă mai puţin numeroase în prezent.[304]

Alte regiuni din Asia, între timp, îşi doresc cu nerăbdare modernizarea infrastructurii. Conform cifrelor comunicate de Ministerul Transporturilor şi

Comunicațiilor din Kazahstan, de exemplu, o treime dintre drumurile kazahe sunt într-o stare nesatisfăcătoare; ca urmare, s-au oferit finanțări și know-how chinezești pentru rezolvarea lipsurilor.[305] Anvergura potențialului reiese clar dintr-un raport recent al Băncii Asiatice de Dezvoltare, care estimează că „necesarul de infrastructură din țările în curs de dezvoltare ale Asiei și zonei Pacificului vor depăși 22,6 trilioane de dolari până în 2030, adică 1,5 trilioane pe an, dacă regiunea își menține ritmul de dezvoltare“, cifre ce vor crește până la 1,7 trilioane de dolari pe an, dacă sunt incluse și măsurile de atenuare a efectelor produse de schimbările climatice.[306]

Prin susținerea proiectelor de mare anvergură, BRI deschide, de asemenea, largi perspective firmelor chineze care vor să-și creeze noi oportunități pentru viitor. Gradul de răspândire a aparaturii electrocasnice, de exemplu, este extrem de redus în Asia de Sud: sub 10% dintre proprietarii de locuințe dețin un cuptor cu microunde sau un computer personal și numai o treime din familii dispune de un frigider.[307] Raționamentul logic ar fi că, dacă vor exista drumuri mai multe și mai bune, legături de transport și surse fiabile de energie în țările cu populații numeroase și în creștere, economiile acestora se vor extinde și ele cu repeziciune, sporind avuția disponibilă și stimulând cererea pentru bunuri, pe care firmele chineze vor fi bine plasate ca să le ofere.

Susținerea proiectelor de infrastructură din țările învecinate are, totodată, un efect secundar pentru propriul centru de greutate al Chinei, puternic deplasat spre regiunea de coastă din est. Rapiditatea și anvergura procesului de urbanizare a determinat autoritățile să impună limitarea dimensiunii metropolelor de genul Beijing și Shanghai și să stimuleze creșterea orașelor mai mici și mai sărace — locuri mai puțin populate, mai puțin industrializate, unde costul vieții este mai scăzut. În consecință, a avut loc o creștere mai rapidă a veniturilor medii din așa-numitele „orașe de rangul al treilea și al patrulea“, cu rate mai înalte ale creșterii decât în cele mai mari și consacrate aglomerări urbane.[308] Emiterea permiselor de rezidență a dus la sporirea masivă a populației din orașe cum ar fi Xi’an — iar odată cu ea, inevitabil, s-a produs și majorarea semnificativă a prețurilor la locuințe, care au crescut cu 50% în fiecare an.[309]

Investițiile în transporturi, conservarea apei, generarea energiei și comunicații

au dus la înființarea unui număr imens de noi firme în provinciile vestice ale Chinei, inclusiv la un boom al sectorului turismului, și la niveluri mai ridicate ale creșterii economice decât în alte părți ale țării — cel puțin până când au fost reduse cheltuielile în urma temerilor privind apariția unui balon speculativ al îndatorării, provocat de previziunile exagerat de optimiste ale oficialităților locale.[310]

*

Securitatea joacă și ea un rol important în motivația lansării BRI. Situația haotică din Afganistan a fost de multă vreme un motiv de preocupare pentru Beijing, din cauza temerii că fundamentalismul islamic s-ar fi putut răspândi în vestul Chinei. Îngrijorarea provocată de numărul mare al uigurilor plecați în Siria să lupte pentru Statul Islamic a fost, de asemenea, un factor aflat în atenția autorităților, chiar dacă estimările privind numărul celor implicați variază între câteva mii și câteva zeci de mii de oameni.[311]

Datorită rezervelor de energie din Xinjiang, regiunea s-a aflat în centrul atenției guvernului chinez atât la capitolul cheltuielilor cu apărarea, cât și la cel al reprimării politice. Conform cifrelor comunicate de autoritățile locale, cheltuielile în domeniul securității în Xinjiang s-au dublat în 2017, ajungând la peste 9 miliarde de dolari, fiind vorba de măsuri de protecție împotriva oricăror amenințări la adresa celor mai vaste câmpuri gazeifere ale Chinei, a peste jumătate din totalul rezervelor sale de cărbune și nu mai puțin de o cincime din rezervele sale de petrol.[312]

Temerile legate de răspândirea instabilității au dus la impunerea unor măsuri stricte asupra uigurilor musulmani din Xinjiang, inclusiv interdicții de călătorie, controlul asupra numelor date copiilor și obligarea oamenilor să își radă bărbile „anormale“.[313] Se pare că multe sute de mii de uiguri au fost trimiși în „tabere de reeducare“ speciale, a căror existență nu este recunoscută ca atare de guvern, unde detenția și eliberarea nu fac obiectul unor hotărâri pronunțate într-o instanță de judecată, ci sunt la discreția oficialităților partidului și a șefilor poliției.[314] În unele zone, se relatează că 80% din

populația adultă a fost reținută.[315] Într-o dare de seamă asupra situației se arată că Beijingul a obținut deportarea multor membri ai populației uigure din alte țări, aceștia fiind aduși înapoi în China.[316]

China a negat existența lagărelor, iar purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe a declarat că zvonurile sunt puse în circulație de „forțe potrivnice Chinei“ și că „oamenii din toate grupurile etnice din Xinjiang prețuiesc situația actuală, în care toți trăiesc și muncesc în pace“.[317] „Nu există centre de detenție“, a declarat Hu Lianhe, membru al delegației chineze la ONU. „Nu există oprimare a minorităților etnice, nici încălcări ale libertății lor de credință religioasă“, a afirmat demnitarul chinez, adăugând că aceia care s-au lăsat „amăgiți de extremismul religios“ sunt asistați „prin relocare și educație“.[318]

Ce anume înseamnă sprijinul acordat uigurilor se poate deduce dintr-o înregistrare audio, aparent făcută de membrii Organizației de Tineret a Partidului Comunist Chinez la finele lui 2017. „Cetățenii care au fost aleși pentru reeducare fuseseră infectați cu o boală ideologică“, spune vorbitorul din înregistrare. Deși mulți dintre „cei îndoctrinați cu ideologie extremistă nu au comis niciun fel de infracțiune, ei sunt deja infectați cu această boală. [...] De aceea trebuie să fie internați la timp într-un spital de reeducare, pentru a fi tratați și a li se îndepărta virusul din creier, ca să fie readuși la starea lor mintală normală“. Cei trimiși „la tratament“ nu erau „arestați cu forța“ ori reținuți; li se venea în ajutor și erau salvați.[319]

În presa chineză au fost publicate articole în care autorii îi îndemnau pe presupușii „teroriști“ din orașe să se predea de bunăvoie. Oricine cumpărase de curând „hărți, dispozitive GPS, busole, telescoape, frânghii, corturi sau alte materiale necesare instrucției militare“ sau care folosise rețele private virtuale (VPN) ca să acceseze website-uri străine intra în această categorie, arăta Global Times.[320] Probabil că nu ar trebui să ne surprindă că mărimea centrelor de detenție a crescut spectaculos: conform unui raport, aria a 39 de centre din regiune s-a triplat în perioada dintre aprilie 2017 și august 2018.[321]

„Separatiștii le spun oamenilor că nu trebuie să dea ascultare nimănui, decât lui Allah“, arată raportul publicat de Biroul Consiliului de Stat pentru Informații din China, în martie 2019, „și neagă și refuză orice formă de cultură seculară“, inclusiv televiziunea, radioul și presa scrisă. Instruirea

oferită populației uigure a ridicat nivelul ei de educație și a creat peste 1 milion de noi locuri de muncă, mulțumită cursurilor de calificare profesională în meseriile de pălărier și frizer, precum și în domeniul comerțului electronic, oferite celor care aveau posibilitatea să beneficieze de „sistemul de management pe bază de școală cu internat“.[322]

Noile tehnologii joacă un rol important în reprimarea uigurilor și a altor minorități, o scurgere de date dezvăluind că o firmă specializată în tehnologia recunoașterii faciale a strâns aproape 7 milioane de coordonate GPS în doar 24 de ore, la începutul lui 2019.[323] Tentația profitului care se putea obține s-a dovedit irezistibilă. În 2011, Cisco a furnizat echipamente pentru supraveghere video de masă la Chingqing, iar, în 2017, Deutsche Bank a fost atât de încântată de apetitul pentru echipament și software de supraveghere în Xinjiang, încât le-a recomandat investitorilor să cumpere acțiuni ale unei companii de tehnologie care era cel mai bine plasată să aducă beneficii acționarilor și statului chinez — dar nu și tuturor cetățenilor chinezi.[324]

Represiunea împotriva uigurilor are loc după valul de atentate cu bombă și atacuri cu cuțitul din Xinjiang, mai ales seria de atacuri violente din 2009, în urma căreia autoritățile chineze au fost atât de alarmate, încât au trecut la măsuri drastice. Era esențial, a declarat președintele Xi în 2014, „să-i facem pe teroriști să ajungă ca niște șobolani care fug pe stradă în timp ce lumea strigă «Bateți-i!»“[325] N-a trecut mult până când îndemnul șefului statului a fost pus în practică: la o demonstrație de masă împotriva terorismului, desfășurată la Urumqi, un activist important din provincie a amenințat că teroriștii vor fi nimiciți cu arme de foc, cu cuțite scoase din teacă sau chiar cu mâinile goale, la nevoie.[326]

Securitatea Xinjiang-ului este prioritatea statului chinez, așa cum reiese clar din numirea lui Chen Quanguo în calitatea de secretar de partid al Regiunii Autonome Uigure Xinjiang (practic, guvernatorul provinciei). Măsurile intransigente adoptate în Tibet l-au adus pe Chen, o vedetă a partidului în plină ascensiune, în atenția lui Xi, ajutându-l să-i câștige acestuia din urmă admirația și încrederea. În răstimp de un singur an de la sosirea lui în Xinjiang, în august 2016, Chen a anunțat peste 90 000 de noi posturi libere în poliție și serviciile de securitate — o creștere uluitoare și o declarație de intenție plină de emfază.[327] Chiar dacă, în principal, uigurii au fost cei

persecutaţi, în vizorul autorităţilor chineze s-au aflat şi alte minorităţi. Tadjicii care studiază în Xinjiang au fost oficial obligaţi să renunţe la post în timpul Ramadanului — chiar dacă aceste restricţii nu s-au aplicat, se pare, şi în alte regiuni ale ţării.[328] Unii kazahi care trăiesc în vestul Chinei se plâng de o situaţie mult mai rea, reclamând că au fost internaţi în lagăre de reeducare şi au fost ţinuţi în puţuri adânci umplute cu gheaţă. „A fost ca în iad“, se plângea unul dintre ei.[329]

Măsurile de mai sus fac parte dintr-o strategie pe care conducerea chineză o numeşte „marele zid de fier“, ce trebuie ridicat în jurul provinciilor apusene, un factor esenţial pentru ca „oamenii din toate grupurile etnice să simtă grija Partidului şi căldura patriei-mamă“, după cum a afirmat preşedintele Xi.[330] Alţii au considerat-o „cea mai vastă operaţiune de întemniţare în masă a unei populaţii minoritare din lumea de azi“.[331]

Îngrijorarea privind instabilitatea Afganistanului a jucat, de asemenea, un rol în eforturile Chinei de a-şi întări frontiera, atât prin iniţiative cum ar fi Mecanismul Cvadripartit de Cooperare şi Coordonare — un proiect mixt între China, Afganistan, Tadjikistan şi Pakistan —, cât şi prin sprijin şi instruire oferite trupelor de grăniceri din ţările învecinate. În plus, se pare că armata chineză a început să joace un rol de ambele părţi ale frontierei, în efortul de prevenire a deplasării neautorizate de persoane şi bunuri, dar şi de idei.[332] De fapt, deloc surprinzător, nu este simplu să obţină detalii clare despre ceea ce se petrece în această regiune.[333]

Ar fi de remarcat totodată că Beijingul a început să joace un rol mai activ chiar în interiorul Afganistanului, deschizând linii de comunicare cu talibanii şi invitându-i pe membrii de frunte ai acestora în capitala chineză pentru discuţii. Conform unor informaţii, China nu doar că a devenit mai îndeaproape implicată în eforturile de creionare a viitorului Afganistanului după încheierea conflictului, dar a obţinut şi succese în comparaţie cu alţii (îndeosebi cu Statele Unite ale Americii) în încercarea de a garanta condiţiile necesare pentru ajungerea la o serie de înţelegeri ce ar putea reda stabilitatea acestei ţări sfâşiate de război.[334]

Dacă astfel de acţiuni indică tendinţa regiunii de a deveni mai strâns unită, atunci se poate spune acelaşi lucru şi despre măsurile concrete luate pentru asigurarea condiţiilor de pace necesare în vederea înlesnirii şi adâncirii

legăturilor dintre state. Garantarea securității personalului și a investițiilor din cadrul BRI a ajuns politică de stat și în țări ca Pakistanul, unde cazurile intens mediatizate, cum ar fi răpirea și asasinarea a doi profesori din Belucistan, în 2017, au dus la crearea unei noi forțe de intervenție alcătuite din 15 000 de soldați pakistanezi, care vor proteja Coridorul Economic China–Pakistan și vor garanta siguranța cetățenilor chinezi angajați în construcții, care lucrează în diverse proiecte, de la căi ferate până la centrale electrice.[335]

*

Extinderea percepției Chinei asupra propriilor interese de securitate națională a fost un element important în dezvoltarea unor puncte strategice în Marea Chinei de Sud, dar și în zone mai îndepărtate. În 2013, utilajele de dragare au început să construiască o serie de noi insule artificiale ce pot servi drept baze militare. Inițiativa a stârnit mare îngrijorare printre țările din regiune. În urma apelului făcut de Filipine, care reclama că acțiunile Chinei încalcă prevederile Convenției ONU asupra dreptului mării, Curtea Permanentă de Arbitraj a decis, în 2016, că nu există temei legal pe baza căruia China să invoce drepturi istorice, constatând, în același timp, că s-au comis mai multe încălcări ale prevederilor Convenției. De asemenea, s-a hotărât că refuzul Chinei de a accepta sau de a participa la acțiunea intentată de Filipine nu va reprezenta un impediment în luarea de decizii de către Curte, pe baza Anexei VII la Convenție, care arată că „absența unei părți sau incapacitatea unei părți de a-și apăra poziția nu vor constitui un obstacol în calea procedurii“.[336]

Refuzul Chinei de a accepta hotărârea Curții de Arbitraj a stârnit tensiuni în toată regiunea, nu în ultimul rând din cauza militarizării susținute a insulelor artificiale și a construirii unor piste de aterizare, hangare pentru avioane, rezervoare subterane de combustibil și cazărmi și a instalării unor echipamente de bruiaj pentru radare și a unor senzori subacvatici, urmată de amplasarea unor rachete de croazieră antinavale și a unor rachete balistice sol-aer cu rază lungă de acțiune în primăvara lui 2018. Toate acestea conduc spre transformarea Mării Chinei de Sud într-o zonă de interzicere a accesului/interzicere a intrării în zonă (A2/AD), unde armatele statelor cu

care China se află în competiţie militară (îndeosebi Forţele Navale ale SUA) sunt serios obstrucţionate sub aspectul libertăţii de acţiune în interiorul regiunii sau împiedicate cu totul să pătrundă în acest perimetru.[337]

Militarizarea a provocat îngrijorare în Vietnam, de exemplu, stat cu propriile pretenţii teritoriale asupra insulelor Paracel, un mic arhipelag ocupat în prezent de China. Exerciţiile de aterizare efectuate de bombardierele chineze au dus la solicitarea oficială ca „autorităţile chineze să pună capăt imediat activităţilor, să oprească militarizarea şi să respecte cu toată seriozitatea suveranitatea Vietnamului asupra insulelor“.[338] Ceva similar s-a petrecut şi la Manila, unde guvernul preşedintelui filipinez Duterte a iniţiat „măsuri diplomatice adecvate“ ca răspuns la prezenţa bombardierelor, dar s-a opus apelurilor unor politicieni de rang înalt care cereau măsuri mai directe, prin care „orice atacator venit cu gânduri rele să primească, cel puţin, o atenţionare severă“.[339]

Văzută din perspectiva Beijingului, fortificarea insulelor face parte dintr-o reţea defensivă esenţială pentru a proteja, nicidecum pentru a extinde influenţa Chinei. Marea Chinei de Sud este atât de importantă, încât, în 2014, Chuck Hagel, pe atunci secretarul american al apărării, a declarat că reprezintă nici mai mult, nici mai puţin decât „inima vie şi pulsândă a regiunii Asia–Pacific şi o răscruce a economiei globale“.[340] Este puţin spus. Chiar dacă afirmaţia multor experţi, conform căreia jumătate din flota comercială a lumii (ca tonaj) trece prin Marea Chinei de Sud în fiecare an, ar putea fi văzută ca o exagerare, volumul mărfurilor rămâne totuşi unul imens.[341] Pe lângă aproape 40% din comerţul exterior al Chinei, prin Marea Chinei de Sud se vehiculează aproape o treime din bunurile de comerţ exterior ale Indiei, ca valoare; aproape un sfert din cele ale Braziliei; precum şi circa 10% din cele ale Marii Britanii, Italiei şi Germaniei.[342] Aici nu este o răscruce a economiei globale. Este chiar răscrucea economiei globale!

Astfel se explică de ce controlul asupra mării contează atât de mult pentru Beijing. Situaţia este valabilă şi în cazul rutei maritime ce trece prin strâmtoarea Malacca, traseul cel mai scurt şi mai economicos dintre Oceanul Pacific şi cel Indian, pe unde ajung în ţară majoritatea covârşitoare a importurilor Chinei de ţiţei brut (cu toate că există puncte de intrare şi prin strâmtorile Sunda şi Lombok).[343] China este extrem de conştientă de

vulnerabilitatea ei strategică, izvorâtă din dependența masivă de transportul maritim, în general, și de strâmtorile ce controlează accesul în Marea Chinei de Sud. „Nu ar fi nicio exagerare să spunem că oricine stăpânește strâmtoarea Malacca va deține și monopolul asupra rutei de aprovizionare cu energie a Chinei“, observa un ziar chinez în urmă cu peste un deceniu, într-un moment când la nivelul conducerii de stat se exprima deja neliniștea că „anumite mari puteri“ sunt hotărâte să stăpânească zona strâmtorii și, astfel, să exercite controlul asupra Chinei.[344]

Din punctul de vedere al Beijingului, protejarea Mării Chinei de Sud nu este doar expresia afirmării puterii militare și politice a Chinei și nici măcar o simplă chestiune de securitate națională. Este ceva mult mai important decât atât: prezentul și viitorul Chinei depind de capacitatea țării de a se asigura că poate obține lucrurile de care are nevoie, în deplină siguranță și fără întreruperi și de a-și lua măsuri de precauție că statele nerăbdătoare să gestioneze sau să zădărnicească astfel creșterea economică a Chinei nu vor fi lăsate să amenințe rutele de transport către și dinspre piețele din alte locuri ale lumii.

Din același motiv, China se află într-o situație tot mai dificilă privind insulele Senkaku din Marea Chinei de Est. Planurile japonezilor de a moderniza dotările de acolo au avut ca urmare încercarea Chinei de a contesta controlul Japoniei asupra insulelor. Într-un articol apărut într-o publicație cu difuzare internă a Armatei Populare Chineze de Eliberare, intențiile Japoniei de a construi pe aceste insule, anterior nelocuite, au fost prezentate drept dovezi ale unui plan „de stăpânire a oceanului învecinat și de extindere a spațiului vital“. Ele nu pot fi însă comparate, scriau autorii articolului, cu acțiunile Chinei din alte părți, deoarece scopul acesteia din urmă era să „salvgardeze suveranitatea noastră și integritatea teritorială“.[345] Faptul că armata japoneză dezvoltă în prezent „bombe planate cu zbor ghidat“ supersonice, pentru a-și putea proteja insulele îndepărtate — așa cum sunt insulele Senkaku —, arată cât de mare este miza aflată în joc în această regiune.[346]

*

Acţiunile întreprinse de China în Marea Chinei de Sud şi în Marea Chinei de Est fac parte dintr-un plan mai complex, ce include eforturile de diversificare şi de deschidere a unor noi rute de tranzit. Aşa se explică investiţiile masive în linii ferate pentru transportul mărfurilor şi de mare viteză, în artere rutiere care să traverseze din toate direcţiile noile Drumuri ale Mătăsii şi în construirea de noi puncte de intrare şi ieşire, care pot oferi rute alternative de deplasare a bunurilor şi rezervelor care ies sau intră în ţară. Cel mai grăitor exemplu este Gwadar, pe coasta Pakistanului, care este foarte posibil să devină, la momentul potrivit, un adevărat „antrepozit“ uriaş, o poartă de tranzit şi o nouă fereastră spre lume. În urmă cu 75 de ani, când Shanghai încă era o localitate tânără, i se spunea Parisul Orientului sau New Yorkul situat ceva mai la vest.[347] Gwadar ar putea avea acelaşi destin, devenind într-o zi un nou Shanghai, un punct de acces între China şi lumea aflată dincolo de hotarele ei.

Viziunea aceasta este mai amplă şi mai ambiţioasă decât simpla stabilire a unor noi conexiuni cu state vecine, aşa cum se întâmplă cu Pakistanul, căci reţeaua pusă la punct de China se întinde peste Oceanul Pacific, peste Oceanul Indian şi departe în inima Africii. Împrumuturile, fondurile nerambursabile şi contractele de închiriere pe termen lung au adus o serie întreagă de porturi direct sub dominaţia Chinei sau în situaţia de a fi puternic îndatorate faţă de companii aparţinând statului chinez, în Maldive, Sri Lanka, Vanuatu, insulele Solomon şi Djibouti.

După cum vom vedea, povara excesivă a datoriei în ţările cu economii nepregătite să facă faţă angajamentelor serioase în proiecte de anvergură, ale căror beneficii pe termen lung sunt uneori îndoielnice, a ridicat semne de întrebare şi a stârnit îngrijorare, privind adevăratele motive ale Beijingului pentru asistenţa oferită. Poate cel mai izbitor exemplu este portul Hambantota din Sri Lanka, care a intrat aproape imediat în incapacitate de plată şi nu a putut să-şi ramburseze datoria, lăsând guvernului srilankez prea puţine opţiuni în materie de îndreptare a situaţiei. Soluţia găsită — concesionarea pe 99 de ani către o companie chineză — a fost văzută de mulţi experţi ca un exemplu evident al manifestării unei noi forme de colonialism, reamintindu-le istoricilor modul cum britanicii au ajuns să controleze porturi ca Hong Kong, în secolul al XIX-lea.[348] Beijingul oferă rareori împrumuturi nerambursabile, preferând să acorde credite, deseori cu dobânzi mari. Din

acest punct de vedere, aşadar, BRI seamănă mai mult cu o schemă financiară menită să-i recompenseze pe acţionari (şi să aducă profit statului chinez), şi mai puţin ca un demers filantropic pentru îmbunătăţirea calităţii vieţii în ţările învecinate şi pentru revigorarea Drumurilor Mătăsii.

Expansiunea intereselor Chinei a avut loc nu numai prin împrumuturi, ci şi prin achiziţii, care par să facă parte dintr-o strategie amplă şi eficientă. De exemplu, companiile chineze au cumpărat, integral sau în parte, terminale portuare în Spania, Italia şi Belgia.[349] În 2016, compania de transport maritim Cosco a preluat controlul asupra portului Pireu din Grecia, anunţând ulterior că plănuieşte să mai cheltuiască 620 de milioane de dolari pentru extinderea şi modernizarea şantierului naval.[350] Până atunci, Cosco a mai cumpărat şi Orient Overseas Container Line (OOCL), devenind unul dintre cei mai mari transportatori de containere din lume — performanţă remarcabilă, pentru o companie înfiinţată cu doar 11 ani mai înainte.[351]

*

Expansiunea intereselor Chinei în Europa se oglindeşte şi în Africa, unde activităţi extinse datează încă mult dinainte de anunţarea BRI. Între 2000 şi 2014, s-au investit fonduri de circa 20 de miliarde de dolari în finanţarea construcţiei de drumuri şi căi ferate de-a lungul şi de-a latul Africii şi aproape aceeaşi sumă în centrale electrice, reţele de distribuţie a energiei şi conducte magistrale. Ca să citäm cuvintele unei experte: „Împrumuturile chineze construiesc continentul“.[352]

În anumite cercuri, există impresia că investiţiile chineze din Africa le ridiculizează sumele alocate de alte state — opinii pe care Beijingul pare uneori să le încurajeze. De fapt, aşa cum sublinia un raport recent, „ideea că statul chinez a oferit sume uriaşe de bani şi că ar cumpăra cu ridicata întregul continent este inexactă“. După cum nu este adevărat nici că firmele chineze care lucrează în Africa ar folosi numai contractori chinezi — altă presupunere des întâlnită şi invocată cu titlu critic. Cu toate acestea, nu se poate pune la îndoială că trăim în noua eră a relaţiilor sino-africane, pline de substanţă şi

semnificaţie.[353]

În privinţa relaţiilor cu Africa, a spus preşedintele Xi la summitul Forumului de Cooperare China–Africa, în 2018, China aplică politica „celor cinci negaţii“: „Nici un amestec în treburile interne ale ţărilor africane, nici o încercare de impunere a voinţei noastre asupra ţărilor africane, nici o încercare de condiţionare politică a asistenţei acordate Africii şi nici o încercare de a obține câștig politic egoist din investițiile și din finanțarea cooperării cu Africa“. Statul chinez, a spus Xi, va fi întotdeauna „un prieten, un bun partener şi un bun frate pentru Africa“.[354]

Atenţiile Chinei au fost primite cu braţele deschise de personalităţi ca Olusegun Obasanjo, preşedinte al Nigeriei între 1999 şi 2007, care a remarcat că statul chinez reprezintă o sursă de inspiraţie pentru naţiunile africane. „China s-a bucurat de un succes uriaş în reducerea sărăciei“, a declarat Obasanjo în timpul unei cuvântări ţinute la Universitatea din Zhejiang, în 2018. „China poate să dea o lecţie utilă oricărei ţări în curs de dezvoltare dispuse să înveţe.“ Pe lângă învăţămintele pe care le pot trage din lecţiile predate de chinezi, naţiunile africane au de câştigat dintr-o „relaţie de parteneriat strategic“, ceea ce ar fi extrem de avantajos pentru toţi cei implicaţi. „Nu există nicio îndoială în mintea mea“, a spus Obasanjo, „că Africa are nevoie de China şi de Asia, de fapt, aşa cum şi ele au nevoie de noi.“ Recomandarea lui personală privind următorul pas era ca, în următorii 10 ani, China să furnizeze statelor africane fonduri de 100 de miliarde de dolari.[355]

O poveste asemănătoare se petrece în Caraibe şi America de Sud şi Centrală, unde China a jucat un rol important într-o serie întreagă de proiecte, din nou referitoare îndeosebi la infrastructură, dar şi la energie. Conform unor estimări, în ultimii 15 ani s-au acordat guvernelor din America Latină şi Caraibe împrumuturi de peste 220 de miliarde de dolari[356] — fără să punem la socoteală împrumutul recent de 5 miliarde de dolari către Venezuela, ţară bogată în petrol, dar unde au loc tulburări şi unde se manifestă o criză acută de lichidităţi, cu inflaţie anuală de peste 24 000%, în iunie 2018.[357] Când Venezuela are nevoie de fonduri urgente ca să rămână pe linia de plutire, se întoarce spre China pentru sprijin — în parte, pentru că nu mai are la cine să apeleze.[358] Salvarea de la faliment a unui stat eşuat spune multe despre cât de

nerăbdător este Beijingul să obţină ceea ce are nevoie: în jur de 700 000 de barili de petrol pe zi, în cazul exporturilor venezuelene spre China.[359]

*

China a fost foarte activă în America de Sud, de la publicarea unui document de politică strategică în 2008, care remarca „resursele abundente“ din regiune, dar observa şi că America Latină şi regiunea caraibiană se află „într-un stadiu similar de dezvoltare“, având în comun aceleaşi provocări şi dificultăţi. Această idee s-a aflat la baza unei dorinţe colective de a se ajunge la „rezultate cu câştig pentru toată lumea“ şi la creşterea cooperării economice, urmarea fiind dublarea volumului de comerţ în răstimp de un deceniu. În 2015, China a devenit principalul partener comercial al Americii de Sud.[360]

Ţările din această regiune urmează şi ele să facă parte din viziunea chineză despre conectarea naţiunilor din întreaga lume. Trăim într-o perioadă de mari prefaceri, le-a spus preşedintele Xi liderilor celor 33 de state membre ale Comunităţii Statelor Latino-Americane şi Caraibiene (CELAC), într-un mesaj trimis de la Beijing cu ocazia unui summit. Simţul practic raţional dictează să ne pregătim pentru viitor. Pentru ca toţi să profite cât mai bine de ocaziile favorabile şi de provocări, a adăugat Xi, China a lansat cu bucurie o invitaţie către statele membre CELAC, oferindu-le şansa de a se alătura oficial BRI.[361]

Aşadar, deloc surprinzător, China a căutat să îşi protejeze interesele, la începutul lui 2019, când zeci de mii de oameni au ieşit pe străzile capitalei venezuelene Caracas pentru a protesta împotriva regimului Nicolás Maduro. Cu toate că s-au abţinut demonstrativ să urmeze exemplul Statelor Unite ale Americii şi al ţărilor europene, refuzând să-l recunoască pe Jorge Guaidó ca preşedinte, autorităţile de la Beijing au fost nevoite să nege vehement informaţiile potrivit cărora ar fi organizat întâlniri cu acesta din urmă, pentru a discuta datoriile guvernului venezuelean faţă de China.[362]

Cu alte cuvinte, Drumurile Mătăsii sunt peste tot — nu doar în Asia Centrală,

ci şi de-a curmezişul Asiei, al Africii, al Europei şi al celor două Americi. Reclame din aeroporturi laudă BRI; băncile de investiţii publică rapoarte şi găzduiesc conferinţe despre provocările şi ocaziile favorabile ale Noilor Drumuri ale Mătăsii; ziarele şi instituţiile din domeniul mass-media comandă articole despre motivaţiile şi consecinţele edificării şi reedificării de vechi şi noi legături în secolul XXI. Toate drumurile duceau la Roma altădată. Astăzi, ele duc la Beijing.

Într-adevăr, se poate merge şi mai departe. În lumea de azi, în timp ce noi credem că evenimentele importante se desfăşoară la Washington, Londra şi Bruxelles, o nouă lume prinde contur — o lume care se schimbă cu repeziciune şi în care comerţul înfloreşte, o lume care prinde elan nu doar din investiţiile enorme care se fac, ci şi din credinţa colectivă că ziua de mâine va fi mai bună decât cea de azi. Discuţiile despre Drumurile Mătăsii din trecut ajută la apariţia unei poveşti apte să lege laolaltă popoare şi culturi diferite, dar şi a măsurilor practice pentru crearea Drumurilor Mătăsii ale viitorului.

Printre acestea se numără programe interesate să folosească inteligenţa artificială, nanotehnologia şi informatica cuantică, pentru crearea unor oraşe inteligente, din dorinţa de a găsi soluţii la provocările ridicate de marea densitate a populaţiei urbane din Asia; de a folosi domeniul marilor volume de date şi imagistica prin satelit, pentru a măsura poluarea din aer şi concentraţiile de gaze, de mai multe ori pe zi; şi de a reduce riscul de dezastre naturale în centrul Asiei, regiune predispusă periodic la seisme şi catastrofe naturale. Toate acestea au dus la demararea unui program de cercetare ştiinţifică digitală coordonat de chinezi, dedicat BRI, care va folosi ştiinţa şi tehnologia observării Pământului şi volumele mari de geodate, pentru a sprijini „îmbunătăţirea infrastructurii, protecţia mediului, reducerea riscului de calamităţi, gospodărirea resurselor de apă, dezvoltarea urbană, securitatea alimentară, managementul zonelor costiere şi gestionarea şi conservarea patrimoniului natural şi cultural“. Cu alte cuvinte, programul îşi propune să folosească date pentru îmbunătăţirea conexiunilor, îmbunătăţirea sustenabilităţii şi îmbunătăţirea măsurilor de reacţie la crizele ce vor apărea de-a lungul Drumurilor Mătăsii.[363]

*

Mulţi oameni nu sunt convinşi încă de BRI, de scopurile sale declarate şi de rezultatele propuse — în timp ce alţii remarcă, de asemenea, că este important să se facă diferenţa între suma de 1 trilion de dolari promisă pentru proiecte şi sumele efectiv angajate şi plătite, deşi admit că şi acestea se ridică la ordinul sutelor de miliarde de dolari.[364] Pentru început, există temeri privind efectele asupra mediului, care apar în urma marilor proiecte de construcţii, odată cu extracţia mineralelor şi intensificarea reţelelor de transport şi care sunt prea puţin înţelese şi studiate, dar susceptibile de a prezenta o semnificaţie majoră.[365] Din cauza acestor temeri, firmele chineze au căpătat o reputaţie proastă în privinţa daunelor aduse mediului şi a respectării legii. Inspecţiile la 32 de mine de aur din nordul Republicii Congo, la începutul lui 2019, de exemplu, au scos la iveală că firma chineză Agil Congo a distrus 150 de pâraie în timp ce prospecta terenul după minereu de aur, deşi nu deţinea autorizaţie pentru exploatare minieră.[366] Apoi mai există şi suspiciunea că elitele locale s-au folosit de ocazie ca să-şi umple propriile buzunare, împovărând restul populaţiei cu datorii pe care nici nu pot spera să le poată achita vreodată.[367]

De asemenea, este dificil să îţi faci o idee exactă despre ce anume înseamnă, măcar la modul foarte concret, BRI. Iniţiativa este „uluitor de vagă“, observă Jonathan Hillman, unul dintre cei mai apreciaţi specialişti ai domeniului, care totodată scoate în evidenţă nepotrivirile dintre planurile şi declaraţiile oficiale, pe de o parte, şi activităţile de pe teren, din cadrul proiectelor, pe de alta. „Întotdeauna apare riscul impunerii ordinii, acolo unde aceasta, prin natura lucrurilor, nu există“, remarcă Hillman, care, de asemenea, atrage atenţia asupra cazurilor de dublare inutilă a lucrărilor şi de ineficienţă, precum şi asupra finanţărilor lipsite de discernământ, cheltuindu-se fonduri în proiecte care nici măcar nu au puncte de suprapunere şi care nici nu fac parte dintr-un plan de ansamblu coerent.[368]

Caracterul ambiţios şi ubicuu al BRI, pe de o parte, şi contradicţiile vizibile pe care le presupune evaluarea rostului şi obiectivelor sale, pe de alta, i-au nedumerit pe mulţi analişti, care au remarcat lipsa de miză comercială a multor proiecte individuale şi au pus la îndoială fezabilitatea iniţiativei în întregul ei. Nu cumva este vorba „mai degrabă de o perdea de fum publicitar

decât de focul investiţiilor?“, s-a întrebat Joseph Nye, profesor la Harvard, înainte de a sugera că motivaţiile Chinei se învârtesc în mai mică măsură în jurul ideii de ajutor oferit pentru ridicarea nivelului de trai din China sau din ţările învecinate, cât în jurul dorinţei de a găsi investiţii cu randament mai bun decât obligaţiunile de stat americane cu dobândă mică — Beijingul având în posesie asemenea obligaţiuni în valoare de peste 1 trilion de dolari.[369]

Şi totuşi, oficialităţile chineze afirmă că, probabil, 80% din banii investiţi în Pakistan, jumătate din cei investiţi în Myanmar şi o treime din suma cheltuită în Asia Centrală nu vor mai fi recuperaţi niciodată.[370] Deloc surprinzător, acest lucru a dus la discuţii despre obiectivele pe termen lung ale Chinei legate de BRI şi despre raţiunea de a investi în proiecte care ori nu sunt viabile din punct de vedere comercial, ori sunt exagerat de optimiste, ori sunt disproporţionate faţă de trebuinţe sau toate trei la un loc.

Alţi experţi au criticat faptul că, mai degrabă decât să fie un „scenariu câştigător pentru toate părţile implicate“, iniţiativa le permite companiilor chineze să facă profituri bune, dar nu alături de alţii, ci în detrimentul lor. Aşa cum au semnalat anumiţi analişti, 89% dintre proiectele finanţate de chinezi în programul „Belt and Road“ sunt contractate cu executanţi şi furnizori chinezi.[371] „Ideea e să-şi vândă ei marfa“, a spus un funcţionar al Uniunii Europene care a dorit să-şi păstreze anonimatul, în timpul Forumului de la Beijing din 2017 — când ambasada Franţei a emis un comunicat unde deplângea lipsa de transparenţă şi lipsa de atenţie acordată „licitaţiilor publice deschise, pe bază de oferte competitive“ pentru proiectele de construcţii de-a lungul Drumurilor Mătăsii.[372]

Există temeri că multe dintre ţările beneficiare de împrumuturi consistente sunt bine-cunoscute pentru relele lor practici în materie de afaceri, precum şi pentru modul cum îi tratează pe opozanţi sau pe cei care le stau în cale politicienilor influenţi. Abordarea folosită de SUA în Africa, bazată pe principiul „stimulării pozitive a bunei guvernări, pentru îndeplinirea obiectivelor pe termen lung în materie de securitate şi dezvoltare“, a spus Rex Tillerson, la vremea respectivă secretar de stat, „contrastează flagrant cu abordarea Chinei, care încurajează dependenţa prin contracte netransparente, practici rapace de creditare şi înţelegeri corupte ce înglodează în datorii

naţiunile Africii“. Nici nu încape îndoială, a adăugat el, că „investiţiile Chinei au, într-adevăr, potenţialul de a contribui la rezolvarea decalajului de infrastructură al Africii, dar abordarea chineză a dus la creşterea îndatorării şi la crearea unui număr insuficient de locuri de muncă, dacă nu cumva a niciunui loc de muncă în majoritatea ţărilor“.[373]

Astfel de critici au stârnit replici acide. Un articol publicat în ziarul independent Newsday din Zimbabwe, care învinuia China că trece cu uşurinţă peste gradul excesiv de îndatorare, relele practici de afaceri şi corupţia autorităţilor locale, a determinat ambasada chineză de la Harare să emită un comunicat unde denunţa „calomnia“ autorului şi observa că „China şi Zimbabwe sunt ţări prietene, bune partenere şi cu relaţii frăţeşti, care au rămas alături la bine şi la rău“. Guvernul chinez nu dorea altceva decât să sprijine guvernul ZANU-PF, „ales de poporul zimbabwean şi recunoscut de ţările din Africa şi din lume“. Faptul că China „desfăşoară schimburi prieteneşti şi de cooperare reciproc avantajoasă cu partea zimbabwiană, [s-ar cuveni] să fie dincolo de orice critică“[374], nu credeţi?

Astfel de comentarii indică modul în care China îşi formulează public angajamentele internaţionale: nu prin accentuarea propriului interes, ci prezentându-se ca apărătoare a democraţiei şi a populaţiilor locale.

De fapt, mulţi specialişti au considerat că Beijingul a jucat un rol-cheie în momentul înlăturării lui Robert Mugabe de la putere, după 37 de ani de dictatură, răstimp în care adunase o avere estimată de diplomaţii americani la peste 1 miliard de dolari — ca să nu mai amintim nenumăratele abuzuri ale drepturilor omului care au lăsat urme adânci în Zimbabwe sau titlul de doctor acordat soţiei lui Mugabe, după doar două luni de când se înscrisese la doctorat.[375]

Dar China a avut grijă să-şi curteze potenţialii prieteni şi de o manieră mai progresistă, luându-şi angajamentul să susţină proiecte de dezvoltare a agriculturii, dedicând fonduri unor programe de ajutor alimentar în situaţii critice şi punând la dispoziţie bani pentru înfiinţarea unei Forţe Africane de Menţinere a Păcii, capabilă să intervină şi să aplaneze conflictele din regiune.[376] Crearea unui program în urma căruia 30 000 de studenţi africani să beneficieze de burse a fost, firește, un gest care s-a bucurat atât de popularitate, cât şi de apreciere, ca semn al angajamentului Chinei de a

edifica legături pe termen lung. În mai puţin de 15 ani, numărul studenţilor africani care învaţă în China a crescut de 26 de ori — urmarea fiind că, în prezent, sunt mai mulţi studenţi anglofoni în China decât în Marea Britanie sau în Statele Unite ale Americii.[377]

*

Iniţiativele de acest fel i-au convins pe unii că a venit momentul să caute şi altceva decât „ajutorul“ din partea Statelor Unite ale Americii, care, în loc să fie expresia „caritǎţii altruiste“, este o formă de exploatare a populaţiilor locale şi un mod de a „sifona“ subvenţii către corporaţiile americane.[378] Publicarea unor documente care arată modul în care SUA au cerut Belgiei să îşi retragă forţa ONU de menţinere a păcii din Rwanda, în anii ’90, pentru ca SUA să nu fie atrase în ciocniri violente, nu prea pune într-o lumină favorabilă comportamentul Occidentului din trecutul apropiat, ca să nu mai vorbim de epoca imperială din urmă cu un secol, când statele europene stăpâneau 90% din teritoriul Africii. Potrivit unui specialist reputat în domeniu, decizia americanilor „nu a făcut altceva decât să garanteze că situaţia de criză din Rwanda va ieşi complet de sub control“.[379] Rezultatul, concretizat în pierderea a 800 000 de vieţi şi dezrădăcinarea a vreo 4 milioane de oameni, arată cât de greu este să îţi păstrezi credibilitatea în timp ce vorbeşti despre asigurarea rolului conducător şi mai demonstrează de ce criticile la adresa rolului SUA în Africa, la fel ca în alte locuri din lume, nu se bazează pe zvonuri, ci pe fapte.[380]

Apoi mai este exemplul intervenţiilor prost gândite din alte părţi ale lumii. Într-un articol acuzator, scris în primăvara lui 2019, François-Régis Legrier, un ofiţer superior francez implicat în luptele împotriva ISIS din Siria, a afirmat că tactica folosită de forţele coaliţiei a prelungit în mod inutil conflictul şi a dus la o rată ridicată a victimelor în rândul populaţiei civile. „Am distrus masiv obiective de infrastructură [inclusiv spitale, drumuri, poduri şi case, iar cu această ocazie] am oferit populaţiei o imagine dezgustătoare despre cum arată eliberarea occidentală.“[381]

Astfel de opinii obiective, lipsite de implicare emoțională, se alătură criticilor tot mai numeroase la adresa ordinii internaționale bazate pe norme, concepție considerată în Occident piatra unghiulară a stabilității mondiale. În alte părți ale lumii, această ordine este tot mai mult descrisă ca fiind un „club occidental“, ale cărui avantaje, „cum ar fi accesul la piețe, ajutor nerambursabil, investiții și furnizarea unei umbrele de securitate, [sunt] oferite selectiv și condiționat“ de națiunile dezvoltate, în timp ce China, India și altele sunt ținute afară sau implicate doar periferic. Unele țări în curs de dezvoltare au fost excluse din sistemul care aduce avantaje celor bogați, în dauna săracilor — în același timp, le permite primilor să le țină predici moralizatoare celor din urmă.[382] Aceste păreri sunt duse la extrem și relativ rare, dar numărul lor crește, la fel și virulența cu care sunt exprimate. Ele izvorăsc din percepția, întemeiată sau nu, că statul chinez își deschide porțile, pe când alte țări și le închid.

Cu toate acestea, trebuie să spunem că mulți oameni conștientizează prea bine că, oricât de însorită ar fi relația cu China, ea aduce cu sine și niște umbre. Beneficiarii împrumuturilor mai observă, de exemplu, că oportunitățile nu apar în ambele tabere. Este important, a spus președintele kenyan Kenyatta, să studiem posibilitatea „ca bunurile kenyene să pătrundă pe piețele chineze“. Când ai de plătit finanțatorilor o cale ferată de 3,6 miliarde de dolari, nici nu este de mirare că lideri ca președintele Kenyatta depun eforturi insistente să capete acces la piețe ce pot sprijini creșterea internă a țării. Dacă se dorește ca „strategia reciproc câștigătoare [a Beijingului] să funcționeze“, a spus președintele kenyan într-un interviu publicat în Financial Times, „atunci nu poate însemna decât că, așa cum Africa se deschide spre China, și China trebuie să se deschidă spre Africa“.[383]

Asemenea preocupări au legătură și cu temerile privind gradul de îndatorare la care au ajuns guvernele multor țări, a căror capacitate de a-și onora obligațiile și de a-și gestiona plățile de rambursare sunt deseori îndoielnice. Un exemplu sugestiv în acest sens este Kenya, unde costul noii căi ferate și al unei șosele expres intraurbane amenință să ridice gradul de îndatorare al țării de la 40% din PIB la aproape 60%![384] Cazuri ca acestea, cum ar fi un singur acord încheiat între guvernul Republicii Congo și un consorțiu chinez, cu privire la exploatări miniere în regiunea Kolwezi, valorând mai mult decât întregul buget anual al țării în anul în care a fost semnat, a atras, deloc

surprinzător, atenția specialiștilor.[385] Bazându-se pe faptul că proiectul din Congo nu a funcționat conform planului, unii experți au avertizat că „balonul speculativ al BRI începe să se spargă“.[386]

*

Nivelul datoriei este îngrijorător în 8 țări (printre care Pakistan, Kîrgîzstan, Tadjikistan, Laos și Mongolia), iar unii specialiști au avertizat asupra consecințelor, în caz de neplată.[387] Christine Lagarde, directoarea generală a Fondului Monetar Internațional, a remarcat avantajul potențial al proiectelor de mare anvergură, dar a emis și un avertisment formulat în mod diplomatic, pe când se afla la Beijing, în primăvara lui 2018: „Inițiativele de afaceri pot să ducă și la creșterea problematică a datoriei, existând riscul de limitare a altor cheltuieli, pe măsură ce serviciul datoriei crește și dă naștere unor dificultăți în privința balanței de plăți“.[388] Ea voia să spună că țările pot intra în incapacitate de plată a datoriei, ajungând astfel la mila creditorilor lor.

Presiunea fiscală ce poate agrava situația unor economii deja precare reprezintă un motiv de preocupare serioasă, în perspectiva proiectelor majore de infrastructură. Deși este evident că există avantaje pe termen lung, din îmbunătățirea conexiunilor locale și regionale, din modernizarea rețelelor de transport și a surselor de energie, o abordare nepotrivită a acestor deziderate poate avea consecințe negative foarte serioase. În 2011, guvernul Tadjikistanului a cedat Chinei mai multe sute de kilometri pătrați de teren, în schimbul iertării de o datorie al cărei serviciu nu îl mai putea plăti.[389] Mulți oameni au văzut în acest gest dovada capacității și voinței Chinei de a se folosi de puterea sa de influență, astfel încât să aranjeze un rezultat final în favoarea sa evidentă.[390]

Exemple de oportunități asemănătoare se găsesc din belșug și în alte locuri. Costul de 7 miliarde de dolari al liniei ferate ce se construiește între Kunming și Vientiane reprezintă peste 60% din PIB-ul Laosului, motiv pentru care au apărut atenționări că gradul de îndatorare este atât de mare, încât serviciul datoriei va putea fi plătit doar cu mari dificultăți.[391] Urmările practice ale unor

atare situații au fost dezvăluite într-un articol apărut pe prima pagină a unui ziar din Angola, țară unde antreprenorii chinezi au construit aproape 4 000 de kilometri de cale ferată și au ridicat sau renovat zeci de gări. În 31 septembrie 2017, se arăta în editorialul publicat în Expansão, dacă se făcea o medie la nivelul întregii populații, angolezii datorau efectiv Chinei câte 745 de dolari fiecare — o sumă considerabilă, într-o țară unde venitul anual pe cap de locuitor abia ajunge la 6 200 de dolari.[392] Și mai bine ilustrează acest pericol cazul Kîrgîzstanului, unde datoria de stat este echivalentă cu 703 dolari pe cetățean (față de nici 1 000 de dolari venit anual pe cap de locuitor).[393]

Tot în Kîrgîzstan găsim un exemplu util pentru a vedea ce se întâmplă când lucrurile merg prost: modernizarea termocentralelor din Bishkek, care a costat 386 de milioane de dolari. În ianuarie 2018, în urma unei avarii, circa 200 000 de locuințe au rămas fără căldură timp de cinci zile, într-o perioadă când temperaturile din această republică a Asiei Centrale scad până aproape de –30°C. A izbucnit un adevărat scandal național: oamenii s-au întrebat cum fusese acordat contractul de reabilitare, cine era răspunzător pentru avarie și dacă nu cumva împrumuturile din China creează mai multe probleme decât cele pe care le rezolvă.[394]

Un alt caz este cel al portului construit în apă de mare adâncime, la Hambantota, în Sri Lanka, cu un cost de 1,3 miliarde de dolari, dar a cărui utilizare s-a dovedit mai restrânsă în comparație cu proiecțiile invocate pentru justificarea investiției. În vara lui 2017, unei companii chineze i s-a acordat o concesiune pe 99 de ani, în locul achitării datoriei — soluția găsită a generat un scandal politic în țară, a provocat îngrijorare în India cu privire la expansiunea strategică, comercială și militară a Chinei în Oceanul Indian și a oferit un avertisment clar și altora despre urmările neplăcute ale proiectelor eșuate.[395] Când împrumuți bani de la cineva care poate avea interesul să utilizeze activul cu care ai garantat împrumutul, îți asumi inevitabil riscuri, pe care trebuie să le cântărești cu cea mai mare grijă.

În cazul statului Sri Lanka, efectele negative ale proiectului eșuat de la Hambantota s-au răsfrânt și asupra noului aeroport internațional de la Mattala, construit în tandem cu portul și unde, de asemenea, proiecțiile luminoase privind numărul de pasageri viitori nu s-au concretizat. Sri Lankan Airlines, propria linie aeriană națională srilankeză, și-a desființat zborurile

comerciale spre Mattala după nici doi ani de la inaugurarea marelui aeroport, din cauza lipsei de cerere; singura companie aeriană care mai opera curse regulate spre Mattala, flydubai, şi-a suspendat activitatea acolo la începutul verii lui 2018, punând sub semnul întrebării viitorul aeroportului şi posibilitatea de achitare a datoriilor, estimate să depăşească 200 de milioane de dolari.[396] Discuţiile dintre guvernul indian şi cel srilankez pentru înfiinţarea unei companii mixte au avut drept motiv principal îngrijorarea Indiei că aeroportul ar putea cădea în mâinile Chinei.[397]

*

Temerile Indiei se bazează în parte pe străvechea rivalitate cu China, dar şi pe amintirea războiului izbucnit între cele două ţări în 1962. Ca urmare, relaţia dintre ele a fost mai mereu una delicată, devenind şi mai complicată în ultimii ani. Într-un gest demonstrativ, guvernul indian nu a trimis niciun reprezentant, în mai 2017, la Forumul de la Beijing şi şi-a exprimat constant „rezervele serioase“ faţă de BRI.[398]

„Nicio ţară nu poate admite un proiect care nu ţine seama de preocupările sale esenţiale în privinţa suveranităţii şi a integrităţii teritoriale“, se arăta într-un comunicat dat publicităţii de Ministerul indian al Afacerilor Externe într-un moment ales special, astfel încât să coincidă cu forumul de importanţă majoră, dedicat BRI şi organizat la Beijing, în 2017. Preocupările invocate în document se refereau la planurile de modernizare a legăturilor feroviare din Kaşmir, pe care India le percepe drept o ameninţare la adresa propriei suveranităţi şi securităţi naţionale. Dar nu erau singurele acuze în privinţa planurilor Chinei. „Iniţiativele privind crearea legăturilor [dintre ţări] trebuie să se bazeze pe norme internaţionale unanim recunoscute“, se arăta mai departe în comunicat, respectiv pe „bună guvernare, stat de drept, deschidere, transparenţă şi egalitate“.[399] Planurile Chinei „nu se deosebesc prea mult de demersul colonial“, opina un editorialist într-un ziar indian de largă circulaţie.[400] Prostii, a replicat altcineva, în presa chineză. China n-a fost niciodată o putere colonială. „Dacă n-a fost în trecut, de ce ar fi acum?“[401]

În centrul preocupărilor Indiei se află volumul investițiilor din Pakistan, cu care India are niște relații chiar mai încordate decât cu China. Faptul că un pinten al traseului legăturilor de transport, propus spre modernizare, trece prin regiunea disputată a Kașmirului a provocat mare îngrijorare la New Delhi. „CPEC [Coridorul Economic China–Pakistan] trece printr-un teritoriu revendicat de India“, a spus Gautam Bambawale, ambasadorul indian la Beijing, într-un interviu publicat de ziarul chinez Global Times, „și, ca atare, ne încalcă integritatea teritorială. Aceasta este o problemă majoră pentru noi“.[402]

Iată un motiv de îngrijorare, dar mai sunt și altele. Legăturile strânse dintre Pakistan și China reprezintă prin ele însele o amenințare, dată fiind istoria dificilă, plină de animozități, a relației Indiei cu ambii vecini. Faptul că economia Pakistanului ar putea crește substanțial ca urmare a investițiilor masive din China ridică propriile provocări pentru India, nu în ultimul rând din perspectiva intensificării unei rivalități acerbe în plan politic, militar și economic. Într-adevăr, sunt experți care cred că impactul Coridorului Economic China–Pakistan ar putea valora cât o creștere cu 8% anual a PIB-ului statului pakistanez — miliarde de dolari, cu alte cuvinte.[403]

Problemele legate de planurile Chinei au atins apogeul în 2017 și amenințau să ducă la escaladarea neînțelegerilor către ceva, într-adevăr, foarte grav. India a reacționat cu repeziciune la construirea de către firme chineze a unui nou drum ce ducea spre platoul Doklam din Munții Himalaya, într-un loc situat foarte aproape de statul indian Sikkim, aflat în nord-estul Indiei, și Bhutan. Platoul muntos cu pricina se află în apropierea culoarului Siliguri, cunoscut ca „Gâtul puiului“, care face legătura dintre statele nord-estice și restul Indiei. Ca atare, el face parte dintr-o „arteră îngrozitor de vulnerabilă din geografia Indiei“, după cum afirmă unii specialiști.[404]

În vara lui 2017, când cea mai mare parte a lumii stătea cu ochii pe Twitter ca să vadă ce a mai postat președintele SUA și urmăreau circul prilejuit de Brexit, amenințarea unui război între cele două țări cu cea mai numeroasă populație la ora actuală nu era doar o posibilitate, ci părea că se transformă în realitate: soldații trimiși în prima linie au renunțat la atitudinea rezervată, au devenit agitați și au trecut la lupte corp la corp, în apropierea Liniei de Control Efectiv (LAC). Unii se așteptau la ce-i mai rău. „În nicio lună, am

putea ajunge la război deschis și complet cu China“, a spus lordul Desai, economistul britanic de origine indiană.[405]

În fapt, capetele mai limpezi au avut câștig de cauză în final și s-a ajuns la un armistițiu în care ambele tabere rămâneau în alertă. Dar riscul de escaladare a conflictului reieșea clar din comentariile generalului Bipin Ravat, șeful statului-major al armatei indiene, care, în toiul disputei pe tema platoului Doklam, afirmase că forțele armate indiene trebuie să fie modernizate și puse pe picior de război. Deși a admis că „nici măcar un singur foc nu s-a tras la granița indo-chineză“ și că existau modalități de dezamorsare a situației, nu trebuie să existe nicio îndoială, a spus el, că India era „în întregime pregătită pentru un război pe două fronturi și jumătate“. Ravat se referea la ipoteza unui conflict simultan cu China și Pakistan, la nevoie, și anunța că India era capabilă să facă față nesupunerii civile și revoltelor din interior.[406]

Ar fi exagerat să spunem că, în India, se conturează mentalitatea de cetate asediată, în contextul în care discutăm despre relațiile cu două dintre statele sale vecine, față de care adeseori are opinii diferite și neîncredere instinctivă. Dar când ofițeri de rang superior gândesc și vorbesc în asemenea termeni și se pregătesc pentru conflicte la scară mare, uneori se poate crea mediul adecvat pentru profeții care se îndeplinesc singure prin simpla lor enunțare. Așa s-a întâmplat cu vreun secol și ceva în urmă, când liderii care au declanșat războiul în 1914 au crezut că astfel iau măsuri de apărare a țărilor lor.[407]

La începutul lui 2019, lumea și-a ținut răsuflarea, după ce un MiG-21 indian a fost doborât, iar pilotul, luat prizonier în Pakistan, după escaladarea tensiunilor din urma unui atac terorist în care fuseseră uciși 40 de membri ai forțelor paramilitare indiene din Pulwama, în Kașmir — împrejurare pe care unii analiști au comparat-o cu criza rachetelor balistice cubaneze din 1962, când doi lideri ai unor state având arsenal nuclear au avut de ales între înrăutățirea și dezamorsarea situației, cu riscul de a se angaja într-un război devastator.[408]

Deși criza a fost încă o dată evitată, tensiunile s-au intensificat și mai mult în vara lui 2019, când guvernul indian condus de Narendra Modi a desfășurat mii de soldați în teritoriul din Kașmir stăpânit de India, anulând autonomia parțială a regiunii și ducând la un blocaj în zonă și la un război al declarațiilor

cu Pakistanul, care amenința să se transforme într-o confruntare militară. Acumularea progresivă a tensiunii este parțial legată de un ansamblu mai vast de temeri și preocupări ale conducătorilor militari din ambele țări.

Pentru India, disputa legată de Kașmir și de regiunea Munților Himalaya reprezintă doar un aspect al neînțelegerilor cu statele sale vecine, căci, între timp, au apărut tensiuni și în ceea ce privește Oceanul Indian. În vara lui 2016, Pakistanul a anunțat că va cheltui 5 miliarde de dolari ca să cumpere de la chinezi 8 submarine de atac, modificate pe motorină și curent electric — cel mai probabil, este vorba despre exemplare adaptate ale modelului Type 039, destinate pentru export, deși nu este exclus să fie chiar și submarine convenționale de atac din noul model Type 041 (clasa Yuan).[409] Chestiunea reprezintă un motiv de îngrijorare pentru India, mai ales că Pakistanul a desfășurat deja un zbor de probă pentru Babur-3, o variantă modificată pentru lansarea de pe submarine a rachetei balistice de croazieră Babur-2, cu potențial nuclear și cu lansare de pe uscat.[410]

Pentru a completa imaginea de ansamblu trebuie să menționăm că, în Oceanul Indian, peste capacitățile și ambițiile crescânde ale Pakistanului se suprapun cele ale Chinei. Deși guvernul pakistanez a insistat că portul Gwadar și dotările lui sunt deschise doar transporturilor comerciale, nu și marinei militare chineze, comandanții sistemului de apărare al Indiei au început deja să ia în calcul și alte posibilități. Informația că, în orice moment dat, în Oceanul Indian se află cel puțin 8 nave chineze — iar cu o ocazie, nu mai puțin de 14 ambarcațiuni de patrulare — a ajuns la cel mai înalt nivel al armatei indiene.[411]

Nu doar prezența navelor de război chineze este motiv de preocupare. Același lucru se poate spune despre atitudinea tot mai belicoasă a statelor din regiune. Un purtător de cuvânt al marinei militare indiene a fost obligat să nege că nave chineze, printre care se numărau și distrugătoare dotate cu rachete ghidate, fuseseră amenințate cu foc de avertisment și „exercițiu de război“, în februarie 2018.[412] Aceasta a fost a doua dezmințire în cursul unei singure luni, în care cele două părți se apropiaseră foarte mult de punctul declanșării ostilităților.[413]

Provocările prezintă deopotrivă avantaje și dezavantaje. China a acordat atenție considerabilă insulelor Maldive, ca parte a planului care, potrivit unui

expert, presupunea „un lanț de instalații militare și inițiative economice având ca scop proiectarea puterii chineze în Oceanul Indian“.[414] În primăvara lui 2018, când ministrul justiției și un fost președinte al Republicii Maldive au fost arestați și s-a instituit starea de urgență, s-au primit informații că India se pregătea să trimită trupe pentru restabilirea ordinii. Imediat a sosit avertismentul fățiș al Beijingului: dacă India trimite trupe în Maldive, „China va lua măsuri pentru a opri acțiunile guvernului de la New Delhi. India nu ar trebui să subestimeze opoziția Chinei față de intervenția militară unilaterală“. India trebuie să dea dovadă de reținere. Dacă nu, vor exista consecințe nefaste. „Intervenția militară neautorizată la Malé trebuie să fie oprită“, au cerut imperios chinezii.[415]

Mai sunt apoi temerile ridicate de riscul crescând al confruntării militare, în urma dotării sporite cu rachete balistice a armatei indiene. Testarea cu succes a proiectului de introducere a sistemului de rachete balistice intercontinentale (ICBM) Agni-V de pe un lansator mobil rutier, la începutul lui 2018, a alertat autoritățile de la Beijing, unde acțiunea a fost catalogată drept „amenințare directă la adresa securității Chinei“. Ceea ce nu este deloc surprinzător, având în vedere că analiștii militari indieni înșiși observaseră că, dată fiind raza de acțiune „ce depășește cu ușurință 5 500 de kilometri, sistemul Agni-V conferă clar Indiei capacitatea de a amenința toate orașele mari de pe litoralul estic al Chinei“. Nevoia de a pune la punct „un sistem balistic cu rază mai lungă de acțiune și capacitate sporită, care să includă încărcături multiple, dirijate independent, pentru rachete balistice intercontinentale dotate cu focoase nucleare“, în vederea „unei garanții de penetrare împotriva sistemului Chinei [de apărare cu rachete antibalistice], în deceniile care urmează“, indică nivelul mizei aflate în joc, în contextul afirmării noii lumi.[416]

În martie 2018, operațiile comune organizate de forțe navale din 23 de state, printre care India, Australia, Malaysia, Noua Zeelandă, Oman și Cambodgia, au primit un avertisment dur în Global Times, un oficios al guvernului de la Beijing. Exercițiile militare vor crește tensiunile cu China, au atenționat autorii, și vor extinde potențialul de conflict de pe uscat pe mare. După toate probabilitățile, țările participante puneau China în centrul agendei lor și plănuiau crearea unor legături care „să transforme China într-o țintă“. Dacă, în timpul exercițiilor comune, va apărea „orice fel de provocare neavenită“, China „trebuie să fie pregătită pentru o reacție militară“.[417]

Astfel de avertismente tăioase scot în evidenţă fragilitatea epocii moderne. Nu îţi trebuie mult ca să vezi că provocările, intenţionate sau nu, pot fi cu uşurinţă greşit interpretate ori folosite ca pretext, astfel încât tensiunile să escaladeze cu mare rapiditate. Dar nu trebuie nici să fii cine ştie ce mare expert ca să realizezi că asemenea comentarii stângace sfârşesc prin a-i aduna laolaltă pe rivali, prin accentuarea intereselor comune, demonstrând că temerile legate de posibilitatea ca Beijingul să recurgă la presiune — şi la forţă, dacă va fi necesar — pentru a-şi impune voinţa au bază reală.

*

Efortul de a găsi un mod de a face faţă, de a reacţiona şi de a înţelege ambiţiile şi prezenţa în expansiune ale Chinei s-a concretizat prin creşterea cheltuielilor de apărare în Asia de Sud şi Asia de Sud-Est, precum şi în Oceania şi Pacific, unde proiectele autorităţilor de la Beijing de a construi aeroporturi, cheiuri de acostare şi alte obiective de infrastructură şi intenţia de a demara noi investiţii în insulele Solomon şi în Vanuatu au stârnit nemulţumiri în Australia şi au dus la discuţii referitoare la găsirea unui răspuns cât mai adecvat.[418]

Chiar dacă unii politicieni au revenit la metoda atacurilor verbale, aşa cum a procedat Concetta Fierravanti-Wells, fost ministru al Australiei pentru dezvoltare internaţională, care a spus despre China că finanţează „clădiri inutile“ şi scumpe, „drumuri spre nicăieri“ şi proiecte prin care se construieşte „orice trăsnaie, doar ca să fie construită“, s-au luat şi măsuri ceva mai concrete decât atât.[419] În Australia, acestea au inclus acordarea de ajutoare sporite în regiune, instalarea unor cabluri submarine costisitoare (pentru a-i împiedica pe antreprenorii chinezi să înceapă ei primii o astfel de lucrare) şi aprobarea unui contract de 38 de miliarde de dolari pentru achiziţionarea de submarine noi din Franţa.[420] Măsurile de acest fel — cum ar fi decizia de a cheltui 7 miliarde de dolari pe o mică flotă de drone — au fost luate în încercarea de a concura cu China în viitor. „Este foarte important“, a spus Christopher Pyne, ministrul australian al industriei apărării, „să ştim cine operează în zona noastră şi să fim în stare să răspundem, la nevoie,

oricăror ameninţări.“[421]

Cât de mare este preocuparea statelor din această zonă a lumii se poate observa și din comunicatul publicat de guvernul Noii Zeelande în iulie 2018, pe tema politicii de apărare strategică. „Noua Zeelandă se află într-un context de securitate internaţională tot mai complex și dinamic“, se menţionează în document. „Ne vom confrunta cu provocări combinate, de o amploare și anvergură nemaivăzute până acum în vecinătatea noastră.“[422] Acesta este doar preambulul unui nou acord de securitate, plănuit împreună cu Australia și o serie de state din Pacific, motivat în mare parte de creșterea activităţii Chinei în regiune.[423]

*

Confruntarea este încă și mai acerbă și mai directă în Djibouti, unde se desfășoară în prezent una dintre multele variante moderne ale „Marelui Joc“. Strategic plasată în Cornul Africii, această mică ţară se află în pasajul cu trafic intens dintre Golful Aden și Marea Roșie (care face legătura cu Canalul Suez), pe unde trec 30% dintre transporturile navale mondiale din fiecare an. Încă de la proclamarea independenţei față de Franța, în 1977, după ce, vreme de peste 100 de ani, a avut statut de colonie, Djibouti a adăpostit o bază militară franceză. Soldaţii cantonaţi acolo au jucat un rol important în securitatea ţării, dar au efectuat și patrulări pentru a ține la distanţă piraţii din largul Africii de Est. Nu mai departe de 2014, existau planuri de reducere la jumătate a efectivului garnizoanei din cauza deficitului bugetar al guvernului de la Paris.[424]

De atunci însă, regiunea a devenit foarte atractivă pentru alte state, Arabia Saudită propunând să construiască o bază în Djibouti, pentru că „suntem popoare care avem în comun aceleași valori și avem aceleași probleme și dificultăţi“.[425] De asemenea, Turcia este activă în apropiere, dacă avem în vedere că ambasada ei din Somalia este cea mai mare misiune diplomatică turcească din întreaga lume.[426] Autorităţile de la Ankara construiesc în regiune un obiectiv militar, iar planurile de înființare a unei baze în Somalia

sunt destul de avansate.[427]

Aceasta va fi amplasată nu departe de baza militară a Japoniei din Djibouti — care este în curs de extindere.[428] Ambele vor fi aproape de baza de la Assab, în sudul Eritreii, pe care o construiesc Emiratele Arabe Unite; deja operațională, ea are docuri pentru corvete și nave militare mai mari și poate să adăpostească aeronave de atac și tancuri.[429] Nu foarte departe spre nord se construiește un nou port maritim la Suakin, în Sudan, cu o finanțare de 4 miliarde de dolari provenită din Qatar — va fi cel mai mare port la Marea Roșie și va avea inclusiv dotări militare.[430]

Goana pentru a dobândi poziții strategice a atras diverse state — inclusiv Rusia, despre care există informații că poartă tratative cu Somaliland în vederea înființării unei baze militare cu dotări necesare pentru două distrugătoare, patru fregate și două docuri de submarine, plus posibilitatea de a adăposti o garnizoană. În schimb, Moscova se pare că va ajuta republica secesionistă să câștige independența față de Somalia și să obțină recunoașterea internațională ca stat suveran.[431]

În schimb, pentru SUA, regiunea nu numai că a trezit un interes deosebit, dar a căpătat și o importanță crucială pentru politica militară, regională, internațională și globală a Americii. Construirea unei baze în Djibouti a fost caracterizată în 2016 de Tom Kelly, pe atunci ambasadorul american în această țară, drept „cel mai mare proiect activ de construcții militare din întreaga lume. [...] Ocupă primul loc în tot ceea ce facem“.[432] Djibouti joacă un rol-cheie pentru misiunea militară americană nu doar în Africa, ci și în Europa, în Asia și la nivel mondial. „Este foarte, foarte important pentru noi“, a recunoscut generalul Thomas D. Waldhauser în fața Comisiei pentru Forțele Armate a Camerei Reprezentanților în primăvara lui 2018.[433]

A devenit un loc important și pentru China, care a început construirea propriei baze navale în 2016. Când guvernul din Djibouti a reziliat contractul cu DP World, o firmă cu sediul central în Dubai ce opera terminalul de containere de la Doraleh, gest considerat drept „abuziv și cinic“ de către reprezentanții companiei respective, mulți au crezut că, în realitate, autoritățile doreau să ofere terminalul Chinei, fie ca răsplată pentru împrumuturile acordate, fie, eventual, în loc de plată pentru unele debite restante ale acestui stat despre care FMI spune că se confruntă cu „un grad

ridicat de risc al neplăţii datoriilor“, risc ce a crescut în mod semnificativ din 2014 încoace ca urmare a „proiectelor mari de infrastructură finanţate din exterior“ — aproape toate cu fonduri din China.[434]

Deşi, în declaraţiile lor oficiale, chinezii susţin că baza militară asigură „o logistică mai bună şi garantează securitatea forţelor chineze de menţinere a păcii în golful Aden şi în largul coastelor Somaliei, precum şi derularea altor acţiuni de asistenţă umanitară ale ONU“, imaginile din satelit care arată construirea unei baze puternic fortificate la doar câţiva kilometri depărtare de complexul militar american fac dovada unei declaraţii de intenţii oarecum diferite.[435] Realitatea corespunde cu afirmaţia dintr-o carte albă publicată în 2015 de Consiliul de Stat al Chinei, conform căreia „China are datoria de a-şi proteja drepturile şi interesele maritime“.[436] După cum ne arată istoria, expansiunea intereselor economice şi politice se împletește cu măsurile luate pentru apărarea lor.

În consecinţă, deşi generalul Waldhauser a observat că „urmările ar putea fi semnificative“ dacă apare o competiţie între SUA şi China pentru dominaţia asupra portului maritim din Djibouti, este inevitabil să existe rivalităţi similare şi în alte locuri din lume. De pildă, conform unui consilier superior al Asociaţiei pentru Controlul Armelor şi Dezarmare din China, „se vor construi pe viitor mai multe baze logistice în străinătate pentru a ajuta marina militară chineză să desfăşoare operaţii la nivel global “ — cu scopul declarat de a rivaliza cu marina americană. „Nu avem de ce să ascundem ambiţia marinei militare chineze“, a mărturisit Xu Guangyu; scopul este „să se obţină o capacitate asemănătoare cu a marinei militare americane, astfel încât să poată fi desfăşurate operaţii globale“.[437]

*

Africa de Vest reprezintă un exemplu care ne arată cum — şi unde — se întâmplă acest fenomen. Minusculul stat São Tomé şi Principe are relativ puţine atuuri, dacă ne luăm după funcţionarii Băncii Mondiale, care îl descriu ca pe o ţară unde „nu există nicio activitate economică aptă să servească drept

motor al creșterii“ — o formă politicoasă de a spune că populația de acolo este atât indolentă, cât și lipsită de perspective.[438]

Țara are totuși o caracteristică interesantă. Datorită poziției ei geografice, se pretează la statutul de potențial nod economic și strategic pentru Vestul Africii — mai ales că, având în vedere mărimea redusă a arhipelagului insular și populația tot atât de mică, este mai puțin expusă instabilității politice decât multe alte țări cu care are relații. Poate nu este de mirare, așadar, că s-a aflat în atenția Chinei și că a făcut obiectul unor investiții majore, ca de exemplu: un port pentru nave de mare tonaj estimat la valoarea de 800 de milioane de dolari aflat în construcție în prezent.[439]

Chiar dacă nu există o componentă militară în proiectele de dezvoltare din São Tomé și Principe, este util să-ți câștigi prieteni în locuri importante strategic — atât în prezent, cât și în viitor. Oferta de colaborare extinsă, precum și câteva cuvinte cu grijă alese de Wang Yi, ministrul de externe chinez, conform căruia „China pledează pentru ca toate țările, fie ele mari sau mici, să se afle pe picior de egalitate“, contribuie mult la îmbunătățirea relațiilor și la crearea unui climat deosebit de atrăgător pentru țările care se simt marginalizate sau excluse din circuitul principal al afacerilor internaționale.[440]

O astfel de abordare poate să aducă și recompense directe. În cazul statului São Tomé și Principe, printre acestea s-a numărat decizia acestuia de a rupe legăturile cu Taiwanul și de a îmbunătăți relațiile cu Beijingul.[441] La fel s-a întâmplat în Panama, unde companii chineze având legături strânse cu guvernul au fost de acord să investească aproape 1 miliard de dolari în modernizarea dotărilor portuare pentru a facilita accesul unor nave cu tonaje tot mai mari.[442] Nu mult după aceea, Panama — o țară aflată în grupul restrâns și în continuă scădere al statelor care au relații diplomatice cu Taiwanul — a rupt legătura cu guvernul de la Taipei și a stabilit relații diplomatice cu Beijingul.[443] Republica Dominicană, care va primi investiții în valoare de 3 miliarde de dolari, a procedat în mod asemănător, în mai 2018, când președintele țării a anunțat că „există o singură Chină în lume, iar Taiwanul este parte inalienabilă a teritoriului chinez“.[444]

El Salvador a urmat la rând, schimbând tabăra în vara lui 2018. „Suntem convinși că facem pasul în direcția cea bună“, a spus președintele salvadorian

în cadrul unui discurs televizat.[445] Acordul la care s-a ajuns cu Vaticanul privind numirea unor episcopi catolici în China trebuie, de asemenea, pus în contextul dorinţei Beijingului de a lăsa Taiwanul fără susţinere din exterior — chiar dacă personaje de rang înalt de la Roma au dat asigurări că „nu există conotaţii diplomatice sau politice“ ale înţelegerii.[446]

Sensibilităţile chinezilor legate de Taiwan au mai primit o lovitură când preşedintele acestui stat insular s-a grăbit să fie primul şef de stat care să îl felicite pe Donald Trump după alegerea sa ca preşedinte la sfârşitul lui 2016, gest descris de The Economist drept „intrarea unui taur într-un magazin de porţelanuri“.[447] Şase luni mai târziu, Trump a ales o abordare diferită. Preşedintele Xi „îmi este prieten“, a spus el, şi „face o treabă extraordinară ca lider şi n-aş vrea să fac nimic care să-i stea în cale din acest punct de vedere. Deci, cu siguranţă, aş vrea să vorbesc cu el în primul rând“, înainte de a vorbi din nou cu autorităţile de la Taipei, a afirmat Trump.[448]

China a folosit şi altă tactică: a pus presiune pe liniile aeriene internaţionale pentru ca acestea să-şi modifice hărţile de pe propriile site-uri şi din revistele distribuite la bordul aparatelor de zbor, astfel încât să reflecte vederile Beijingului cu privire la statutul Taiwanului — chestiune tratată de administraţia Trump drept „absurditate orwelliană“ şi descrisă ca o tentativă de „a impune corectitudinea politică chineză companiilor americane şi cetăţenilor americani“.[449]

Iată un aspect pe care China îl abordează cu mare seriozitate. În vara lui 2019, după ce o serie de corporaţii care produceau articole de îmbrăcăminte în Taiwan au menţionat, pur şi simplu, Taiwanul ca teritoriu separat de China, ambasadori chinezi de renume ai unor branduri importante au renunţat la această calitate, şi mai multe campanii au fost lansate în mediul on-line îndemnând consumatorii să boicoteze produsele acestora. Companii precum Gap, Zara, Givenchy, Delta Airlines, Marriott Hotels şi McDonald’s s-au văzut nevoite să îşi ceară scuze, încercând astfel să îşi protejeze modelul de afaceri şi, în ultimă instanţă, acţionarii. „Noi, cei de la Versace, afirmăm răspicat că iubim China“, au declarat reprezentanţii faimoasei case de modă, „şi respectăm categoric suveranitatea teritoriului său.“[450]

Toată această campanie legată de problema Taiwanului este semnificativă în contextul atitudinii Chinei faţă de Xinjiang, Hong Kong şi Tibet — toate

reprezentând motive de îngrijorare pentru Beijing. Fără niciun dubiu însă, problema Taiwanului rămâne una extrem de delicată, așa cum a remarcat Yan Xuetong, unul dintre cei mai influenți și mai cunoscuți experți în politică externă din China: „La baza Războiului Rece stăteau chestiunile ideologice și doar prin preîntâmpinarea tensiunilor ideologice putem preîntâmpina un război rece“ între China și SUA. Prin urmare, este imperativ „să edificăm mecanisme eficace de prevenție“ pentru a evita o criză — dacă nu cumva, chiar ceva mai rău.[451]

„Una dintre cele mai mari probleme cu care va trebui să ne confruntăm“, a spus Yan, este „caracterul imprevizibil al lui Trump“, pentru că „el ia decizii după cum îi dictează propriile [toane, și] nu prea există continuitate în deciziile lui.“[452] Ca să înțelegi acest fapt și ca să îl gestionezi corect, este nevoie atât de competență și de răbdare, cât și de o doză mare de noroc, ca să ghicești ce va face președintele în continuare și dacă, de ce sau când se va răzgândi. Deosebit de îngrijorător este cazul Taiwanului. Modul în care SUA și China gestionează statutul acestei insule reprezintă „cel mai mare pericol“ pentru pacea lumii în următorul deceniu, a afirmat Yan.

Competiția dintre Washington și Beijing are și consecințe locale. În septembrie 2018, de exemplu, SUA și-au rechemat ambasadorii din El Salvador, Panama și Republica Dominicană pentru consultări pe tema recunoașterii Taiwanului de către cele trei state amintite și pentru a discuta despre modalitățile prin care America „poate sprijini state puternice, independente și democratice“ în America Centrală și Caraibe.[453] Mai direct spus, era vorba de ce măsuri se impuneau împotriva celor care aleseseră să sprijine China.

Purtătorul de cuvânt al Casei Albe avertizase deja că state precum El Salvador aveau să regrete decizia lor; tentațiile economice ale Chinei nu fac decât să înlesnească „dependența economică și dominația, nicidecum parteneriatul“.[454] Alții insistă să se ia măsuri mai directe: de exemplu, patru senatori au propus o lege intitulată „Inițiativa Aliaților Taiwanului pentru Protecție și Încurajare Internațională“ (Taiwan Allies International Protection and Enhancement Initiative — TAIPEI), care să permită Statelor Unite ale Americii să „înăsprească“ relațiile lor externe și „să suspende sau să modifice asistența externă oferită de Statele Unite ale Americii“ guvernelor care susțin

China în privința statutului Taiwanului.[455]

Faptul că Trump a anunțat suspendarea ajutorului american către El Salvador, Honduras și Guatemala în martie 2019, decizie cu intrare imediată în vigoare, din cauza îngrijorării sale privind imigrația dinspre America Centrală, este un caz clasic de „cum să-ți dai singur cu stângul în dreptul". Honduras și Guatemala fac parte din grupul tot mai restrâns de țări care recunosc Taiwanul ca stat independent. „Le dădeam sume enorme", a spus Trump. „Și nu le mai dăm. Pentru că ei n-au făcut absolut nimic pentru noi."[456] Puțin probabil ca Beijingul să nu le sară în curând în ajutor.

Evitarea escaladării rivalităților și prevenirea amplificării lor până la un deznodământ periculos sunt aspecte de mare importanță globală. Din acest punct de vedere, tensiunile și competiția izvorâte din viziunea Chinei asupra lumii se încadrează în problematica mai amplă a modului cum trebuie evaluată sau gestionată ascensiunea Beijingului, pe care mulți o percep ca pe o amenințare economică, militară și strategică — îndeosebi, în Statele Unite ale Americii.

Acest fenomen a fost oarecum surprinzător, la fel și viteza cu care s-a produs evoluția Chinei — ceea ce a dus la o serie de ezitări, schimbări de opinii și încercări de corectare a dezechilibrelor. După mulți ani de negocieri, în 2001, China s-a alăturat Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), asigurându-și astfel cadrul pentru o mai bună derulare a schimburilor comerciale prin acorduri de comerț exterior, precum și un forum pentru soluționarea disputelor. Refuzul Chinei de a-și deschide piețele pentru competitori străini a fost „contrar principiilor fundamentale ale OMC", se arată într-un raport al șefului biroului pentru politici comerciale ale SUA, Robert Lighthizer, trimis Congresului la începutul lui 2018. Privind în retrospectivă, a spus el, „Statele Unite ale Americii au greșit susținând aderarea Chinei la OMC, deoarece nu au impus condiții eficiente prin care să oblige China să adopte un regim al comerțului deschis și orientat spre piață".[457]

Toate aceste îngrijorări sunt agravate și mai mult de problema furtului de proprietate intelectuală, pe care China și alte state îl practică pe scară extinsă și despre care un raport important estimează că provoacă anual economiei americane pierderi evaluate între 225 de miliarde și 600 de miliarde de dolari.[458] Conform altui studiu, atacurile cibernetice declanșate din China s-au

concentrat pe „furtul masiv de informații și de proprietate intelectuală cu scopul creșterii competitivității economice a Chinei și accelerării eforturilor de a domina piețele lumii la capitolul tehnologiilor avansate“.[459]

Pentru factorii de decizie politică din Statele Unite ale Americii, o provocare importantă (dacă nu predominantă) este cum trebuie înțeleasă cel mai bine ascensiunea Chinei și cum să i se răspundă. Ideea a fost clar exprimată într-un discurs susținut de James Mattis, fost secretar american al apărării, la Naval War College, în vara lui 2018. China, le-a spus el proaspeților absolvenți de studii navale militare, nutrește „planuri pe termen lung pentru rescrierea ordinii mondiale existente“. Încercările chinezilor în acest sens, a adăugat vorbitorul, se bazează pe reîntoarcerea în trecut. „Dinastia Ming pare să fie modelul lor, deși de o manieră mai agresivă. Ei cer altor state să le plătească tribut și să îngenuncheze umil în fața Beijingului. Adoptă Belt and Road Initiative, când lumea aceasta atât de diversă are multe centuri și multe drumuri [...] și încearcă să reproducă pe scena internațională modelul lor autoritar.“

Există trei moduri de a gestiona această situație, a declarat Mattis: prin „dezvoltarea unei forțe cu potențial letal mai mare“, prin „întărirea alianțelor noastre militare și edificarea de noi parteneriate“ și prin „reformarea și modernizarea Departamentului Apărării, în vederea atingerii unui grad sporit de performanță, răspundere și accesibilitate“. Trecutul ne învață o lecție prețioasă, a mai spus el: „Națiunile cu aliați prosperă.“ Mattis nu a explicat de ce principiul nu se aplică și eforturilor aplicate ale Chinei de a-și câștiga prieteni în toată lumea. Așa cum nu a lămurit nici de ce el era dispus să învețe ceva din istorie, deși își începuse discursul citând cu entuziasm o recentă declarație a lui Donald Trump, potrivit căreia „trecutul nu trebuie să definească viitorul“.[460]

China a ajuns acum principala dominantă în gândirea strategică a Statelor Unite ale Americii. „Cred că cea mai importantă amenințare la adresa securității noastre naționale în următorii 50–100 de ani este China“, a afirmat generalul Mike Milley în cadrul audierilor pentru confirmarea sa în funcția de șef al statelor-majore americane reunite, în iulie 2019. „Cred că în 2119 un istoric va analiza secolul în care trăim ca să scrie o carte“, a adăugat el, „iar tema centrală a lucrării sale va fi relația dintre Statele Unite ale Americii și

China.“[461]

Unii văd situația în termeni de-a dreptul apocaliptici. China este „o amenințare mai mare decât era Uniunea Sovietică“, a spus congresmanul Scott Perry, în timp ce un altul, Frank Gaffney, a afirmat despre China că „dorește în mod explicit distrugerea Statelor Unite ale Americii“.[462] China „are rădăcini istorice și strategice mai adânci decât am socotit noi“, a declarat, în aprilie 2019, Kiron Skinner, director pentru elaborarea de politici în cadrul Departamentului de Stat. Parcă pentru a arăta cât de limitat este simțul contextului și al perspectivei și cât de nesiguri sunt strategii de la Washington în ceea ce privește modul cum trebuie abordate schimbările din lume, Skinner a adăugat că „este pentru prima oară când vom fi în competiție cu o mare putere necaucaziană“ — uitând de confruntarea cu Japonia din cel de-al Doilea Război Mondial, ca să nu mai vorbim de colonizarea europeană a Americii de Nord și de strămutările și decesele din rândul populațiilor indigene.[463]

Cu alte cuvinte, în opinia multor americani cu funcții importante, în continuare vom asista nu doar la o competiție, ci și la o ciocnire a civilizațiilor, în urma căreia nu poate exista decât un singur deznodământ: victorie sau înfrângere. Cu greu s-ar putea vorbi despre o supraestimare a mizei aflate în joc.

*

Rivalitatea crescândă dintre SUA și China, precum și implicațiile acestei concurențe asupra securității mondiale au fost clar reliefate în comentariile făcute de generalul-locotenent Kenneth F. McKenzie Junior, director al statelor-majore reunite și unul dintre ofițerii cei mai experimentați ai forțelor armate americane, când a fost întrebat despre crearea insulelor artificiale în Marea Chinei de Sud. „Aș vrea să vă spun doar că militarii americani au dobândit multă experiență în vestul Pacificului în ce privește demantelarea insulelor mici.“ După cum a spus el, afirmația era doar „simpla enunțare a unui fapt istoric“.[464]

Declaraţiile generalului McKenzie serveau ca avertisment — şi cel mai bine este să fie interpretate ca semn al seriozităţii cu care se poartă discuţii la cel mai înalt nivel în armata americană despre cum trebuie gestionată situaţia Chinei. Lucru care nu ar trebui să ne surprindă câtă vreme evaluările militarilor americani se încheie cu concluzia că forţele armate chineze „şi-au extins cu rapiditate zonele de operare pentru bombardiere deasupra mării“ şi au dobândit „capacitatea de a lovi SUA şi forţele aliaţilor lor, precum şi bazele militare din vestul Oceanului Pacific, inclusiv din Guam“.[465] Poate deloc surprinzător, aşadar, comentariile belicoase ale generalului McKenzie nu îşi găsesc ecou în opiniile exprimate de amiralul Philip D. Davidson în timpul recentelor audieri pentru numirea sa în funcţia de şef al Comandamentului SUA din Pacific, în aprilie 2018. Amiralul Davidson a oferit o serie de răspunsuri în scris întrebărilor puse de membrii Comisiei Senatului pentru Forţele Armate, în care a descris dificultăţile de adaptare la o lume aflată în schimbare — inclusiv opinii oneste despre cum stau lucrurile în prezent, nu cum vor sta în viitor.

Amiralul Davidson a făcut o evaluare sinceră a potenţialului Chinei, precum şi a limitelor opţiunilor de care dispun Forţele Navale ale Statelor Unite ale Americii. China se află în plin proces de construire a unor baze militare în Marea Chinei de Sud şi în alte zone mai îndepărtate, a observat el. „După ce va finaliza aceste baze, China va fi în măsură să îşi extindă influenţa la multe mii de kilometri spre sud şi să îşi impună dominaţia adânc în inima Oceaniei.“ Mai mult decât atât, a afirmat amiralul, forţele sale armate „vor copleşi cu uşurinţă efectivele militare ale oricăror altor state care pretind puterea în Marea Chinei de Sud“. Concluzia lui era pe cât de limpede, pe atât de tranşantă: „Pe scurt, China este acum capabilă să stăpânească Marea Chinei de Sud în toate scenariile posibile, mai puţin în situaţia unui război cu Statele Unite ale Americii.“ Chiar şi în această eventualitate, a adăugat el, „nu există nicio garanţie că SUA ar învinge China într-o viitoare înfruntare militară“.[466]

Ipoteza enunţată de amiral este surprinzătoare, dacă avem în vedere investiţiile importante făcute de americani în tehnologia navală, printre care construirea unor nave cum ar fi USS Zumwalt, vas atât de sofisticat tehnologic, încât amiralul Harry B. Harris, unul dintre ofiţerii cu grad înalt ai Forţelor Navale americane, a afirmat că la acest model ar fi recurs şi Batman,

dacă şi-ar fi dorit un vas propriu. Distrugătorul Zumwalt, care a costat 4,4 miliarde de dolari, are o amprentă radar cât o ambarcaţiune de pescuit de douăsprezece ori mai mică decât el.[467] Chiar şi aşa, China tot şi-a exprimat preocuparea că o asemenea navă de război ar putea fi trimisă în apropiere de Peninsula Coreeană — şi, ca urmare, în vecinătatea Chinei.[468] Temerile de acest fel nu-şi au rostul, cel puţin pentru moment. În primul rând, pentru că USS Zumwalt a suferit de pe urma unor incidente tehnice care s-au ţinut lanţ, inclusiv o avarie în timp ce traversa Canalul Panama.[469] Şi, deşi este posibil ca în timp să intre (alături de alte vase de acelaşi tip) în categoria „navelor de război cu o capacitate letală fără precedent“, se pare că nu va căpăta prea curând acest statut. Conform unor informaţii recente, sistemele de armament fie nu funcţionează suficient de bine, fie nu funcţionează deloc; iar costul lansării de proiectile explozive propulsate cu rachete este de patru ori mai mare decât cel estimat, ajungând la importanta sumă de 915 000 de dolari pe salvă.[470]

Astfel de informaţii nu liniştesc temerile crescânde ale SUA cu privire la evoluţiile tot mai marcate în favoarea Chinei şi contribuie la consolidarea unei schimbări în politica americană, mai ales în privinţa forţelor navale. În 2017, China a fost invitată să participe la RIMPAC, cel mai mare exerciţiu naval multinaţional din lume, care are loc o dată la doi ani şi la care, în 2016, au participat 45 de nave de suprafaţă, 5 submarine, peste 200 de aeronave şi 25 000 de soldaţi.[471] Cu doar câteva săptămâni înainte de data planificată pentru începerea exerciţiului, James Mattis a anunţat că, „drept răspuns iniţial la continuarea de către China a militarizării Mării Chinei de Sud, [SUA au anulat] invitaţia trimisă Forţelor Navale ale Chinei pentru a participa la ediţia din 2018 a RIMPAC“.[472]

Pentru a contracara China, spune Mark Esper, unul dintre cei care i-a succedat lui Mattis în funcţia de secretar al apărării, Statele Unite ale Americii trebuie să îşi construiască propriile baze militare „pe tot cuprinsul regiunii indo-pacifice“, cu „o serie mai largă de baze principale, precum şi amplasamente operative secundare şi terţiare“.[473] Astfel de afirmaţii duc, mai departe, la declaraţii care multora li se par un fel de dublu standard. „Sunt aici ca să confirm că Statele Unite ale Americii vă vor ajuta să vă apăraţi suveranitatea şi securitatea, dreptul vostru de a trăi în libertate şi pace“, anunţa Mike Pompeo cu prilejul sosirii sale în Federaţia Statelor din

Micronezia, în vara lui 2019. El n-a făcut niciun secret din motivul real al vizitei sale: dorința de a preîntâmpina „eforturile Chinei de a redesena Pacificul“.[474] Cu alte cuvinte, militarizarea, investițiile și susținerea politică sunt perfect în regulă, atâta timp cât vin din partea americanilor.

Pentru SUA, competiția cu China în toate domeniile posibile a devenit nu atât importantă, cât forța motrice dominantă care îi definește toate politicile. Delegații la cea de a 49-a Conferință a Americilor, de la Washington, care se așteptau să audă informații despre oportunitățile și dificultățile relațiilor dintre țările Americii de Sud și Centrale și SUA, au ascultat un lung expozeu din partea lui Kimberly Breier, adjunct al secretarului de stat pentru emisfera vestică, pe tema pericolelor reprezentate de China, a practicilor sale comerciale, a problemelor pricinuite de participarea Chinei ca stat-membru al OMC, a atitudinii Chinei față de proprietatea intelectuală, a rolului jucat de firmele de stat chineze, a atitudinii chinezilor față de protecția datelor, libertatea de exprimare și drepturile omului.[475]

Unii ar putea spune că obsesia Washingtonului cu Beijingul este justificată, dar frapează chiar și faptul că avem de a face cu o obsesie. Asistăm la scindarea lumii în două. Ca să citez din declarațiile generalul David Petraeus, „aceasta este problema definitorie a epocii noastre“.[476]

*

Nu este ușor de prezis cum se va desfășura sau cum se va încheia competiția geopolitică. Surprinzător este însă că, în comparație cu preocuparea SUA legată de ascensiunea Chinei, în cealaltă parte a lumii se prefigurează o perspectivă foarte diferită. „Civilizația occidentală se întemeiază pe tradiția filosofico-teologică a antagonismelor binare“, scria Jiang Shigong, un eminent intelectual chinez, într-un articol apreciat ca fiind „expresia consacrată a noii gândiri politice sub regimul Xi Jinping“.[477]

Timp de secole, observă Jiang, „cultura chineză a fost obiectul invidiei Occidentului“. De pe vremea Războaielor Opiului însă, „China a cunoscut

umilinţe şi nenorociri“. Poporul chinez, afirmă Jiang, „care a suferit îndelung în Epoca Modernă, a făcut acum un salt uriaș“. Împărţind istoria în diverse perioade în funcţie de liderii aflaţi la putere (Mao Zedong, Deng Xiaoping și Xi Jinping), Jiang arată că aceste perioade corespund anilor în care China „s-a ridicat în picioare“, „a devenit bogată“ și „a devenit puternică“.

Ceea ce se întâmplă în China sub Xi Jinping, atât în plan intern, cât și internațional, este, cu alte cuvinte, culminarea logică și firească a unor evoluții profunde și a unui proces îndelungat, a cărui origine Jiang o fixează, în final, în 1921, odată cu înființarea Partidului Comunist Chinez. „Marea renaștere a națiunii chineze“, conchide el, „nu este doar una economică și politică. Este, totodată, renașterea educației politice [...] care va duce la marea revigorare a civilizației chineze.“ Implicațiile sunt clare: „Civilizația chineză se propagă și se extinde în tot mai multe părți ale lumii.“[478] Ca viziune de ansamblu, este greu de găsit una care să fie mai cuprinzătoare și mai ambițioasă. Noile Drumuri ale Mătăsii fac parte integrantă nu doar din politica economică și internațională a Chinei, ci și din modul în care China vede lumea și cum se pregătește pentru viitor.

Mai este cunoscută și sub denumirea inițială Inițiativa „O centură, un drum“ (în engleză, „One Belt, One Road“ — OBOR). Vom utiliza peste tot acronimul BRI, sub care este cunoscută în prezent. (N. red.)

Lanţ american de comercializare a înghețatei, fondat în 1945, ce a revoluționat piața, oferind 31 de arome diferite de înghețată, câte una pentru fiecare zi a lunii, într-o vreme când majoritatea gelateriilor ofereau doar câteva. (N.t.)

Terminale aflate în interiorul țării, interconectate cu porturi maritime printr-o rețea de drumuri și căi ferate, și care joacă rolul de centre de logistică pentru transportul combinat.

Drumurile spre rivalitate

Nostalgia poate avea un efect amețitor și puternic. Cine se uită înapoi printr-o prismă colorată în roz-trandafiriu riscă să vadă un trecut fals, care alege în mod selectiv numai lucrurile foarte bune, ignorându-le pe cele mai rele și pe cele banale. Deși trimiterile la o epocă de aur anterioară declanșează deseori amintiri plăcute ale unor vremuri presupus mai bune, procesul reamintirii poate fi unul înșelător, amăgitor și greșit. De fapt, lumea de azi este mai bună decât lumea din trecut în aproape toate privințele.

Din punct de vedere statistic, nu doar că este posibil ca un copil născut astăzi să trăiască mai mult decât părinții săi, ci să trăiască și mai mult decât absolut toți străbunicii părinților săi. Mai mulți copii născuți astăzi vor putea să scrie și să citească decât în oricare alt moment al istoriei — atât în cifre absolute (pentru că populația mondială se află la cel mai ridicat nivel înregistrat vreodată), cât și procentual. Accesul la apă potabilă și îngrijire medicală, la mijloace de transport ieftine și rapide, la rețele de energie și telecomunicații este nu doar ridicat, ci și în creștere. Există multe lucruri de care să ne bucurăm și pe care să le așteptăm cu nerăbdare în viitor.

Cu toate acestea, nu este ușor să acceptăm schimbarea lumii în care trăim. Nu întotdeauna este simplu să rămâi optimist și încrezător, dacă pari să te afli în locul nepotrivit, la momentul nepotrivit. Așa se întâmplă în Statele Unite ale Americii, unde ascensiunea Chinei pare nu doar să ridice întrebări sistemice despre viitorul Americii, dar și să arunce o umbră de nostalgie — de înțeles, până la urmă — după presupusa perioadă de aur a secolului XX. Poate fi greu să te obișnuiești cu ideea vânzării către cumpărători străini, una după alta, a unor firme mari și celebre: de la hoteluri până la companii charter, de la firme de biotehnologie până la divizia pentru electrocasnice a companiei General Electric — odinioară, „perla coroanei“ pentru GE, ea însăși simbol al Americii corporatiste.[479]

Să vezi nume mari trecând în proprietatea unor străini, după ce au plătit achizițiile cu bani gheață, este un șoc pentru sistemul american — mai ales că aproape nimeni nu se aștepta la cumpărători din părți ale lumii despre care se știu prea puține lucruri și cărora nu li se acordă mare atenție. Constatarea este valabilă nu doar pentru SUA, ci și pentru Europa, unde câteva dintre cele mai cunoscute mărci — de la Volvo până la taxiurile londoneze, de la Warner Music până la gigantul din construcții Strabag — au proprietari străini, în principal provenind din țările de pe Drumurile Mătăsii. Un exemplu sugestiv pentru această lume nouă și adeseori stranie îl reprezintă vânzarea celui mai important pachet de acțiuni ale firmei care exploatează carierele de marmură de Carrara din Italia, care a fost folosită pentru construirea Panteonului din Roma, a Domului din Siena, a monumentului Marble Arch de la Londra și a Monumentului Păcii de lângă Capitoliul din Washington, DC. Acționarul principal este familia Bin Laden — ceea ce înseamnă că marmura folosită la construcția Turnului Libertății din orașul New York provine din cariere aflate în proprietatea familiei celui care a pus la cale distrugerea Turnurilor Gemene, aflate anterior pe acest amplasament.[480]

Astfel de tranzacții au pus pe gânduri multă lume, iar unii au solicitat intervenția guvernului, pentru a le bloca. Un exemplu sugestiv regăsim în articolul apărut în influenta revistă Industry Week, una dintre cele mai vechi publicații economice din Statele Unite ale Americii. Textul apărut sub titlul „Ar trebui să le permitem chinezilor să cumpere orice companie doresc?“ începe așa: „Noi, americanii, tratăm cu nepăsătoare ușurință efectele pe termen lung pe care le poate avea permisiunea acordată corporațiilor străine să cumpere activele țării noastre, sub formă de companii, terenuri și resurse. Ne scoatem la mezat capacitatea de a genera prosperitate, dând voie ca multe corporații americane să fie cumpărate de corporații străine.“[481]

Unii merg chiar mai departe. „Mulți americani nu pricep ce se întâmplă în China și nu înțeleg cât de performante au ajuns să fie companiile chineze de tehnologie“, a spus senatorul Mark Warner, membru al Comisiei Senatului pentru supravegherea serviciilor secrete. Pentru Warner, era oricum un lucru rău că firmele chineze de hi-tech sunt competitive la nivel global, dar cu adevărat de neiertat era că firmele americane „s-au compromis și ele într-atât, ca să intre pe piața chineză“; practic, a afirmat senatorul, firmele americane se făceau vinovate, nici mai mult, nici mai puțin, de „prostituție“.[482] După

cum s-a dovedit mai târziu, printre acestea se numără și Facebook, care are parteneriate de partajare a datelor cu cel puțin patru mari companii chineze de electronice — toate având, la rândul lor, legături strânse cu guvernul de la Beijing.[483]

Faptul că informația nu a fost dezvăluită în timpul intens mediatizatelor audieri de la Washington spune multe despre cât de departe sunt dispuse să meargă corporațiile ca să vâneze diverse oportunități de afaceri — după cum a explicat, într-o declarație formulată fără menajamente, Comisia bipartizană pentru energie și comerț a Camerei Reprezentanților.[484] Declarația în cauză a fost făcută înainte să iasă la iveală faptul că Facebook partajase date ale utilizatorilor cu patru companii — Huawei, Lenovo, Oppo și TCL — pe care serviciile de informații ale SUA le nominalizaseră explicit ca reprezentând amenințări la adresa securității naționale.[485]

Dorința nepotolită de a face profit se observă din decizia companiei Google de a dezvolta un motor de căutare — botezat cu numele de cod „Dragonfly“, care să blocheze site-urile și căutările după subiecte legate de drepturile omului, religie și alte teme sensibile — pe placul autorităților chineze, care să-i ofere astfel companiei acces la o piață uriașă. Deloc surprinzător, această posibilitate a dus la mari frământări chiar în interiorul companiei Google, care altădată se ghida după mottoul „Don’t be evil “. Renunțarea la slogan, în prima parte a verii lui 2018, nu este doar un semn al timpurilor noastre, ci și dovada că prioritățile acționarilor sunt mai presus decât prioritățile tuturor celorlalți angajați.[486]

Conducătorii companiei Google se temeau că planurile lor se vor izbi de opoziția angajaților, ceea ce ar fi putut încetini dezvoltarea motorului de căutare, așa încât au demarat proiectul în cel mai mare secret.[487] În 2018, când informația a ajuns în spațiul public, au apărut critici vehemente, iar angajații Google au amenințat că vor face grevă dacă nu se renunță la idee.[488] Mike Pence, vicepreședintele Statelor Unite ale Americii, și-a exprimat clar propria opinie: „Google trebuie să pună imediat capăt dezvoltării aplicației Dragonfly, care va consolida cenzura Partidului Comunist și va încălca dreptul la viață privată al clienților chinezi.“[489]

Demonizarea Chinei în variate forme a jucat un rol important în campania electorală pentru scrutinul prezidențial din SUA. Chinezii „vor să-ți ia gâtul,

vor să te sfârtece în bucăţi“, a spus Donald Trump într-un interviu.[490] Chinezii „au declanşat un război economic împotriva noastră“, a afirmat tot el, într-un discurs ţinut în aprilie 2016, în Staten Island. „Ne jecmănesc în toate felurile posibile. [Chinezii] abuzează de noi în ultimul hal“, a avertizat Trump, conchizând: „Ce ne-a făcut China nouă este cel mai mare furt comis vreodată în istoria lumii de către o persoană sau de către o ţară.“[491]

Era o escaladare a afirmaţiilor făcute cu şase luni în urmă, când Trump susţinuse că „banii [pe care China] i-a luat din Statele Unite ale Americii sunt cel mai mare furt din istoria ţării noastre“.[492] Dar astfel de declaraţii erau pe placul celor din nucleul dur al electoratului american: economistul Branko Milanović a observat că „marii câştigători“ ai redistribuirii avuţiei mondiale „au fost clasele sărace şi mijlocii ale Asiei, iar marii perdanţi, cei din pătura inferioară a claselor mijlocii din lumea bogată“.[493] Explicaţia oferită de anumiţi politicieni despre mutarea centrului de greutate al lumii — şi promisiunea de a lua măsuri — le aduce acestora voturi.

Dată fiind retorica lui Trump — şi numirea în funcţii-cheie în timpul administraţiei sale a unor persoane precum Peter Navarro (ale cărui opinii transpar din titlurile recentelor sale cărţi, Death by China şi The Coming China Wars) —, singura surpriză a fost cât de mult a durat până când s-a anunţat o gamă largă de taxe vamale propuse asupra mărfurilor chinezeşti, printre care oţelul şi aluminiul. Explicaţia întârzierii o găsim, parţial, în temerea privind programul nord-coreean de rachete balistice şi înarmare nucleară şi necesitatea de a evita pe cât posibil antagonizarea Chinei, în timp ce se făceau presiuni pentru a-l aduce pe Kim Jong-un la masa tratativelor.

Acesta a fost unul dintre motivele pentru care preşedintele Trump a ţinut să elimine orice aluzie la China dintr-un discurs menit să anunţe o investigaţie cu durata de un an asupra cazurilor de încălcare a drepturilor de proprietate intelectuală — deşi consilierii săi i-au atras atenţia că ţinta principală a anchetei era de fapt China. „Vom avea nevoie de ajutorul chinezilor în problema Coreei de Nord“, le-a răspuns Trump.[494] Aşa se face că de abia la un an după ce devenise preşedinte, Trump a anunţat introducerea taxelor vamale la peste 1 000 de produse, ceea ce a afectat importuri în valoare de circa 50–60 de miliarde de dolari. După cum avertiza Trump, era vorba doar de „prima din multele măsuri ce vor urma“. Luarea în vizor a Chinei ar fi

trebuit să aibă loc „cu mulți, mulți ani“ în urmă. În plus, a adăugat el, „probabil că acesta a fost unul dintre motivele pentru care am fost ales. Poate chiar motivul principal“.[495]

Câteva zile mai târziu, președintele a ordonat aplicarea unei noi tranșe de taxe vamale[496], în ciuda avertismentelor primite de la o serie de comercianți cu amănuntul importanți și influenți, care i-au spus că prețurile de consum din SUA vor crește ca urmare a deciziei sale. Mai degrabă decât să ajute familiile americane, au spus directorii generali ai unor companii ca Gap, Costco și IKEA, taxele vamale „le vor înrăutăți situația și le vor afecta simțitor traiul“, deoarece vor avea drept rezultat „prețuri majorate la articole de bază din gospodărie, printre care îmbrăcăminte, încălțăminte, aparatură electronică și articole de uz casnic“.[497] Păcat, a spus Peter Navarro. „Asistăm la un eveniment istoric, iar președintele Trump ar trebui aplaudat pentru curajul și viziunea lui.“[498]

Unii analiști sunt de părere că acțiunile lui Trump reprezintă metode de negociere, al căror țel ultim nu este să distrugă acordurile mondiale comerciale, ci, mai degrabă, să ajute Statele Unite ale Americii să obțină o înțelegere mai avantajoasă. „Noi privim acțiunile comerciale ale Americii care vizează China mai mult ca pe un gambit de deschidere a negocierilor decât ca pe începutul unui război comercial“, a spus Richard Turnill, șeful echipei de strategie a companiei BlackRock, specializată în administrarea unor fonduri de investiții.[499] La urma urmei, președintele a reflectat în mod public la eventualitatea reintrării Americii în acordul comercial al Parteneriatului Transpacific, semnat în 2016, care ar fi redus barierele vamale dintre Australia, Brunei, Canada, Chile, Japonia, Malaysia, Mexic, Noua Zeelandă, Peru, Singapore, Vietnam și Statele Unite ale Americii.[500]

Gambiturile și pariurile riscante au însă consecințe, mai ales când sunt lansate cu surle și trâmbițe. La câteva zile după anunțul președintelui despre al doilea val de taxe vamale, Peter Navarro a declarat că, la „gestul legitim al domnului Trump de apărare a țării sale, China a răspuns printr-un Mare Zid al refuzului de a recunoaște realitatea“.[501] Ceea ce nu era tocmai adevărat, deoarece guvernul chinez nu reacționase nici prin negații, nici prin tăcere, ci printr-o listă de taxe vamale în chip de represalii, vizând exporturile americane, multe dintre mărfurile vizate fiind produse în statele unde Trump

câștigase cele mai multe voturi cu ocazia alegerilor din 2016 și care se întâmplă să fie și fiefuri ale unor importanți politicieni republicani.[502]

Potrivit lui Wang Yong, profesor de economie la Universitatea din Peking, China a vizat sectorul agricol din Statele Unite ale Americii din cauza influenței lui în Congresul american. „China vrea ca sistemul politic intern american să rezolve toată treaba“, a spus el. Cu alte cuvinte, Beijingul nu doar că a intrat în jocul SUA și le răspunde cu aceeași monedă, dar se folosește de atuurile adversarului pentru a-i exploata slăbiciunile.[503]

Impunerea unor taxe vamale ce depășesc 200 de miliarde de dolari, intrată în vigoare în septembrie 2018, va avea impact asupra „cifrei noastre de afaceri, a clienților noștri, a furnizorilor noștri și a economiei SUA în ansamblul ei“, atenționau autorii scrisorii trimise de Walmart, cel mai mare comerciant cu amănuntul din țară, către Reprezentantul pentru Comerț al Statelor Unite ale Americii, avertizând, în același timp, că această măsură va duce la creșterea prețurilor.[504] Introducerea taxelor vamale pentru mărfurile chinezești are la origine ideea că deficitul comercial ar fi dăunător. Administrația Trump caută să compenseze faptul că, în fiecare an, SUA importă cu 375 de miliarde de dolari mai multe bunuri din China decât exportă și încearcă să oblige astfel piețele chineze să se deschidă corporațiilor și produselor americane. Dar, după cum a încercat în mod repetat Gary Cohn, unul dintre cei mai experimentați consilieri ai președintelui, să explice la Casa Albă, deficitul comercial este irelevant și ar putea fi chiar văzut într-o lumină pozitivă deoarece le oferă posibilitatea consumatorilor americani să cumpere bunurile pe care le doresc la prețul cel mai mic.

Conform unor analiști, problema este că aproape toți economiștii au fost de acord cu această opinie, mai puțin Peter Navarro. Cohn, fost bancher la Goldman Sachs, a recurs la dovezi concrete și a explicat logic că, din cauza taxelor vamale, produsele se scumpesc, nu se ieftinesc și, în consecință, astfel de măsuri se pot dovedi contraproductive. „Dacă ați tăcea naibii din gură“, se spune că le-ar fi zis el președintelui și lui Navarro, „măcar ați putea învăța ceva.“[505] Dar pe ei nu îi interesa să învețe. În loc de aceasta, s-a născut o strategie considerată cea mai potrivită pentru a gestiona relația cu China, punându-se presiune pe economia chineză — indiferent de impactul asupra consumatorilor, a contribuabililor și a alegătorilor americani.

*

Trump a recurs la tehnica sa proprie de negociere, în speranța că va putea folosi imprevizibilitatea în propriul avantaj, pe de o parte declanșând un război comercial, pe de alta postând mesaje pe Twitter în care „îi mulțumește foarte mult“ președintelui chinez Xi, cu care este sigur că „va face mari progrese“ când negociatorii din ambele tabere vor încerca să pună lucrurile în mișcare.[506]

Discuțiile au fost „pozitive, pragmatice și constructive“, a afirmat vicepremierul chinez Liu He. S-a publicat o declarație comună, conform căreia China „își va majora semnificativ achizițiile de bunuri și servicii din Statele Unite ale Americii“, ceea ce „va ajuta la creșterea economică și la sporirea numărului locurilor de muncă în Statele Unite ale Americii“. Măsura va fi luată pentru „a satisface nevoile crescânde de consum ale poporului chinez și nevoia de dezvoltare economică de înaltă calitate“ în China.[507] A fost o decizie menită să permită ambelor tabere să iasă cu fața curată și să pretindă că a găsit o soluție convenabilă.

Conform unor specialiști, probabil că efectele oricărei taxe vamale sunt mai degrabă simbolice decât substanțiale. „Dacă este măsurat din punctul de vedere al PIB-ului, impactul efectiv asupra creșterii economice nu este foarte consistent“, a afirmat Christine Lagarde de la FMI, în privința taxelor vamale. Îngrijorarea principală ține de „erodarea încrederii“ populației și de percepția că administrația prezidențială dă semne de instabilitate.[508] Una dintre probleme este senzația de instabilitate pe care o lasă administrația Trump, impresia că deciziile politice sunt rezultatul „tornadei de toane ale președintelui“, așa cum se exprimau ziariștii de la Washington Post. Sentimentul de haos domnește peste tot la Casa Albă. Conform unui angajat care nu și-a dezvăluit identitatea, „parcă fiecare se trezește dimineața și se apucă să lucreze la ceea ce se găsește în fața lui la momentul acela, mai degrabă decât să planifice sau să acționeze în mod coerent“.[509]

„Parcă suntem la casa de nebuni“, se spune că ar fi zis John Kelly, șeful de

cabinet al președintelui Trump, rezumând condițiile de lucru, după care ar fi adăugat: „Nici măcar nu știu de ce suntem aici, oricare dintre noi.“

S-ar părea că și alți membri ai administrației sunt de aceeași părere. Trump este „un bou patentat“, a spus Rex Tillerson, fost secretar de stat, după o reuniune la Pentagon în care președintele a cerut creșterea de aproape zece ori a arsenalului nuclear, de la 4 000 la 32 000 de arme nucleare.[510] „Sincer, mie îmi place generalul Mattis“, a spus Trump celor de la Fox News într-un interviu luat cu două luni înainte ca Mattis să-și dea demisia din funcția de secretar al apărării. Discutând despre NATO — unde Mattis a fost, la un moment dat, șeful Comandamentului Aliat pentru Transformare —, Trump a adăugat: „Cred că știu mai multe despre asta decât el.“[511]

Alții au remarcat că, pentru a preîntâmpina luarea unor decizii proaste din partea lui Trump, hârtiile de pe biroul președintelui ar trebui dosite înainte ca el să le poată vedea, pentru a împiedica acțiuni ce pot fi haotice, contraproductive și chiar periculoase. Faptul că Trump se războiește cu cei numiți de el în funcție, cum ar fi procurorul general Jeff Sessions, pe care l-a caracterizat drept „întârziat mintal“, sau secretarul comerțului Wilbur Ross, căruia i-a spus „N-am încredere în dumneata. [...] Ți-a trecut vremea“, ilustrează perfect dificultățile care stau în fața decidenților din administrația Statelor Unite ale Americii.[512]

Acest aspect s-a observat și în timpul negocierilor comerciale cu China, când membri importanți ai delegației Statelor Unite ale Americii, incapabili să ajungă la un numitor comun, au făcut o scenă care a produs stupefacție și a declanșat temeri privind profesionalismul celor cărora li s-a încredințat apărarea intereselor americane. Conform relatărilor din New York Times, în chiar toiul tratativelor, Steve Mnuchin, secretarul trezoreriei, și Peter Navarro, adjunctul său, „au ieșit din încăpere ca să se lanseze într-o dispută aprinsă, cu țipete și invective reciproce“ — un semn deloc încurajator pentru cei care trăgeau nădejde că apele învolburate se vor liniști.[513]

Cu toate acestea, s-ar părea, cel puțin la prima vedere, că atitudinea fermă față de China începe să dea roade. Conform unor declarații ale președintelui, Trump vedea în impunerea taxelor vamale un mod de a le face rău chinezilor, din dorința de a-i face „să sufere mai mult“, pe ideea că, cu cât se vor aplica mai îndelung costuri suplimentare, cu atât va avea el mai mult loc de manevră

în negocieri.[514]

Aceasta ar putea explica declarațiile președintelui Xi la Expoziția Internațională a Importurilor organizată de China, în noiembrie 2018, la Shanghai, prilej cu care a afirmat că va depune eforturi pentru a îndepărta barierele ce stau în calea investițiilor, pentru a permite afaceriștilor străini să investească în sectorul telecomunicațiilor, al serviciilor medicale și al educației și pentru a sprijini toate reformele „necesare“ în Organizația Mondială a Comerțului. Totuși, după cum au atras atenția imediat diverși experți, angajamente similare fuseseră luate și cu alte ocazii anterioare, dar reformele promise rămăseseră un simplu deziderat.[515]

Mai promițător a fost, se pare, dineul oferit mai târziu în cursul aceleiași luni, cu prilejul Summitului G20 de la Buenos Aires, la care au luat parte președintele Trump și omologul său chinez. După cum spunea liderul american, a fost „o întâlnire uluitor de productivă, cu posibilități nelimitate“. În urma discuțiilor, s-a ajuns la un acord prin care SUA au acceptat să nu majoreze taxele vamale pe importurile chinezești de la 10% la 25%, cel puțin pentru moment, iar China, în schimb, s-a angajat să cumpere „produse agricole, energie, produse industriale și alte mărfuri din Statele Unite ale Americii într-un volum care nu a fost convenit încă, dar care va fi foarte substanțial“.[516]

„Consensul important la care s-a ajuns în cursul întâlnirii nu doar că a stopat efectiv escaladarea tensiunilor comerciale, dar a și deschis noi perspective pentru cooperarea reciproc avantajoasă dintre cele două țări“, a afirmat ministrul de externe al Chinei. „Rezultatele obținute [în cursul] întâlnirii“, a adăugat demnitarul chinez, „nu vor aduce beneficii numai celor două țări și popoare, ci vor fi propice și creșterii trainice a economiei mondiale.“[517]

În multe cercuri, declarațiile au fost primite cu bucurie, ca semnal că tensiunile dintre cele două superputeri economice se domoleau și că s-ar putea ajunge la un acord pe termen lung în viitorul apropiat.[518]

„Relațiile cu China au înregistrat un MARE salt înainte“, a scris Trump pe Twitter la reîntoarcerea sa în SUA, dând de înțeles că totul e bine în lume din nou.[519]

Desigur, este de la sine înțeles că, dacă fac anunțuri care par să deschidă calea unor realizări extraordinare, ambele tabere câștigă capital politic. În China, întâlnirea de la Buenos Aires a fost prezentată cu mare pompă drept un eveniment pozitiv pentru „pacea și stabilitatea în lume“ și un preambul pentru încheierea „unui acord reciproc avantajos“. După cum se arăta în comunicatul de presă al agenției Xinhua, înțelegerea era favorabilă nu doar pentru SUA și China, ci pentru întreaga lume.[520]

Următorul pas în relațiile americano-chineze s-a făcut în primăvara lui 2019, când Trump a anunțat (pe Twitter) că amână extinderea și înăsprirea taxelor vamale ce urmau să fie impuse peste mai puțin de o săptămână, mulțumită „progreselor substanțiale înregistrate în tratativele noastre comerciale cu China“ — ceea ce a dus la creșterea semnificativă și bruscă a prețurilor acțiunilor în SUA și China. Cum anume, mai exact, va arăta acordul final rămâne de văzut, dat fiind că problemele aflate în discuție, așa cum însuși președintele a remarcat, se referă, printre altele, la „protecția proprietății intelectuale, transferul de tehnologie, agricultură, servicii, monedă“ la care se mai adaugă și altele.[521]

Poate n-ar trebui să ne surprindă că promisiunile vagi și optimiste despre viitor s-au dovedit a fi iluzorii. Departe de a se încheia un acord mai larg, războiul comercial s-a intensificat, Trump majorând taxele aplicate pe 250 de miliarde de dolari, de la 25% la 30% și anunțând, în august 2019, noi taxe pe alte mărfuri din China în valoare de 300 de miliarde de dolari.[522] Cel mai important factor în rezolvarea sau aplanarea tensiunilor vor fi alegerile prezidențiale din Statele Unite ale Americii din 2020 și nevoia lui Trump de a menține economia pe direcția cea bună, pentru a demonstra alegătorilor că politicile lui dure au dat rezultatul scontat.

Estimările făcute de banca JP Morgan, conform cărora războiul comercial a costat familia obișnuită americană cam 600 de dolari pe an — sumă care va crește la 1 000 de dolari pe an când se vor aplica noile taxe vamale —, arată cât de serioase sunt urmările politicii lui Trump față de China pentru votanți și pentru viața politică internă din SUA —, ceea ce demonstrează de fapt mijloacele de constrângere pe care le au la dispoziție președintele Xi și China în relația cu Statelor Unite ale Americii: încheierea unui târg care poate părea o victorie pentru Trump va juca un rol-cheie în stimularea economiei și îl va

ajuta pe președinte să își păstreze funcția la Casa Albă.[523]

În cazul în care nu se va ajunge la niciun acord pe termen scurt, ritmul de creștere al economiei chineze va încetini, dar, pe termen lung, sacrificiul Chinei s-ar putea să merite. După cum spunea Kiron Skinner, director pentru elaborarea de politici publice în cadrul Departamentului de Stat: „Comerțul nu este singura problemă și s-ar putea să nu fie nici cea mai gravă problemă pe termen lung în ceea ce privește China.“ Cu greu ar putea fi contrazis.[524]

*

Ascensiunea economică a Chinei și expansiunea acestei țări în Marea Chinei de Sud nu sunt singurele aspecte care au alungat liniștea decidenților americani — dovadă că, în vara lui 2018, Washingtonul a anulat vizele de lungă durată pentru cetățenii chinezi angajați în industria aviatică, în sectorul roboticii și în industriile producătoare avansate, în încercarea de a limita accesul chinezilor la domenii sensibile ce au legătură cu tehnologiile militare. Această măsură a urmat unor discuții înfierbântate în Biroul Oval pe tema propunerii de a le refuza vizele de intrare tuturor celor care studiază în Statele Unite ale Americii. Nu s-a renunțat la asemenea propuneri decât după ce s-au exprimat temeri privind impactul economic asupra instituțiilor de învățământ din toată țara.[525] Din cauza neliniștii declanșate de eventuala interdicție asupra vizelor, care ar fi putut determina China să-și încurajeze sau să-și oblige tinerii să studieze în alte state, unele universități au încheiat polițe de asigurare de teamă că numărul studenților chinezi va scădea brusc și masiv.[526] Părerea lui Trump în această privință este tranșantă. Se pare că președintele ar fi zis: „Aproape orice student care vine aici“ din China „este spion“.[527]

Problema ascensiunii Chinei mai ridică și alte probleme în afară de dezechilibrul comercial, de actualizarea criteriilor în urma cărora China s-a alăturat OMC sau de permiterea accesului firmelor americane pe piața țării rivale. De fapt, este vorba despre o gravă amenințare la adresa Statelor Unite ale Americii. „China prezintă în mod inerent o provocare fundamentală pentru strategia americană“, a spus Henry Kissinger, înainte de a reflecta la

cât de bine va fi gestionată această situație. Nu prea bine, credea el. „Nu ne descurcăm suficient de bine, pentru că nu le înțelegem istoria și cultura.“[528]

Viziunea factorilor de decizie americani în privința Chinei și a transformărilor din lumea de azi reiese dintr-un text formulat în termeni și mai categorici, intitulat National Security Strategy of the United States of America, dat publicității în decembrie 2017. China „încearcă să erodeze securitatea și prosperitatea Americii“ și vrea „să creeze o lume în antiteză cu valorile și interesele Statelor Unite ale Americii“. Acțiunea Chinei trebuie oprită cu orice preț, se arată în document, și nu doar în interesul Statelor Unite ale Americii. „Valorile și influența Americii, garantate de puterea americană, fac ca lumea să fie mai liberă, mai sigură și mai prosperă“, susțin cu însuflețire autorii acestui text oficial.[529]

Într-un alt document din aceeași categorie, intitulat Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America, autorii nu se sfiesc să recurgă la exprimări tranșante când vine vorba de China. Beijingul derulează un program de modernizare militară ce „urmărește hegemonia asupra regiunii indo-pacifice pe termen apropiat“, ceea ce pălește în comparație cu țelul aparent mai larg al Chinei: „Înlăturarea Statelor Unite ale Americii, cu scopul de a impune supremația mondială [a Chinei] în viitor“.[530]

În cadrul ședinței de audiere de la Senat, Dan Coats, fost director al Serviciilor de informații, a vorbit despre chinezi și despre presupusul lor țel de a stăpâni lumea. „Procedează într-un mod foarte inteligent. Procedează într-un mod foarte eficace. Privesc mult dincolo de propria lor regiune.“ Christopher Wray, directorul FBI, a pus informația în context: „Amenințarea chineză nu se desfășoară doar la nivelul guvernului, ci la nivelul întregii societăți.“[531] Niciunul dintre cei doi demnitari nu a menționat dacă Statele Unite ale Americii au vreo politică prin care să reacționeze „într-un mod foarte inteligent“ și nici nu au explicat de ce nu există o asemenea strategie. Și niciunul nu a propus măsuri concrete pentru ca SUA să se poziționeze cât mai eficient față de China sau pentru ca Washingtonul să gestioneze de o manieră constructivă relația cu Beijingul.

Așa cum s-au străduit să demonstreze unii experți specializați în problemele Asiei de Est, caricaturizarea insistentă a Chinei nu ajută la nimic, mai ales că asemenea prezentări deformate ale realității reprezintă un obstacol în calea

analizelor şi eforturilor de a înţelege China ori motivaţiile strategiei ei. În primul rând, este evident că, departe de a fi o putere subversivă care caută să submineze ordinea internaţională liberală — aşa cum se întâmpla în cazul Uniunii Sovietice —, China conlucrează cu alte state în cadrul unor instituţii ca ONU, G20 şi altele, chiar dacă deseori acţionează reticent, iar câteodată poziţiile ei sunt ambigue.[532]

De fapt, în mod paradoxal, adesea, nu China, ci Statele Unite ale Americii sunt percepute drept acea forţă mondială care încearcă să modifice regulile jocului conform propriilor interese sau care, pur şi simplu, le încalcă. În august 2018, Donald Trump a ameninţat cu retragerea Americii din OMC şi a caracterizat acordul de constituire a acestui organism drept „cel mai prost târg cu putinţă încheiat vreodată“.[533] Declaraţia preşedintelui a fost făcută după ce, în urmă cu două luni, SUA se retrăsese din Consiliul ONU pentru Drepturile Omului, descris de Nikki Haley, ambasadoarea de atunci a SUA la ONU, ca „o cloacă de partizanat politic“. ONU, a adăugat diplomatul american, era o instituţie „ipocrită şi preocupată doar de propriile interese“. „Este o bătaie de joc la adresa drepturilor omului.“[534] În loc să demareze un proces de reformare din interiorul ONU, Casa Albă a hotărât să retragă ţara dintr-un forum recunoscut pe plan internaţional — oricâte neajunsuri ar fi avut —, într-o manieră zgomotoasă şi resentimentară.

Toate aceste acţiuni sunt specifice comportamentului Statelor Unite ale Americii, care aleg să acţioneze unilateral — furnizându-le, astfel, cu uşurinţă argumente rivalilor săi. De exemplu, după ce preşedintele Trump a hotărât retragerea SUA din acordul nuclear cu Iranul (JCPOA), Serghei Lavrov, ministrul de externe al Rusiei, a remarcat că, „din păcate, constatăm că Washingtonul caută din nou să revizuiască nişte acorduri internaţionale anterior agreate“ — inclusiv tratatul nuclear cu Iranul, înţelegerea referitoare la desemnarea localităţii Ierusalim drept capitală a statului Israel şi „o serie întreagă de alte acorduri“.[535] Este posibil ca gesturile teatrale — bunăoară, comportamentul unuia dintre consilierii influenţi ai lui Trump, care a rupt în public şi a scuipat nişte hârtii despre care pretindea că reprezintă acordul JCPOA, în timp ce vorbea despre înlăturarea regimului iranian — să fie pe placul unor cetăţeni americani, dar ele au urmări negative semnificative asupra reputaţiei Americii pe mapamond, mai ales când devin un tipar de comportament.[536]

Administraţia Trump crede că se poate lipsi oricând de acorduri, alianţe şi parteneriate şi, în acelaşi timp, ţine cont prea puţin de valoarea pe care au avut-o acestea în trecut sau de utilitatea lor în viitor. De la sfârşitul Războiului Rece, a declarat Mike Pompeo în timpul unei vizite la Bruxelles, de la sfârşitul anului 2018, ordinea internaţională „nu ne-a îndeplinit aşteptările şi nu v-a îndeplinit aşteptările“. Instituţii internaţionale ca ONU, UE, FMI, Banca Mondială şi OMC, a spus el, „trebuie să fie reformate ori desfiinţate“.[537] Astfel de opinii au dus la o divizare profundă în Statele Unite ale Americii. „Trebuie să facem tot posibilul pentru a promova o ordine internaţională propice securităţii, prosperităţii şi valorilor noastre“, scria Jim Mattis două săptămâni mai târziu, „şi ne simţim întăriţi în acest efort de solidaritatea alianţelor noastre.“ Dată fiind uşurinţa cu care administraţia Trump accepta să sacrifice vechi prietenii şi legături, Mattis s-a văzut obligat să îşi înainteze demisia.[538]

*

Refrenul despre neseriozitatea Americii, pe al cărei cuvânt nu te poţi bizui, se face tot mai des auzit peste tot în lume. Statele Unite ale Americii sunt responsabile pentru instabilitatea din Siria, Irak şi Afganistan, a declarat ministrul de externe iranian Mohammad Zarif. La polul opus, a adăugat el, Iranul a încercat întotdeauna să menţină stabilitatea şi să ţină piept răsturnărilor de regimuri, care n-au făcut altceva decât să provoace distrugere şi să răspândească extremismul în lume.[539] „Tentativele Statelor Unite ale Americii de a-şi impune propriile politici asupra altora constituie un pericol tot mai mare“, a afirmat Hassan Rouhani, preşedintele Iranului. Acţiunile unilaterale, a mai spus el, „nu numai că încalcă normele şi reglementările internaţionale, dar aduc daune şi comerţului mondial“.[540]

Preşedintele Putin a adoptat o poziţie similară, vorbind despre efectul destabilizator al recentelor decizii luate de SUA, care ar putea „distruge ordinea mondială existentă“ — o afirmaţie exagerată, având în vedere intervenţia Rusiei în Ucraina şi presupusele încercări de a influenţa rezultatul alegerilor din SUA, Marea Britanie şi alte ţări. Chiar dacă atitudinea lui

Putin — care acuză SUA de provocarea instabilității în lume, în loc să admită responsabilitatea Rusiei pentru acțiuni similare — nu este deloc surprinzătoare, cu siguranță trebuie remarcată reacția președintelui francez Macron, care s-a declarat de acord cu liderul rus. „Vă împărtășesc punctul de vedere. Vă împărtășesc în totalitate punctul de vedere, întregul raționament din punct de vedere economic și financiar“, i-a spus Macron lui Putin la întâlnirea desfășurată la Sankt-Petersburg în mai 2018.[541]

Alți lideri mondiali atenționează, de asemenea, în privința efectelor nedorite ale politicilor americane. Vorbind despre războiul comercial declanșat împotriva Chinei, Christine Lagarde a avertizat: „Sistemul comercial multilateral a transformat lumea în care trăim pe tot parcursul generației trecute. Dar acest sistem de reguli și responsabilități comune se vede acum pus în pericolul de a fi destrămat. Acesta ar fi un eșec de neiertat în materie de politici colective.“ Taxele vamale, a adăugat ea, „nu doar că duc la articole mai scumpe și posibilități mai limitate de alegere a produselor, dar nici nu permit comerțului să își îndeplinească rolul esențial de stimulare a productivității și de răspândire a noilor tehnologii“.[542]

Ar mai fi și cazul Turciei, stat membru al NATO de mult timp, care a fost amenințată de președintele Trump și de vicepremierul Pence din cauza arestării lui Andrew Brunson, un creștin după Evanghelie aparținând cultului prezbiterian din Carolina de Nord, acuzat de implicare în lovitura de stat din 2016, prin care s-a încercat înlăturarea de la putere a președintelui Erdoğan. Dacă nu este eliberat imediat, a amenințat Trump, „Statele Unite ale Americii vor impune sancțiuni considerabile asupra Turciei“, adăugând apoi, tot într-un mesaj postat pe Twitter, că „această administrație nu practică «răbdarea strategică» cu teroriștii“ — cu referire la regimul Erdoğan.[543] „Eliberați-l pe pastorul Andrew Brunson ACUM“, a avertizat Pence, „sau pregătiți-vă să vă asumați consecințele.“[544] Au urmat sancțiuni împotriva lui Abdulhamit Gül, ministrul justiției din Turcia, și a lui Suleyman Soylu, ministrul afacerilor interne. Lira turcească s-a prăbușit până la un minim istoric la câteva zile după revizuirea accesului Turciei pe piețele americane de către administrația Trump.[545]

Măsurile luate de SUA împotriva Turciei — un stat care, conform președintelui Trump, „a pus și pune probleme de multă vreme“ — au avut

consecințe și în alte regiuni: monedele naționale din regiunea Caucazului au avut de suferit pe piața valutară, punând presiune și pe economiile altor state.[546] Îngrijorarea privind urmările acestei crize a ajuns și în India, unde rupia a atins niveluri minime record față de dolar — ceea ce a avut impact asupra valutelor din întreaga lume.[547]

Cazurile de acest fel explică de ce unii oameni sunt sceptici în privința beneficiilor ordinii mondiale bazate pe norme, pe care o consideră fie o perdea de fum ce maschează realitatea, o lume în care statele puternice obțin și iau ceea ce doresc, fie o ipocrizie instituționalizată, care sancționează comportamentul unora, pe de o parte, în timp ce, pe de altă parte, alții încearcă să se bucure de avantajele oferite. Așa cum spunea un purtător de cuvânt chinez când a fost întrebat despre comportamentul Statelor Unite ale Americii: „Cine ar putea crede că cel care face regulile ar face reguli care să îi servească și pe alții, în afară de el însuși?“[548]

Cel mai izbitor semn al schimbării rămâne, probabil, modul cum sunt americanii percepuți de propriii aliați. „Întreaga ordine mondială liberală pare să se destrame“, a declarat Wolfgang Ischinger, care a prezidat Conferința pentru Securitate de la München din 2019. Volatilitatea din afacerile lumii contemporane nu are nimic nou în sine, a spus el, dar nimeni n-ar fi putut prevedea că „președintele Statelor Unite ale Americii, tocmai el, va pune serios la îndoială ordinea mondială internațională actuală“. Trăim sfârșitul unei ere, a spus Ischinger.[549] Opiniile acestea și-au găsit ecoul în declarațiile lui Donald Tusk, președintele în exercițiu al Consiliului European. „Cel mai mult mă îngrijorează“, a spus el, „că ordinea internațională bazată pe norme este pusă la îndoială nu de suspecții de serviciu, ci de chiar arhitectul și garantul ei principal, Statele Unite ale Americii. Vom încerca în continuare să-l convingem pe președintele Trump că subminarea ordinii nu are absolut niciun sens.“[550]

De fapt, Donald Tusk greșește, pentru că există, desigur, motive care fac ca subminarea „ordinii internaționale bazate pe norme“ să aibă sens din perspectivă americană. Nici nu ar trebui să se pună problema dacă Statele Unite ale Americii au dreptul să își reconsidere acordurile, alianțele și înțelegerile comerciale internaționale, care au devenit inegale sau chiar inechitabile, și să amenințe cu modificarea lor. De exemplu, decizia

Germaniei (printre alte state) de a cheltui sub 2% din PIB pentru apărare, așa cum s-a angajat la summitul NATO din 2014, ridică întrebarea de ce Statele Unite ale Americii ar trebui să ducă singure povara unei organizații care se află sub presiune crescândă din cauza unei serii întregi de amenințări și potențiale probleme venite din Africa de Nord, Orientul Mijlociu, Rusia, Ucraina și din regiuni mai îndepărtate.[551] În contextul în care celelalte state membre ale NATO alocă sume atât de mici domeniului apărării, amenințarea SUA că vor refuza să mai ducă pe umeri povara altora nu este doar de înțeles, ci și perfect logică.[552]

Obținerea unor condiții mai bune în ceea ce privește cooperarea cu China sau cu Uniunea Europeană — care a fost și ea amenințată cu introducerea de taxe vamale — este, de asemenea, perfect legitimă ca scop în sine. Nu este nimic irațional în acest caz: dimpotrivă, dorința de corectare a unor termeni asimetrici este cât se poate de rezonabilă și de logică. În schimb, apar probleme deoarece se desființează atât de multe acorduri în același timp, ceea ce creează impresia că Statele Unite ale Americii, folosindu-se de forța lor, vor să obțină ceea ce doresc și să se izoleze de o lume care are la temelia ei consensul. Dennis Shea, ambasadorul american la OMC, de exemplu, a deplâns faptul că organizația „nu este bine pregătită să gestioneze problemele fundamentale puse de China“. Dar, în loc să gândească temeinic un proces de reformă, Statele Unite ale Americii amenințau să blocheze cu totul funcționarea organizației, refuzând să permită numirea unor noi judecători, ceea ce însemna că instanța nu putea să ia decizii asupra disputelor. Drept urmare, a spus Marc Vanheuleken, omologul lui Shea din partea UE, „sistemul de comerț multilateral este într-o criză profundă, iar SUA se află în epicentrul ei“.[553]

Nimic nu scapă atenției lui Trump: „Iubim țările din Uniunea Europeană“ a declarat Trump la un miting desfășurat în Dakota de Nord. „Dar Uniunea Europeană era hotărâtă să profite de Statele Unite ale Americii. Și, cum să vă spun, nu putem lăsa să se întâmple așa ceva.“[554]

Întrebat de Fox News dacă ar conlucra cu aliații din Europa în chestiunea tarifelor vamale impuse mărfurilor chineze, președintele s-a arătat indiferent. „Iubesc țările astea, Germania și toate celelalte. Scoția — știți.“ Dar, a spus el, „ele ne tratează foarte prost“. Nu era nimic personal, a completat

președintele. „Părinții mei s-au născut în Uniunea Europeană“, a afirmat el, deși tatăl lui era născut la New York, iar mama, în Marea Britanie, cu 45 de ani înainte să se înființeze Comunitatea Economică Europeană, precursoarea Uniunii Europene. „Uniunea Europeană s-ar putea să fie la fel de rea ca statul chinez“, a spus Trump, „doar că mai mică, da? E groaznic ce ne fac europenii.“[555]

Permanenta căutare a unor ținte și a unor adversari nu prea te ajută să îți faci prieteni — și cu atât mai puțin să-i păstrezi pe cei care de multe generații conlucrează cu SUA cu atât de mult succes. „Ca să nu spuneți că eu nu vă dau niciodată nimic“, i-a spus Donald Trump cancelarului german Angela Merkel la reuniunea G7 din iunie 2018, în Canada (la care președintele american a ajuns târziu și a plecat devreme), înainte să-i arunce pe masă, mânios, două bombonele.[556] Merkel a fost mai vehementă când s-a întâlnit cu Trump în iulie 2018, la summitul NATO. „Germania a devenit un stat captiv Rusiei“, a afirmat președintele, într-un usturător discurs de deschidere, care a părut să-i stânjenească până și pe consilierii săi — purtătorul său de cuvânt a spus că grimasele lor nu se datorau comentariilor lui Trump, ci neplăcerii de a descoperi că, „după ce se așteptaseră la un mic dejun îndestulător, au primit doar clătite și caşcaval“. Germania știa ce înseamnă să fii o țară captivă a Moscovei, i-a reamintit Merkel președintelui. „Am văzut-o cu ochii mei“, a spus ea ca răspuns la comentariile lui, referindu-se la Republica Democrată Germană, stat-satelit al Uniunii Sovietice.[557]

Perplexitatea lui Merkel n-a făcut decât să crească, în primăvara lui 2019, când a apărut în presă un raport al Departamentului Comerțului Statelor Unite ale Americii, conform căruia importurile de automobile și piese componente constituiau o amenințare la adresa securității naționale, ceea ce i-a oferit lui Trump mână liberă să impună taxe vamale în valoare de multe miliarde de dolari producătorilor de automobile Mercedes, BMW și Volkswagen.[558]

Măsurile unilaterale agresive, protecționiste, de acest fel, au produs o undă de șoc în ministerele de externe și ale comerțului din întreaga Europă — și, în plus, au îngrijorat publicul larg. Conform unui studiu important publicat în 2019, japonezii consideră că amenințarea reprezentată de SUA este, mai mult sau mai puțin, la fel de mare ca aceea ridicată de China. În Germania, între timp, unde trei sferturi dintre cei chestionați au încredere în președintele

francez Macron, când se pune problema chestiunilor de interes mondial, doar 10% dintre respondenţi au încredere în flerul şi acţiunile lui Donald Trump. Faptul că de trei ori mai mulţi oameni au încredere în preşedintele Putin este elocvent.[559]

Mulţi analişti americani consideră comportamentul lui Trump ca nesăbuit — inclusiv angajaţi ai administraţiei prezidenţiale. „Preşedintele are drept prioritate, mai presus şi mai înainte de toate, propriile interese, nu pe cele ale guvernului“, a afirmat un diplomat american, sub protecţia anonimatului, după ce Trump petrecuse 10 zile „umilindu-i pe aliaţii noştri din NATO şi pupându-l în fund pe Putin“ — o referire la faptul că, fără să ţină cont de serviciile de informaţii americane, în vara lui 2018, preşedintele a susţinut că Rusia nu se implicase în alegerile prezidenţiale şi a părut să accepte cererea „senzaţională“ de a permite oficialităţilor ruse să intervieveze cetăţeni americani, inclusiv un fost ambasador american la Moscova, pe care Kremlinul îi acuza de „acţiuni ilegale“.[560] Deşi Trump a respins ulterior solicitarea rușilor, Susan Rice, fostă consilieră pe probleme de securitate naţională, a spus că administraţia de la Casa Albă efectiv „servea interesele unei puteri străine ostile, [şi] nu pe cele ale poporului american“.[561]

Pe urmă a mai fost aroganţa cu care preşedintele Trump l-a tratat pe Justin Trudeau, manieratul şi calmul premier al Canadei — ţara care, pe lângă că faptul că este vecină cu SUA, se numără printre cei mai apropiaţi aliaţi ai Americii —, pe care l-a descris drept „foarte nesincer şi slab“, după o conferinţă de presă prilejuită de întâlnirea G7 din 2018, în cadrul căreia Trudeau a spus că este „jignitor“ ca preşedintele american să pretindă că introducerea taxelor vamale ce adusese prejudicii Canadei ar fi legată de problema securităţii naţionale a SUA.[562] Gestul preşedintelui american poate părea chiar elegant în comparaţie cu ce a spus Peter Navarro, directorul Consiliului Naţional pentru Comerţ Exterior al Casei Albe, despre Trudeau: „Există un loc anume în iad“, a spus el pentru Fox News, „unde ajunge orice lider străin care se angajează cu rea-credinţă în relaţii diplomatice cu preşedintele Donald J. Trump, după care încearcă să-i vâre cuţitul în spate în timp ce se pregătește să iasă pe uşă.“[563]

Pe lângă desconsiderarea făţişă a aliaţilor, amintim şi de jignirile aduse unor întregi categorii de oameni, nu doar violente, ci şi foarte dăunătoare reputaţiei

unei țări altădată faimoase pentru toleranța ei și disponibilitatea de a le oferi oamenilor șansa de a munci asiduu pentru a-și împlini visul. „De ce vrem noi ca toți oamenii ăștia din «niște țări de rahat» să vină aici?“, i-a întrebat Trump pe senatori la o reuniune în Biroul Oval, ținută la începutul lui 2018, cu privire la cetățenii din Haiti, El Salvador și unele regiuni ale Africii.[564] Mai este apoi tăierea a 25 de milioane de dolari din finanțarea umanitară pentru Rețeaua Spitalicească a Ierusalimului de Est, care furnizează servicii de terapie intensivă pentru nou-născuți, de dializă pediatrică, de chirurgie cardiacă și oftalmologică, în primul rând palestinienilor — dar nu numai lor. Un fost demnitar american care supraveghea ajutorul dat palestinienilor și care, totodată, a avertizat că retragerea fondurilor ar putea provoca falimentul mai multor spitale a etichetat aceste măsuri drept „deosebit de vindicative“.[565]

Ar mai fi și atitudinea binevoitoare față de participanții la un marș organizat în vara lui 2017, la Charlottesville, în Virginia, care purtau pancarte cu mesajul „Evreii sunt odraslele Satanei“ și svastici, în timp ce alții fluturau steagul Confederației sudiste, purtau însemne ale adepților teoriei supremației rasei albe și chiar ale cruciaților, amintind de vremuri presupus mai bune.[566] În loc să-i condamne pe demonstranți, Trump a declarat: „Erau mulți oameni acolo, pe lângă neonaziști și naționaliști albi. [...] Presa i-a tratat absolut nedrept.“ La orice eveniment, a adăugat el, „sunt și oameni de foarte bună calitate, de ambele părți“.[567] Lucrurile au luat o turnură încă și mai gravă câteva luni mai târziu, când președintele a distribuit pe Twitter materiale video incitând la ură, postate de Britain First, grupul britanic de extremă dreaptă.[568]

Te poți lăsa ușor dus de val când ești preocupat de ceea ce gândesc oamenii. La urma urmei, ziarele de azi devin hârtia de împachetat de mâine — cu alte cuvinte, totul cade pradă uitării cu timpul. Pe deasupra, când vine vorba de șefa FMI, de agențiile ONU, de oficialitățile UE, de politicienii canadieni sau din alte țări, se poate pune întrebarea în ce măsură ar trebui ca președintelui și demnitarilor Statelor Unite ale Americii să le pese dacă alții se simt puși la colț și își irosesc timpul lamentându-se pe tema asta.

Dar unii merg și mai departe. Conform unui personaj important din serviciile secrete (care și-a păstrat anonimatul), haosul nu doar că nu este o veste proastă, ci reprezintă, de fapt, un lucru bun. „Permanenta destabilizare dă

naștere unui avantaj american“, i-a spus el lui Jeffrey Goldberg, redactorul-șef al ziarului The Atlantic. Să iei pe toată lumea pe nepregătite aduce în mod necesar avantaje Statelor Unite ale Americii. Cu alte cuvinte, este mai puțin important să rămâi prieten cu oamenii decât să rezolvi problemele.[569]

O altă „oficialitate de rang înalt a Casei Albe, având acces direct la președinte și la modul lui de gândire“, a formulat chestiunea mai pe șleau când a fost întrebată dacă „Doctrina Trump“ poate fi descrisă pe scurt. Da, a spus oficialul, poate fi prezentată sintetic. „Doctrina Trump sună cam așa: «Băi, noi suntem America!» Asta este Doctrina Trump.“[570]

*

Formula aduce mai degrabă a slogan decât a plan. De asemenea, sugerează că, pe termen lung, este eficient să te bați pe burtă cu unii și să îi jignești grosolan pe alții. Presupune consecvență în gândire și abordare — ceea ce nu prea se potrivește cu ordinele primite de șeful Comandamentului Strategic de la secretarul apărării de la vremea aceea, James Mattis: nu doar că trebuie să fie personal informat despre orice eveniment care ar putea duce la trimiterea unei alerte nucleare către președinte, dar comandantul nu trebuie „nici măcar să pună de-o cafea, fără să-l anunțe“. Faptul că președintele Statelor Unite ale Americii are în exclusivitate libertatea — și autoritatea — să ordone utilizarea armelor nucleare este suficient ca să le dea fiori reci unora.[571]

Se prea poate ca o imprevizibilitate ținută sub control să aducă avantaje, dar deciziile impulsive, luate fără nicio verificare, creează situații riscante și au urmări necunoscute. Donald Trump, a spus un demnitar cu o funcție importantă în serviciile secrete sub protecția anonimatului, este un președinte „care ia decizii de viață și de moarte după cum are el chef, fără să citească nimic, fără să delibereze, fără să se gândească vreun pic la consecințe sau la riscuri“. Mare noroc, a mai spus el, că Trump „n-a fost pus la încercare de vreo criză majoră de securitate națională. Dar criza va veni la un moment dat, iar atunci“, a spus demnitarul fără menajamente, „am dat de dracu’“.[572]

Îngâmfarea simplistă și imatură de tipul „Băi, noi suntem America!“ ascunde, totodată, faptul că realitatea unei economii globale interconectate este mai complexă. De exemplu, 20% din încasările companiei Apple provin din China continentală, Hong Kong și Taiwan, ceea ce înseamnă că taxele vamale — sau încetinirea activității, declanșată de politicile economice ale SUA — vor avea un impact asupra profitului companiei, acționarilor și angajaților ei.[573] În aceeași situație se găsește Alcoa, unul dintre cei mai mari producători mondiali de aluminiu. În vara lui 2018, Alcoa, cu sediul central la Pittsburgh, a anunțat că introducerea de taxe vamale o va costa nu mai puțin de 14 milioane de dolari pe lună — în urma anunțului, valoarea acțiunilor pe piață a scăzut cu aproape 15%.[574]

Așa cum spunea Eric Zheng, președintele Camerei Americane de Comerț din Shanghai, firmele americane au primit cu bucurie vestea că președintele Trump încearcă să restabilească relațiile comerciale cu Beijingul și „să rezolve inechități de lungă durată, nivelând terenul de joc“. Problema, a spus Zheng, ar fi că modul în care administrația americană procedează „lovește chiar în firmele pe care ar trebui să le ajute“, ca urmare a impunerii de taxe vamale.[575]

Multe dintre cele mai mari companii ale lumii, precum și start-up-uri nou-apărute, promițătoare fie plănuiesc să se extindă în China, fie au pătruns deja pe această piață. Diferendele comerciale pun presiune pe modelele lor de afaceri, pe prețurile acțiunilor lor și pe cei care au investit în dezvoltarea lor viitoare. În primul semestru din 2018, datorită ratei scăzute a dobânzilor, aflate la un minim istoric, și a reducerilor consistente de impozit pe profit, pericolul a trecut neobservat — până la momentul în care scăderea bruscă a activității economice a ras trilioane de dolari din valoarea de piață a firmelor, ceea ce a dus la cel mai prost an pentru bursele de valori de la criza financiară încoace.[576] Efectele imediate au fost resimțite la vremea respectivă de General Motors și Fiat Chrysler, ale căror acțiuni au scăzut cu 8%, respectiv 16%, într-o singură zi, după reducerea previziunilor de creștere fie pe baza costurilor majorate ale metalelor, fie pe baza așteptărilor scăzute din China — fie din ambele cauze.[577] „Băi, noi suntem America!“ sună mai bine pe coridoarele puterii din Washington decât în sălile de ședințe ale corporațiilor Americii de Nord sau în casele pensionarilor ale căror economii și-au diminuat valoarea din această cauză.

Să luăm, de pildă, cazul uneia dintre marile companii ale Statelor Unite ale Americii: Boeing. Studiile comandate de Boeing sugerează că liniile aeriene chineze vor cumpăra peste 7 000 de avioane cu reacţie pentru transportul de pasageri în următorii 20 de ani, ceea ce presupune achiziţii în valoare de 1,1 trilioane de dolari.[578] Restricţionarea exporturilor altor ţări în America va însemna, firește, că și corporațiilor americane li se va aplica o politică similară în alte locuri din lume, ocazie cu care vor apărea oportunități pentru alții. Mai departe, acest proces va accelera, în loc să încetinească, progresul firmelor din afara SUA, servind drept catalizator pentru demararea de inovații și investiții și pentru obținerea de contracte.

De fapt, firmele americane au avut mult de câștigat din strategia mondială a Chinei: BRI constituie „o afacere foarte mare“ pentru General Electric, a spus Rachel Duan, una dintre persoanele influente din conducerea companiei — afirmaţie deloc surprinzătoare, dacă avem în vedere că GE a câștigat contracte în valoare de 2,3 miliarde de dolari doar în 2016. Noile Drumuri ale Mătăsii vor fi lucrative în continuare. Așa cum recunoștea și Duan: „Ne concentrăm cu precizia razei laser pe câștigarea mai multor contracte“ de-a lungul noilor Drumuri ale Mătăsii. Alte corporaţii americane, cum ar fi Caterpillar și Honeywell, adoptă o strategie similară.[579] Ofensiva împotriva Chinei, prin impunerea unor taxe vamale și încetinirea activității economice, ar putea face viața mai grea, și nu mai ușoară corporațiilor-gigant ce concurează pe piața mondială în căutarea unor clienți globali.

Faptul că doctrina „Băi, noi suntem America!“ poate fi contraproductivă se poate demonstra prin sancţiunile impuse, în primăvara lui 2018, de SUA asupra a 5 entităţi și 19 indivizi, pe motiv că „administraţia [Trump] se confruntă și contracarează cu activităţi cibernetice ruseşti răuvoitoare, inclusiv încercarea de influenţare a alegerilor din SUA și atacuri cibernetice distructive având ca țintă infrastructură de importanţă vitală“.[580] Toate acestea au avut ca efect colateral creșterea prețurilor metalelor — prețul aluminei, o materie primă esențială pentru producerea aluminiului, a crescut cu peste 80%[581] —, ceea ce a dus la majorarea prețurilor peste tot în lume, inclusiv, bineînțeles, în Statele Unite ale Americii, țară care importă peste 90% din aluminiul utilizat în producția internă.[582]

Măsurile luate împotriva Rusiei compromit și ele capacitatea serviciilor de

informații americane de a evalua acțiunile Kremlinului, nu în ultimul rând cu referire la presupusa intervenție în procesul electoral din Statele Unite ale Americii. După cum a reieșit ulterior, o serie de informatori din Rusia au furnizat rapoarte detaliate despre eforturi susceptibile să influențeze scrutinul prezidențial din 2016. Între timp, aceștia au ales să tacă, probabil din cauza contraspionajului rus, în contextul intensificării neînțelegerilor dintre cele două state și din cauza dorinței președintelui Trump de a trece cu vederea, de a scuza sau de a nega implicarea Moscovei în alegerile prezidențiale din 2016.[583]

Una dintre ironiile sancțiunilor impuse Rusiei în 2017, urmate de alte sancțiuni suplimentare impuse în anul următor, a fost majorarea bruscă a prețului petrolului — care a crescut cu 30% în 12 luni. Această măsură i-a supus pe cetățenii americani care alimentau la pompă la eforturi financiare și, totodată, a dus la creșterea încasărilor guvernului de la Moscova în urma vânzărilor de hidrocarburi — prețurile mai mari sunt mană cerească pentru o economie care își procură 50% din venituri pe seama exploatării și exportului de combustibili fosili. Introducerea de sancțiuni la adresa Iranului, în primăvara lui 2018, a fost un cadou nesperat pentru țările exportatoare de petrol precum Rusia și Iran — un demnitar iranian important l-a ironizat pe Trump, spunând că „mesajele lui frecvente și lipsite de decență postate pe Twitter“ adăugaseră cel puțin 10 dolari în plus peste prețul barilului de petrol.[584] Toate acestea, firește, înseamnă prețuri mai mari la benzinării și costuri mai mari cu energia în toată lumea, inclusiv în SUA.[585] În urma măsurilor hotărâte la Washington, s-a produs majorarea bruscă și semnificativă a prețului oțelului, bobina standard de oțel laminat la cald în SUA aproape dublându-și costul pe parcursul a 12 luni, ceea ce a determinat Departamentul Comerțului să demareze o anchetă pentru a verifica dacă nu cumva producătorii americani folosesc scuza taxelor vamale și a majorărilor de prețuri ca să își sporească profitul pe spinarea propriilor clienți. Nu-i chiar atât de ușor pe cât pare să pui America pe primul loc.[586]

*

Acelaşi lucru este valabil când încerci să gândeşti o reacţie la BRI. În octombrie 2017, când membrii Comisiei forţelor armate din Senat l-au întrebat ce părere are despre BRI, Mattis, secretarul apărării, a răspuns: „Într-o lume globalizată, există multe centuri şi drumuri, şi nicio naţiune n-ar trebui să dicteze de una singură construirea «unei centuri, a unui drum».“[587] Se prea poate să aibă dreptate. Dar, după cum spusese Hun Sen, prim-ministrul Cambodgiei, întrebat şi el cu câteva luni mai devreme despre acelaşi subiect: „Alte ţări au o mulţime de idei, dar n-au bani. China însă, când vine cu o idee, vine şi cu banii.“[588]

Aceeaşi opinie o împărtăşesc şi alţii, de exemplu în Pakistan, unde Khurram Dastgir Khan, ministrul comerţului, a răspuns fără ocolişuri, când a fost întrebat despre China. „China“, a afirmat el, „este singura oportunitate la îndemână.“[589] Sau în Kazahstan, unde Nursultan Nazarbaiev, atotputernicul preşedinte ale ţării, a comparat în termeni favorabili China cu Occidentul, afirmând că prima nu dictează condiţii, nu cere adoptarea unor valori străine şi este un partener mult mai atrăgător.[590]

Demnitari din SUA au recunoscut această problemă. „Am urmărit activităţile şi acţiunile altora“, a observat Rex Tillerson, pe atunci secretar de stat, „în particular ale Chinei, şi mecanismele de finanţare pe care le aduce în multe [...] ţări [de pe traseul Drumurilor Mătăsii], având ca rezultat împovărarea lor cu niveluri enorme ale datoriei.“ Mult prea târziu ajunsese el să-şi dea seama că „Este important ca noi să dezvoltăm nişte mijloace de contracarare, cu mecanisme alternative de finanţare, cu structuri de asigurare a fondurilor.“[591] Într-o lume aflată în schimbare rapidă, a te mişca prea încet nu înseamnă să fii doar în dezavantaj, ci înseamnă să vădeşti şi lipsă de iniţiativă şi lipsă de lideri.

Iată pentru ce a pledat generalul Waldhauser când a abordat chestiunea Africii. Toţi liderii statelor din Africa întâlniţi de el „cer implicarea Statelor Unite ale Americii. Toţi vor leadership din partea Statelor Unite ale Americii. Şi nu trebuie să fie ceva de proporţii. Nu trebuie să fie ceva grandios. Dar ei vor să ştie că au sprijinul nostru. Ei vor să beneficieze de leadershipul nostru. Şi vor să aibă relaţii cu noi. Chiar vor acest lucru“.[592]

Această provocare ar fi fost şi greu de subestimat, a spus generalul Stephen Townsend la audierile din Senat prilejuite de confirmarea sa la comanda

AFRICOM, unitatea ce coordonează operaţiile militare ale SUA în Africa. „Soarta Africii va fi decisiv influenţată de prezenţa sporită a unor actori străini pe durata deceniului următor“, a afirmat generalul. „Rusia şi China sunt tot mai active, folosind mijloace economice şi militare ca să îşi extindă accesul şi influenţa în toată Africa“, a remarcat el, adăugând că este esenţial ca America să elaboreze o strategie capabilă să recunoască aceste provocări, cărora să le răspundă în mod adecvat, căci acţiunile celorlalte state sunt „în detrimentul“ intereselor proprii ale Statelor Unite ale Americii.[593]

Firmele chineze şi oamenii de afaceri chinezi, cum ar fi Jack Ma, fondatorul platformei Alibaba, care a condus o delegaţie despre care se spune că a cuprins 16 miliardari într-un turneu prin tot estul Africii, s-au preocupat intens să investească în noi platforme de comerţ, în unităţi de producţie şi în proiecte imobiliare, cum ar fi imensul „Oraş al Prieteniei“ din zona râului Athi, lângă capitala kenyană Nairobi.[594] În paralel, comerţul Statelor Unite cu Africa a intrat în declin, pe fondul implicării tot mai reduse a Americii.[595]

Când reacţionezi prea încet, te confrunţi cu faits accomplis pe care cu greu le mai poţi schimba — sau chiar deloc. Referindu-se la neputinţa Americii în faţa expansiunii Chinei în Marea Chinei de Sud, Michael Collins, adjunctul directorului Centrului CIA pentru Asia de Est, a folosit sintagma „Crimeea Orientului“ — o trimitere la anexarea peninsulei Crimeea, din Marea Neagră, de către Rusia, în 2014. Cu greu poţi să opreşti trenul plecat din gară.[596]

„Permanenta destabilizare“ ca strategie a conducerii Americii ar putea crea cu adevărat un „avantaj american“ în unele cazuri şi în anumite situaţii. Numai că nu îi aduce prieteni. Şi, poate chiar mai grăitor, e posibil să contribuie şi la cristalizarea unor noi alianţe şi a unor noi blocuri de state, în raport cu care va fi greu de găsit o poziţie avantajoasă — politica dusă de Statele Unite determinând alte ţări să identifice obiective comune şi soluţii care să fie reciproc avantajoase.

*

În contextul acestei lumi noi, în formare, și în cazul particular al ascensiunii Chinei, Statele Unite ale Americii au pariat totul pe India, variantă ce părea avantajoasă chiar și înainte de alegerea lui Trump. Când vorbea despre prejudiciile pe care le aduce China economiei americane, Donald Trump, pe atunci candidat la președinție, arăta în același timp foarte clar că vedea India într-o lumină complet diferită: „Sunt un mare fan al hindușilor. Sunt un mare fan al Indiei. Mare, mare fan", a declarat în timpul turneului său electoral. „Dacă voi fi ales președinte", a adăugat, „comunitatea indiană și hindusă va avea un prieten adevărat la Casa Albă. Asta pot să garantez!"[597]

Cu aceeași tărie, în vara lui 2017, și vicepreședintele Mike Pence și-a exprimat dorința de a înființa un adevărat „bastion" în Asia. Strategia americană în Afganistan și în regiunile mai îndepărtate, scria Pence, trebuie să se bazeze „pe un parteneriat strategic mai puternic cu India — statul democratic cu cea mai numeroasă populație din lume, un partener-cheie [al Americii] în plan economic și al securității".[598] Secretarul Mattis a fost chiar mai explicit: „În prezent", a spus el în cursul unei audieri în Senat, „avem o convergență strategică, o oportunitate generațională pentru cele mai mari două democrații din lume [SUA și India], de a colabora pe baza intereselor comune ale păcii, prosperității și stabilității în regiune." India joacă „un rol mai important în lume", a adăugat vorbitorul, „iar acest rol, din perspectiva noastră, este în întregime pozitiv la ora actuală". Era evident, a spus el. „India și Statele Unite ale Americii sunt parteneri firești."[599]

Istoria nu dă dreptate acestei viziuni glorioase, deoarece India s-a aflat printre statele membre ale Mișcării de Nealiniere în timpul Războiului Rece, având relații strânse cu Uniunea Sovietică — care a furnizat armatei indiene grosul armelor din dotare, în condiții generoase de creditare, ba chiar a permis producerea avioanelor de vânătoare MiG în India.[600] Pe parcursul a patru ani, în anii '80, Uniunea Sovietică a livrat Indiei armament în valoare de peste 7,5 miliarde de dolari — o sumă exorbitantă la vremea aceea.[601] Chiar și acum, Rusia este de departe cel mai mare furnizor de arme către India. Conform Institutului Internațional de Studii ale Păcii din Stockholm, două treimi din totalul armamentului achiziționat de India între 2013 și 2017 proveneau din Rusia.[602] Achiziționarea pachetului majoritar de active indiene ale companiei Essar Oil, contra sumei de 12,9 miliarde de dolari, în 2017, își are corespondența în investiții indiene în companii rusești de producție, câmpuri

petrolifere și în primele importuri de gaz natural lichefiat, constituind baza altor legături importante între cele două țări.[603] Cu alte cuvinte, guvernul de la New Delhi a apelat la Moscova pentru sprijin și parteneriat, mai degrabă decât la Washington, ceea ce se întâmplă nu de ieri, de azi, ci de generații întregi.

Încercările Statelor Unite ale Americii de a-și atrage favorurile guvernului indian explică de ce secretarul Mattis și-a pus tot arsenalul la bătaie pe tema BRI, cu avantajele și dezavantajele ei, când a fost chestionat în Congres. Planurile proiectului implică „trecerea printr-un teritoriu care face obiectul disputelor", a spus el, iar „eu cred că aceasta demonstrează de la sine cât de vulnerabilă ar fi încercarea de a institui genul acesta de dictat".[604] Este logic, cu alte cuvinte, ca SUA și India să conlucreze câtă vreme au un rival comun.

Rapoartele informative elaborate de Departamentul de Stat pun problema în termeni similari. Deși China nu este menționată explicit, nu îți trebuie prea mult ca să înțelegi că scopul Statelor Unite ale Americii este să contrabalanseze puterea și influența Beijingului. „Politica noastră", a afirmat un demnitar important, „este să procedăm în așa fel încât în timp India [...] să devină cu adevărat un stat cu mai multă influență în regiunea indo-pacifică." Acest obiectiv a fost explicit corelat cu viziunea idealizată a Americii asupra afacerilor mondiale. „Este în interesul nostru, în interesul Statelor Unite ale Americii, precum și în interesul regiunii ca India să joace un rol cu tot mai mare greutate în regiune."[605]

Ideea că interesele SUA și Indiei se aliniază în mod natural reiese cu claritate din comentariile amiralului Harry B. Harris, fost comandant al Comandamentului SUA pentru Pacific, care, în cadrul conferinței anuale Raisina Dialogue, de la New Delhi, a afirmat că „navele militare americane și indiene, navigând împreună, vor deveni o imagine cotidiană și binevenită pe tot întinsul Pacificului indo-asiatic, căci vom conlucra pentru a păstra libertatea mărilor în beneficiul tuturor națiunilor".[606]

Există cu siguranță interese reciproce, în măsura în care aceasta ajută India să își păstreze opțiunile deschise. Strategii militari de la New Delhi își pun mare nădejde și în cooperarea cu autoritățile din Taiwan, a căror atenție deosebită acordată manevrelor militare chineze a stârnit interesul profund al Indiei. „Ne bizuim pe Taiwan, pentru că guvernul de acolo îi ține sub observație pe

chinezi“, a declarat un demnitar important, adăugând că ofițerii indieni vizitează regulat Taiwanul, „în permisie de studiu“.[607]

Problema ar fi că, deși India pare partenerul perfect pentru SUA în Asia, nu reiese absolut deloc că guvernul indian gândește la fel. În primul rând, există legăturile strânse cu Rusia, care a avut grijă să-l curteze pe premierul Modi cu orice ocazie — și cu bune rezultate, judecând după anunțarea, în octombrie 2016, a unei serii de acorduri, începând cu vânzarea de aparatură militară și terminând cu reactoare nucleare în Goa. Rusia este „o veche prietenă a Indiei“, a spus Modi — ceea ce, a adăugat el, înseamnă mai mult decât doi noi prieteni.[608] Unii analiști din India consideră că parteneriatul cu Rusia ar oferi mai multe avantaje în perspectiva contracarării ascensiunii Chinei. Există „spațiu mai mult decât suficient“, observa un expert, „astfel încât India și Rusia să colaboreze în Asia în vederea restabilirii echilibrului de putere, pentru a se evita dominația Chinei“, cum ar fi cooperarea în domeniul tehnologiei informatice și în cel al surselor regenerabile de energie.[609]

Șeful de stat-major al armatei indiene a răspuns fără ezitări, când a fost întrebat despre procurarea de armament din Rusia și eventualele măsuri pe care SUA le-ar putea lua împotriva Indiei și a forței sale militare. India a înțeles foarte bine, a spus el, că Statele Unite ale Americii ar putea impune „sancțiuni asupra noastră, dar noi ducem o politică independentă“.[610] Această declarație ne ajută să înțelegem de ce au apărut reacții negative zgomotoase în India după afirmațiile amiralului Harris, inclusiv un comunicat al ministrului apărării, Manohar Parrikar, potrivit căruia „nu s-au desfășurat niciun fel de discuții cu Statele Unite ale Americii despre organizarea unor patrule navale comune“. Mai mult decât atât, a continuat el, „marina militară indiană nu a organizat niciodată patrulări comune cu nicio altă țară“.[611]

Statele pe care SUA le vede ca pe niște aliați naturali își păzesc cu mare precauție independența și nu este exclus să aibă o atitudine mai donquijotescă decât se așteaptă Casa Albă.

Pe urmă mai sunt aspectele complicate ale relațiilor comerciale dintre India și SUA. India este văzută drept partenerul ideal, dar, în același timp, și ca o rivală — și încă una tratată disprețuitor. A venit momentul ca India să nu mai folosească Statele Unite ale Americii ca pe o „pușculiță din care fură cine vrea și cine nu vrea“, a spus Trump, în vara lui 2018. Să spui despre prim-

ministrul Narendra Modi că este „un bărbat frumos“ se prea poate să-i flateze acestuia orgoliul, dar este puțin probabil ca majoritatea indienilor care îl aud pe Trump vorbind astfel și amenințând cu introducerea de taxe vamale pe „mii și mii“ de produse indiene să privească SUA cu mai multă simpatie decât dacă n-ar fi spus absolut nimic — mai ales dacă avem în vedere felul în care vorbește Trump despre America și felul în care vorbește despre restul lumii.[612]

Paradoxul relațiilor indo-americane este perfect ilustrat de mesajul postat pe Twitter, în vara lui 2019, de Rick Perry, secretarul pentru energie al SUA, care și-a exprimat optimismul privind legăturile dintre cele două țări și a afirmat că, „dacă India și SUA trag căruța împreună, viitorul lumii și al propriilor popoare nu are limite“.[613] Oferind un exemplu clasic de mesaje contradictorii, declarația lui Perry a apărut la 2 săptămâni după ce Trump a interzis pătrunderea pe piața americană a unor bunuri indiene în valoare de 6 miliarde de dolari și a criticat aspru India pentru că nu asigură „acces echitabil și rezonabil“ pe propria piață.[614]

Amenințarea cu restrângerea accesului pe piața americană, datorată prețurilor majorate prin taxe sau interdicției directe a importului unor produse, a fost unul dintre motivele care au determinat guvernul indian să nu supere Washingtonul — de exemplu, autoritățile de la New Delhi s-au oferit să cumpere avioane și să sporească importurile de petrol și gaze din Statele Unite ale Americii. În urma refuzului american de a acorda Indiei scutirea de taxe vamale asupra oțelului și aluminiului, guvernul indian a impus noi taxe vamale pe nuci și migdale — o măsură deloc nesemnificativă, dat fiind că aproape jumătate din totalul exporturilor americane de migdale sunt cumpărate de India —, decizie ce se dorea o simplă reacție, nu o măsură menită să compromită relațiile dintre cele două state.[615] Economia Statelor Unite ale Americii este atât de puternică, încât orice țară trebuie să fie extrem de atentă și de precaută când decide să răspundă cu aceeași monedă la acțiunile Casei Albe.

Cu toate acestea, există avantaje importante ale alinierii Indiei cu interesele SUA — după cum reiese limpede din semnarea istoricului Acord de Compatibilitate și Securitate a Comunicațiilor (Communications Compatibility and Security Agreament — COMCASA), ce va permite o

cooperare mai strânsă în privința unei serii întregi de probleme de apărare, oferindu-i Indiei acces la echipamente sensibile și trezindu-i interesul pentru constituirea unui „NATO asiatic“, alături de Japonia și Australia. Toate aceste state au doar de câștigat, îndeosebi când vine vorba de chestiunea chineză.[616]

Și totuși, în ciuda rivalității cu China, India evită să adopte poziții opuse puternicului ei vecin, preferând atitudinea constructivă mai degrabă decât intensificarea antagonismului doar de dragul disputei. Mai mult, în cazul Indiei, există avantaje clare dacă păstrează relații pozitive cu China — și, de fapt, și cu alte țări — într-un mod cât mai pragmatic cu putință. La summitul organizat la Wuhan în primăvara lui 2018, președintele chinez Xi și premierul indian Modi au alternat declarațiile importante despre solidaritate cu amabilitățile specifice codului diplomatic. Premierul indian a fost primit cu deosebită pompă. Surprinzător a fost că, în loc să pună accent pe divergențele de opinie, nu în ultimul rând pe disputa legată de frontiera din regiunea Doklam și de diferendele maritime, Modi a ținut să sublinieze rolul ambelor țări în istoria lumii. Cele două state au multe lucruri în comun, a declarat înaltul demnitar indian. O afirmație firească, dacă ne gândim că „India și China au fost adevărate motoare ale creșterii economice mondiale vreme de 1 600 de ani din ultimii 2 000“.[617] În cadrul întrevederii, cei doi lideri au discutat și despre cum să conlucreze mai îndeaproape — ca posibil scenariu pentru începutul colaborării s-a discutat despre unele proiecte în Afganistan.[618]

Cooperarea a continuat după întâlnirea de la Wuhan. În timpul adunării Organizației pentru Cooperare de la Shanghai, de exemplu, ținută la Qingdao în iunie 2018, s-a dat publicității anunțul conform căruia China a convenit să furnizeze Indiei date hidrologice despre fluviul Brahmaputra în sezonul ploilor — o măsură care ajută atât la realizarea prognozelor pentru inundații, cât și la anticiparea cu mult timp înainte a penuriei de apă. Un acord prin care China se angajează să importe orez de alte soiuri decât basmati și unele planuri preliminare de cooperare militară reprezintă alte exemple de colaborare incipientă între cele mai populate două țări ale lumii.[619]

Toate aceste inițiative afectează planurile SUA față de India. În privința relațiilor cu Iranul, un efect asemănător are și decizia președintelui Trump de

a se retrage din acordul nuclear încheiat cu acest stat. Puţini analişti au fost surprinşi de anunţul preşedintelui, deoarece gestul său se încadrează într-un tipar: atitudine dispreţuitoare, denigratoare sau distructivă faţă de politica internă şi externă a predecesorului său la Casa Albă, Barack Obama. Insistenţa de a vorbi despre eliberarea poporului iranian şi despre necesitatea unei schimbări de regim nu a făcut decât să demonstreze că ocupanţii Biroului Oval sau cei aflaţi la mică distanţă de acesta încât să îşi facă auzită vocea ar fi putut să îşi folosească mai cu folos timpul şi energia studiind istoria recentă.[620]

Cu prilejul retragerii SUA din JCPOA, în mai 2018, Trump a afirmat că „s-ar fi putut ajunge cu uşurinţă la o înţelegere constructivă la vremea aceea [a preşedinţiei Obama], dar acest lucru nu s-a întâmplat. Acordul cu Iranul era construit pe o ficţiune imensă, potrivit căreia regimul criminal îşi dorea programul de energie nucleară doar în scopuri paşnice“. În ciuda asigurărilor oferite de Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică, Trump a afirmat că are „dovezi categorice că promisiunea iranienilor era mincinoasă“. Acordul a fost „prost negociat“, a spus el. „Nu a adus linişte, nu a adus pace şi nici nu o va face vreodată.“ Anularea acordului era o decizie importantă, a continuat el, pentru a-i ajuta pe iranieni înşişi. „Viitorul Iranului aparţine poporului iranian“, a adăugat preşedintele. „Iranienii sunt moştenitorii de drept ai unei culturi bogate şi ai unui pământ străvechi. Şi merită un stat care să fie la justa valoare a speranţelor lor, care să le cinstească istoria şi să aducă slavă lui Dumnezeu.“[621]

Pentru a duce la îndeplinire planul, a declarat secretarul de stat Mike Pompeo două săptămâni mai târziu, „vom aplica o presiune financiară fără precedent asupra regimului iranian“.[622] Urmările au fost aproape imediate: bazarul de la Teheran s-a închis, în condiţiile în care comercianţii nu mai puteau să importe mărfuri şi, de asemenea, pentru că nu puteau să stabilească preţul corect al produselor aflate pe stoc în urma creşterii bruşte a inflaţiei şi a instabilităţii economice.[623] Prăbuşirea valorii rialului a fost unul dintre efectele imediate ale politicii americane, o altă consecinţă fiind protestele de stradă izbucnite în multe oraşe mari ale Iranului în vara lui 2018.[624] Odată cu aplicarea sancţiunilor, medicii au avertizat asupra crizei ce ameninţa serviciile medicale din toată ţara, pentru că, deşi sancţiunile nu afectau furnizarea de medicamente, restricţiile impuse sistemului bancar al Iranului făceau ca, în

practică, să se ajungă la imposibilitatea de plată. „Nu pe umerii Statelor Unite ale Americii cade sarcina identificării unor metode sigure“ pentru tranzacţii, a spus Pompeo, adăugând că era „problema Iranului“ dacă băncile nu au „încredere în sistemul bancar iranian.“[625] Sancţiunile similare aplicate Irakului în anii ’90 avuseseră un efect catastrofal asupra celor săraci, flămânzi şi bolnavi.[626] Când i s-a atras atenţia că oameni nevinovaţi vor avea de suferit, Pompeo a declarat la BBC că liderii Iranului „trebuie să ia o decizie“ dacă „vor ca poporul lor să mănânce“. Măsurile luate de SUA „nu sunt menite să pedepsească poporul iranian, ci dimpotrivă“.[627]

Demiterea ministrului economiei, arestarea a zeci de „sabotori economici“ şi intervenţia dură a preşedintelui Rouhani la televiziune sunt alte măsuri care demonstrează impactul sancţiunilor impuse de SUA.[628] Punerea sub acuzare a ministrului de externe Mohammad Zarif, pe baza unor probe măsluite, după ce acesta a făcut comentarii despre nevoia de a stopa corupţia din Iran, arată că încercarea de a destabiliza regimul de la Teheran mai degrabă reduce la tăcere sau chiar duce la dispariţia elementelor moderate din această ţară, întărind, în acelaşi timp, tabăra adepţilor liniei dure — cu alte cuvinte, rezultatul este unul contrar faţă de ceea ce spera să obţină Casa Albă.[629]

*

În încercarea de a câștiga timp, Iranul a intentat proces la Curtea Internațională de Justiție de la Haga, prin care a cerut suspendarea sancţiunilor SUA pe motiv că ar constitui „o agresiune fățișă“, menită nici mai mult, nici mai puțin decât să ducă la „strangularea economică“ a țării.[630] Reprezentanţii Statelor Unite au avertizat că, indiferent de verdictul judecătorilor, Curtea nu are jurisdicţie să decidă asupra litigiului.[631] Dacă Iranul voia un nou acord cu SUA, trebuia să îndeplinească 12 cerințe, iar Washingtonul va renunța la „absolut toate sancţiunile“, va „restabili relaţii diplomatice şi comerciale depline cu Iranul“ şi chiar va permite acestei țări accesul la „tehnologie avansată“.[632]

Lista propusă de SUA amintește de ultimatumul adresat Serbiei în perioada

premergătoare Primului Război Mondial, în 1914 — mai exact, o serie lungă de condiții nu atât umilitoare, cât imposibil de îndeplinit. În orice caz, presupunerea că, prin presiunea aplicată cu ajutorul sancțiunilor, în Iran se va declanșa valul schimbării, iar deznodământul va fi fericit pentru poporul acestei țări — și, totodată, pentru SUA — este, mai degrabă, o iluzie. Așa cum a avertizat premierul chinez Li Keqiang, există riscul ca urmările acțiunii americane la nivel local, regional și poate chiar mondial să fie imposibil de prevăzut.[633] Este foarte posibil ca SUA să fie în spatele deciziei autorităților din Irak de a nu plăti Iranului 1,5 miliarde de dolari pentru energia furnizată, așa cum au afirmat unii politicieni irakieni, dar consecințele acestei decizii — proteste de stradă și revolte la Basra și în sudul țării, după ce Iranul a ripostat oprind furnizarea de curent electric — s-ar putea să înrăutățească situația nu doar într-o singură țară, ci să aducă după sine și implozia și falimentul alteia.[634]

În condițiile actuale, strategia aleasă de SUA în privința Iranului a dus la alinierea intereselor comandantului Corpului Gardienilor Revoluției Islamice cu ale președintelui Rouhani, după ce acesta din urmă a dat publicității un comunicat dur în legătură cu măsurile impuse de Donald Trump. „Vă sărut mâna“, a spus generalul-maior Qasem Soleimani********, „pentru declarația promptă, prudentă și corectă a Domniei Voastre“ — sentimente împărtășite de ziarul Vatan-e Emrooz, condus de adepții liniei dure, care a ridicat în slăvi discursul plin de mânie al președintelui iranian.[635] După cum se putea prevedea de la bun început, de obicei presiunea aplicată din exterior mai degrabă unește decât dezbină elementele din interiorul unei țări.

Dar, presiunea aplicată asupra Iranului demonstrează, totodată, și pericolele strategiei care presupune concentrarea atenției pe o singură țară. În astfel de situații, autorii măsurilor nu mai văd imaginea de ansamblu și nu înțeleg cum afectează alte state deciziile luate de ei într-o țară anume. Sancțiunile asupra Teheranului introduse după decizia SUA de a se retrage din JCPOA au creat și contextul favorabil apropierii dintre Teheran și Moscova — unul dintre motivele pentru reconcilierea privind statutul juridic al Mării Caspice în vara lui 2018. „Iranul nu este o țară pe care să o poți intimida“, a spus Levan Dzagarian, ambasadorul rus în Iran. Singura metodă prin care se poate colabora cu Iranul este cu ajutorul diplomației, întâlnirilor și persuasiunii, a adăugat el. Din punctul de vedere al Moscovei, a continuat ambasadorul,

sancţiunile americane împotriva Iranului sunt „ilegale“. Ameninţările venite dinspre Washington nu vor avea niciun efect asupra relaţiilor Moscovei cu Teheranul, a încheiat Dzagarian.[636]

Alinierea intereselor Rusiei şi Iranului a dus la propuneri pentru viitoare proiecte în colaborare: planuri de îmbunătăţire a legăturii dintre Crimeea, regiune anexată de Rusia în 2014, şi Iran prin noi linii de cale ferată şi prin canalul Volga–Don, care sunt mai degrabă speranţe decât intenţii concrete, dacă avem în vedere costurile şi justificarea lor economică limitată.[637] Ele dovedesc dorinţa ambelor ţări de cooperare şi de aplanare a neînţelegerilor, aşa cum indică rapoartele pline de entuziasm ale Institutului Oriental din cadrul Academiei Ruse de Ştiinţe. Iranul a fost dintotdeauna „uşa din spate“ a Rusiei, conform unui articol care explică ce s-ar întâmpla dacă Teheranul ar fi atacat de SUA. „Un război cu Iranul ar putea foarte bine să fie sfârşitul Americii ca putere mondială“, ar duce la stoparea livrării de petrol saudit „pentru totdeauna“ şi, în plus, pentru mai multă siguranţă, ar duce şi la ruinarea Israelului.[638]

„America ar trebui să ştie că pacea cu Iranul este apogeul oricărui fel de pace“, a spus preşedintele iranian Rouhani la puţină vreme după aceea, „şi că un război cu Iranul este apogeul tuturor războaielor.“ Măsurile ostile nu pot avea ca urmare decât regrete, a adăugat el.[639] A urmat riposta preşedintelui Trump. „NICIODATĂ, ÎN VIAŢA VIEŢILOR VOASTRE, SĂ NU MAI AMENINŢAŢI STATELE UNITE ALE AMERICII“, a scris el cu majuscule într-un mesaj postat pe Twitter, „DACĂ NU VREŢI SĂ SUPORTAŢI CONSECINŢE ÎNGROZITOARE, DE CARE PUŢINI OAMENI AU AVUT PARTE VREODATĂ ÎN ÎNTREAGA ISTORIE A LUMII!“[640] La puţin timp după aceea, John Bolton, pe atunci consilier al preşedintelui pe probleme de securitate naţională, a reluat cu vigoare avertismentul preşedintelui, ce se referea, probabil, la un posibil atac nuclear. „Dacă Iranul face ceva, orice, în sens negativ“, a spus el, „va plăti un preţ pe care puţine ţări l-au plătit vreodată.“[641] Acestea sunt ameninţările unui patron de club de noapte, a spus generalul-maior Soleimani, făcând aluzie la interesele de afaceri ale lui Trump în sectorul cazinourilor. Poate ar fi mai bine ca preşedintele să mediteze la istoria activităţii SUA în Afganistan şi în alte regiuni înainte de a se aştepta ca Iranul să bată în retragere.[642]

În timp ce perspectiva escaladării animozităţilor, replicilor acide şi ameninţărilor pare iminentă, la fel şi războiul declaraţiilor creează mari dificultăţi Indiei. Guvernul de la New Delhi s-a străduit din răsputeri să stabilească relaţii bune cu Teheranul, atât pentru edificarea unor legături comerciale, îndeosebi în sectorul energiei, cât şi pentru a contrabalansa rivalitatea dintotdeauna cu Pakistanul.

Ameninţarea autorităţilor americane, conform căreia orice companie care face afaceri cu Iranul va suporta sancţiuni, a provocat îngrijorare în India, mai ales că s-au dus tratative pentru construirea unei noi conducte magistrale de transport subacvatic la mare adâncime în sudul Iranului şi pentru creşterea vânzărilor de petrol şi gaze, resurse naturale vitale pentru economia indiană în plin avânt. Deoarece, în prezent, India achiziţionează din Iran cam o treime din petrolul pe care îl consumă, sancţiunile americane ar avea urmări semnificative pentru sute de milioane de locuitori ai Indiei — ţara desemnată de SUA drept principalul aliat din sudul Asiei, dacă nu din întreaga Asie. „De ce ar vrea orice firmă, de ce ar vrea acţionarii oricărei firme să facă afaceri cu principalul bancher al terorismului internaţional?“ a întrebat fostul consilier pe probleme de securitate naţională, John Bolton, când a fost rugat insistent să explice scopul sancţiunilor.[643] Oamenii care încercau să îşi încălzească soba din casă ori să aprindă lumina la Mumbai ar putea răspunde la întrebare.

Statele Unite ale Americii au adoptat o atitudine intransigentă faţă de Iran fără nicio excepţie. „Nu acordăm scutiri“, a răspuns un demnitar din Departamentul de Stat, când a fost întrebat despre eventuale sancţiuni aplicate Indiei. SUA le cer autorităţilor indiene ca importurile de petrol dinspre Iran „să ajungă la zero, fără nicio discuţie“.[644]

Întâmplător însă, după ce iniţial anunţaseră că nu există excepţii, SUA au închis totuşi ochii în cazul Indiei şi al majorităţii statelor importatoare de petrol iranian.[645]

Înţelegând că presiunea exercitată asupra Iranului are, chiar fără intenţie, consecinţe negative pentru statele pe care SUA îşi doresc neapărat să le aibă alături, oficialităţile indiene se aşteaptă ca scutirea de sancţiuni, limitată la o perioadă de 6 luni, să fie prelungită când şi cu cât va fi necesar.[646]

Importul de materie primă pentru energie nu este singura legătură importantă

dintre India și Iran. În 2016, după ce se convenise inițial asupra acordului JCPOA, India s-a angajat să investească circa 500 de milioane de dolari în extinderea portului Chabahar, în parte ca reacție la amenajarea portului Gwadar, executată și finanțată de chinezi, dar și ca semn al dorinței de colaborare despre care ayatolahul Khamenei, liderul suprem iranian, a spus că ar putea „să pregătească terenul pentru o cooperare profundă, utilă și de lungă durată“ între India și Iran.[647] Pe lângă portul amintit, s-a mai discutat despre o investiție în valoare de 16 miliarde de dolari într-o zonă de liber schimb ce face parte dintr-un plan vast de conectare a Indiei la rețelele feroviare și rutiere din Iran și Afganistan, deschizând astfel ample oportunități pentru viitor.[648] Lucrările la noile rețele de transport au început deja, iar unele etape au fost finalizate.[649] Din nou, amenințările la adresa aliaților și a partenerilor Iranului s-au dovedit a fi vorbe goale, căci și proiectul de la Chabahar a fost exceptat, în ultimul moment, de la aplicarea măsurilor punitive.[650]

În afară de faptul că pune în pericol investițiile indiene, amenințarea lansată de Casa Albă la adresa statelor și firmelor care fac afaceri cu Iranul sau în Iran riscă să compromită și alte proiecte. Deja Chabahar s-a dovedit a fi o rută nu doar viabilă, ci și extrem de competitivă pentru bunurile și produsele din Afganistan, deschizând o cale nouă de transport ce a atras mulți clienți dinspre Karachi.[651] Este greu de prezis cum anume vor reuși SUA, dacă vor reuși, să rezolve această problemă spinoasă în viitorul îndepărtat. „Știm că portul trebuie să fie construit și că SUA vor colabora cu India pentru finalizarea proiectului“, a declarat Nikki Haley în cursul vizitei efectuate în India în vara lui 2018. India a fost „un partener extraordinar pentru noi în Afganistan“, a subliniat diplomatul american, „și încearcă din răsputeri să ajute SUA“. Cum se traduce aceasta în poziția Statelor Unite față de India și Chabahar rămâne neclar. „Ne dăm seama că va trebui să trecem prin urechile acului“, a mai afirmat Haley[652] — prea puțin spus, dacă ne gândim la cât de dificilă este situația Americii în această problemă.

*

Gestul împotriva Iranului deschide una după alta diverse cutii ale Pandorei.

Proiectul Chabahar le oferă republicilor central-asiatice bogate în resurse naturale, cum ar fi Uzbekistanul, șansa de a exporta rapid și ieftin — din cauza sancțiunilor împotriva Iranului, această posibilitate a fost pusă în pericol, dacă nu a fost chiar suspendată cu totul.[653] Pe urmă, ar mai fi și problema Turciei, multă vreme aliat al SUA, dar care alunecă acum în altă direcție. „Iranul este un vecin bun cu care avem legături economice“, a declarat ministrul turc de externe Mevlüt Çavuşoğlu. „Nu vom suspenda legăturile comerciale cu Iranul pentru că așa ne-au cerut alte țări.“[654] Ministrul turc al economiei, Nihat Zeybekci, a mers și mai departe: „Cu cât Iranul devine mai puternic în această regiune“, a spus el, „cu atât Turcia devine și ea mai puternică, și cu cât Turcia devine mai puternică, cu atât Iranul se întărește și el“.[655]

Așadar, eforturile de slăbire a Iranului au efect negativ și asupra altor state. „Îmi pare rău“, i-a spus președintele turc Erdoğan președintelui american Barack Obama ultima dată când au fost impuse sancțiuni, „dar noi cumpărăm gaze naturale din Iran.“ Cum altfel să luăm „gaze naturale, dacă nu putem să le cumpărăm?“[656] Iranul este „unul dintre cei mai importanți parteneri strategici pentru noi“, a spus liderul turc, refuzând să se alăture sancțiunilor împotriva statului iranian.[657]

Riscul de a deranja guvernul SUA este suficient pentru unii ca să nu lase nimic la voia întâmplării. Atât de mult s-au temut șefii firmei Nike, încât, cu trei zile înainte să înceapă Campionatul Mondial de Fotbal, în iunie 2018, compania de echipament sportiv a anunțat că, „din cauza sancțiunilor impuse de SUA, Nike, fiind companie americană, nu poate să furnizeze încălțăminte jucătorilor din echipa iraniană în acest moment“. Dacă unei companii de echipament sportiv îi este prea frică de consecințe, în cazul în care ar livra 22 de perechi de ghete jucătorilor din echipa națională a Iranului, probabil că nu ar trebui să ne mire că și alții sunt la fel de îngrijorați.[658]

Printre aceștia se numără și liderii companiei franceze Total, specializată în explorări petroliere, care semnaseră o înțelegere pentru dezvoltarea celui mai mare câmp gazeifer din lume în sudul regiunii iraniene Pars, având costuri de exploatare estimate la 5 miliarde de dolari.[659] În iarna lui 2018, locul companiei Total a fost luat de CNCP, unul dintre giganții chinezi din acest domeniu. Paradoxal, manevrele făcute pentru a slăbi Iranul au sfârșit prin a

întări poziția Chinei în sectorul energiei — chiar dacă, pentru moment, cel puțin, CNPC a consimțit să nu exploateze câmpul gazeifer, dorind să cântărească mai bine ceea ce îi rezervă viitorul apropiat regimului de la Teheran.[660] Pe urmă mai sunt Boeing și Airbus, cele mai mari companii aviatice din lume, care, la sfârșitul lui 2016, au semnat acorduri în valoare totală de 39 de miliarde de dolari pentru a-i furniza Iranului avioane comerciale — se presupune că nici aceste contracte nu vor fi duse la bun sfârșit, ceea ce îi va afecta deopotrivă pe angajații și acționarii celor două companii.[661]

Bineînțeles, în mod paradoxal, numai China are de câștigat din această situație. Conform lui Gao Feng, purtătorul de cuvânt al Ministerului Comerțului din China, guvernul de la Beijing nu este preocupat de sancțiunile americane și va face afaceri în continuare cu Teheranul, ca de obicei, indiferent de amenințările și măsurile luate de Washington.[662] Decizia nu surprinde cu nimic, atât în contextul în care China oferă o alternativă geopolitică la SUA, dar și datorită ocaziilor favorabile create pentru companiile chineze. Un contract care fusese inițial atribuit firmei elvețiene Stadler Rail, pentru furnizarea a 1 000 de vagoane de metrou, va fi anulat în lumina sancțiunilor americane asupra oricărei corporații ce face afaceri cu Iranul sau în Iran. Contractul, a declarat directorul de vânzări de la Stadler, „va fi, probabil, înhățat de chinezi“. Deloc de mirare, a comentat Philippe Welti, fostul ambasador elvețian la Teheran: „China sare imediat în orice loc rămas gol.“[663]

Sancțiunile sau frica de sancțiuni au fost unul dintre motivele pentru care Exxon s-a retras dintr-o companie mixtă cu firma rusească Rosneft, după ce a devenit clar că autoritățile din SUA și din UE le vor face viața grea celor apropiați președintelui Putin. Decizia a fost nemijlocit legată de faptul că, „în a doua jumătate a lui 2017, Statele Unite ale Americii au codificat și au extins sancțiunile împotriva Rusiei“.[664] Conform estimărilor, aceasta a însemnat renunțarea la planul de a investi nu mai puțin de 500 de miliarde de dolari în proiecte de explorare în zona rusească a Oceanului Arctic.[665]

În afară de efectul acestor măsuri asupra pieței muncii și economiei americane, atitudinea dură și amenințările Statelor Unite i-au iritat și pe unii dintre vechii prieteni ai Americii. În Germania a fost un adevărat șoc când, în

prima lui zi ca ambasador al SUA la Berlin, Richard Grenell a avertizat că „firmele germane care fac afaceri în Iran ar trebui să-şi înceteze imediat activitatea [în acest spaţiu]“.[666] Dacă nu o vor face, a spus el, vor exista consecinţe ce vor lovi serios în companiile germane.[667] Afirmaţia l-a determinat pe Peter Altmaier, ministrul economiei, să recunoască deschis că nu poate întreprinde absolut nimic, pe cale legală, „pentru a proteja companiile germane de deciziile guvernului american“.[668]

Ceea ce a dus mai departe la o extraordinară succesiune de evenimente, inclusiv la gestul preşedintelui Comisiei Europene de a activa o aşa-numită „lege de blocare*********“, care interzice companiilor europene să se conformeze sancţiunilor americane împotriva Iranului. „Avem datoria, Comisia şi Uniunea Europeană, să ne protejăm operatorii economici europeni“, a spus Juncker. „Trebuie să acţionăm acum şi vom acţiona acum“, a adăugat el.[669]

Legea de blocare, intrată în vigoare în 7 august 2018, le interzicea oficial companiilor cu sediul în UE să îşi anuleze legăturile de afaceri cu Iranul — sub ameninţarea unor pedepse. În această situaţie, un adevărat exemplu de suprarealism politic şi economic, firmele europene se confruntă cu decizii paradoxale: dacă fac afaceri cu Iranul, SUA le amendează, iar dacă nu fac, le amendează Uniunea Europeană. Ar fi greu de imaginat un mod mai potrivit de a-i arăta Occidentului că şi-a pierdut busola. Comentariul postat pe Twitter de preşedintele francez Macron după summitul G7 de la Quebec, din iunie 2018, în care scria că Donald Trump s-a trezit izolat şi singur în mijlocul unui grup de naţiuni care, de-a lungul istoriei, au rămas împreună, arată cât de dificil este procesul de adaptare a ţărilor care au condus lumea în ultimii 300 de ani la noile realităţi geopolitice ale secolului XXI.[670]

*

Am fi tentaţi să credem că tot ceea ce vedem acum are la bază temperamentul şi excentricitatea preşedintelui american, un lider cu doctrină neobişnuită şi emfatică şi cu atâta încredere în sine încât poate să declare, când e întrebat

despre întâlnirea lui la nivel înalt cu liderul nord-coreean Kim Jong-un şi despre deznodământul ei: „Cred că din primul minut voi şti. Instinctul, intuiţia mea, pur şi simplu. Aşa fac eu.“[671]

De fapt, în joc este ceva mai profund, iar Trump este mai degrabă manifestarea acestui fenomen decât cauza lui. Lăsându-l la o parte pe actualul locatar de la Casa Albă, remarcăm cu uluire că Statele Unite ale Americii au puţini aliaţi adevăraţi şi că ţările cu care au colaborat vreme îndelungată se îndoiesc acum de sprijinul lor în chestiuni fundamentale. Izolarea Statelor Unite este o problemă îngrijorătoare pentru oamenii cu experienţă, trecuţi prin multe, cum ar fi Strobe Talbott, fost adjunct al secretarului de stat, care a avertizat că izolaţionismul american nu este doar o manifestare prostească, ci şi dăunătoare intereselor naţionale ale Americii.[672]

Aceeaşi idee a exprimat şi Jim Mattis, când şi-a prezentat demisia din funcţia de secretar al apărării în 2018, cu puţin timp înainte de Crăciun. Mattis declara că „Puterea [Statelor Unite] este legată în mod inextricabil de forţa sistemului nostru unic şi complex de alianţe şi parteneriate.“ Decizia conducerii Americii de a neglija şi de a înrăutăţi legăturile ei a slăbit SUA şi le-a oferit ocazii favorabile „acelor ţări ale căror interese strategice sunt tot mai contrare intereselor noastre“.

Edificarea alianţelor este o artă şi un proces lent şi îndelungat, care îşi aduce răsplata pe termen lung. Construirea, păstrarea şi cultivarea relaţiilor de prietenie cu alte state cere timp şi necesită investiţii. Ca să-l parafrazez pe Oscar Wilde, să pierzi o oportunitate poate părea ghinion; să le pierzi pe toate în acelaşi timp arată neglijenţă.

Între timp, în 3 ianuarie 2020, Qasem Soleimani a fost ucis în apropierea aeroportului internaţional din Bagdad, în urma unui atac declanşat de o dronă americană, ceea ce a înrăutăţit şi mai mult relaţiile dintre SUA şi Iran. (N. red.)

Blocking statute, în original. (N. red.)

Drumurile spre viitor

Capacitatea de pregătire pentru viitor pare discutabilă. În Europa, energia, resursele şi concentrarea politicienilor, a factorilor de decizie şi a autorităţilor publice sunt angajate aproape exclusiv într-o singură direcţie: Europa însăşi. Este o ironie a sorţii că europenii manifestă tendinţa de a se izola de celelalte naţiuni când peste tot în restul lumii se făuresc legături — un caz clasic de „ţara arde şi baba se piaptănă“.

Doar în cursul lui 2017, corpul diplomatic al Departamentului de Stat al SUA şi-a pierdut 60% din ambasadorii de carieră, exact specialiştii cei mai experimentaţi, cei mai avizaţi şi cu cele mai bune legături în exterior din ţară.[673] Vidul de personal a afectat chiar şi eşaloanele superioare ale elitei diplomatice. Înainte de demiterea lui Tillerson, la începutul lui 2018, opt dintre cele mai importante zece posturi ale Departamentului de Stat erau oficial libere, la fel şi 38 de posturi de ambasadori.[674] Dintre cele mai importante 626 de posturi din ramura executivă a guvernului SUA, 40% încă nu erau ocupate la un an după preluarea mandatului de către preşedintele Trump şi, mai grav, nu exista nici măcar un singur candidat interesat de astfel de funcţii.[675]

În lumina cifrelor de mai sus, reiese că Donald Trump este cel mai puternic preşedinte din istoria SUA, mai ales dacă ne gândim la potenţialul militar american: dacă există atât de multe posturi importante vacante, înseamnă că sunt mai puţini indivizi care iau deciziile şi că puterea se concentrează în mâinile unui grup restrâns de oameni. În condiţiile acestea, asemănarea dintre preşedinte şi cercul său de colaboratori şi domnitorul medieval înconjurat de curtenii săi nu este deloc surprinzătoare în unele privinţe. Abilitatea şi dorinţa lui Trump — un ins impulsiv şi imprevizibil — de a se debarasa constant de secretari de stat, procurori generali şi alte oficialităţi cu funcţii importante demonstrează intenţia sa de a concentra puterea în stat în propriile mâini.

Același lucru îl sugerează și rolul jucat de membrii familiei Trump în administrația prezidențială. Fiica lui, Ivanka, și ginerele lui, Jared Kushner, dețin funcții importante, în calitate de consilieri superiori, iar cel din urmă coordonează și politica americană față de Orientul Mijlociu. Dar poate cea mai sugestivă dovadă a autorității președintelui și a rudelor sale apropiate o constituie concedierea Mirei Ricardel, adjuncta consilierului pe probleme de securitate națională, în ultima parte a lui 2018. Din câte se pare, Ricardel o deranjase cu ceva pe soția președintelui, Melania, în timpul unei călătorii în Africa, mai devreme în cursul aceluiași an. „Nu mai merită onoarea de a servi la Casa Albă", a declarat purtătoarea de cuvânt a Melaniei Trump, înainte ca Ricardel să fie demisă.[676]

Deloc surprinzător în asemenea împrejurări, soluția cea mai firească este să alegi calea cea mai ușoară. Astfel, Arabia Saudită a devenit pilonul politicii americane în Orientul Mijlociu — în ciuda faptului că, în prezent, guvernul acestei țări se află în proces cu familiile victimelor groaznicului atentat terorist din 11 septembrie 2001.[677] La baza relației foarte bune dintre cele două state sunt zăcământul de țiței al saudiților și sumele uriașe cheltuite de Arabia Saudită pentru achiziționarea de armament, furnizat în mare măsură de Statele Unite ale Americii. În perioada administrației Barack Obama, America a încasat de la saudiți uluitoarea sumă de 112 miliarde de dolari în contul tranzacțiilor cu armament, pe parcursul a 8 ani, inclusiv un contract în valoare de peste 60 de miliarde, în 2009.[678]

Buzunarele atât de adânci ale saudiților, foarte interesați de achiziții în domeniul armamentului, precum și importanța strategică a Iranului în politica externă a Americii explică de ce prima călătorie a lui Trump în străinătate în calitate de președinte a fost la Riyādh. A fost o declarație de intenție și semnul reorientării majore a politicii americane în ceea ce privește atitudinea față de regimul de la Teheran.

Până acum, încercarea lui Trump de a depăși rezultatele predecesorului său în materie de vânzare a armelor a eșuat. În ciuda mult-lăudatei sale experiențe de afaceri, a talentului de a sesiza oportunități și a anunțului făcut în timpul vizitei la Riyādh, privind un contract în valoare de 110 miliarde de dolari, negocierile pentru vânzarea de arme și de echipament de luptă nu s-au concretizat. Acesta a fost unul din motivele care l-au determinat pe Trump să-

i reproşeze lui Mohammad bin Salman, prinţul moştenitor saudit, cu prilejul vizitei sale la Washington în primăvara lui 2018, că ar fi trebuit să majoreze cheltuielile statului şi că cele câteva sute de milioane de dolari „sunt mărunţiş pentru voi“.[679]

Arabia Saudită este „o prietenă foarte bună“, a spus Trump când l-a primit pe prinţul moştenitor, pentru că „achiziţionează echipamente în număr mare şi o grămadă de alte lucruri“.[680] Afirmaţia aceasta explică de ce, dintre toate popoarele regiunii, saudiţii au parte de tratament special din partea Americii, după cum reiese clar din declaraţia lui Mike Pompeo, care, în 2018, le-a spus gazdelor sale de la Riyādh că, în calitate de secretar de stat, prima lui vizită în străinătate a efectuat-o în Arabia Saudită, aşa cum se întâmplase şi în cazul preşedintelui Trump.[681]

Cu siguranţă, vizita lui Trump la Riyādh în 2017 a fost memorabilă. Într-adevăr, a spus preşedintele mai târziu, a fost „una dintre cele mai incredibile întâlniri de două zile pe care le-am văzut vreodată; pe care le-a văzut oricine vreodată“. Cei care i-au privit pe Trump, pe secretarul de stat Rex Tillerson şi pe Steve Bannon, fostul şef al echipei de strategie, participând la ceremonii cu dansul săbiilor şi ţopăind fără nicio îndemânare pe lângă gazdele lor saudite în cursul festivităţilor ar fi de acord.[682]

Alinierea intereselor lui Trump şi ale saudiţilor are consecinţe pentru contractele viitoare cu arme din alte zone ale regiunii. În 2017, preşedintele s-a întâlnit cu liderul Qatarului, căruia i-a spus: „Suntem prieteni. Indirect, am fost de multă vreme, nu-i aşa? Şi relaţia noastră este foarte bună. În prezent se desfăşoară nişte discuţii foarte serioase, iar unul dintre subiectele pe care le vom discuta este cumpărarea multor echipamente militare superbe, pentru că nimeni nu le mai face ca Statele Unite ale Americii. Pentru noi aceasta înseamnă locuri de muncă şi, sincer, siguranţă totală aici, ceea ce ne dorim“.[683]

Aceasta reprezintă o problemă în contextul răcirii relaţiilor dintre Qatar şi Arabia Saudită şi statele vecine, ducând la o blocadă pe uscat impusă ţării bogate în petrol. Relaţiile s-au înrăutăţit atât de mult, încât guvernul de la Riyādh plănuieşte „să schimbe geografia regiunii“, conform unei înalte oficialităţi saudite, săpând un canal care să taie accesul Qatarului spre interiorul continentului — şi nu doar să construiască instalaţii militare de-a

lungul lui, dar și să-l utilizeze ca rampă de gunoi pentru deșeuri atomice.[684]

Din acest motiv, conducătorii Qatarului și-au intensificat legăturile politice, militare și economice cu Turcia, care își are propriile aspirații în regiune, și s-au apropiat în mod remarcabil de regimul de la Teheran — reluând relațiile diplomatice cu Iranul, cu care a mărit semnificativ volumul schimburilor comerciale.[685] Toate acestea complică lucrurile pentru SUA. Așa cum au constatat mulți președinți americani, poate fi foarte greu să stai deoparte. „Ați fost un prieten extraordinar pentru SUA“, i-a spus Steve Mnuchin, secretarul trezoreriei, șeicului Mohammed bin Abdulrahman al-Thani, ministrul de externe al Qatarului, în vara lui 2018.[686]

Când Trump a numit Arabia Saudită „o prietenă foarte bună“, cu ocazia primirii prințului moștenitor la Casa Albă în martie 2018, mulți politicieni din Orientul Mijlociu au ciulit urechile, străduindu-se să citească printre rânduri. Trump s-a ocupat de ce știa cel mai bine: vânzări. Te poți bizui pe saudiți, a spus el, că vor cumpăra cantități masive de arme și vor fi nevoiți să le cumpere de la SUA. „Noi facem cele mai bune echipamente [militare] din lume“, a spus el. „Nimeni nu se apropie nici de departe de nivelul nostru.“[687]

Protejarea vânzărilor de arme către saudiți a fost unul dintre motivele care l-au făcut pe președinte să susțină ferm Arabia Saudită după asasinarea lui Jamal Khashoggi. „Lumea e un loc foarte periculos!“ a anunțat Trump în cadrul unei conferințe de presă menite să arate sprijinul său pentru regimul de la Riyādh. Contractorii americani din industria apărării au câștiguri foarte bune din tranzacțiile cu Arabia Saudită; măsurile de sancționare ori de pedepsire sau chiar simpla criticare a saudiților ar face din Rusia și China „beneficiarele unor câștiguri enorme și niște țări foarte fericite să pună mâna pe această nouă afacere“. În plus, a continuat Trump, Khashoggi fusese desemnat „dușman al statului“ și, în orice caz, „s-ar putea să nu aflăm niciodată toate datele referitoare la asasinat“ — ciudată declarație, dat fiind că Trump însuși recunoscuse că fusese complet informat despre conținutul unei înregistrări audio din care reieșea ceea ce i se întâmplase jurnalistului ucis în clădirea consulatului saudit de la Istanbul.

Arabia Saudită, a adăugat Trump, produce imense cantități de petrol și cumpără mari cantități de armament. Este un bun aliat pentru SUA, fiind „de acord să cheltuiască miliarde de dolari“ pentru contracararea terorismului

islamist radical. Trump chiar a susținut operațiile militare din Yemen, care au declanșat o criză umanitară majoră. Dacă li s-ar permite, a mai afirmat Trump, saudiții „ar furniza imediat“ ajutorul atât de necesar în această regiune.[688]

Angajamentul față de Arabia Saudită poate fi parțial explicat prin dorința de a nu lăsa această țară bogată în petrol să intre pe orbita Chinei. Așa cum a precizat Mike Pompeo în fața Comisiei pentru afaceri externe a Senatului în aprilie 2019: „Ar fi mai bine dacă Statele Unite ale Americii s-ar implica“ în vânzarea de rachete balistice către Arabia Saudită, mai degrabă „decât să se implice China“ — după ce a ieșit la iveală că Trump aprobase vânzarea de înaltă tehnologie nucleară la doar 2 săptămâni după asasinarea lui Khashoggi — și „să își folosească dreptul de veto ca să blocheze vânzările de arme către Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite“.[689]

Sprijinul american explică gestul lui Adel al-Jubeir, ministrul saudit de externe, care s-a simțit în măsură să declare, chiar în zilele imediat următoare asasinării lui Khashoggi, că relațiile dintre Riyādh și Washington sunt „blindate“. Statele Unite ale Americii sunt „raționale [și] realiste“ când vine vorba de ceea ce contează cu adevărat pe lume. În Orientul Mijlociu, aceasta înseamnă Iranul și „viziunea lui întunecată“.[690]

În schimb, a te pune rău cu cel mai mare producător mondial de țiței atrage după sine consecințe. Comentariile critice ale unui politician german despre Arabia Saudită, cu puțin timp în urmă, tot în 2018, duseseră la excluderea imediată a firmelor germane de la licitațiile din regatul saudit — o lovitură dură pentru firme cu greutate, precum Daimler, Siemens, Deutsche Bank și Bayer.[691] După asasinarea lui Khashoggi, când cancelarul Angela Merkel și ministrul de externe Heiko Maas i-au criticat pe saudiți, aceștia au luat și alte măsuri, inclusiv retragerea finanțării pentru 4 corvete ce urmau să fie construite de Thyssen Krupp pentru marina militară egipteană, în valoare de peste 2 miliarde de euro.[692]

Astfel de decizii produc un efect de domino în alte locuri. În primăvara lui 2019, contracte din Arabia Saudită, în valoare de aproximativ 3,5 miliarde de dolari pe an, atribuite companiei BAE Systems, erau puse în pericol, deoarece elementele componente se fabricau în Germania.[693] Temerile privind impactul financiar al acestui risc, mai ales în contextul incertitudinilor legate de Brexit,

l-au determinat pe secretarul britanic al afacerilor externe să-i scrie omologului său de la Berlin, îndemnând Germania să își rezolve diferendul cu Arabia Saudită și să reia vânzările de armament.[694] Din câte se pare, poți să închizi ochii, dacă e vorba de profitul și de locurile de muncă ale corporațiilor.

Și totuși, în această lume a schimbărilor dinamice, realizarea faptului că anumite state sunt în stare să acționeze agresiv ca să își apere propriile interese încă îi mai surprinde pe unii. De exemplu, Ministerul Educației al Arabiei Saudite a înghețat imediat programele de formare profesională, a încetat să mai acorde burse și a ordonat studenților saudiți să își cumpere bilete de avion pentru a se întoarce acasă, după nici o lună de la comentariile ministrului canadian de externe despre nerespectarea drepturilor omului în Arabia Saudită. Conform unor estimări, din această cauză, sistemul de învățământ din Canada urmează să înregistreze pierderi de aproape 1 miliard de dolari pe an.[695]

*

Chiar dacă americanii se bucură de relația strânsă cu Arabia Saudită și sunt dispuși să treacă cu vederea defectele partenerilor lor, trebuie remarcat că ei nu sunt singurii interesați să câștige și să păstreze favorurile elitei conducătoare din regatul saudit. Rusia, de exemplu, a semnat un contract important de vânzare a unor dotări militare ultraperformante către Arabia Saudită, la sfârșitul lui 2017. Acordul, în valoare de multe miliarde de dolari, prevede cumpărarea temutului sistem rusesc S-400 de apărare antiaeriană, dar și a unor sisteme de rachete balistice teleghidate antitanc Kornet-EM, a unui sistem de rachete termobarice neghidate, a lansatoarelor automate de grenade și a puștilor de asalt Kalașnikov AK-103.[696] Așa cum le spunea președintele Putin ascultătorilor emisiunii sale anuale de „întrebări și răspunsuri“ de la postul național de radio și de televiziune rusă, nu există loc mai bun de expunere a armelor rusești decât câmpul de luptă — căci, „oricât de multe exerciții militare ai face, nu se compară cu folosirea forței în condiții de luptă“. Așadar, implicarea militară în Siria a oferit Rusiei o „neprețuită“

ocazie de testare a noilor modele de armament și de prezentare a lor potențialilor cumpărători.[697]

Presupunerea făcută de administrația SUA că, datorită antipatiei față de Iran și a achizițiilor substanțiale de armament american, Arabia Saudită se va baza exclusiv pe relația cu America trebuie, de asemenea, pusă în context, dat fiind discuțiile purtate la cel mai înalt nivel între Moscova și Riyādh privind o alianță pe termen lung, ce ar putea avea ca rezultat prețuri mai mari — și, deci, o răsplată mai substanțială — pentru ambele țări bogate în petrol, dacă producția este gestionată cu grijă. „Depunem eforturi“ pentru semnarea „unui acord pe 10 până la 20 de ani“ cu Moscova, a recunoscut Mohammad bin Salman. Tratativele au avansat mult, a adăugat el. „Am căzut de acord asupra imaginii de ansamblu, dar nu și a detaliilor.“[698] Încă nu asupra detaliilor, mai bine zis.

Pe urmă mai este cultivarea relației Arabiei Saudite cu China, ceea ce ar pune la îndoială conceptul elaborat de SUA, conform căruia regatul saudit este aliatul natural al Washingtonului. În primul rând, China pare să fi ajutat Arabia Saudită să construiască un sistem de livrare a rachetelor balistice, având caracteristici similare cu programul iranian atât de aspru criticat de SUA.[699] În al doilea rând, relațiile dintre cele două țări s-au îmbunătățit vizibil, mai ales în timpul vizitei efectuate de prințul moștenitor Mohammad bin Salman la Beijing, în primăvara lui 2019, când s-au semnat acorduri de investiții în valoare de 28 de miliarde de dolari.[700]

Mai mult decât atât, prințul pare să fie de acord cu detenția uigurilor musulmani din Xinjiang, declarând că „statul chinez are dreptul să desfășoare acțiuni antiteroriste și de eliminare a extremismului, pentru binele propriei securități naționale“ în cadrul unui discurs televizat care, probabil, a fost primit cu bucurie de autoritățile chineze — un semn că țările de pe traseul Drumurilor Mătăsii sunt capabile în mod natural să se alieze unele cu altele, indiferent de modul în care Washingtonul percepe lumea.[701]

*

Pariul pe Arabia Saudită, stat având interese comune cu Rusia, reprezintă doar o parte a riscului pe care şi-l asumă SUA. Washingtonul se mai confruntă şi cu eforturile Beijingului, Riyādhului şi Moscovei — şi ale altora — de a slăbi influenţa americană, puţin câte puţin, în alte zone ale lumii. Turcia, de pildă, era altădată, în timpul Războiului Rece, un pilon al strategiei NATO, graţie poziţiei sale în raport cu Rusia, Orientul Mijlociu şi Asia Centrală. Erdoğan a fost curtat cu asiduitate de Rusia şi îndemnat să se îndepărteze de SUA şi de Europa. Aceasta s-a realizat, în parte, prin cooperare în Siria şi prin îmbunătăţirea legăturilor comerciale[702], precum şi prin gestul Rusiei de a-i oferi Turciei sistemul avansat de rachete antiaeriene S-400 — spre marea încântare a preşedintelui Erdoğan, un politician sfidător. „Nimeni nu are dreptul să pună în discuţie principiile pe care se bazează independenţa republicii turce“, a spus el, şi nici „deciziile privind industria apărării noastre.“[703]

Declaraţiile liderului turc au creat îngrijorare în SUA, unde generalul Joseph Dunford, şeful statelor-majore reunite, a fost obligat să dea publicităţii un comunicat referitor la „o informaţie incorectă apărută în mass-media“. În ciuda zvonurilor, a afirmat Dunford, Turcia „nu a cumpărat sistemul de apărare antiaeriană S-400 de la Rusia. Ar fi un motiv de preocupare dacă autorităţile turce ar fi făcut aşa ceva; dar nu au făcut.“ Importanţa acestei declaraţii reiese din faptul că a fost preluată de agenţiile de presă chineze.[704]

Cinci luni mai târziu, Turcia a fost de acord să cumpere sistemul S-400 în cadrul unui contract cu valoarea raportată de 2,5 miliarde de dolari — ridicând semne de întrebare privind apartenenţa Turciei la NATO şi, de fapt, a statutului NATO în sine.[705] Mike Pompeo, secretarul de stat american, a încercat să-l facă pe omologul său turc, Mevlüt Çavuşoğlu, să înţeleagă bine implicaţiile acestui gest. Decizia Americii de a bloca, cu doar câteva ore mai devreme, în Senat, vânzarea unei flote de avioane de luptă multirol Lockheed Martin F-35 nu a ajutat deloc la calmarea spiritelor. Încercarea de a pune presiune asupra Turciei nu va fi tolerată, a spus Çavuşoğlu.[706] Afirmaţia lui le-a gâdilat plăcut auzul ruşilor: turcii sunt bine-veniţi dacă vor să cumpere avioane de luptă ruseşti Su-57 în locul avioanelor americane, au declarat imediat reprezentanţii Kremlinului.[707]

La fel a procedat şi regimul de la Beijing. După ce SUA au impus sancţiuni

împotriva miniștrilor din guvernul turc, amenințând cu noi măsuri punitive dacă un pastor american nu este eliberat, China s-a oferit să îmbunătățească legăturile cu Turcia și să asigure „rezultate fructuoase“ din creșterea cooperării cu Ankara.[708] Ideea a fost clar exprimată în cadrul întâlnirii desfășurate între președinții Xi și Erdoğan la summitul BRICS din iulie 2018, când amândoi au luat hotărârea de a îmbunătăți relațiile dintre cele două țări și de „a se îngriji reciproc de interesele fundamentale ale fiecăruia“. Deloc surprinzător, liderul chinez a remarcat că Turcia și China sunt „parteneri firești în construirea comună a [proiectului] Belt and Road“.[709]

Erdoğan manifestă atât de mult entuziasm pentru apropierea de China, încât a vorbit nu doar despre „noua eră“ ce „se anunță în regiunea noastră“ grație „Noului Drum al Mătăsii“, ci a inclus și tunelul feroviar Maramaray pe sub Bosfor pe lista celor mai importante componente ale inițiativei Beijingului, deși tunelul a fost finanțat de un consorțiu din Japonia, UE și Turcia.[710]

Turcia și China sunt parteneri firești și pentru că „disputa acerbă dintre Ankara și Washington nu dă semne de liniștire“. Un lung editorial din publicația chineză Global Times a explicat de ce venise momentul pentru ca Turcia și China să exploreze „noi oportunități de intensificare a cooperării“. Autorul articolului arăta că era important să se pregătească terenul, deoarece Turcia este prost percepută în China, iar mulți oameni ignoră „mâna prietenoasă“ care le este întinsă acum. Sprijinul acordat Statelor Unite în timpul Războiului din Coreea și inconsecvența arătată în timpul negocierilor pentru achiziționarea sistemului antirachetă HQ-9 au dat impresia că turcii „îi joacă feste Chinei“. „Absolut de neacceptat“ era însă sprijinul dat separatiștilor din Xinjiang și „remarcile iresponsabile la adresa politicii etnice“ din această regiune. China a oferit posibilitatea pentru un nou parteneriat într-un moment în care economia Turciei, deja afectată de criză, era supusă unor presiuni suplimentare din cauza politicilor americane.[711] Problemele de la Ankara au pregătit terenul pentru oportunitățile oferite de Beijing.

În joc sunt mai multe afaceri, nu doar vânzarea de armament. În contextul rivalității și al luptei pentru obținerea de poziții strategice care se desfășoară în prezent de-a lungul Drumurilor Mătăsii, între estul Mediteranei și Pacific, precum și în Africa și în alte regiuni, trebuie luate decizii. Ca urmare a Legii

de contracarare a adversarilor Americii prin aplicarea de sancţiuni********, vânzările de armament american sunt acum interzise către orice stat interesat să achiziţioneze arme ruseşti. Aceasta înseamnă că, dacă Arabia Saudită, Turcia şi alte ţări pot fi convinse de Moscova să schimbe tabăra, atunci vor ieşi decisiv de pe orbita Washingtonului.

Iată o problemă majoră, după cum a admis secretarul american al apărării de la vremea aceea, James Mattis. Statele Unite ale Americii se confruntă cu pericolul paraliziei, a spus el în faţa Congresului. „În dinamica actuală a fenomenelor“, a declarat el, „problemele pot schimba poziţia unei ţări foarte, foarte repede.“ Este deja destul de rău că SUA se văd cu mâinile legate din cauza propriilor reguli. Faptul că, „în fiecare zi, Rusia se află practic în poziţia de a ne da şah-mat prin mişcările ei“ înrăutăţeşte şi mai mult situaţia. „Este o chestiune urgentă“, a afirmat Mattis.[712]

Se prea poate ca Rusia să aibă o capacitate economică limitată, dar are priceperea diplomatică şi politică de a înţelege că lumea în care trăim se schimbă — şi mai are şi puterea de a se adapta la noile realităţi. De asemenea, autorităţile de la Moscova sunt foarte pricepute să creeze incertitudine şi să exploateze paranoia altor state. Angela Merkel era convinsă că şcolarii din Germania care protestau, în primăvara lui 2019, împotriva schimbărilor climatice fuseseră coordonaţi sau încurajaţi de agenţii Rusiei. Cum este posibil, se întreba cancelarul german, ca nişte copii de şcoală din Germania să devină brusc interesaţi de problemele mediului? După părerea ei, originea cererilor lor pentru un viitor mai curat, mai verde şi mai bun putea fi depistată în Rusia, ca parte a unui nou „război hibrid“ desfăşurat de Putin „în fiecare zi, în fiecare ţară europeană“.[713]

Într-un fel, de fapt, nici nu contează dacă asemenea opinii au sau nu bază reală; însăşi ideea că de vină ar fi Moscova ilustrează vremurile în schimbare pe care le trăim. Întâmplarea face că se pot detecta acţiuni mai făţişe, mai evidente şi mai explicite ale lui Putin, cum ar fi negocierile pentru pace în Siria, unde Rusia, alături de Iran şi Turcia, se autoprezintă ca factor de stabilitate — în contrast cu Statele Unite ale Americii. Intervenţiile conduse de SUA în Irak şi Afganistan nu au avut ca rezultat decât „distrugeri şi expansiunea extremismului“, a acuzat ministrul iranian de externe Mohammad Zarif.[714] Loviturile aeriene executate de forţele americane,

franceze și britanice au fost încălcări ale dreptului internațional, a afirmat Serghei Lavrov, ministrul de externe al Rusiei.[715] Occidentul, a adăugat el, se poartă de parcă „ar lua în continuare deciziile din lumea noastră. Din fericire, acele vremuri au apus“.[716] Atitudinea aceasta face parte dintr-un plan complex al Rusiei de a se prezenta ca factor de încredere și de echilibru și ca arbitru internațional independent.[717]

Ipostazierea Rusiei, a Turciei și a Iranului ca state iubitoare de pace și dornice de a găsi căi pașnice pentru a ajunge la înțelegere cu alte țări nu poate decât să-i surprindă pe cei care au urmărit știrile despre anexarea Crimeii, prezența trupelor rusești în Ucraina, tentativa de asasinare a unui fost ofițer rus de spionaj în Marea Britanie și declarațiile parlamentarului britanic Bob Seely, care a acuzat că Rusia folosește „măsuri eficace, practicate de KGB în timpul Războiului Rece“ pentru a submina stabilitatea sistemului politic din Marea Britanie.[718] Un raport întocmit de Comisia pentru afaceri externe a Camerei Comunelor în prima parte a verii lui 2018 a constatat că „utilizarea Londrei ca bază pentru averile obținute prin corupție ale unor indivizi având legături cu Kremlinul“ este atât de importantă, încât „are implicații pentru securitatea noastră națională“ și că „lupta împotriva acestui fenomen ar trebui să fie prioritatea politicii externe britanice“.[719]

Pe urmă mai sunt încercările perseverente, care continuă și în prezent, de a influența alegerile din SUA și din alte țări. Rușii au depus „eforturi constante de a submina procesul democratic“, a observat Jim Mattis, adăugând că Putin „încercase iar să tulbure apele“ la alegerile parlamentare care au avut loc la mijlocul perioadei prezidențiale, în 2018. „Vom face orice va fi nevoie“, a adăugat el, pentru apărarea procesului electoral de cei care încearcă să submineze Statele Unite ale Americii și democrația însăși.[720]

Nici Turcia nu stă cu mâinile în sân, judecând după țelurile și faptele conducătorilor ei. Nostalgia față de Imperiul Otoman a pus în circulație idei despre cum s-ar putea reda Turciei gloria trecutului, din vremea când orașe ca Sarajevo, Damasc, Benghazi și Erzurum se aflau pe teritoriul unui stat multicultural și multietnic ale cărui succese au fost umbrite de evenimente din istoria ceva mai recentă.[721] „Republica Turcia“, a spus președintele Erdoğan într-un discurs din 2017, este „continuatoarea [imperiului] otomanilor“ — chiar dacă granițele s-au schimbat.[722] După cum arată

popularitatea enormă a telenovelelor în care acţiunea se petrece pe vremea Imperiului Otoman, reînvierea trecutului este unul dintre elementele propagandei de azi despre rolul Turciei în lume[723]. Tot în această lumină trebuie privite intervenţia militară din Siria şi Irak, poziţia din ce în ce mai agresivă adoptată în relaţiile cu statul vecin Grecia şi tonul sfidător la adresa Washingtonului. Chiar în aceeaşi zi, cinci ziare proguvernamentale au titrat pe prima pagină „Nu suntem legaţi ombilical de SUA“ — semn clar că presiunea exercitată dinspre Washington iritase guvernul de la Ankara.[724]

Ar mai fi şi chestiunea Iranului, ale cărui operaţiuni riscante în Irak şi Siria şi al cărui sprijin acordat rebelilor Huti din Yemen, în paralel cu ajutorul dat organizaţiilor Hamas şi Hezbollah în Orientul Mijlociu, nu sunt chiar cele mai credibile recomandări pentru o ţară care insistă să se prezinte drept un stat doritor să apere ordinea internaţională. Pretenţia Teheranului că acţionează în cadrul unor parametri care prioritizează înţelegerile negociate şi evitarea folosirii forţei, cu excepţia situaţiilor extreme, în timp ce în paralel angajează trupe în acţiuni militare desfăşurate în alte state şi se implică în războaie prin interpuşi subliniază cât de important este să te concentrezi mai mult pe fapte, şi nu pe vorbe.

*

Totuşi, trebuie să remarcăm că Rusia, China, Turcia şi Iran înţeleg foarte bine faptul că lumea se află în plină schimbare. De asemenea, este uluitor cât de multe state din Asia nu doar că au înţeles acest lucru, dar s-au şi străduit în mod activ să găsească soluţii pentru viitor. Aproape toate şi-au alcătuit planuri generale de acţiune, stabilindu-şi oportunităţile şi provocările pe termen scurt şi mediu şi cele mai bune variante pentru a depăşi dificultăţile.

BRI intră în această categorie, precum şi planul Vision 2030 al Arabiei Saudite, Uniunea Economică Eurasiatică dintre Rusia, Belarus, Kazahstan, Armenia şi Kîrgîzstan, iniţiativa „Drum strălucitor“ a Kazahstanului, iniţiativa „Două coridoare, un singur cerc economic“ a Vietnamului, iniţiativa „Coridorul de mijloc“ a Turciei, iniţiativa „Drumul dezvoltării“ a Mongoliei

și planurile de dezvoltare din Laos, Cambodgia și Myanmar. Ar mai fi apoi seria de planuri dezvoltate de India, cum ar fi politica „Acțiune în Est“, proiectul „Autostrada trilaterală“, strategia „Spre vest“ și planul „Vecinătatea, pe primul-plan“.[725]

Toate acestea se alătură planurilor de dezvoltare regionale, cum ar fi ASEAN Community Vision 2025, formulat și adoptat de state din Asia de Sud-Est, care își propune să intensifice cooperarea în domeniile economic și social și în materie de securitate între cele aproximativ 650 de milioane de oameni cât se estimează că trăiesc în întreaga regiune.

În schimb, uimește absența Uniunii Europene de pe lista statelor și organizațiilor care își alcătuiesc planuri de dezvoltare pentru viitor. Unii consideră că acest aspect este pozitiv, dar și gândit. Uniunea Europeană, a declarat un demnitar responsabil pentru relațiile UE cu regiunea Asia–Pacific, „nu face geopolitică“.[726] Treptat, frazele prin care se respingea orice colaborare au lăsat locul declarațiilor grandioase, pe un ton aproape evanghelic — fără a oferi prea multe informații ori lipsite de orice substanță. Uniunea Europeană, a spus reprezentanta UE pentru afaceri externe, se va angaja într-o relație cu Asia, „regiunea cu cel mai înalt ritm de creștere previzionat din lume“, într-un mod care să fie benefic nu doar pentru Europa și Asia, ci „și pentru întreaga planetă“.[727]

Măcar atitudinea aceasta este mai bună decât a Marii Britanii. Chiar dacă președintele Xi s-a referit la proiectul britanic Northern Powerhouse ca la exemplu al modului în care statele din întreaga lume încearcă să îmbunătățească legăturile dintre regiuni prin investiții în infrastructură, realitatea este oarecum diferită.[728] Anunțat cu doar câteva luni după lansarea BRI, Northern Powerhouse a fost mai modest. În timp ce strategia Chinei i-a fascinat pe oameni și a direcționat sute de miliarde de dolari pentru drumuri, căi ferate, porturi și centrale electrice, multe proiecte fiind deja finalizate și puse în funcțiune, Northern Powerhouse se poate lăuda, pentru moment, doar cu deschiderea unei noi porți de acces în partea sudică a gării din Leeds.[729]

În comparație cu Drumurile Mătăsii din Asia, Europa se mișcă nu atât cu viteză diferită, cât într-o direcție diferită. În Asia se discută despre înmulțirea conexiunilor, îmbunătățirea colaborării și adâncirea cooperării, în timp ce, în Europa, se vorbește despre separare, refacerea barierelor și „preluarea din nou

a controlului“. Brexit este un exemplu concludent în acest sens, dar mai sunt şi altele: curentul anti-UE ce se manifestă în Italia, Germania, Polonia, Ungaria şi în alte ţări, precum şi atitudinea favorabilă a sute de mii de oameni faţă de mişcarea pentru independenţă din Scoţia şi Catalonia.

În unele cazuri, însăşi piatra de temelie a modului cum funcţionează democraţiile liberale pare să fie ameninţată. Puţini oameni în Marea Britanie se îndoiau că prorogarea — practic, suspendarea — lucrărilor parlamentului de către Boris Johnson, în toamna lui 2019, n-ar fi parte dintr-un joc politic premergător Brexit-ului. Dar şi mai puţini s-au gândit cum era percepută în lume ideea că un prim-ministru poate să conceapă, şi cu atât mai puţin să îndrăznească, să nesocotească decizia membrilor parlamentului. „Vă imaginaţi ce s-ar întâmpla dacă eu aş închide lucrările parlamentului?“, a întrebat premierul bulgar Boris Borisov. „Vă puteţi închipui câte acuzaţii legate de instaurarea dictaturii ar apărea?“[730] Ascensiunea politică a populiştilor cu porniri şi comportament de autocraţi oferă multe indicii despre provocările cu care se confruntă Occidentul în prezent.

Această presiune declanşează o stare de melancolie faţă de o lume ce pare să dispară puţin câte puţin în faţa ochilor noştri. „Uniunea Europeană“, a spus arhiepiscopul de Canterbury în vara lui 2018, „a adus pace, prosperitate şi compasiune pentru cei săraci şi slabi, un ţel pentru cei cu aspiraţii şi speranţă pentru toate popoarele ei.“ A fost, a adăugat el, „cel mai mare vis împlinit de fiinţa umană de la căderea Imperiului Roman“ — un comentariu care trădează nu numai un eurocentrism profund, dar şi lipsa de perspectivă istorică a unora, atât în ceea ce priveşte istoria lumii, cât şi a Uniunii Europene înseşi.[731] Cu toate acestea, fraza este sugestivă pentru starea de nostalgie ce însoţeşte amurgul unei civilizaţii care, secole de-a rândul, s-a bucurat de tihnă.

*

Comportamentul şovăitor al Europei le oferă ocazii favorabile altora. China, de exemplu, a sesizat repede că investiţiile economice aduc după sine

avantaje politice. Mulţi se aşteptau ca UE să adopte o poziție fermă în disputa privind Marea Chinei de Sud, mai ales după remarcile lui Donald Tusk, președintele Consiliului European, la o reuniune G7 din Japonia, puțin înainte de publicarea deciziei Curţii Permanente de Arbitraj, despre necesitatea „apărării valorilor comune pe care le împărtășim cu toții“ și a „atitudinii clare și intransigente“ privind pretențiile maritime ale Chinei.[732]

În fapt, în culise, folosindu-se de legăturile sale cu Grecia, Ungaria și Croația, China s-a străduit din răsputeri ca UE să renunțe la ideea unei poziții dure, astfel încât în declarația dată publicității de la Bruxelles să se arate doar că „s-a luat cunoștință“, nu că UE „susține“ sau „primește cu bucurie“ decizia tribunalului.[733] Aceasta dovedește eforturile Chinei de a găsi noi prieteni nu doar în Asia și Africa, ci și în Europa, unde Inițiativa 16+1 asigură un forum de discuții între Beijing și 11 state-membre ale UE din Europa Centrală și de Est (inclusiv statele baltice, Bulgaria, Croația, Ungaria și Polonia), precum și 5 state din Balcani (Albania, Bosnia și Herţegovina, Muntenegru, Macedonia și Serbia).

Țările care iau parte la această inițiativă se gândesc la potențialul investițiilor chineze și, după cum a spus în octombrie 2016 premierul maghiar Viktor Orbán, la faptul că „centrul de greutate al economiei mondiale se mută de la vest la est; deși în lumea occidentală încă se mai neagă acest fenomen, nu este just să nu îl recunoști“. Lumea este în schimbare, a spus el, iar în economia mondială, „centrul de greutate se deplasează dinspre regiunea atlantică spre cea pacifică. Nu este opinia mea, ci un fapt“.[734]

În ceea ce privește alte state, întoarcerea spre Răsărit se datorează și neputinței Europei și a UE. Europa „se retrage sau, mai degrabă, nu își ține promisiunea de a integra Balcanii în UE“, a declarat Gjorge Ivanov, prim-ministrul fostei republici iugoslave Macedonia. Eșecul UE a fost o chemare către alții „să vină și să ocupe locul rămas gol“, ceea ce a deschis ușa Chinei și Rusiei. Mare păcat, a spus Ivanov, că UE pare să fi uitat niște lecții importante din istorie.[735]

Deși astfel de pledoarii ce deplâng situația maschează atenția deosebită și resursele semnificative acordate în realitate Balcanilor de către UE și chiar de către SUA, numeroasele tentative de influențare a alegerilor, de a supune presiunii înalte fețe bisericești și chiar de a răsturna guverne legitime — ce

par să fie opera Moscovei — evidenţiază competiţia declanşată între state pentru a câştiga inimile, minţile şi portofelele din această regiune a lumii.[736] La fel, avertismentul lansat de Johannes Hahn, comisarul pentru politica europeană de vecinătate şi negocieri de extindere, care a subliniat interesul crescând al Chinei în Balcani, arată că lumea în care trăim devine tot mai complicată.[737]

Unii politicieni realizează că inexistenţa unui plan de acţiune poate avea consecinţe. „Dacă nu reuşim, de exemplu, să dezvoltăm o strategie unică faţă de China“, a spus Sigmar Gabriel, ministrul german de externe, în 2017, atunci China va reuşi să divizeze Europa.[738] Declaraţia a atras reacţia acidă a Ministerului de Externe chinez. „Afirmaţiile de acest fel ne şochează“, a spus o purtătoare de cuvânt, după care a adăugat: „Sperăm că [ministrul german] poate să clarifice ce vrea să spună prin «o singură Europă» şi dacă există un consens printre membrii UE în privinţa «unei singure Europe»“ — frază care a subliniat perfect diviziunile din interiorul Europei cu privire la absenţa unei strategii comune.[739]

În discursurile sale ulterioare, Sigmar Gabriel a vorbit despre prefacerile lumii moderne şi despre incapacitatea Europei de a se adapta la noile realităţi. „În prezent, China pare să fie singura ţară din lume cu o strategie realmente globală şi geostrategică“, a recunoscut el în februarie 2018, adăugând că „China este îndreptăţită să îşi dezvolte o asemenea viziune.“ Problema, a mai spus demnitarul german, este că Europa şi Occidentul sunt lipsite de idei coerente, planuri şi reacţie şi, din câte se pare, de opinii. „Ne putem învinovăţi“, a spus el, „pentru că noi, «Occidentul», nu avem propria strategie pentru a găsi un nou echilibru între interesele de la nivel mondial, un echilibru care să se bazeze pe conciliere şi valoare comună adăugată, şi nu pe jocul cu sumă nulă care este urmărirea unilaterală a propriului interes.“[740]

Heiko Maas, succesorul lui Sigmar Gabriel în fruntea Ministerului de Externe al Germaniei, a încercat să găsească un alt mod de a formula pericolele izolaţionismului. El a făcut apel ca ţările precum Germania, „prea mici ca să fie capabile să decidă de unele singure ceea ce se petrece pe scena mondială“, să caute modalităţi de a conlucra. Într-un discurs ţinut la Tokyo în iulie 2018, el a avertizat asupra consecinţelor unor gesturi precum cele ale preşedintelui Trump, care, folosind „mesaje de 280 de caractere, postate pe Twitter“,

subminează „alianțe a căror dezvoltare a durat zeci de ani“. Din cauza acestor situații, coroborate cu provocările venite dinspre Rusia și China, „gândirea unor noi căi“ a devenit o chestiune vitală. Germania ar trebui să conlucreze cu Japonia — o țară care, întâmplător, are propriile programe foarte active de asistență și îmbunătățire a infrastructurii de-a lungul Drumurilor Mătăsii — pentru a forma „nucleul unei alianțe de state cu interese multilaterale“, pentru a promova împreună stabilitatea și pentru a umple „golurile constant apărute în urma retragerii altor țări din multe părți ale lumii“.[741]

Beijingul este pe recepție pentru a înregistra solicitările de acest fel și a depus eforturi mari pentru a le anticipa și, mai ales, pentru a pleda în favoarea lor. „Trebuie să susținem cu tărie multilateralismul“, a spus premierul chinez Li Keqiang la reuniunea celor 16+1 țări din Europa Centrală și de Est și Balcani. „Trebuie să susținem cu tărie liberul schimb [...] și să conlucrăm pentru a preveni o încetinire a ritmului de redresare a economiei globale.“ Uniunea Europeană, a adăugat el, „este o forță foarte importantă pentru pace, stabilitate și prosperitate. Este o forță indispensabilă în lume.“[742]

*

Ascensiunea Chinei — combinată cu o înțelegere a dorințelor și nevoilor ei din prezent și din viitor — a dus, totodată, la apariția unor oportunități în alte locuri, cum ar fi în Orientul Mijlociu, de exemplu, unde Beijingul a depus eforturi intense, încununate de succes, să curteze Riyādhul. Eventuala vânzare a unui pachet de acțiuni de la compania petrolieră saudită Aramco, firmă cu proprietari particulari ce ar putea deveni cea mai mare din lume dacă își scoate acțiunile la bursă, a atras atenția Chinei — așa cum s-a întâmplat și cu dotările logistice, proiectele de infrastructură și companiile petroliere mai mici din regatul saudit.

Adâncirea legăturilor pare să urmeze o traiectorie ascendentă, după ce, în urma vizitei făcute în China de Mohammad bin Salman, s-a anunțat că se vor introduce cursuri de limba chineză în toate ciclurile de învățământ din școlile și universitățile saudite, cu scopul îmbunătățirii relațiilor dintre cele două țări

pe viitor.[743] După cum spunea un analist, saudiții au ajuns la concluzia că „nu se pot bizui pe Occident în acest moment [...] din cauza haosului de la Washington, așa încât se uită spre Răsărit“.[744] Crearea acestor noi legături are mai ales de-a face cu recunoașterea de noi oportunități, dar și cu adaptarea la lumea în care trăim pentru a mări la maximum numărul opțiunilor posibile — și mai puțin cu modul în care istoriile din trecut modelează o națiе.

Ca atare, ar fi greu să nu fii impresionat de noile luări de poziție, care pun accentul pe interesele comune. China și țările arabe, a spus ministrul de externe Wang Yi, sunt „parteneri firești în cooperarea pentru BRI“. Mantra Drumurilor Mătăsii învinge orice divergență: toți trebuie să urmeze „spiritul păcii și al cooperării, al deschiderii și incluziunii, al învățămintelor și avantajelor reciproce, specifice Drumurilor Mătăsii, și să caute mereu mai multă sinergie“ în vederea atingerii obiectivului „renașterii naționale“.[745]

Această strategie face parte dintr-o ofensivă amplă a șarmului: comentariile ministrului Wang, potrivit căruia „China va fi întotdeauna pe aceeași baricadă cu țările arabe și le va proteja drepturile și interesele cuvenite, precum și pacea și stabilitatea în Orientul Mijlociu“, le gâdilă plăcut auzul saudiților — chiar dacă nu pot ascunde că majoritatea împrumuturilor și a investițiilor chineze din regiune s-au îndreptat deocamdată spre dușmanul de moarte al Arabiei Saudite: Iranul.[746]

Relația strânsă cu Arabia Saudită nu împiedică deloc China să intensifice legăturile cu regimul de la Teheran. În contextul retragerii SUA din JCPOA, de exemplu, firmele chineze aveau deja făcute planurile pentru a lua locul marilor companii petroliere occidentale, inclusiv prin semnarea unei opțiuni pentru cumpărarea de acțiuni, cum ar fi cele deținute de compania Total, în eventualitatea în care sancțiunile se reintroduceau, iar firmele vestice se vedeau nevoite să părăsească Iranul.[747]

Dar liderii chinezi au dat dovadă de abilitate elaborând și reiterând un discurs care caută să unească și să împace, mai degrabă decât să dezbine statele din regiune. La doar o săptămână după ce l-a primit pe regele Salman al Arabiei Saudite, președintele Xi l-a găzduit pe premierul israelian Netanyahu, iar la puțin timp după aceea, pe președintele palestinian Abbas. China nutrește speranța, a afirmat Xi, că „Palestina și Israelul pot ajunge la pace cât mai curând posibil și că pot trăi în pace“.[748] Asemenea declarații sunt întotdeauna

bine-venite, dar ele nu vor juca niciun rol în edificarea păcii în Orientul Mijlociu.

Toate popoarele din regiune ar trebui să conlucreze și să acționeze „de o manieră justă, pentru a evita disputele regionale“. Aceasta s-ar putea realiza, a spus Xi, dacă „suntem sinceri unii cu alții, nu ne temem de divergențe, nu evităm problemele și avem discuții ample asupra fiecărui aspect al politicii externe și al strategiei de dezvoltare“. Pentru a arăta că este pregătită să pună la bătaie și resurse, nu doar vorbe goale, China a garantat imediat împrumuturi de 20 de miliarde de dolari în vederea derulării unor „proiecte care să creeze locuri de muncă și să aibă impact social pozitiv în statele arabe unde există nevoia de reconstrucție“.[749] Un ajutor suplimentar de 100 de milioane de dolari a fost promis „pentru relansarea creșterii economice“.[750]

Potrivit unui funcționar al Ministerului chinez al Afacerilor Externe, toate acestea făceau parte dintr-o serie de inițiative care „privesc departe în viitor, bazându-se pe inovație și pionierat“, așa cum se proceda și în cazul planului general de dezvoltare al BRI.[751] Astfel de declarații și de acțiuni contrastează flagrant cu vorbele și faptele liderilor americani, care au ales să țină partea unora sau altora dintre țările acestei regiuni și care au preferat o abordare foarte diferită.[752] În timp ce Beijingul s-a străduit din răsputeri să găsească parteneri în orice loc și în orice moment, SUA și Occidentul, după cum se poate observa cu surprindere, au puține state prietene de-a lungul Drumurilor Mătăsii.

*

Consecvența mesajului Chinei contrastează puternic cu ideile promovate de Casa Albă, aleatorii, haotice și contradictorii. Încercarea total lipsită de tact, surprinzătoare și ridicolă de a „cumpăra“ Groenlanda, urmată de anularea vizitei lui Trump în Danemarca din cauza lipsei de interes și a declarației „răutăcioase“ a premierului danez față de această posibilitate, a ridicat serioase semne de întrebare cu privire la judecata și caracterul celui care, așa cum se presupune, este liderul lumii libere, dar, în același timp, a scos la

iveală și o altă imagine a SUA. În loc să fie garantul de necontestat al libertății, democrației și statului de drept, America apare ca o putere oportunistă, imperialistă, care pune propriile interese deasupra intereselor celorlalte țări.[753]

„Noi vrem ca toate națiunile, fiecare națiune în parte, să aibă capacitatea să-și apere suveranitatea, chiar dacă sunt amenințate de alte state“, a declarat Mike Pompeo în vara lui 2018. „Vrem rezolvarea pașnică a disputelor teritoriale și maritime“, a mai spus el. „Acolo unde mergem noi, americanii, dorim parteneriat, nu dominație“, a afirmat el, referindu-se voalat la China, chiar dacă nu a menționat explicit acest lucru. „Noi credem în parteneriatele strategice, nu în dependența strategică.“[754]

Eșecul înregistrat în cazul Groenlandei, la care se adaugă declarația bombastică a lui Trump că ar putea „să șteargă Afganistanul de pe fața pământului“ dacă ar vrea și să câștige războiul „în nici o săptămână“, nu prea recomandă SUA ca model de urmat.[755] Mai degrabă, efectul este unul contrar: asemenea gesturi întăresc reputația proastă a Statelor Unite ale Americii, câștigată câteodată pe nedrept, de a avea obiceiul să deschidă întâi focul și abia apoi să pună întrebări. Dar, așa cum istoricii știu prea bine, contează foarte mult să fii chiar tu autorul relatării — cu alte cuvinte, să fii în stare să prezinți și să demonstrezi avantajele cooperării, să arăți cum toată lumea ar avea de câștigat, să ai grijă ca vorbele să corespundă cu faptele în afacerile internaționale și, bineînțeles, să fii totodată pregătit și capabil să contracarezi criticile și argumentele rivalilor. Din acest punct de vedere, Statele Unite ale Americii au rămas mult în urma unor adversari foarte competitivi.

*

Un caz sugestiv în acest sens este, de exemplu, Pakistanul, țară arătată cu degetul și umilită public, parțial ca represiune pentru prea marea apropiere de China, parțial în chip de jertfă pe altarul mult prea idealizatei alianțe dintre Statele Unite ale Americii și India și parțial ca rezultat al deteriorării situației din Afganistan. În primul lui mesaj postat pe Twitter în 2018, Trump a

susţinut că SUA „au dat prostește Pakistanului peste 33 de miliarde de dolari, în ajutorare, în ultimii 15 ani, iar pakistanezii ne-au dat în schimb doar minciuni şi înşelătorii, luându-i de fraieri pe liderii noştri“.[756] Sosise clipa pentru folosirea altei tactici în Afganistan, a spus John Bolton, consilierul pe probleme de securitate naţională. „Marea problemă“, a spus el, „nu era tactica de război terestru. Marea problemă este Pakistanul.“[757]

Este ruşinos, a acuzat Khawaja Asif, ministrul de externe de atunci al Pakistanului, că SUA transformă ţara lui într-un „ţap ispăşitor“, în loc să-şi analizeze propriile eşecuri din Afganistan şi din alte părţi ale lumii.[758] Declaraţiile şi acţiunile SUA, cum ar fi suspendarea unui ajutor financiar în valoare de peste 1 miliard de dolari destinat domeniului securităţii, au împins în mod firesc Pakistanul mai aproape de China, într-un moment când aceasta din urmă depunea toate eforturile să promoveze ideea unei strategii comune pentru viitor, a împrumuturilor cu dobânzi mici şi a asistenţei tehnice.[759]

Relaţia pare că se adâncește, în ciuda temerilor multor oameni că Pakistanul va trebui să ceară sprijin financiar de urgenţă de la FMI în valoare de 12 miliarde de dolari pentru a face faţă degringoladei datoriei publice — declanşată, cel puţin în parte, de investiţii în infrastructură finanţate de China —, dar şi din cauza mai multor factori, printre care menţionăm devalorizarea monedei naţionale. „Să fie foarte clar“, a spus Mike Pompeo. „Vom urmări îndeaproape ce face FMI. Nu există niciun argument raţional pentru ca banii FMI proveniţi din taxe şi, în directă legătură cu aceasta, dolarii americani care fac parte din fondurile FMI să fie folosiţi pentru stingerea datoriilor deţinătorilor de obligaţiuni chinezeşti sau ale Chinei înseşi.“[760]

Declaraţia lui Pompeo nu le-a picat deloc bine autorităţilor din Pakistan, unde opoziţia Americii la eventualitatea unui ajutor din partea FMI a fost văzută drept o altă instanţă în care Washingtonul încearcă să împiedice creşterea economică a ţării şi să-i compromită viitorul.[761] Departe de a ne distanţa de China, a spus Imran Khan, liderul partidului PTI, care a câştigat cele mai multe mandate parlamentare în alegerile din 2018, se va întâmpla exact contrariul. El i-a spus ambasadorului chinez: „După ce PTI se va instala la conducerea ţării, va coopera pe deplin cu China şi va promova dezvoltarea permanentă şi adâncirea relaţiilor bilaterale.“[762] Ca urmare, China a pus

imediat la dispoziţie o linie de credit în valoare de 2 miliarde de dolari — demonstrând faptul că stimulentele pot fi mai atrăgătoare şi la fel de eficace precum constrângerile.[763]

Probabil că semnul de întrebare cel mai important ce se ridică în legătură cu BRI, nu doar în Pakistan, ci şi în alte ţări, este cum anume procedează China în situaţiile în care un proiect major întâmpină mari dificultăţi sau când se impune necesitatea reeşalonării împrumuturilor. Înţelegerea modului în care se iau deciziile în asemenea împrejurări şi evaluarea comportamentului Beijingului când i se pun întrebări sau i se cere altă soluţie decât cea propusă de SUA ori de instituţii financiare, posibil mai transparente — dar care, în acelaşi timp, pot manifesta mai puţină flexibilitate în cazul renegocierii sau anulării datoriilor — vor influenţa reacţiile la această iniţiativă în întregul ei, precum şi la progresul şi succesul ei.

Pentru a-şi păstra toate opţiunile deschise, Pakistanul a căutat ajutor şi la alte instituţii financiare. După ce a ajuns prim-ministru, Imran Khan a primit 6 miliarde de dolari de la Arabia Saudită — încă un semn că se ţese o lume nouă.[764] „Cu voia lui Allah“, a spus Khan, „vă voi da mai multe veşti bune în zilele următoare. Purtăm discuţii şi cu alte două ţări şi, cu voia lui Allah, aşteptăm şi de la ele un pachet financiar similar.“[765]

În primăvara lui 2019, Mohammad bin Salman a vizitat Pakistanul şi a semnat contracte în valoare de 20 de miliarde de dolari, printre proiecte numărându-se un uriaş complex petrochimic, inclusiv o rafinărie, la Gwadar, care se va corela îndeaproape cu investiţiile chinezilor în portul Gwadar şi cu Coridorul Economic China–Pakistan. „Noi credem că Pakistanul va fi o ţară foarte, foarte importantă în viitorul apropiat“, a spus prinţul moştenitor, „şi vrem să ne asigurăm că vom face parte din acest viitor.“[766] Arabia Saudită vrea să ajute la stabilizarea economiei Pakistanului, a declarat Khalid al-Falih, ministrul saudit al energiei, înainte de vizită, şi să se implice într-un „parteneriat cu Pakistanul în Coridorul Economic China–Pakistan“.[767] Politica Statelor Unite nu doar că obligă ţările la cooperare, ci le şi întăreşte legăturile economice şi religioase.

Unul dintre motivele pentru care saudiţii doresc să-şi îmbunătăţească legăturile cu Pakistanul are la bază dorinţa de a obţine sprijin împotriva Iranului — ceea ce demonstrează clar că şi alţii se gândesc la tabloul de

ansamblu. În acest sens, nu lipsit de semnificaţie a fost faptul că, din Pakistan, Mohammad bin Salman a luat avionul direct spre India, unde s-au desfăşurat discuţii similare despre interese reciproce, investiţii comune şi planuri de viitor. Anunţul că 850 de cetăţeni indieni vor fi eliberaţi din închisorile din Arabia Saudită — după eliberarea a 2 000 de pakistanezi, cu câteva zile în urmă — şi decizia de reducere a taxei de viză pentru indieni şi pakistanezi au fost menite să dea măsura beneficiilor cooperării mutuale şi au câştigat simpatia cetăţenilor din aceste ţări.[768]

Edificarea legăturilor atât cu Pakistanul, cât şi cu India arată cât de complexe sunt problemele noii lumi în curs de apariţie şi cât de mari provocările sale inerente. Vizita prinţului moştenitor saudit (care apoi a luat avionul spre Beijing) în cele două ţări a fost cu atât mai remarcabilă, dacă ne gândim la tensiunea crescândă dintre Islamabad şi New Delhi în urma unui atac sinucigaş cu bombă în care au pierit 46 de membri ai miliţiilor paramilitare din Caşmirul administrat de India, determinându-l pe ministrul de finanţe indian Arun Jaitley să anunţe că guvernul va suspenda drepturi comerciale şi va lua măsuri cu scopul de a „izola complet“ Pakistanul de comunitatea internaţională.[769] S-a discutat şi despre alte decizii, printre care hotărârea ca echipa naţională de crichet a Indiei să nu intre pe teren la Cupa Mondială din vara lui 2019 — deşi s-a renunţat la această idee după ce Pakistanul l-a eliberat pe pilotul avionului de luptă indian care fusese doborât şi capturat în zilele tensionate de după atacul terorist.[770] Când încordarea atinsese cote paroxistice, unele oficialităţi, cum ar fi generalul-locotenent D.S. Hooda, fost comandant al Armatei Indiene a Nordului, recent intrat în rezervă, cereau insistent luarea de măsuri suplimentare. India „nu ar avea altă opţiune decât să reacţioneze militar“, le-a spus el reporterilor.[771]

Pentru Arabia Saudită, la fel ca pentru China, Iran, Rusia şi alte ţări, există avantaje evidente în a susţine toate taberele când se pune problema configurării unor strategii geopolitice complexe. Din punctul de vedere al puterilor aflate în ascensiune în prezent, este atât logic, cât şi vital să ai mai multe variante la îndemână. Dar, precum bine se ştie, nu este deloc uşor să îţi menţii echilibrul când păşeşti pe sârmă.

*

După cum stau lucrurile, cel puțin în cazul Pakistanului, schimbarea politicii externe a Statelor Unite ale Americii a obligat această țară la cooperare cu China și Arabia Saudită, dar a întărit și poziția Rusiei în regiune. Deja Moscova are legături strânse cu India, al cărei guvern se pare că se gândește să cumpere, la rândul lui, sistemul S-400 al rușilor.[772] Legăturile Rusiei cu Pakistanul însă par pe cale să se îmbunătățească și ele, după cum reiese din anunțurile legate de posibilitatea achiziționării avioanelor de luptă SU-35 și a tancurilor T-90 de către regimul de la Islamabad. Exercițiile militare comune, schimbul de informații secrete și criticile la adresa politicii SUA în Afganistan au contribuit la găsirea terenului comun de acțiune — la fel și propunerea unui contract în valoare de 10 miliarde de dolari pentru construirea unei conducte submarine de gaze, în interesul ambelor părți.[773]

Chiar dacă teoria potrivit căreia „destabilizarea permanentă aduce avantaje Americii“ ar putea părea convingătoare pentru decidenții politici de la Washington, ea are anumite consecințe. Din cauza anunțurilor despre copiii imigranților ilegali care vor fi despărțiți de părinții lor și ținuți în „spații amenajate separat pentru refugiați“ în taberele de corturi instalate în garnizoanele din Texas, America nu mai are imaginea de țară fermă și curajoasă, ci neprimitoare și crudă.[774] Mărturiile despre mame îndurerate, după ce copiii le-au fost luați ca să li se facă un duș, dar n-au mai fost aduși înapoi, au șocat lumea întreagă.[775]

Dezvăluirile despre copiii care fuseseră despărțiți cu forța de părinții lor, iar în unele cazuri li se administraseră injecții — din cauza cărora nu mai puteau să meargă, le era frică de oamenii din jur și sufereau de insomnii — au adus prejudicii uriașe imaginii Statelor Unite în lume, la fel și faptul că, în unele cazuri, a fost nevoie să se utilizeze teste ADN pentru ca familiile să poată fi din nou reunite.[776] Astfel de scene sunt de necrezut într-o țară de mult timp privită drept far al speranței, bastion al decenței și apărătoare a libertății și dreptății.

În parte, se pare că situația aceasta se explică prin plecarea specialiștilor din aparatul administrativ și eșecul sistemic de la Washington. Decizia de a reduce bugetul Departamentului de Stat a avut efecte asupra calității angajaților și a gradului de empatie a acestora. Într-un moment când

administrația prezidențială ar fi putut și ar fi trebuit să facă tot ce-i stătea în putință ca să scoată în evidență rolul pozitiv pe care America l-a jucat în materie de securitate globală și comerț mondial, ca să edifice relații prietenești și să ofere o viziune optimistă despre viitor, a incluziunii și a colaborării, ea întoarce spatele istoriei. Taxele vamale nu sunt rezervate doar competitorilor și rivalilor, ci sunt aplicate și unor state foste prietene și aliate, care vor suferi cel mai mult.[777] „Acum nu se mai pune întrebarea dacă se va declanșa sau nu un război comercial“, a spus Bruno Le Maire, ministrul francez al finanțelor, în vara lui 2018. „Războiul a început deja.“[778]

Politica Statelor Unite față de Rusia s-a dovedit și ea haotică, dacă nu chiar contraproductivă. Conform documentului privind Strategia Securității Naționale, Rusia — alături de China — este percepută ca un stat „interesat să modeleze lumea în antiteză cu valorile și interesele SUA“ și hotărât „să-și recâștige statutul de mare putere“. Rusia „are ca scop să slăbească influența Statelor Unite în lume și să ne despartă de aliații și partenerii noștri“.[779] În primăvara lui 2018, s-au anunțat sancțiuni ce îi vizau pe mai mulți oligarhi foarte cunoscuți, precum și pe oficiali importanți din guvernul Rusiei. Invocând intervenția din Ucraina și Siria și „acțiuni dăunătoare“ ce urmăreau „subminarea democrațiilor occidentale și activități cibernetice răuvoitoare“, atitudinea dură era menită să trimită un mesaj ferm președintelui Putin și cercului său de colaboratori apropiați.[780] „Nimeni nu a fost mai dur cu Rusia decât mine“, a spus Trump într-o conferință de presă, anunțând sancțiunile.[781]

În fapt, la fel ca în alte regiuni ale lumii, acțiunile Statelor Unite au avut și aici un efect contrar celui intenționat. Presiunea diplomatică și politică asupra Rusiei servise deja apropierii dintre Moscova și Beijing — poate chiar mai mult decât și-ar fi dorit Kremlinul, căci importul de resurse energetice din China a devenit vital pentru economia Rusiei.[782] În 2017, de exemplu, cu toate că totalul exporturilor de petrol a crescut ușor, volumul petrolului trimis de Rusia în China a crescut cu 40%.[783] În același an, indicând întărirea legăturilor comerciale dintre cele două țări, investițiile chineze în Rusia au crescut cu aproape trei sferturi.[784]

Relația strânsă a dat roade după loviturile aeriene ale aviației americane în Siria, în aprilie 2018, lovituri care, pe lângă intenția de a distruge obiective de infrastructură având legătură cu regimul Assad, aveau și rolul unei

demonstrații de forță și al unui avertisment la adresa Rusiei, care deplasase trupe la fața locului în sprijinul liderului sirian discreditat. Autoritățile de la Beijing au condamnat imediat loviturile aeriene, iar o purtătoare de cuvânt din cadrul Ministerului chinez al Afacerilor Externe a declarat că guvernul său le consideră „o violare a principiilor și normelor elementare de drept internațional“.[785]

Și mai uluitoare au fost însă comentariile generalului Wei Fenghe, nou-desemnatul ministru al apărării din China, care a fost trimis la Moscova în semn de solidaritate. Exprimându-se cu francheţe, generalul Wei a remarcat: „Mă aflu în vizită în Rusia [...] pentru a arăta lumii gradul înalt de dezvoltare a relaţiilor noastre bilaterale și hotărârea fermă a forţelor noastre armate de a-și întări cooperarea strategică.“ Vizita avea totuși și un scop pe termen scurt: „Partea chineză a venit la Moscova ca să le arate americanilor legăturile strânse dintre forţele armate ale Chinei și Rusiei. [...] Am venit aici ca să vă susţinem.“[786]

Aceste gesturi pun accentul pe prietenie și interese comune. „Președintele Putin și cu mine am stabilit relaţii bune de lucru și ne leagă o prietenie personală strânsă“, a spus președintele Xi înaintea vizitei de stat efectuate la Moscova în iulie 2017. Era important să se remarce nu doar că Rusia și China „sunt fiecare pentru cealaltă cel mai de încredere partener strategic“, a spus el. La fel se cuvenea subliniat și că relaţiile ruso-chineze au atins cel mai bun moment din istorie.[787]

Relația personală dintre cei doi lideri este deosebit de bună, președintele Xi declarând că „prețuiește cu afecțiune profunda lor prietenie“ și că a avut „întâlniri mai apropiate cu președintele Putin decât cu oricare alt politician străin“. Mai simplu spus, Putin este „cel mai bun prieten și amic apropiat al lui Xi“.[788] Bunele sentimente și-au găsit ecoul în declarațiile lui Putin, care i-a spus omologului său: „Sunt bucuros să am un asemenea prieten ca dumneavoastră“, în timp ce îi oferea lui Xi o cutie cu înghețata lui rusească preferată în chip de cadou pentru ziua de naștere, în cursul unei întrevederi desfășurate la Dușanbe, în Tadjikistan.[789]

Astfel de legături personale sunt importante într-o epocă a suspiciunii reciproce și ajută la înlesnirea cooperării dintre state. Un exemplu grăitor îl reprezintă amplele manevre militare Vostok-18, desfășurate în vara lui

2018 — cele mai mari orchestrate de Moscova din 1981 până în prezent. În trecut, trupele chineze și ruse au luat parte periodic la exerciții comune, dar cele din programul Vostok-18, la care Beijingul a contribuit cu 30 de avioane supersonice și elicoptere de luptă, 900 de autovehicule militare blindate și peste 3 000 de soldați, au atins un nivel cu totul diferit. Uluitor este și faptul că manevrele sunt menite să pregătească armata în cazul unei invazii străine, precum și să simuleze utilizarea armamentului nuclear. Deloc surprinzător, oficialitățile americane și-au exprimat neliniștea față de aceste operațiuni militare și au cerut Rusiei „să ia măsuri pentru transmiterea de informații" care să evite orice „eventuală neînțelegere".[790] În prezent, doi dintre principalii rivali ai Americii colaborează tot mai strâns.

Pentru SUA, ceea ce se întâmplă face parte dintr-un scenariu de neimaginat. „Rusia și China își fac ochi dulci una alteia și va fi o combinație letală dacă vor acționa împreună", a declarat un funcționar implicat în organizarea întrevederii dintre președinții Trump și Putin la Helsinki, în 2018. Henry Kissinger s-a aflat printre cei care l-au sfătuit pe Trump să colaboreze cu regimul de la Beijing „pentru a lăsa puțin loc de manevră Chinei" — o teorie despre care Richard Haass, președintele Consiliului pentru Relații Externe, a recunoscut că prezintă avantaje certe, dar care era dificil, dacă nu imposibil de pus în practică, ținând cont de orientarea strategică actuală a Moscovei.[791] Pentru Casa Albă, variantele sunt fie nerealiste, fie nu există, fie sunt greu de acceptat.

Un recent raport sumbru arăta clar că „parteneriatul dintre China și Rusia s-a maturizat și extins [...] cu serioase consecințe negative pentru interesele SUA", consolidându-se semnificativ în ultimii ani. „Perspectiva actuală", observă autorul raportului, „este întunecată, fără nicio soluție ușoară pentru SUA."[792]

Mai este apoi reacția dezamăgitoare la BRI, la care s-a lucrat luni de zile până să fie dezvăluită de secretarul de stat Mike Pompeo într-un discurs destinat să reprezinte o declarație de intenție pentru o „abordare economică a regiunii indo-pacifice, ca misiune cu adevărat la nivelul întregii administrații". Regiunea indo-pacifică, a arătat Pompeo, „care se întinde de pe coasta vestică a Statelor Unite ale Americii până pe coasta vestică a Indiei, este un subiect de extraordinară importanță pentru politica externă americană". Ea este, a

continuat Pompeo, „unul dintre cele mai puternice motoare“ ale economiei globale.[793]

Ca atare, ca să arate cât de mult își doreau Statele Unite ale Americii să joace un rol important în regiune, Pompeo a fost încântat să anunțe „investiții de 113 milioane de dolari în noi inițiative“. Deși suma exactă a investițiilor și finanțărilor chineze de-a lungul Drumurilor Mătăsii rămâne un subiect controversat printre specialiști, toți ar fi de acord că suma promisă de Mike Pompeo este minusculă, ca să nu spunem irelevantă. Pentru a pune lucrurile în perspectivă, suma promisă de SUA depășea cu puțin banii încasați în 2017, în afara salariului, de Jared Kushner și Ivanka Trump, adică ginerele, respectiv fiica președintelui Trump.[794] O sumă frumușică, într-adevăr, pentru un cuplu de tineri, dar aproape neînsemnată la scara relațiilor internaționale și a proiectelor transformatoare pentru infrastructura de mare anvergură.

*

Spre sfârșitul lui 2018, un nou sentiment că trebuia întreprins ceva de urgență a început să-și facă în fine apariția. Tot atunci au apărut și primele semne ale unui plan concret. Mare parte din energia consumată în SUA s-a dus însă pe critica zgomotoasă și constantă la adresa Chinei, în general, și a BRI, în particular. De exemplu, la summitul APEC din Papua Noua Guinee, vicepreședintele Mike Pence a vorbit pe larg despre neajunsurile planurilor Chinei. „După cum știm cu toții“, a spus el, „unele [țări] oferă împrumuturi pentru infrastructură în toată regiunea indo-pacifică și în toată lumea.“ De obicei, creditele au fost condiționate și, în multe cazuri, lipsite de sustenabilitate. Toți ar trebui să știe, a continuat el, că „SUA oferă o variantă mai bună. Noi nu îi înecăm pe partenerii noștri într-o mare de datorii, noi nu recurgem la coerciție, noi nu le compromitem independența. Noi nu oferim o centură restrictivă ori un drum într-o singură direcție“.[795]

Companiile americane, spusese Pence în zilele premergătoare summitului, „realmente oferă locuri de muncă și își propun să aducă prosperitatea în regiune“. Spre deosebire de „periculoasa diplomație a îndatorării“, oferită de

China, SUA erau un partener bun, cu care se putea lucra.[796] Toate bune și frumoase să critici China și să promiți o alternativă facilă, dar contează și cum își ține SUA efectiv promisiunile, cum inițiază ori iau parte la mari proiecte de infrastructură din țări îndepărtate, unde este important să întreții relații și să interacționezi cu elite locale puternice, cărora, uneori, niște contracte netransparente le pot aduce mari beneficii. Mai mult decât atât, deși se cuvin amintite pericolele și realitățile îndatorării excesive, de obicei, este mai util să fii constructiv și pragmatic.

În Filipine, de exemplu, autoritățile au luat decizia de a conlucra cu China mai degrabă decât de a lupta cu morile de vânt și de a aștepta investiții și sprijin de la Statele Unite ale Americii, lucru care s-ar putea să nu se întâmple niciodată. „China deja stăpânește“ regiuni-cheie din Marea Chinei de Sud, a spus președintele filipinez Duterte. Era nerealist din partea filipinezilor să gândească în termenii „unei activități militare care să declanșeze un răspuns“ dinspre Beijing.[797] Mai degrabă, ar fi mai folositor să se ajungă la o înțelegere, nu doar gândind atent eventuale proiecte comune, ci și condițiile cooperării.[798]

O soluție ar putea apărea în urma discuțiilor de la Washington prilejuite de adoptarea Legii privind mai buna utilizare a invențiilor pentru dezvoltare — Better Utilization of Investments Leading to Development (BUILD) Act —, care a trasat ca politică a Statelor Unite ale Americii efortul „de a furniza țărilor o alternativă viabilă la investițiile dirijate ale unor state cu regimuri autoritare“ — cu referire clară la planurile BRI.[799] Rămâne încă de văzut ce resurse sunt alocate, care sunt condițiile și cum pot fi convinși investitorii și antreprenorii din sectorul privat să finanțeze proiecte în Asia, de-a lungul Drumurilor Mătăsii sau chiar în alte regiuni ale lumii. Cam greu de înțeles cum se poate împăca finanțarea investițiilor în țări îndepărtate cu o politică a cărei deviză este „America First“.

*

Cel puțin pentru moment, mare parte din energia Washingtonului se irosește

pe critici la adresa Chinei, a metodelor şi planurilor ei. China, a afirmat John Bolton, consilierul pe probleme de securitate naţională, „foloseşte mita, acordurile netransparente şi utilizarea strategică a îndatorării pentru a ţine captive state din Africa la cheremul dorinţelor şi cerinţelor Beijingului“. Pe Bolton nu îl preocupa atât bunăstarea statelor africane, cât impactul „practicilor prădătoare“ ale chinezilor asupra „interesului de securitate naţională al Statelor Unite ale Americii“. În comentariile destinate să schiţeze o nouă politică de acţiune faţă de Africa, a surprins faptul că Bolton nu a menţionat nicio discuţie cu vreo ţară africană sau vreun lider din regiune, nici cu vreo organizaţie care să reprezinte mai multe state sau măcar unul singur. În schimb, s-a referit la politica chineză faţă de continentul african de cel puţin 14 ori. Cu alte cuvinte, din câte se pare, politica americană faţă de ţările africane este gândită exclusiv ca răspuns la strategia, reală sau imaginară, a regimului de la Beijing, nu pe baza preocupării pentru ceea este benefic ori necesar pentru această regiune a lumii.[800]

La prima vedere, principiul corelării dintre sprijinul acordat de SUA şi priorităţile sale pare destul de corect. Marea problemă nu este neapărat că priorităţile Statelor Unite nu ţin cont de nevoile popoarelor, ci, mai degrabă, că, în loc să elaboreze propria strategie, America urmează îndeaproape Beijingul şi Moscova. Prin urmare, Casa Albă reacţionează la planurile Chinei şi Rusiei, în loc să propună propria viziune, independentă şi autonomă, care să ofere statelor africane susţinere concretă şi de lungă durată.

În primul rând, acesta este un joc pe care SUA cu greu îl pot câştiga, având în vedere avantajul strategic considerabil al rivalilor când vine vorba de limitarea transparenţei, de viteza procesului de luare a deciziilor, de disponibilitatea de a colabora cu guvernele din Africa şi de a furniza sprijin pentru planuri elaborate la nivel local. În al doilea rând, înţelegerea faptului că trebuie făcut mai mult în Africa şi, de fapt, în multe alte locuri din lume contrastează flagrant cu obiectivele constant enunţate de administraţia Trump: reducerea masivă a fondurilor alocate dezvoltării internaţionale şi desfiinţarea unor instituţii precum Fundaţia Americană pentru Dezvoltarea Africii.[801]

Mai mult decât atât, implicarea în Africa şi colaborarea cu statele africane sunt deziderate pe care de mult timp SUA nu reuşesc să le satisfacă într-o

manieră constructivă: datele statistice din 2013 arată că sub 1% dintre investițiile americane directe în străinătate au fost direcționate către această regiune a cărei populație de 1,2 miliarde de oameni crește în ritm vertiginos.[802] Aceasta duce, firește, la deficiențe în cunoașterea situației, la dificultăți logistice și, în plus, la semne de întrebare privind motivația și credibilitatea Americii când se pune problema investițiilor, a elaborării de proiecte și a oricărei inițiative care își propune să sprijine programele de dezvoltare.

În tot mai mare măsură, și nu doar în Africa, competiția cu China și Rusia este cea care dictează politica externă americană. În decembrie 2018, a apărut informația că SUA își vor retrage trupele din Afganistan, negociatorii americani propunându-le talibanilor încheierea unui acord de încetare a focului pe o perioadă de 6 luni, astfel încât soldații să plece acasă în condiții de siguranță. Dar SUA doresc să păstreze forțe în această țară după retragere, în trei baze militare din Afganistan. Conform unor surse bine informate, s-au dat asigurări că SUA „nu se vor amesteca în treburile interne ale Afganistanului“ și nu vor juca niciun rol în domeniul securității. „Bazele nu vor servi decât la apărarea intereselor [SUA] în regiune, îndeosebi față de Rusia și China.“[803]

Așadar, nu este deloc de mirare că dorințele contradictorii ale Americii, pe de o parte de retragere, pe de alta de implicare de principiu în problemele globale, declanșează haos și confuzie. „Rămânem ferm hotărâți [...] să asigurăm înfrângerea definitivă a ISIS“, se arăta într-o declarație dată publicității de comandamentul operațiunii Inherent Resolve, în decembrie 2018, care preciza totodată că „orice informație indicând o schimbare în poziția Statelor Unite cu privire la aceste eforturi este falsă și menită să provoace derută și haos“.[804] Comunicatul a fost publicat la doar câteva zile după ce Brett McGurk, trimisul special al președintelui pe lângă Coaliția Mondială pentru Combaterea ISIS, afirmase că „nu putem să ne luăm, pur și simplu, lucrurile și să plecăm“, după înfrângerea ISIS. „Nimeni nu spune că extremiștii ISIS vor dispărea, nimeni nu poate fi chiar atât de naiv“, a adăugat el. „În consecință, vrem să rămânem la fața locului și să ne asigurăm că stabilitatea poate fi menținută.“[805]

Câteva zile mai târziu, un alt gest a întărit senzația că politica SUA este foarte

confuză. „Am înfrânt ISIS în Siria“, a postat președintele Trump pe Twitter, spre surprinderea majorității soldaților armatei americane, anunțând retragerea completă a trupelor americane din Siria — o decizie asupra căreia s-a revenit parțial câteva săptămâni mai târziu.[806] Există motive întemeiate pentru ca America să nu mai acționeze ca „jandarm mondial“, a explicat Jim Mattis în scrisoarea lui de demisie înaintată a doua zi — și pentru ca soldații americani să nu mai fie expuși pericolelor, iar contribuabilii americani să nu mai fie împovărați de războaie costisitoare în străinătate —, dar astfel de decizii impulsive, aparent luate spontan în timpul unei conversații telefonice între președinții Trump și Erdoğan, îi iau pe toți pe neașteptate. Așa s-a întâmplat cu Erdoğan însuși, cu Mattis și Brett McGurk, care și-au dat aproape imediat demisiile, și cu membrii grupărilor paramilitare kurde care luptau de câțiva ani alături de forțele americane din regiune.[807]

De asemenea, aceste decizii le oferă o ocazie favorabilă altor state. De ceva timp, rușii și iranienii se gândeau cum să îndepărteze SUA din Orientul Mijlociu. „Principala amenințare la adresa integrității teritoriale a Siriei“, a spus Serghei Lavrov, ministrul rus de externe, în septembrie 2018, se datorează „activităților ilegale“ desfășurate de SUA, printre care instituirea unor „entități autonome independente“ la est de Eufrat.[808] Deciziile luate de SUA în Siria, i-a spus președintele Erdoğan lui Vladimir Putin cu puțin timp înainte, constituiau cea mai mare amenințare la adresa viitorului Siriei.[809] Era simplu, a afirmat și președintele Rouhani: Iranul, Turcia și Rusia trebuie „să rezolve situația și să forțeze America să părăsească“ Siria.[810]

Mulți experți consideră că retragerea Statelor Unite din Siria va oferi oportunități pentru Rusia, Turcia și Iran să remodeleze Orientul Mijlociu, fie separat, fie împreună.[811] Dacă așa va fi sau nu rămâne de văzut: ideea că Moscova, Ankara și Teheranul vor fi mai eficiente decât Washingtonul în combaterea organizației ISIS și a succesoarelor ei cere o doză mare de credulitate — la fel și ideea că retragerea SUA va îndemna alte state cu interese în această regiune să găsească o viziune comună și metode de a coopera cu succes. Cu toate acestea, este uimitor că, doar cu trei luni înainte ca Trump să dispună retragerea, John Bolton declara că forțele americane „nu vor pleca, atâta timp cât există trupe iraniene în afara granițelor Iranului“.[812]

*

În tot acest lanţ de evenimente este limpede că reacţia Statelor Unite ale Americii la planurile strategice ale Chinei şi ale altor ţări din întreaga lume reprezintă răspunsul la naşterea unei noi lumi. Este o lume a conexiunilor sporite, a cooperării mai bune şi a colaborării tot mai largi. Niciunul dintre obiectivele enumerate mai sus nu este uşor de realizat şi este important să înţelegem că rivalitatea, concurenţa şi tensiunile se pot ascunde în spatele declaraţiilor frumos ticluite despre prietenie — vezi, de exemplu, declaraţia comună a liderilor Rusiei, Chinei, Kazahstanului, Uzbekistanului, Tadjikistanului, Kîrgîzstanului şi Indiei, în care se arată că acţiunile sportive precum Campionatul Mondial de Fotbal, concursul internaţional de wushu (arte marţiale) de la Chongqing şi Ziua Internaţională Yoga, organizate în 2018, „vor contribui la întărirea prieteniei, a înţelegerii reciproce şi a păcii“.[813] O perspectivă ce pare optimistă, ca să ne exprimăm modest.

Deseori, cooperarea dintre state nu este o chestiune uşoară — din cauza rivalităţilor strategice, a competiţiei pentru resurse naturale şi a ciocnirii dintre personalităţile unor lideri pe care susţinătorii lor i-ar putea descrie drept vizionari, iar criticii, drept politicieni cu porniri de autocraţi. În acest sens, un exemplu ar fi mediatizatul caz al unei cetăţene chineze de etnie kazahă, care a trecut ilegal graniţa dintre China şi Kazahstan ca să se alăture membrilor familiei ei. La audierea pentru cererea de azil, judecătorul a trebuit să decidă dacă urma să-i acorde azil în Kazahstan, riscând să supere regimul de la Beijing, sau să dispună întoarcerea ei în China, iritându-i pe kazahi.[814]

Un exemplu similar pentru cât de dificile sunt aspectele practice ale cooperării în noua lume care îşi face apariţia este cazul relaţiilor ruso-turce. La un anumit nivel, Rusia şi Turcia manifestă aceeaşi atitudine faţă de Occident, într-un moment când ambele ţări au avut parte de fluctuaţii în privinţa raporturilor lor cu UE şi SUA. Sprijinul acordat de Vladimir Putin lui Recep Tayyip Erdoğan în timpul tentativei de îndepărtare a acestuia de la putere, în 2016, a ajutat la îmbunătăţirea legăturilor, cu atât mai mult cu cât liderul rus fie l-a prevenit pe omologul său turc — înaintea puciului eşuat —, fie a reuşit să convingă ulterior mass-media că procedase astfel.[815] De asemenea, importanţa comerţului bilateral asigură şi ea în mare măsură o

bază pentru cooperarea dintre cele două state.[816]

Există însă domenii importante în care Rusia şi Turcia au ţeluri nu doar diferite, ci categoric opuse. După anexarea Crimeii de către Rusia, Erdoğan a îndemnat NATO să ia măsuri. „Marea Neagră“, i-a spus el lui Jens Stoltenberg, secretarul general al NATO, „aproape că a devenit un lac rusesc. Dacă nu acţionăm acum, istoria nu ne va ierta“[817]. Semnalul său de alarmă nu a surprins pe nimeni, deoarece de multă vreme Putin amintea triumfător că Rusia transformase Crimeea „într-o fortăreaţă atât de pe uscat, cât şi de pe mare“, care nu va cădea niciodată.[818] Erdoğan nu vede lucrurile în mod asemănător. „Nu am recunoscut şi nu vom recunoaşte anexarea peninsulei Crimeea de către Rusia“, a declarat el în timpul vizitei efectuate la Kiev în octombrie 2017.[819]

Între timp, temerile privind ambiţiile Rusiei au dus la schimbări în cea mai recentă revizuire a doctrinei militare din Kazahstan, care abordează explicit ameninţarea rusă la adresa integrităţii teritoriale şi a suveranităţii acestei ţări — semn că există temeri că relaţiile dintre cele două ţări nu vor fi neapărat relaxate şi prieteneşti în anii următori.[820]

Deloc surprinzător, deşi se arată bucuroşi să discute în public despre cooperarea cu ţara vecină, kazahii au avut foarte mare grijă să păstreze mai multe variante la îndemână, astfel încât influenţa Rusiei — ori a Chinei — să nu devină copleşitoare. Iată unul dintre motivele care au determinat Kazahstanul să sprijine operaţiunile militare americane din Afganistan, tocmai pentru a păstra legături bune cu Washingtonul.[821] Situaţia nu a scăpat ochiului vigilent al Moscovei. Când guvernul kazah a permis trupelor americane să folosească două porturi de la Marea Caspică pentru a transporta materiale, în iunie 2018, ministrul de externe de la data respectivă, Kairat Abdrakhmanov, a fost muştruluit de Serghei Lavrov, omologul său rus, care se spune că l-ar fi supus pe ministrul kazah unui interogatoriu neiertător, cerându-i să explice cum şi de ce s-a luat decizia de a manifesta atâta bunăvoinţă faţă de Statele Unite ale Americii. Nu avea niciun sens, din punct de vedere comercial ori logistic, să se ajungă la un asemenea acord cu SUA, deci era evident că se urzea ceva — de altfel, kazahii nici nu informaseră Moscova despre planul lor.[822] Nu se punea problema construirii unor baze militare americane la Marea Caspică, a protestat Abdrakhmanov, care a

afirmat, într-un interviu menit să detensioneze situaţia, că cei care susţineau altceva nu ştiau despre ce vorbesc.[823]

Eforturile Chinei de a construi o minunată lume nouă nu sunt nici ele chiar atât de îndrăgite pe cât ar părea la prima vedere. În urma achiziţiilor de terenuri în Siberia, presa locală a avertizat asupra efectului creşterii preţurilor şi al numărului mare de străini şi a denunţat pretenţiile teritoriale ale Chinei asupra lacului Baikal şi a zonei limitrofe.[824] Astfel de îngrijorări au fost alimentate de informaţiile de pe site-urile de turism din China, potrivit cărora regiunea s-a aflat altădată sub stăpânirea chinezilor.[825]

Nu-i uşor de navigat printr-o lume în schimbare. Printr-o neobişnuită întorsătură de situaţie, reforma agrară a fost suspendată în Kazahstan în vara lui 2016, după tulburările provocate de achiziţionarea unor suprafeţe mari de teren arabil de către cumpărători chinezi şi propunerea unor modificări la codul funciar. Fermierii locali erau îngrijoraţi că nu vor putea să concureze cu cei chinezi, care dispuneau de resurse mai bune, în timp ce alţii îşi exprimau neliniştea că terenurile de cea mai bună calitate ale ţării sunt parcelate şi vândute fără a se ţine seama de posibilele consecinţe pe termen lung.[826]

Complexitatea fenomenelor ce îşi au originea în atitudinea dură adoptată de SUA faţă de Iran ne ajută să ne reamintim realitatea lumii în mişcare în care trăim. Dacă Trump îşi va pune în aplicare ameninţarea de a sabota exporturile de petrol ale Iranului, a spus preşedintele iranian Rouhani, „Teheranul este pregătit să intensifice acţiunile împotriva Statelor Unite, impunând costuri directe pentru piaţa mondială a petrolului.“[827] Dacă Iranului nu i se va permite să transporte petrolul prin Golful Persic, a afirmat şi Mohammad Bagheri, şeful statului-major al forţelor armate iraniene, „nu va exista securitate nici pentru alţii, iar din această regiune nu se va exporta niciun strop de ţiţei“.[828]

Ameninţarea Iranului că va perturba transporturile de petrol din zona Golfului a fost, la rândul ei, contracarată prin exerciţii ample ale Forţelor Navale ale SUA în toată regiunea, pentru asigurarea stabilităţii şi a securităţii „oriunde, oricând“. Împreună cu avioanele supersonice F-35B („cel mai bun avion de luptă din lume“), Flota a 5-a „va asigura libertatea de navigaţie şi circulaţia liberă a mărfurilor“.[829]

Lucrurile s-ar putea să nu fie chiar atât de simple. La urma urmei, specialiştii

își exprimă de mult timp îngrijorarea față de cooperarea militară dintre Iran și Coreea de Nord, față de similitudinile izbitoare dintre programele lor de dotare cu rachete balistice și, în particular, față de utilizarea tehnologiilor dezvoltate de regimul Kim Jong-un de către Teheran — cu toate că au existat și exemple de tehnologii realizate în Iran și transmise Coreei de Nord. Deosebit de îngrijorătoare în acest context sunt dotările submarinelor din clasa Ghadir, care au potențialul de a lansa rachete de croazieră atât împotriva vaselor de suprafață, cât și a țintelor de pe uscat.[830]

Trimiterea în zonă a portavionului american John C. Stennis la sfârșitul lui 2018 era menită să asigure superioritatea navală și aeriană și adoptarea unor tactici noi. „Vrem să fim imprevizibili din punct de vedere operațional pentru inamicii noștri, dar previzibili din punct de vedere strategic pentru aliații noștri“, a declarat Chloe Morgan, purtătoarea de cuvânt a Flotei a 5-a americane.[831] „Nu considerăm că sosirea portavionului american în Golful Persic ar constitui o amenințare semnificativă“, a răspuns contraamiralul iranian Habibollah Sayyari, afirmând că Forțele Navale ale SUA „nu au nici curajul, nici capacitatea de a lua vreo măsură împotriva noastră.“[832]

Asemenea acte de bravadă trebuie luate cu rezervă, deși temerile privind escaladarea conflictului cu Iranul sau chiar interzicerea transporturilor hidrocarburilor prin Golf ar trebui să declanșeze îngrijorări serioase la Londra și în alte capitale ale lumii. Având în vedere că 30% din totalul transporturilor maritime de țiței și gaz natural lichefiat se efectuează prin strâmtoarea Ormuz, orice perturbare a acestei situații ar lovi direct Marea Britanie, care importă cantități considerabile de resurse naturale din țările Golfului — i-ar afecta dur pe britanici și indirect, ca rezultat al încetinirii ritmului de creștere economică.[833] Chiar dacă unii analiști argumentează că multe state și-ar dori ca disputa să se rezolve cât mai repede posibil, nenumărate exemple din trecut demonstrează că, adeseori, dacă nu chiar de regulă, eventualitatea ca diferendele să poată fi rapid soluționate este doar o iluzie.[834]

Comentariile lui Rouhani despre posibilitatea instituirii unei blocade au stârnit reacții dure dinspre Beijing. Chen Xiaodong, adjunctul ministrului chinez de externe, a declarat că Iranul „trebuie să întreprindă mai multe acțiuni în beneficiul păcii și stabilității din regiune și să protejeze în comun pacea și stabilitatea din zonă“. Țara ar trebui să consume mai puțin timp cu

ameninţări şi să se concentreze mai mult pe ideea de „a fi un bun vecin şi a coabita în pace“. Nu este greu de sesizat subtextul acestor comentarii: la rândul ei, China se bazează pe petrolul provenit din Orientul Mijlociu şi Africa de Nord, care reprezintă 50% dintre importurile sale.[835] Orice perturbare a livrării de combustibil din cauza eforturilor Iranului de a răspunde sancţiunilor SUA va avea consecinţe imediate asupra Chinei înseşi. Aşadar, Chen a oferit sfatul ca „toate părţile“ „să fie dispuse să ajungă la un compromis şi să îşi ia în considerare îngrijorările“.[836]

*

Aceste exemple ilustrează dificultăţile întâmpinate în gestionarea situaţiilor atunci când nu există suprapunere de interese. Aşa s-a întâmplat şi în cazul deciziei companiei Rosneft, care are legături strânse cu Kremlinul, de a fora în Marea Chinei de Sud într-o zonă despre care Vietnamul susţine că face parte din apele sale teritoriale, dar care este revendicată şi de China. Gestul companiei Rosneft a stârnit o replică dură din partea Beijingului: nici o ţară, nici o corporaţie nu trebuie „să desfăşoare activităţi de explorare în zona maritimă aflată sub suveranitatea Chinei“, decât dacă a obţinut permisiunea prealabilă a Beijingului.[837]

Se prea poate ca Rusia şi China să pretindă deseori că văd lucrurile la fel şi, într-adevăr, chiar au deseori interese ce se întrepătrund. Dar obiectivele comune nu sunt uniforme. Faptul că Brigada a 3-a de rachete balistice din cadrul Armatei a 29-a a Rusiei, staţionată în estul ţării, lângă graniţa cu China, a fost dotată cu sistemul mobil balistic 9K720 Iskander-M, care poate să lanseze încărcături nucleare, arată cât de important este să vezi dincolo de cuvintele atent alese despre prietenia dintre Moscova şi Beijing.[838] La urma urmei, mai firesc ar fi să amplasezi o asemenea capacitate militară în apropierea duşmanilor şi a potenţialilor duşmani decât în apropierea prietenilor adevăraţi, pe care te poţi bizui.[839]

Bineînţeles, mai sunt şi preocupările privind stabilitatea economiei Chinei în contextul ritmului său rapid de creştere şi al prefacerilor pe care le cunoaşte.

În parte, acest ritm a putut fi „menținut cu ajutorul gradului extraordinar de creștere a creditării“, așa cum indică un raport recent al Băncii Angliei, care încearcă să evalueze impactul eventualelor fluctuații de pe piețele financiare ale lumii asupra Marii Britanii. Boomul creditării din China „este unul dintre cele mai mari înregistrate vreodată“, subliniază raportul, adăugând că, „de regulă, boomuri similare ale creditării au precedat crize în alte țări“.

Au existat câteva indicii despre consecințele nefaste ale expansiunii rapide alimentate de împrumuturi: mari corporații, cum ar fi HNA Group, au încercat să vândă repede din active, China Energy Reserve and Chemicals Group nu și-a onorat plățile pentru o emisiune de obligațiuni în valoare de 350 de milioane de dolari, iar, în iulie 2018, compania americană de investiții Elliott Management Group a preluat controlul asupra clubului AC Milan de la proprietarul chinez, Li Yonghong, când acesta a fost incapabil să respecte un ambițios grafic de plată a ratelor la împrumuturi.[840]

Decidenții chinezi au observat și ei aceste dificultăți. Zhou Xiaochuan, guvernatorul Băncii Centrale, a vorbit despre necesitatea reformei și despre riscurile cu care se confruntă economia, ce pot fi „ascunse, complicate, neașteptate, contagioase și periculoase“, așa cum a arătat într-un articol despre Banca Populară a Chinei, în care le-a reamintit cititorilor că președintele Xi Jinping a accentuat în mod repetat că „securitatea financiară este o parte importantă a securității naționale“.[841]

Mai sunt apoi problemele din jurul câtorva proiecte ale BRI. De pildă, în Malaysia, trei dintre proiectele foarte mari de infrastructură, având o valoare cumulată de peste 20 de miliarde de dolari, au fost suspendate din cauza îngrijorării privind costurile și a acuzațiilor de corupție la adresa unui fond de investiții malaysian aflat în proprietatea statului — la fel s-a întâmplat și în cazul altor trei proiecte pentru construirea unor conducte magistrale în valoare de aproape 3 miliarde de dolari.[842] Ideea construirii noului aeroport destinat capitalei Freetown din Sierra Leone a fost deja abandonată, în timp ce în Kenya există îngrijorarea că portul Mombasa ar putea deveni proprietatea chinezilor, după ce a ieșit la iveală că fusese oferit ca garanție pentru credite care s-au dovedit a fi neperformante.[843] Un pod din Maldive, construit cu finanțare chineză și inaugurat în august 2018, descris ca o „poartă spre ziua de mâine și spre posibilitățile ce vor apărea în viitor“, a fost

caracterizat, după doar câteva luni, drept parte a unui proces prin care poporul maldivian „s-a pârlit rău de tot“, așa cum s-a exprimat un demnitar local.[844] „Nu avem sănătatea fiscală necesară ca să ducem la bun sfârșit contractele“, a recunoscut Ibrahim Ameer, noul ministru de finanțe al țării, la începutul lui 2019.[845]

Au mai existat și alte reacții asemănătoare. Angajamentele excesive pentru proiectul Orange Line, care prevedea construirea metroului în Lahore, și creșterea deficitului bugetar au dus la analize serioase cu privire la necesitatea de a rectifica bugetul Pakistanului în lunile următoare și în anul următor și la eventualitatea ca împrumuturile să fie restructurate.[846] Guvernul precedent „a făcut o treabă foarte proastă în negocierile cu China“, a spus Abdul Razak Dawood, un politician pakistanez influent. „Guvernanții nu și-au făcut temele cum trebuie și nu au negociat corect, drept care au oferit prea multe oportunități“, a adăugat el, promițând să revizuiască toate acordurile și să le renegocieze, dacă va fi necesar.[847]

În Tonga, din cauza greutăților întâmpinate la plata la scadență a ratelor la împrumuturi, prim-ministrul Akalisi Pohiva a declarat că națiunea lui „se află în incapacitate de asumare a datoriei“.[848] Pe urmă mai este cazul Myanmarului, unde planul inițial, prin care urmau să se investească 7,3 miliarde de dolari într-un port la Golful Bengal, a fost regândit, iar suma redusă cu 80%, tocmai pentru a se evita apariția unor astfel de situații.[849] Deși astfel de exemple i-au determinat pe unii experți să afirme că acumulează tot mai multe probleme, BRI trebuie să ținem cont că circa 85% din totalul proiectelor se desfășoară fără dificultăți.[850]

Chiar și așa, în condițiile date, nu trebuie să ne mire că Beijingul și-a propus să explice virtuțile și beneficiile BRI. Inițiativa „își are originea în China, dar aparține lumii“, se arăta într-un editorial publicat de Xinhua, agenția de presă a statului chinez. Punând idei în practică, ea „a devenit cea mai mare platformă de cooperare internațională din lume și cel mai popular produs public internațional“. Ea ajută la împlinirea „visurilor a milioane de oameni“ și la unificarea speranțelor „tuturor țărilor și ale cetățenilor lor“.[851]

BRI, a menționat președintele Xi, aduce beneficii tuturor prin crearea unei comunități umane „cu un destin comun“, după cum reiese din valoarea schimburilor comerciale ale Chinei cu țările din Belt and Road Initiative, ce

depășește în prezent 5 trilioane de dolari. În același timp, programul joacă un rol important în procesul de „pace și dezvoltare“. Admițând implicit observațiile criticilor, Xi a remarcat că inițiativa nu este „o alianță geopolitică sau militară“ și nici „un club al Chinei“, ci, mai degrabă, o acțiune transparentă, capabilă să adune state laolaltă și destinată să îmbunătățească tiparele de dezvoltare globală, guvernanța globală și cooperarea economică.[852]

Presa centrală chineză a abordat chestiunea mai direct. „Orice politică publică își are neajunsurile sale“, se arăta într-un comentariu din ajunul celui de-al doilea forum dedicat BRI, organizat la Beijing în aprilie 2019. Inițiativa „s-a împotmolit în controverse încă de la lansare, în 2013“, dar a venit momentul pentru îmbunătățirea calității investițiilor și combaterii corupției.[853] În perioada următoare, Beijingul a dat de înțeles că sesizase problema datoriei împovărătoare și că era pregătit și dispus să ajute la rezolvarea ei, cel puțin în anumite situații. În septembrie 2018, s-a anunțat că împrumuturile oferite „celor mai puțin dezvoltate țări ale Africii“ aveau să fie scutite de serviciul datoriei.[854] Deși nu s-au oferit informații concrete despre ce țări și ce datorii era vorba, în curând au apărut câteva indicii. Câteva zile mai târziu, prim-ministrul etiopian Abiy Ahmed a anunțat că statul chinez fusese de acord să reeșaloneze o parte dintre datoriile Etiopiei — inclusiv un împrumut de 4 miliarde de dolari pentru construirea unei noi linii ferate care să lege Addis Abeba de localitățile de la țărmul oceanului, permițând rambursarea lui pe o perioadă de 30 de ani în loc de 10. Acesta a fost primul exemplu că era posibil ca un stat creditor și altul debitor să renegocieze condiții acceptabile pentru ambele părți.[855]

Anunțând o nouă rundă de împrumuturi nerambursabile, împrumuturi fără dobândă, linii de credit și finanțări de dezvoltare în valoare de 60 de miliarde de dolari pentru statele africane, președintele Xi a răspuns acuzațiilor că prea multe programe prost gândite primiseră fonduri. Resursele, a spus el, „nu trebuie cheltuite pe proiecte frivole, ci în locurile unde este cea mai mare nevoie de ele“. Investițiile „trebuie să le aducă chinezilor și popoarelor africane beneficii și succese tangibile, care să poată fi văzute, care să poată fi simțite“.[856]

În discuție nu este atât principiul împrumuturilor acordate de China, cât, mai

degrabă, practicile care stau la baza lor. Una dintre probleme, pentru cei care acordă împrumuturi, este să găsească soluții când debitorul nu se poate ține de angajamentul luat și intră în incapacitate de plată. În cazul câtorva proiecte din cadrul BRI, cel puțin, este evident că există justificări diferite pentru creditor și debitor: instituțiile financiare chineze aveau stimulente fiscal-economice considerabile pentru a furniza capital, știind că au la dispoziție opțiunea de a recurge la ajutorul guvernului de la Beijing în caz că lucrurile urmau să ia o întorsătură nefavorabilă.

Totuși, există semne clare că situația se schimbă: se acordă atenție contractelor nesigure, se dă dovadă de flexibilitate în situațiile care necesită reeșalonarea datoriilor și se urmărește refacerea relațiilor cu statele partenere, în eventualitatea în care acestea s-au deteriorat. Un scandal declanșat în Malaysia, iscat pe tema costurilor unor noi legături feroviare, a fost soluționat în spatele ușilor închise, astfel încât contractele suspendate au fost acum reluate în urma revizuirii lor de către ambele părți și după intervenția personală a președintelui Xi și a prim-ministrului Mohammad Mahatir. Cei doi lideri au pus la punct „o înțelegere foarte specială“, conform ministrului comerțului din Malaysia, Daell Leiking, care a adăugat că „lucruri foarte bune“ au rezultat dintr-o întâlnire desfășurată în 2018, ce a dus la reluarea proiectului liniilor feroviare.[857]

„Vrem să beneficiem de prosperitatea crescândă a Chinei“, a spus Mahatir, în 2019. În opinia lui, țelul Chinei este „să câștige cât mai multă influență cu putință. Dar, deocamdată, China pare că nu dorește întemeierea unui imperiu“. Afirmația demnitarului malaysian contrastează cu atitudinea occidentalilor, cărora nu le place să vorbească „despre dominație sau despre cum și-au folosit puterea militară împotriva unor țări mici, pe care au ajuns chiar să le cucerească“. La urma urmei, europenii au venit „în Orient și, pur și simplu, l-au cucerit“. China nu a procedat așa, în ciuda faptului că se învecinează cu Malaysia de 2 000 de ani, și nu pare să dorească acest lucru nici acum, a adăugat el cu subînțeles, remarcând, în același timp, comportamentul „foarte imprevizibil“ al actualei administrații americane.[858]

În Pakistan, între timp, mai multe proiecte au fost încetinite la cererea autorităților locale, printr-o măsură pe care ambasadorul Chinei la Islamabad, Yao Jing, a caracterizat-o ca fiind în avantajul tuturor. „Ambele părți au

hotărât“, a spus el, „să inaugureze o nouă etapă“ în cadrul Coridorului Economic China–Pakistan, printr-un program de ajutor economic cerut de prim-ministrul Imran Khan.[859]

Aşadar, una dintre problemele esenţiale este cum să se desfăşoare procesul de evaluare a proiectelor prost gândite, care promit să realizeze obiective măreţe (şi care, foarte posibil, la sfârşit aduc câştiguri prea mici), şi să se analizeze în ce condiţii băncile care asigură finanţarea pot fi controlate când acordă împrumuturi, li se pot reduce fondurile puse la dispoziţie ori sunt obligate să suporte consecinţele când proiectele nu se desfăşoară conform graficului. O altă chestiune importantă este analizarea măsurilor de ordin financiar şi politic la care se poate recurge în asemenea cazuri şi dacă, unde şi cum vor fi aplicate. Soluţiile găsite de decidenţii chinezi sunt cruciale nu numai pentru proiectele şi ţările implicate în BRI şi pentru sectorul financiar al Chinei, ci şi pentru China în sine, din punctul de vedere al relaţiilor ei cu restul lumii.

Înţelegerea gândirii şi acţiunilor regimului de la Beijing şi interpretarea rezultatelor obţinute de China în Africa, în regiunea Oceanului Indian şi de-a lungul coloanei vertebrale a Asiei reprezintă, probabil, cea mai importantă provocare care le stă în faţă politicienilor din toate ţările lumii în ziua de azi. Multe lucruri depind de deciziile luate în acele cazuri în care investiţiile şi împrumuturile individuale nu decurg conform planificării iniţiale. Aşa cum se poate discuta despre câştiguri pentru toată lumea, când totul decurge bine, la fel, se poate vorbi şi despre situaţia în care toată lumea are de pierdut, dacă lucrurile merg prost.

*

În eventualitatea încetinirii activităţii, a unei rectificări sau a unui crah în China, riscurile sunt evidente pentru economia mondială, deoarece China este „profund implicată în lanţul de aprovizionare la nivel mondial“, aşa cum se menţionează într-un raport al Băncii Angliei. Ar putea exista unele beneficii: de exemplu, reducerea semnificativă a unor preţuri la materiile prime, cum ar fi cărbunele, oţelul şi cuprul, precum şi scăderea preţului petrolului, ceea ce

ar duce la scăderea prețurilor în Marea Britanie.[860] Astfel de evaluări stau, probabil, la baza poziției agresive privind taxele vamale pe care Statele Unite ale Americii au adoptat-o față de China, vizând măsuri menite să pună presiune pe economie, astfel încât să ducă la slăbirea forței Beijingului și, în același timp, la creșterea puterii de cumpărare a consumatorilor din SUA. De asemenea, explică și efortul imens al Chinei de a implementa contramăsuri economice și de a avertiza în privința pericolelor unui joc ale cărui consecințe sunt greu de prevăzut. Statele Unite ale Americii „atacă lanțul global de aprovizionare“, a spus Gao Feng, purtătorul de cuvânt al Ministerului Comerțului, când a fost întrebat despre introducerea unor noi taxe vamale. „Guvernul american lovește în toată lumea, dar și în el însuși.“[861]

În cazul Marii Britanii, așa cum reiese limpede din raportul citat mai sus, perspectiva unor prețuri mai mici, în eventualitatea unei crize financiare majore în China, este doar una dintre fețele monedei. În fapt, Marea Britanie ar fi greu lovită în ipoteza declanșării unei crize financiare în China — mai dur decât orice altă țară din Europa, pentru că expunerea băncilor britanice este „mai mare decât cea a Statelor Unite, a zonei Euro, a Japoniei și Coreei la un loc“. Ținând cont de aceste scenarii și de eventualele consecințe asupra economiei Marii Britanii, Banca Angliei a mărit cu 50% estimarea inițială a daunelor pe care le-ar avea de suferit. O rectificare majoră în China, declanșată eventual de deciziile luate în SUA, ar avea un impact serios asupra Marii Britanii.[862]

Miza este mare și cu totul neglijată într-un moment când singurul subiect legat de economie pe care îl discută principalii susținători ai Brexit-ului în Marea Britanie este perspectiva unor acorduri de liber-schimb care se vor materializa după ce Regatul Unit va înceta să mai fie „o colonie“ a Uniunii Europene, așa cum se exprimă unii.[863] Din câte se pare, nimeni sau aproape nimeni nu recunoaște faptul că, deși „voința populară“ de a părăsi Uniunea Europeană a fost exprimată în 2016, lumea s-a schimbat spectaculos de atunci încoace. Au apărut provocări care nu erau cunoscute la data referendumului ori nici măcar nu existau, în unele cazuri. Ca atare, poate că, în privința Brexit-ului, cea mai mare problemă nu este dacă ieșirea din Uniunea Europeană este un lucru bun pentru Regatul Unit, ci dacă este înțelept să facă acest pas într-o perioadă caracterizată printr-o profundă instabilitate geopolitică și economică. Există pericole foarte reale când te

concentrezi doar pe chestiuni ce prezintă importanţă pur locală, când sunt atât de multe alte probleme mai însemnate şi mai dificile care cer şi necesită atenţie.

*

Dezvoltarea rapidă a noilor tehnologii este, de asemenea, o problemă semnificativă, din perspectiva tentativei de a prevedea impactul lor în anii următori şi de a înţelege cum să ne pregătim în consecinţă pentru o lume în care inteligenţa artificială (AI), robotica, învăţarea automată, platformele pe bază de tehnologie blockchain, Ethereum şi multe altele vor schimba modul cum trăim, iubim, muncim şi comunicăm. Pe urmă mai sunt criptomonedele gen bitcoin, care, oricât de interesante ar fi pentru pionierii lumii digitale, atrag atenţia mai ales celor care caută să efectueze tranzacţii în siguranţă şi departe de ochii curioşilor — inclusiv celor care fac trafic cu substanţe sau cu produse ilegale ori care preferă să-şi ascundă câştigurile de ochii autorităţilor, pentru a nu plăti impozite. Paradoxal, apariţia monedelor digitale descentralizate s-ar putea dovedi mai importantă pentru statele dornice să se implice în continuare în schimburi comerciale în ciuda presiunii ce se exercită asupra lor — sancţiuni, de pildă —, în situaţiile în care, din cauza utilizării preponderente a dolarului, a monedei euro şi a yenului în tranzacţiile internaţionale, nu se pot efectua sau nu este convenabil să deruleze operaţii financiare la scară mare cu alte valute.

Ar fi un pas logic pentru ţări precum Iranul, care se confruntă cu interdicţie implicită asupra tuturor operaţiilor sale de comerţ internaţional şi care a început să analizeze modalităţi de a face afaceri în valute care să nu se raporteze la dolarul american.[864] În fapt, ministrul german de externe Heiko Maas a sugerat că Europa trebuie să găsească un mod de a depăşi limitele sistemului existent în materie de cliring financiar, pentru a ajuta Iranul şi, probabil şi alte ţări, pe viitor. Trebuie instituite noi canale de efectuare a plăţilor, a spus el, inclusiv un Fond Monetar European şi un sistem SWIFT independent care să permită transferuri interbancare.[865] Inevitabil, se va recurge şi la noile tehnologii, dar şi la tehnologiile ce utilizează computere.

Gestul unui politician european important de a pune în discuţie metode pentru subminarea şi sabotarea politicii de acţiune a Statelor Unite ale Americii este un eveniment aproape la fel de însemnat precum cea de-a Patra Revoluţie Industrială însăşi.

Aşa cum s-a întâmplat în cazul revoluţiilor anterioare, există o legătură puternică între dezvoltarea (şi finanţarea) noilor tehnologii, pe de o parte, şi aplicaţiile militare şi încercarea de a obţine avantaj tactic hotărâtor pe câmpul de luptă, pe de altă parte. Ca atare, oricât de captivant ar fi să plăteşti pentru un burger Chicken Zinger într-un local KFC din China folosind tehnologia de recunoaştere facială, mult mai important este că, utilizând aceeaşi tehnologie, instituţiile statului cu atribuţii în domeniul securităţii reuşesc să supravegheze şi să verifice cetăţenii.[866]

Guvernul de la Beijing investeşte bani şi resurse în inteligenţa artificială, construind noi parcuri tehnologice în toată ţara, cum ar fi campusul în valoare de 1,2 miliarde de dolari din districtul Mentougou al capitalei şi cel din fosta capitală imperială Xian.[867] Conform unui document cu autoritate în domeniu, în 2016, China aloca doar 11,3% din totalul mondial al fondurilor dedicate firmelor nou-înfiinţate pentru inteligenţă artificială; în anul următor, procentul a crescut până la aproape 50%. „China implementează agresiv o viziune temeinic proiectată pentru inteligenţa artificială“, se arată în documentul citat, care precizează că, „în unele domenii ale inteligenţei artificiale, China a depăşit clar Statele Unite ale Americii“.[868]

În timp ce unele elemente ale „planului futurist de folosire a inteligenţei artificiale“ se referă la agricultura inteligentă, logistica inteligentă şi noile posibilităţi de angajare a forţei de muncă, altele sunt strâns legate de industria apărării şi chiar de politica externă. China ar trebui „să deschidă drumuri noi în diplomaţia ţărilor cu rol semnificativ în lume“, a spus preşedintele Xi la Conferinţa centrală a activităţii în domeniul afacerilor externe, desfăşurată la Beijing, în vara lui 2018. Vorbitorul s-a referit la modul cum se poate „defini clar statutul şi rolul Chinei în dinamica rapidă a lumii contemporane“ şi cum se pot „formula principiile şi politicile externe ale Chinei, de o manieră ştiinţifică, printr-o analiză la rece a fenomenelor internaţionale“.[869] Conform relatărilor, se investeşte un efort considerabil în producerea de sisteme AI care să-i ajute pe decidenţii politici să analizeze schimbările din geopolitica

globală, astfel încât să le răspundă în mod adecvat — asigurând Chinei avantaj în fața altor state. „Inteligența artificială poate gândi cu mulți pași înaintea minții umane“, a spus un cercetător de la Institutul de Automatizare din cadrul Academiei de Științe a Chinei. „AI poate să gândească în profunzime și în detaliu multe scenarii posibile și să propună cea mai bună strategie.“[870]

Iar acesta este doar unul dintre domeniile în care se cheltuiesc resurse — așa cum, probabil, se întâmplă și în cazul altor state. Un alt exemplu însă îl constituie dezvoltarea de noi tehnologii militare, așa cum s-a întâmplat, în noiembrie 2015, când Academia de Aerodinamică Aerospațială a Chinei a prezentat o nouă versiune a dronelor din clasa CH.[871] Generațiile anterioare de vehicule aeriene fără pilot (UAV) erau versiuni mai ieftine ale produselor americane, care se bucuraseră de mare succes printre cumpărătorii din Orientul Mijlociu și Africa.[872] Noul UAV face parte dintr-o categorie superioară, grație capacității sale de a identifica țintele în mod autonom și de a le ataca.[873] Vor apărea diferite probleme pentru strategii militari, care se vor confrunta cu scenarii încă netestate, în eventualitatea în care un sistem de armament autonom fără pilot atacă fără instrucțiuni directe sau în care un astfel de vehicul fără pilot este dezactivat, compromis sau spart informatic și folosit împotriva celor care îl operează. Nici nu mai este nevoie să spunem că incertitudinile privind modul de reacție în asemenea scenarii oferă și posibilități, acolo unde devine dificil sau chiar imposibil să se verifice reclamațiile și contrareclamațiile.

„Mă tem că vacanța noastră de 70 de ani de la cursul istoriei s-a cam terminat“, a spus generalul Sir Nick Carter, șeful statului-major al armatei britanice, într-o conferință organizată în vara lui 2018. Trăim în era „permanentei competiții“, a afirmat el, marcată de întrebări dificile despre „caracterul dinamic și evolutiv al războiului“. Era vital ca oamenii să realizeze că „energia, banii, corupția, cyber-atacurile, asasinatele, dezinformarea, propaganda și clasica metodă de modă veche a amenințării militare“ sunt folosite ca arme. „Arma“, a avertizat generalul, „nu mai trebuie neapărat să facă «poc».“ În noua eră, se înțelegea de la sine că „statele aflate în competiție cu noi reușesc cu mare măiestrie să profite de granița extrem de subțire dintre pace și război“.[874]

Inovarea tehnologică ajută la scăderea costurilor instrucției și echipamentelor, precum și la creșterea performanței. Mai mult decât atât, reduce și nivelul riscului politic pe care trebuie să și-l asume liderii care nu doresc să fie asociați cu imaginea fiilor și fiicelor morți și aduși acasă din războaie tot mai impopulare, pe măsură ce se prelungesc mai mult. De asemenea, sistemele pe bază de inteligență artificială, robotizate, automatizate și computerizate reduc timpul și cheltuielile necesare pentru instruirea personalului. Conform datelor furnizate de instituțiile de mass-media de stat chineze, o dronă CH-5 poate fi operată de un student cu minime cunoștințe de aviație, după doar una sau două zile de instruire.[875]

Armata rusă investește și ea masiv în noi tehnologii, dezvoltând roboți capabili să organizeze operații de evacuare a soldaților răniți de pe câmpul de luptă, să pună diagnostice și să trateze victimele. Cercetătorii lucrează și la roboți biomorfici, cum ar fi modelul patruped Lynx, ce va fi echipat cu mitralieră și rachete balistice antitanc, fiind capabil să acționeze în condiții grele — gheață și nisip — care îi pun la grea încercare și îi obosesc pe soldați. Vehicule fără pilot pentru deminare, roboți-infirmieri capabili să acționeze în condiții de frig extrem, precum și versiuni teleghidate ale tancului rusesc R-14 Armata se află, de asemenea, în curs de dezvoltare.[876] Tancul acesta înspăimântător este deja invidiat de mulți militari din afara Rusiei. „Fără nicio exagerare“, susțineau autorii unui raport al Ministerului Apărării din Marea Britanie, „modelul R-14 Armata reprezintă cel mai revoluționar pas în materie de proiectare a tancurilor din ultimii 50 de ani.“[877]

Deloc surprinzător, este dificil de verificat dacă afirmațiile despre proiectele în desfășurare sunt adevărate sau nu și cât de eficiente sunt noile sisteme de armament fără operator uman și nici cât de costisitoare este dezvoltarea lor. Dar nu se poate pune la îndoială că acesta este un domeniu de maxim interes pentru țări ca Rusia, care a organizat cea de-a treia Conferință științifică militară, în mai 2018, cu tema „Robotizarea forțelor armate ale Federației Ruse“.[878]

Intensificarea competiției militare constituie o sursă de considerabilă îngrijorare pentru toată lumea. De exemplu, Forțele Armate Aeriene ale SUA recunosc că nu este decât o chestiune de timp până când China sau Rusia ori amândouă își vor dezvolta dotările hardware și software necesare pentru a

copia tehnologia „invizibilă“ ce conferă de mult timp Americii un avantaj semnificativ în lupta aeriană.[879] Apoi mai sunt temerile privind dezvoltarea rachetelor balistice antiportavion, care sunt capabile să transforme portavioanele din niște platforme de război avansate și înspăimântătoare în niște costisitoare ținte fixe, lipsite de apărare.[880]

Dorința de a rămâne în fruntea competiției se extinde cu rapiditate și în noua eră a cursei înarmării spațiale. Bazându-se pe progresul înregistrat de oamenii de știință indieni în domeniul balisticii, India a anunțat că va lansa în spațiu o misiune cu astronauți până în 2022.[881] La aceasta se adaugă programul spațial chinez, în cadrul căruia au avut loc lansări cu și fără echipaj uman, și care include acum și construirea unui nou complex important în Patagonia, în sudul Argentinei, de unde vor pleca misiuni de explorare spre partea ascunsă a Lunii.[882] Astfel de inițiative au provocat diverse reacții la Washington. Fonduri însemnate vor fi alocate programelor spațiale americane, a anunțat recent președintele Trump. Acestea trebuie să producă rezultate: „Nu este suficient să avem prezență americană în spațiul cosmic“, a spus el. „Trebuie să avem dominație americană în spațiu.“[883]

Eforturile tot mai intense de restricționare a accesului la tehnologie informatică pentru China și Rusia, dar și pentru Iran sunt un element important al încercărilor SUA de a răspunde la concurența nouă și foarte dinamică din partea acestor țări. Măsurile punitive împotriva companiilor chineze de telefonie mobilă și tehnologie informatică, așa cum ar fi ZTE — căreia i s-a aplicat o amendă de 1 miliard de dolari (și, în plus, i-au fost blocate alte 400 de milioane de dolari într-un cont de garanție) și interdicția de a cumpăra componente fabricate în America, pe o perioadă de 10 ani —, sunt prima lovitură dintr-o serie întreagă de eforturi prin care SUA încearcă să încetinească măcar, dacă nu poate să restricționeze, ritmul inovării, perceput ca adevărată amenințare la adresa securității naționale a Statelor Unite ale Americii.[884]

Reținerea lui Meng Wanzhou, directoarea de operațiuni a gigantului chinez al telecomunicațiilor Huawei la Vancouver, în iarna lui 2018, a declanșat un incident diplomatic, ambasadorul Chinei la Ottawa acuzându-i pe canadieni de „egoism occidental și suprematism alb“, în timp ce unul dintre principalele ziare de limbă engleză din China continentală a comparat comportamentul

Canadei cu cel al unei „târfe“.[885]

Totodată, incidentul a declanşat o analiză a activităţii companiei Huawei în multe ţări din Europa, precum şi în Statele Unite ale Americii, iar firma chineză fie a fost exclusă de la licitaţiile pentru tehnologia 5G, fie a fost ameninţată cu excluderea din reţelele de comunicaţii fără fir sau obligată să-şi supună echipamentele unui control de securitate. „Trebuie să decidem în ce grad putem să acceptăm ideea că aceste platforme şi tehnologii se află în proprietatea chinezilor“, a spus Alex Younger, şeful serviciului de informaţii MI6 al Marii Britanii, într-unul dintre puţinele sale interviuri acordate presei, la sfârşitul lui 2018.[886]

Dar, într-o lume interconectată, lucrurile nu sunt chiar atât de simple. În primul rând, se estimează că 90% din totalul calculatoarelor personale sunt fabricate în China, la fel şi trei sferturi dintre toate telefoanele mobile. Conform unei investigaţii a jurnaliştilor de la Bloomberg, din această cauză, lanţul de aprovizionare al tuturor companiilor importante de tehnologie din lume este expus penetrării şi compromiterii — inclusiv companiile americane cu acelaşi profil ca Huawei —, ceea ce înseamnă că temerile privind securitatea nu încep şi nu se termină cu vreo companie individuală, ci cu sistemul de producţie însuşi.[887]

Un alt exemplu îl reprezintă United Launch Alliance, care lansează pe orbită sateliţi militari americani folosind rachete RD-180 fabricate de Energomaş din Rusia. Sancţiunile împotriva Rusiei au declanşat temerea că achiziţiile ar putea fi blocate pe viitor, ducând la dependenţă de programul Space-X, conceput de Elon Musk.[888] În orice caz, aşa cum notează un recent raport întocmit pentru membrii Congresului SUA, Rusia are clienţi pentru tehnologia şi expertiza ei şi în alte locuri din lume, nu în ultimul rând în China. Dacă, aşa cum pare foarte probabil, nevoia te învaţă, atunci este posibil ca, în final, încercările de a încetini progresul tehnologic al altor state prin privarea lor de componente şi de informaţii să aibă chiar efectul opus.

Unii politicieni observă deja semne prevestitoare în acest sens. Există numeroase ramuri industriale în care China avansează foarte mult, cum ar fi aeronautica, liniile feroviare de mare viteză şi vehiculele electrice, după cum a semnalat Robert Lighthizer, şeful biroului pentru politici comerciale ale Statelor Unite ale Americii. Aceste domenii ar trebui să fie vizate, a spus el,

pentru impunerea de taxe vamale. Nu trebuie să fii un geniu (sau un spion) ca să-ți dai seama că „acestea sunt situațiile în care, dacă China va domina lumea, va fi rău pentru America“.[889] Ascensiunea Chinei trebuie să fie contracarată, dacă America vrea să prospere în continuare.

Ideea aceasta a fost formulată fără echivoc în timpul audierilor de confirmare pentru numirea primei directoare a diviziei de cercetare și inginerie a Pentagonului, la începutul verii lui 2018. Candidata, Lisa Porter, nu s-a ferit să spună lucrurilor pe nume: „Trebuie să schimbăm cultura organizațională de la Pentagon“. Nu trebuie să existe niciun dubiu față de amploarea provocării cu care se confruntă Statele Unite ale Americii. Departamentul Apărării este „prea mare și prea lent“, a adăugat ea.[890]

Sentimentul că lucrurile trebuie să se schimbe urgent îi animă pe toți membrii elitei economice, militare și politice a Statelor Unite ale Americii. Țara se confruntă cu „o criză gravă în materie de securitate națională și apărare națională“, după cum arăta un raport redactat recent, privind provocările noilor realități. Dacă SUA nu tratează cu „mai multă seriozitate caracterul imperios al situației“, atunci trebuie să se aștepte la daune „devastatoare“ în ceea ce privește securitatea și influența ei în lume.[891]

Așa cum, pe vremuri, se spunea că toate drumurile duc la Roma, și China, în prezent, se găsește în centrul tuturor amenințărilor și provocărilor. Chinezii, a spus Dan Coats, fostul director al Comunității serviciilor de informații, „folosesc toate mijloacele pe care le au la dispoziție ca să influențeze politicile SUA, să facă propagandă, să manipuleze mass-media și să pună presiune pe cei care critică politicile publice ale Chinei — inclusiv elevi și studenți“.[892] Ceea ce fac rușii, a spus Mike Pence, „pălește în comparație cu ceea ce fac chinezii pe tot cuprinsul țării“.[893]

Aceste temeri sunt omniprezente și joacă un rol fundamental în evaluarea reacțiilor, a acțiunilor și a politicilor SUA — chiar și a acelora care nu prea au de a face, cel puțin la prima vedere, cu China. Înlocuirea Acordului NAFTA cu Acordul dintre SUA, Canada și Mexic a asigurat Americii niște condiții doar parțial mai bune, fără a aduce acele schimbări spectaculoase pe care le proclamase Trump înainte, în timpul și imediat după renegociere. Este însă uluitor că a existat o prevedere ascunsă printre rânduri, extrem de importantă în contextul actual. Printre condițiile agreate s-au numărat și

clauze noi, neprevăzute în acordul NAFTA, cum ar fi obligaţia statelor semnatare de a notifica Washingtonul în privinţa oricărei negocieri comerciale cu ţările care „nu au economie de piaţă“ — altfel spus, cu China. Această cerinţă, care le impune celor doritori să beneficieze de condiţii comerciale bune cu SUA să pună America pe prim-plan, îi transformă în „clienţi“ şi îi leagă de mâini şi de picioare.

Totul face parte dintr-o realiniere mondială fundamentală care pare să-i fi luat pe mulţi prin surprindere.

Statele Unite ale Americii se confruntă cu „goluri de informaţii greu de acoperit“, a spus Gina Haspel, directoarea CIA, într-un discurs ţinut în toamna lui 2018, pentru că, „în mod justificat, serviciile de informaţii pun accent puternic pe contraterorism“. A venit momentul, a spus ea, „să ne concentrăm mai mult atenţia asupra ţărilor rivale“.[894] Problema este că „Statele Unite ale Americii şi liderii aliaţilor noştri rămân preocupaţi de necazurile întâmpinate în interiorul ţărilor lor“ şi aproape de ţările lor — şi s-au trezit prea târziu la realităţile unei lumi în schimbare. SUA şi Occidentul au nevoie de mari schimbări, dacă vor să joace în continuare un rol important.[895]

*

Acestea sunt vremuri grele şi periculoase. În afara eventualelor focare de conflict militar de pe mapamond şi a tensiunilor evidente dintre statele ambiţioase care aspiră la un statut superior şi sunt nerăbdătoare să îşi arate forţa, mai există şi provocări economice de fond, ce depăşesc problematica relaţiilor comerciale dintre SUA şi China şi balonul creditării din China. În contextul în care rata dobânzii a ajuns la 25% în Turcia, economia italiană se găseşte într-o situaţie precară, iar o serie întreagă de state se confruntă deja cu dificultăţi sau urmează cel mai probabil să se confrunte, din cauza datoriilor împovărătoare, FMI avertizează că „se întrevăd mari greutăţi [...] în încercarea de a preîntâmpina declanşarea celei de-a doua Mari Crize“.[896] Există motive întemeiate să credem că economiile lumii se află într-o situaţie

mai bună decât în 2008, când a izbucnit criza financiară, dar nici nu este nevoie să se întâmple prea multe lucruri rele, pentru a se declanșa un efect de domino care să dea naștere unui asemenea haos, încât neînțelegerile, impunerea de taxe vamale și mesajele provocatoare pe Twitter să pară doar niște gesturi nevinovate.

În mijlocul incertitudinii, pe de o parte, avem administrația americană, care încearcă să remodeleze lumea conform propriilor interese, folosindu-se de băț, și nu de morcov, iar pe de altă parte, un guvern chinez care vorbește despre avantaje reciproce, creșterea cooperării și folosirea stimulentelor pentru a aduce laolaltă popoare, țări și culturi, astfel încât toată lumea are de câștigat — dar, în același timp, stârnește temeri că intenționează să edifice, voit sau nu, un nou imperiu.

Această dihotomie definește secolul XXI. „Ne îndepărtăm de o stare în care normele internaționale sunt conduse de liberalismul occidental și ne îndreptăm către starea în care normele internaționale nu mai sunt respectate“, observă Yan Xuetong, care susține că astfel de tulburări sunt caracteristice perioadei de tranziție de la lumea unipolară la cea bipolară. „După cum se vede foarte limpede, pentru celelalte țări, relațiile strategice“, afirmă el, „au devenit tot o chestiune de a alege între Statele Unite ale Americii și China.“[897]

Iată o opinie pe care o împărtășește și Henry Kissinger. „Ne aflăm într-o perioadă foarte, foarte importantă“, a declarat el pentru Financial Times. Din cauza dezbinării statelor din regiunea Atlanticului, a spus el, Europa se va transforma „într-o anexă a Eurasiei“, obligată să privească nu spre Vest, ci spre Est, spre China, al cărei țel este să fie „principalul sfătuitor al întregii omeniri“.[898] Ambițiile Chinei vizează și filosofia politică. Progresul înregistrat de această țară în ultimele patru decenii „au permis lumii să-și formeze «o înțelegere complet nouă asupra socialismului»“, se arăta într-un articol recent publicat în presa chineză, „și au dovedit că modelul occidental de modernizare nu este unic, ci doar una dintre numeroasele posibilități existente“.[899] Marșul triumfal al democrației liberale s-a oprit deocamdată, dacă nu cumva s-a încheiat definitiv.

Unii s-au resemnat să accepte compromisul renunțării la anumite libertăți, în schimbul „rezolvării problemelor“, așa cum s-a exprimat Clare Foges, într-un editorial apărut în ziarul londonez The Times, unde îi lăuda pe liderii

dictatoriali ca Trump, Erdoğan şi Putin. „Politicienii care conduc cu mână de fier or fi ei tiranici şi neplăcuţi, dar, privind partea pozitivă a lucrurilor, ei chiar cred cu adevărat că îşi pot transforma statele.“[900] Fraza sintetizează perfect modul cum Occidentul şi-a pierdut busola şi rătăceşte pe zi ce trece într-o lume care se schimbă rapid.

Ascensiunea noii lumi se petrece sub ochii noştri, fiind profund influenţată de modificarea echilibrului de putere, încât este greu de spus cum ar putea fi oprite, încetinite ori ţinute pe loc, altfel decât prin acţiunea războaielor, bolilor şi schimbărilor climatice, care au jucat un rol covârşitor în istoria lumii, în trecut, dar stabilesc direcţia şi remodelează şi prezentul, şi viitorul.

Într-un discurs ţinut la summitul Davos, în 2017, preşedintele chinez Xi Jinping a vorbit despre necesitatea ca naţiunile să conlucreze, nu să acţioneze unele împotriva altora. „Adevăratul nostru duşman“, a spus el, „nu este ţara vecină; sunt foamea, sărăcia, ignoranţa, superstiţia şi prejudecata.“ Nu poate fi corect, a precizat el, ca „cei mai bogaţi oameni din populaţia lumii, adică 1%, să deţină mai multă avuţie decât restul de 99%, [...] [în timp ce], pentru multe familii, a avea căldură în casă, destulă mâncare pe masă şi un loc de muncă sigur reprezintă în continuare un vis frumos“. Mai mult decât atât, a încheiat el, „când întâmpinăm dificultăţi, n-ar trebui să ne plângem unii de alţii, să dăm vina pe alţii, să ne pierdem încrederea în noi sau să fugim din faţa responsabilităţilor. Trebuie să ne dăm mâinile şi să înfruntăm cu bărbăţie problemele. Istoria e scrisă de cei curajoşi. Haideţi să ne sporim încrederea în propriile forţe, să trecem la acţiune şi să pornim umăr la umăr către un viitor luminos!“ Cuvintele preşedintelui chinez sintetizează perfect strădaniile Chinei de a-şi asuma rolul de mare putere globală care să atragă celelalte naţiuni sub comanda ei.[901]

De altfel, genul acesta de mesaj este utilizat în permanenţă la Beijing. Preşedintele Trump „deschide focul împotriva întregii lumi“, a spus purtătorul de cuvânt al guvernului chinez în iulie, când SUA au impus noi măsuri vizând comerţul mondial. „China se va alătura restului lumii şi se va opune hotărât protecţionismului, care este o politică unilaterală, ineficientă şi demodată, amintind de mentalităţi învechite, ce doresc să învârtă înapoi roata istoriei.“[902] Cu alte cuvinte, China oferă solidaritate, interese comune şi avantaje reciproce, pe când Statele Unite ale Americii, nu.

Realitatea este mai complexă. Țările situate între Marea Baltică și Golful Persic, între estul Mediteranei și Oceanul Pacific sunt departe de a fi perfecte. În cele mai multe dintre ele, respectarea drepturilor omului lasă de dorit, libertatea de expresie în chestiunile de credință religioasă, conștiință și sexualitate este limitată, iar statul stăpânește mijloacele de informare în masă, dictând ce poate și ce nu poate să apară în presă. Criticile la adresa guvernului, a președintelui sau a colaboratorilor săi apropiați sunt urmate, adeseori, de pedepse cu închisoarea sau, ceva mai rar, cu moartea.[903] În majoritatea cazurilor, față de momentul când a văzut lumina tiparului primul volum al cărții, situația fie nu s-a îmbunătățit, fie chiar s-a înrăutățit.

Vorbele bine alese rostite de unii lideri din lume nu ar trebui să ne distragă atenția mai mult decât cele prost alese de alții. Contează să vedem pădurea fără să ne împiedicăm de copaci, să înțelegem ritmul schimbării globale, care este destabilizatoare și îngrijorătoare pentru unii, dar dă naștere unei lumi a speranței și promisiunii pentru ziua de mâine. De-a lungul Drumurilor Mătăsii există multe lucruri imperfecte și foarte multe lucruri care pot să fie și trebuie să fie îmbunătățite pe viitor.

De asemenea, este important să recunoaștem și dificultățile ce însoțesc transferul centrului de greutate economică și incertitudinea caracteristică unei perioade de tranziție. Armata chineză suferă de „boala păcii“, conform unui recent articol apărut pe prima pagină în ziarul Cotidianul Armatei Populare de Eliberare, pentru că nu a mai purtat niciun război de foarte mult timp. În articol se arăta că sunt necesare noi metode de instrucție, pentru a avea siguranța că statul chinez este capabil să lupte și să câștige un conflict.[904] Astfel de comentarii sunt un duș rece pentru cititori. La fel și informația că bombardierele chineze „se antrenează, cel mai probabil, pentru lovituri împotriva unor ținte din SUA și țările lor aliate“, așa cum indică rapoartele recente ale Departamentului Apărării al SUA.[905]

Uneori, este greu de crezut că se elaborează scenarii care iau în considerare declanșarea conflictelor militare, mai ales că, logic vorbind, diferendele și rivalitățile se rezolvă mult mai bine la masa negocierilor decât pe câmpul de luptă. Dar una dintre lecțiile pe care le avem de învățat din istorie este că nici o generație nu deține monopolul asupra păcii, nici o generație nu deține abilități unice de diminuare a tensiunilor și nici dibăcia imbatabilă de a

dezamorsa situaţiile de escaladare a încordării dintre tabere.

Pe termen scurt, semnificaţia sancţiunilor asupra Iranului depăşeşte problema schimbării regimului de la Teheran, idee care a devenit un adevărat crez la Washington, în ciuda tuturor dovezilor contrare despre reacţia statelor împinse în situaţii critice. În fapt, implicaţiile politicii SUA faţă de Iran sunt extrem de grave când vine vorba de China. Se pare că eforturile Americii de a strânge în menghină Teheranul vor avea consecinţe serioase asupra Chinei — deşi nu este prea clar dacă intenţionat sau nu. „Scopul nostru este să mărim presiunea asupra regimului iranian, reducându-i la zero încasările din vânzarea de petrol“, a spus Brian Hook, director pentru planificarea strategiilor în cadrul Departamentului de Stat. „Suntem pregătiţi să recurgem la sancţiuni secundare asupra altor guverne care continuă comerţul cu Iranul.“ Printre acestea se numără şi China, care importă peste un sfert din ţiţeiul iranian şi care deja caută soluţii la problema taxelor vamale, ce afectează mai mult economia chineză decât economia americană.[906]

Şi alţii împărtăşesc sentimentul general că perspectiva este întunecată. „Iarna va fi foarte rece“, a spus Chen Hongtian, unul dintre cei mai bogaţi oameni de afaceri din China. „Dificultăţile sunt mult mai mari decât se aşteptau oamenii.“[907] Se prevede „o foarte dură bătălie economică“, a admis premierul Chinei, Li Keqiang, în raportul său anual prezentat în faţa Congresului Naţional al Poporului, în care, pentru anul următor, prognoza cel mai lent ritm de creştere din ultimele trei decenii.[908]

Partidul Comunist Chinez „are în faţă ameninţări complexe şi pe termen lung“, a spus preşedintele Xi la cea de-a patra şedinţă plenară a Comitetului Central, din ianuarie 2019. Printre acestea se numără „lipsa acută şi serioasă de entuziasm, aptitudinile nesatisfăcătoare, ruperea legăturilor cu poporul şi atitudinea pasivă faţă de corupţie“. Datoriile firmelor de stat erau o problemă. Venise momentul „să se înţeleagă perspectiva globală“, a avertizat el — cu alte cuvinte, să ne suflecăm mânecile şi să ne punem mai serios pe treabă.[909]

Acest mesaj a fost transmis apăsat şi constant în China. „Mediul extern este complex, provocările sunt grave şi volatile, iar factorii de incertitudine s-au înmulţit considerabil“, a atenţionat preşedintele Xi într-o cuvântare din vara lui 2019.[910] Va fi nevoie de disciplină, curaj şi hotărâre, pentru a rezista până când trece furtuna. Ceea ce ar putea să explice contextul brutal şi reacţia dură

la protestele de masă din Hong Kong, care au scos în stradă sute şi mii de oameni, în urma unei propuneri legislative ce permitea arestarea şi extrădarea în China continentală a locuitorilor din Hong Kong. Presiunile suplimentare exercitate asupra Beijingului, sub forma penuriei de resurse, a taxelor vamale majorate, a încetinirii ritmului de creştere în economie, a criticilor internaţionale sau a instabilităţii interne, ameninţă să ridice încă şi mai mult miza jocului. Deşi China a respins cererile SUA privind reducerea importurilor, nu este de mirare că în presa chineză au început să apară articole despre „munţi înalţi de urcat şi ape învolburate de traversat“.[911]

Poporul chinez nu are de ce să se teamă, căci China a dedicat timp dezvoltării „unei cunoaşteri cuprinzătoare a războiului comercial“, se arăta într-un articol din Ziarul poporului, oficiosul guvernului chinez. Aceasta însemna că liderii chinezi pot „să gestioneze cu calm [provocările]“. Cu toate acestea, nimeni nu trebuie să pună la îndoială că „SUA vrea să profite de pe urma relaţiilor sale economice şi comerciale cu China“ şi, în acelaşi timp, „vrea şi mai mult să limiteze dezvoltarea Chinei“.[912]

„Aşteptăm cu nerăbdare un contraatac mai frumos [ca răspuns la taxele vamale]“, se spunea în Global Times, autorul anonim promiţând că statul chinez „va înteţi în continuare suferinţa provocată Statelor Unite ale Americii.“[913] Astfel de fraze sunt menite să îndulcească pilula amară înghiţită acum de membrii clasei de mijloc din China, care au cel mai mult de suferit din cauza războiului comercial. În contextul prăbuşirii cu 25% a preţurilor pe piaţa bursieră, în lunile care au urmat escaladării măsurilor punitive ale Washingtonului, coroborată cu slăbirea accentuată a yuanului, câţiva experţi au remarcat că una dintre provocările conducătorilor chinezi va fi să liniştească şi să îmbuneze opinia publică. Aşa cum s-a exprimat un om de afaceri din China: „peste sistemul financiar chinez“ atârnă „sabia lui Damocles“.[914]

După părerea unora însă, se impun măsuri mai drastice. Într-un remarcabil eseu publicat în iulie 2018, intitulat „Temerile şi aşteptările noastre de acum“, Xu Zhangrun, un reputat profesor de la Universitatea Tsinghua, a contestat direcţia în care se îndrepta ţara — şi conducerea ei. Societatea civilă nu a mai evoluat de zeci de ani, scria Xu, agravând imaturitatea politică a cetăţenilor, ceea ce nu era doar o situaţie nefericită, ci şi dovada regresului. Enorme

câştiguri financiare fuseseră obţinute „cu sângele şi sudoarea muncitorilor“, doar ca să fie cheltuite cu scopul de a sprijini state eşuate ca Venezuela şi Coreea de Nord şi pentru a face investiţii uriaşe în alte ţări — şi pentru a oferi asistenţă unor state din Orientul Mijlociu ce „se scaldă la propriu în bogăţie“. China are nevoie de „o viziune clară asupra viitorului naţiunii“, a spus Xu.[915]

Nu e uşor să îţi manifeşti nemulţumirea în state unde mass-media, ba chiar şi corespondenţa privată sunt supuse controlului strict. Articole precum cel scris de Xu sunt ceva neobişnuit, uimind prin conţinut şi prin tonul vehement. Ele servesc însă drept memento foarte util: doar fiindcă vocile unora nu pot fi auzite cu uşurinţă, asta nu înseamnă că ele nu există. Ar fi tentant să credem că, în statele unde libertăţile sunt îngrădite, toată lumea este de acord cu cei aflaţi la conducere. Rareori se întâmplă aşa.

În fapt, la Beijing zvonurile circulă din plin, încercând să ţină pasul cu evenimentele şi căutând să găsească un sens logic lucrurilor cu care China trebuie să se lupte într-o situaţie globală dinamică, pentru a le putea răspunde cât mai bine. Reacţia este în parte influenţată de aplicarea „Gândirii lui Xi Jinping“, un manifest în 14 puncte adăugat la constituţia ţării — alături de „marxism-leninism, gândirea lui Mao Zedong şi teoria lui Deng Xiaoping“ — cu ocazia Congresului Naţional al Poporului, din martie 2018. Unul dintre elementele-cheie ale manifestului se referă la crearea unei comunităţi internaţionale cu un destin comun, bazat pe colaborare şi cooperare. Nu este un ţel uşor de îndeplinit, în condiţiile în care alte state fie nu vor să aibă un destin comun, fie vor să promoveze o viziune cu totul diferită asupra lui.[916] Nu este de mirare că în fruntea listei cu „cele mai căutate teme de cercetare“ în China, în 2017, s-a situat documentarea asupra gândirii lui Xi Jinping.[917] Nu doar alte părţi ale lumii se află la răspântie, încercând să vadă ce le rezervă viitorul.

*

Pentru moment, multe lucruri depind de cum vor arăta noile reguli ale jocului şi cum vor fi ele stabilite. Ca atare, probabil că nu ar trebui să ne surprindă că

gesturile făcute să ia ochii și amânarea unei decizii hotărâtoare se manifestă concomitent. Așadar, pe de o parte, articolele din presa chineză se plâng că Statele Unite ale Americii „au recurs treptat la încercuirea și suprimarea colectivă“ a marilor companii chineze, afirmând că Beijingul „trebuie să selecteze meticulos contramăsuri care să le dea cu adevărat o lecție [Statelor Unite ale Americii]“, iar, pe de altă parte, companiile chineze de energie din Iran se abțin să exploateze resursele naturale ale țării, pentru a se putea feri de „necazuri inutile“, pe măsură ce Casa Albă intensifică presiunea asupra Teheranului.[918]

În China, accentul se pune pe stabilizarea relațiilor cu Statele Unite ale Americii, într-un moment când, brusc, vântul s-a întețit foarte tare. Să navighezi în asemenea vremuri este o treabă complicată, dar rezultatul este atât de important, încât prevalează în fața oricăror altor considerente. Unul dintre motivele care au dus la încetarea discuțiilor dintre Beijing și Moscova pe tema renunțării la dolar ca monedă de referință a fost că Moscova nu voia să provoace Statele Unite ale Americii, într-un moment când războiul comercial deja începuse — iar situația nu doar că se poate înrăutăți, dar îi poate afecta și pe alții.[919]

Dintr-odată, vechea lume s-a trezit în fața realității că noua lume este deja în formare de decenii întregi, ceea ce a declanșat reacții dramatice, de la curse ale înarmării și competiție tehnologică până la blocarea investițiilor și măsuri coordonate în plan economic, politic și diplomatic. Astfel de acțiuni au întărit opinia în multe părți ale lumii că cei mai interesați să stopeze fenomenul sunt statele care au cel mai mult de pierdut — adică țările occidentale, care, după ce au adormit la cârmă, acum vor să revină la „normal“ și se așteaptă ca nou-veniții să-și reia vechile lor poziții în ierarhia mondială.

Această perspectivă nu sună deloc promițător pentru miliardele de locuitori ai Asiei, în special, cărora transformările economice din trecutul recent le-a ridicat ștacheta așteptărilor.

Găsirea unor modalități de conlucrare nu este o misiune ușoară, iar succesul nu este garantat. Dar națiunile Asiei au multe lucruri în comun. Așa cum declara Xi la Astana, în 2013, deși popoarele de pe Drumurile Mătăsii aparțin „unor rase diferite, având credințe și origini culturale diferite“, ele sunt „perfect capabile să își ducă traiul împreună în pace și dezvoltare“, după cum

indică şi istoria regiunii. Aceasta nu este o nouă lume ce se naşte: este vechea lume ce renaşte.

Deja trăim în secolul asiatic. Deplasarea PIB-ului global dinspre economiile dezvoltate ale Vestului către cele ale Estului este o transformare uluitoare atât prin amploarea ei, cât şi prin repeziciunea cu care se desfăşoară. Conform unor estimări, graţie majorărilor semnificative ale preţului petrolului, ţările din Orientul Mijlociu (şi Africa de Nord) vor avea încasări cu 210 miliarde de dolari mai mult în 2018–2019 decât au avut în cele 12 luni anterioare — un câştig ce poate trezi invidia.[920] Schimbarea a dus la apariţia „durerilor de creştere“ în Asia, începând cu degradări ale mediului natural şi terminând cu apetitul nestăvilit pentru investiţii în infrastructură. Totodată, a dus la dificultăţi legate de modul cum statele interacţionează, cooperează şi, în unele cazuri, concurează între ele.

Totuşi, în această perioadă a edificării unor noi conexiuni şi a reînnoirii altora mai vechi, frapează faptul că Occidentul riscă să conteze tot mai puţin în arena internaţională. De câte ori statele occidentale intervin, creează mai multe probleme decât cele pe care le rezolvă sau ridică obstacole şi impun restricţii care limitează creşterea şi perspectivele altor ţări. Epoca în care Occidentul modela lumea după imaginea sa a apus de mult — chiar dacă acest aspect pare să le fi scăpat celor care cred că li se cuvine sau chiar că ar fi posibil să hotărască soarta altor oameni.

„China, Rusia [şi] Iranul [...] reprezintă factori ai instabilităţii“, a afirmat John Sullivan, adjunctul secretarului de stat american, cu ocazia prezentării unui raport privind drepturile omului, în aprilie 2018. Aceste state sunt „condamnabile din punct de vedere moral şi ne subminează interesele“. Astfel de comentarii nu se potrivesc deloc cu informaţiile potrivit cărora, înainte să fie ales preşedinte, Donald Trump a fost solicitat de persoane influente din Orientul Mijlociu — inclusiv de prinţul moştenitor al emiratului Abu Dhabi şi de ambasadorul israelian în Statele Unite ale Americii — să încheie o înţelegere cu Rusia şi cu Vladimir Putin. Practic, era vorba de un târg: dacă accepta ca Iranul să se retragă din Siria, Moscova urma să fie răsplătită cu ridicarea sancţiunilor şi recunoaşterea anexării Crimeii. „Va trebui să mai aşteptăm şi să vedem“, a răspuns Trump, când a fost întrebat dacă va schimba poziţia SUA faţă de intervenţia Rusiei în Ucraina.[921]

Relaţiile cu China nu sunt cu nimic mai uşor de prezis, deşi este limpede că încordarea dintre Washington şi Beijing a atins stadiul de nevroză. Patrick Shanahan, succesor al lui Jim Mattis, pentru scurtă vreme, şi-a prezentat clar priorităţile, la una dintre primele sale şedinţe. America trebuie să îşi concentreze atenţia asupra „Chinei, Chinei, Chinei“, a spus el.[922]

China a devenit aproape o obsesie în Statele Unite ale Americii. Spectrul Beijingului este atât de ameninţător — era chiar şi înainte de alegerea lui Trump ca preşedinte —, încât unii specialişti au început să elaboreze scenarii ce presupuneau declanşarea unui război convenţional între cele două ţări, ca să vadă cum ar arăta acesta şi cu ce fel de rezultate s-ar solda în plan politic şi economic.[923] În acest sens, tentativa lui Trump de a renegocia termenii relaţiilor cu China nici nu avea de ce să surprindă, iar informaţiile că preşedintele voia să-i vadă pe chinezi „cum suferă mai mult“ din cauza taxelor vamale trebuie privite într-un context mai larg, caracterizat prin teama crescândă de China. La Washington se credea că situaţia era atât de gravă, încât se impunea luarea unor măsuri dure.[924]

Îngrijorările legate de ameninţarea chineză au dus la critici aspre la adresa statelor care au îndrăznit să-şi exprime chiar şi numai interesul pentru proiectele Beijingului — reale sau imaginare. Decizia Italiei de a semna un Memorandum de înţelegere cu China şi de a susţine BRI a atras reproşuri usturătoare de la Washington. „Italia, ţară cu o economie globală majoră, reprezintă o destinaţie extraordinară pentru investiţii“, a comentat purtătorul de cuvânt al Consiliului Naţional de Securitate al SUA. „Guvernul italian nu are nevoie să confere legitimitate proiectului de infrastructură al Chinei.“[925]

Dintr-odată, parcă Europa s-a trezit la realitate. China este „un rival global“, au declarat reprezentanţii UE la câteva zile după ce preşedintele Xi vizitase Italia pentru a semna acorduri de investiţii ale chinezilor în amenajări portuare la Trieste şi Genova, spre iritarea Statelor Unite ale Americii şi a altor state europene. Nici UE, nici statele sale membre nu pot să-şi atingă efectiv obiectivele stabilite cu China fără să existe unitate deplină, se arăta într-un nou document de politici publice al Uniunii.[926]

„Era naivităţii europene a apus“, a declarat preşedintele francez Macron în ajunul vizitei preşedintelui chinez Xi la Paris. Macron nu a semnat contractul referitor la BRI. În schimb, nu a avut nicio problemă să anunţe înţelegeri

comerciale în valoare de 40 de miliarde de euro, deci de vreo 20 de ori mai mult decât cele convenite cu Italia, şi nu a fost condamnat pentru gestul său.[927] Nu este greu deloc să treci cu vederea naivitatea sau să găseşti o cale de a te înţelege cu „rivalii globali“, când vine vorba de bani.

La fel ca în cazul Statelor Unite ale Americii, o astfel de abordare este greşită, pentru că porneşte de la premisa că investiţiile chineze sunt nocive. Bunăoară, în ceea ce priveşte modernizarea dotărilor portuare din Italia, nu este deloc clar de ce China ar fi un partener mai rău decât fondurile private de investiţii ori decât alte întreprinderi de stat şi nici de ce ar fi de preferat să nu se facă deloc investiţii, decât să se realizeze cu finanţare chineză. Totodată, în mod ironic, alte ţări, cum ar fi Grecia, au fost nevoite să le vândă creditorilor europeni cele mai importante obiective economice — cele 14 mari aeroporturi —, ca preţ al salvării financiare, într-o tranzacţie care seamănă întru câtva cu practicile neocolonialismului.[928]

Discutabilă este şi presupunerea că Beijingul fie caută în mod activ, fie provoacă în ultimă instanţă o confruntare cu SUA pe viitor — se pune întrebarea dacă abordarea SUA este cea corectă, chiar dacă ipoteza unei ciocniri economice, politice sau militare se confirmă.

Din cauza certitudinii pe care o au anumite state că China reprezintă o ameninţare căreia trebuie să i se facă faţă cu fermitate, anumiţi politicieni şi-au asumat riscul de a provoca daune colaterale. După ce compania Apple a raportat scăderea profitului în urma diminuării cererilor din China, Kevin Hassett, consilierul economic al Casei Albe, a spus lucrurilor pe nume. „Nu este doar cazul firmei Apple“, a recunoscut el într-un interviu. „Există al naibii de multe companii americane care vând produse în China şi care îşi vor vedea profitul diminuat pe parcursul anului viitor, până când vom ajunge la un acord cu statul chinez.“[929] Fermierii americani au plătit repede un preţ scump pentru războiul comercial, exporturile de soia prăbuşindu-se cu 94% după ce China a aplicat taxe vamale drept represalii la cele americane, determinându-i pe experţi să avertizeze în legătură cu nivelul de îndatorare şi cu rata suicidului care deja erau ridicate — şi creşteau.[930]

Indiferent de eventualul acord la care se va ajunge după rundele de discuţii menite să creeze un teren de joc economic mai uniform între cele două ţări, un lucru este cert: nu va exista niciun fel de înţelegere permanentă.

Schimbarea este inevitabilă. Aşadar, multe aspecte depind de ce orizonturi de timp se fixează pentru nişte rezultate finale care să fie considerate satisfăcătoare de ambele tabere şi de paşii pe care fiecare ţară, fie separat, fie împreună, este dispusă să-i facă pentru a-şi apăra interesele. Dar istoria ne predă o lecţie importantă: tacticile de intimidare care îşi dovedesc eficienţa şi aduc una dintre părţi la masa tratativelor sunt învăţate şi reproduse ulterior de cealaltă parte, după ce ajunge la concluzia că a ieşit mai prost din negocieri decât rivala sa.

*

Se pare că nu există un acord unanim în ceea ce priveşte forţele destabilizatoare. Când etichetezi alte state ca fiind agenţi ai instabilităţii, ai tendinţa să edulcorezi anumite fapte ori chiar să le dai uitării. Aşa se întâmplă cu intervenţia americană în Irak şi Afganistan, în ultimii 15 ani, ca să nu mai vorbim de deceniile anterioare, până pe la jumătatea secolului XX. Atitudinea prin care alte state sunt învinuite pentru diverse rele pune sub semnul întrebării capacitatea Americii de a trage învăţăminte din istorie — şi, în cazul în care o face, ne întrebăm cam care ar fi ele. Una este să oferi la schimb Ucraina pentru Siria şi cu totul alta să nu înţelegi cât de ironic este să acuzi alte state că destabilizează lumea în care trăim.

Din perspectiva Statelor Unite ale Americii, aşadar, ceva pare să fi mers extrem de prost în ceea ce priveşte coloana vertebrală a Drumurilor Mătăsii, unde China, Rusia şi Iranul — trei dintre cele mai mari şi mai importante state din lume — sunt considerate o ameninţare directă la adresa SUA şi a stabilităţii globale.[9][31] Alte două ţări, Turcia şi Pakistanul, sunt percepute ca ţări capabile să creeze probleme tot mai grave care pot fi gestionate doar cu agresivitate, în timp ce experienţele din Siria, Irak şi Afganistan furnizează învăţăminte utile despre cât de des se întâmplă ca lucrurile să nu se desfăşoare conform planului.

Una dintre dificultăţile cu care se confruntă istoricii ori observatorii simpli ai proceselor sociopolitice contemporane este să vadă imaginea de ansamblu.

Dacă înțelegem conexiunile create în prezent și cum se leagă diverse fenomene între ele, atunci pricepem mai bine ceea ce se petrece în jurul nostru, astfel încât să obținem o perspectivă cât mai apropiată de realitate. De asemenea, dacă ne facem o idee clară despre relația dintre piesele de puzzle ale ansamblului geopolitic, vom explica mai bine slăbiciunile și pericolele — precum și posibilitățile de cooperare și de colaborare —, ceea ce poate contribui la elaborarea mai riguroasă a procesului de luare a deciziilor.

Regele ținutului Zhao din nord-estul Chinei, care a domnit în urmă cu aproape 2 500 de ani, spunea: „Priceperea cu care urmezi obiceiurile de ieri nu este de ajuns ca să îmbunătățești lumea de azi.“ Cuvintele sale pline de înțelepciune rămân la fel de valabile și acum. Primul pas ca să ne pregătim pentru schimbare și să ne adaptăm la noile realități este să înțelegem forțele ce declanșează prefacerile din lume. Este doar o amăgire că poți imprima un ritm mai lent sau că poți opri acest proces. În schimb, faptul că Drumurile Mătăsii sunt tot mai importante nu este deloc o iluzie. Și vor fi tot mai importante. Modul în care se vor dezvolta, vor evolua și se vor modifica va influența decisiv lumea viitorului, în bine sau în rău. Pentru că aceasta a fost dintotdeauna menirea Drumurilor Mătăsii.

Countering America’s Adversaries Through Sanctions Act (în original, în engleză), lege federală adoptată în Senatul SUA în iulie ٢٠١٧, potrivit căreia se impuneau sancțiuni împotriva Iranului, Republicii Populare Democrate Coreene și a Rusiei. (N. red.)

Mulțumiri

Majoritatea volumelor au o secțiune de mulțumiri, pentru ca autorul să-și poată exprima recunoștința față de cei care l-au ajutat să dea viață cărții sale. De-a lungul ultimilor ani, mi-am făcut o mulțime de noi prieteni, am fost prezentat multor altor oameni interesanți și dispuși să ajute și am putut să mă bizui pe o rețea generoasă de analiști care se ocupă de anumite ori de toate regiunile, popoarele și subiectele de interes pentru mine. Există un mic grup de prieteni și colegi care au citit în parte sau în totalitate ce am scris eu aici, dintre care câțiva preferă să rămână anonimi. Le sunt recunoscător celor care au dat o mână de ajutor proiectului, într-un mod sau altul — sper că știu cu toții la cine mă refer.

Ca întotdeauna, le datorez mulțumiri lui Catherine Clark și echipei sale de la Felicity Bryan, editorului meu Michael Fishwick și tuturor celor de la Bloomsbury, pentru sprijinul pe care l-am cerut și de care am avut nevoie ca să scriu această carte. Îi mulțumesc lui Sarah Ruddick pentru răbdarea și îndrumările ei și lui Richard Collins pentru atenția lui la detalii. Emma Ewbank a realizat încă o copertă, pur și simplu splendidă.

Familia mea a trebuit să mă suporte în acești doi ani foarte plini, în care am scris de zor la orice oră din zi sau din noapte, cât am fost acasă, nemaivorbind despre plecările intempestive spre aeroport și călătoriile în străinătate. N-aș fi putut face nimic dintre toate acestea fără voi. Jess, Katarina, Flora, Francis și Luke, vă mulțumesc.

De asemenea, n-aș fi reușit nimic fără părinții mei, care m-au învățat să merg, să citesc, să scriu și să gândesc. Ei au fost izvor de dragoste, veselie și încurajare pentru mine timp de aproape cinci decenii. Mi-au fost întotdeauna alături când am avut nevoie de ei și mi-au fost alături oricând.

Tatăl meu s-a îmbolnăvit grav în timp ce eu scriam această carte. El a fost modelul meu uman desăvârșit: un om cu un curaj profund și un exemplu de

modestie și inteligență. Încă din perioada copilăriei mele, m-a încurajat să citesc, să gândesc și să mă concentrez asupra studiului. Decenii întregi am vorbit cu el aproape în fiecare zi, deseori despre istorie, precum și despre trecutul, prezentul și viitorul Drumurilor Mătăsii.

Pentru mine, nu a fost doar un tată, ci și eroul și prietenul meu. A avut răbdare infinită cu mine și nu a fost niciodată egoist: a făcut orice și totul pentru mine (și, de fapt, pentru mulți alți oameni), fără să ceară niciodată nimic în schimb. A fost un model de generozitate, bunătate și iubire.

Dispariția lui dintre noi, chiar înainte de apariția acestei cărți, a fost o pierdere sfâșietoare pentru mine și familia mea. Ultima dată când ne-am văzut, i-am dat un prim exemplar al cărții. Cu un zâmbet care-i lumina fața, mi-a spus că abia așteaptă să o citească. Nu mă deranjează că n-a avut prilejul să o facă; dar este atât de dureros gândul că nu voi putea să-l văd și să discut cu el despre ce am scris acolo. Cartea aceasta îi este dedicată iubitului meu tată, care îmi lipsește cu adevărat.

Îi sunt extrem de recunoscător lui Sir Tim Rice și companiei Walt Disney, pentru că mi-au dat permisiunea să citez din versurile cântecului „A Whole New World“, din filmul Aladdin — un cântec despre trecutul Drumurilor Mătăsii, care le prevestește viitorul.

Rectorul și profesorii de la Worcester College și mulți dintre colegii mei de la Oxford mi-au oferit tot sprijinul lor, reușind, de asemenea, să creeze unul dintre cele mai incitante medii intelectuale pentru orice cărturar din lumea întreagă. Le sunt recunoscător pentru încurajări și pentru atmosfera caldă, primitoare de care mă bucur printre ei.

Îi rezerv totuși un loc special unui prieten anume. Mark Whittow a fost unul dintre cei mai talentați istorici ai generației sale. A fost un cărturar extraordinar de înzestrat și un prieten minunat, nu doar pentru mine, ci și pentru cei cu care a lucrat, toți cei cărora le-a fost profesor sau l-au cunoscut la Oxford. Mark a fost un izvor nesecat de umor și bunătate, dar, mai important decât atât, a fost o sursă de inspirație pentru mine — mai întâi ca membru al comisiei de examinare — acum mulți ani, când mi-am dat doctoratul —, apoi ca profesor cu mai multă experiență decât mine, pe care îl priveam cu reverență și respect și, în fine, în calitate de colaborator. Moartea

lui Mark într-un accident, chiar înainte de Crăciun, în 2017, a fost o pierdere devastatoare pentru Oxford, unde, spre marea bucurie a noastră, a tuturor, tocmai fusese ales rector al Oriel College. Era tare mândru că scrisesem Drumurile Mătăsii şi că volumul era atât de mediatizat. M-a încurajat mereu să ies în afara mediului academic, pentru a mă adresa, din când în când, şi publicului larg. Mark ar fi spus că titlul Noile Drumuri ale Mătăsii ar fi „cea mai bună glumă“. A trebuit să-mi reamintesc de câteva ori această vorbă a lui, în timp ce scriam cartea. Am faţă de Mark o datorie pe care nu voi putea niciodată să o achit. Îţi mulţumesc, Mark, pentru tot ce ai făcut pentru mine de-a lungul a aproape treizeci de ani.

În sfârşit, deşi nu în ultimul rând, trebuie să le mulţumesc celor care au citit cartea Drumurile Mătăsii când a apărut în librării. Am fost uimit şi încântat de reacţia publicului la un volum de istorie — nici pe departe cea mai scurtă carte scrisă vreodată — şi fericit că atât de mulţi oameni voiau să privească viitorul dintr-o perspectivă diferită. Sper ca această nouă carte, ceva mai subţirică, să fie un fel de răsplată pentru cei care s-au văzut nevoiţi să care după ei primul volum.

Le sunt cu deosebire recunoscător celor care au recomandat cartea Drumurile Mătăsii prietenilor, membrilor de familie şi chiar unor necunoscuţi. Ceea ce, bineînţeles, este cea mai bună recomandare pe care o poate primi o carte. Sper ca toţi cei care citesc Noile Drumuri ale Mătăsii să o aprecieze îndeajuns de mult încât să-i încurajeze din nou şi pe alţii să o citească. Nu degeaba istoria contează. Ne ajută să ne explicăm de ce suntem cine suntem şi ne poate oferi lecţii utile ca să nu mai repetăm greşelile trecutului.

În acest sens, sunt absolut încântat că, în acelaşi timp, apare o nouă versiune a Drumurilor Mătăsii, destinată cititorilor cu vârste mai mici. Cei de vârstă şcolară cresc foarte repede (mai repede decât oricând în istoria umanităţii, aşa cum ni se spune în presă), dar aceasta este lumea pe care o vor moşteni şi trebuie să-i găsească un sens. Cititul este un mod de a ajuta generaţia următoare să înveţe şi să gândească, dar şi discuţiile despre trecut constituie un ajutor nepreţuit. Eu sper ca ambele cărţi să-i unească pe oameni. Înţelegerea istoriei nu este doar interesantă; este şi importantă.

Peter Frankopan

Oxford, septembrie 2018

Note

Introducere

1 Ferdinand von Richthofen, „Über die zentralasiatischen Seidenstrassen bis zum 2. Jahrhundert. n. Chr.“, Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin, 4, 1877, pp. 96–122.

2 Yuqi Li, Michael J. Storozum, Xin Wang și Wu Guo, „Early irrigation and agropastoralism at Mohuchahangoukou (MGK), Xinjiang, China“, Archaeological Research in Asia, 12, 2017, pp. 23–32.

3 „Spy satellites are revealing Afghanistan’s lost empires“, Science, 358, 6369, 2017; Emily Hammer et al., „Remote assessments of the archaeological heritage situation in Afghanistan“, Journal of Cultural Heritage, 33, 2018, pp. 125–144.

4 Vezi, de exemplu, Kathryn Franklin și Emily Hammer, „Untangling Palimpsest Landscapes in Conflict Zones: a «Remote Survey», in Spin Boldak, Southeast Afghanistan“, Journal of Field Archaeology, 43, 3, 2018, pp. 58–73.

5 Taylor R. Hermes et al., „Urban and nomadic isotopic niches reveal dietary connectivities along Central Asia’s Silk Roads“, Scientific Reports, 8, 5177, 2018.

6 Paola Pollegiono et al., „Ancient Humans Influenced the Current Spatial Genetic Structure of Common Walnut Populations in Asia“, Plos One, 10,

1371, 2015, pp. 1–16.

7 Ranajit Das, Paul Wexler, Mehdi Piroonznia şi Eran Elhaik, „Localizing Ashkenazic Jews to Primeval Villages in the Ancient Iranian Lands of Ashkenaz“, Genome Biology and Evolution, 8, 4, 2016, pp. 1132–1149.

8 Alexander F. More et al., „Next-generation ice core technology reveals true minimum natural levels of lead (Pb) in the atmosphere: Insights from the Black Death“, GeoHealth, 1, 2017, pp. 211–219.

9 Departamentul de Stat, Memorandumul întâlnirii dintre Byroade şi Matthews, „Proposal to Organize a Coup d'état in Iran“, 26 noiembrie 1952, Arhivele Generale ale Departamentului de Stat, 1950–1954, Central Decimal File 788.00/11-2652.

10 Comandamentul Strategic al Forţelor Aeriene, „Atomic Weapons Requirements Study for 1959“, în W. Burr (ed.), National Security Archive Electronic Briefing Book No. 538.

11 BBC News, „Turkey sentences 25 journalists to jail for coup links“, 9 martie 2018.

12 Nergis Demirkaya, „Hükümetin 2023 planı: 5 yılda 228 yeni cezaevi“, Gazete Duvar, 10 decembrie 2017.

13 https://news.nike.com/news/kobe-x-silk-shoe-inspired-by-kobebryant-s-personal-connections-to-asia-and-europe.

14 https://www.hermes.com/uk/en/product/poivre-samarcande-eau-de-toilette-V38168/.

15 Kevin G. Hall şi Ben Wieder, „Trump dreamed of his name on towers across former Soviet Union“, McClatchy DC Bureau, 28 iunie 2017; Adam Davidson, „Trump's business of corruption“, New Yorker, 21 august 2017.

16 Oscar Rousseau, „Phase I construction scope of Kuwait's $86bn Silk City revealed“, ArabianIndustry.com, 19 februarie 2019.

17 Turkmenistan.gov.tm, „2018 god: Turkmenistan — serdțe Velikogo Șiolkovogo puti“, 2 ianuarie 2018.

18 BP Statistical Review of World Energy, iunie 2017, pp. 12, 26.

19 Departamentul Agriculturii, Guvernul Statelor Unite ale Americii, Grain: World Markets and Trade, iulie 2018.

20 Serviciul de prospectare geologică al Statelor Unite ale Americii, Mineral Commodity Summaries 2017, pp. 135, 151.

21 Biroul ONU pentru Droguri și Criminalitate, Afghanistan Opium Survey 2007, Islamabad, p.v.

22 Alfred W. McCoy, In the Shadows of the American Century: The Rise and Decline of US Global Power, Londra, 2017, p. 111.

23 Biroul ONU pentru Droguri și Criminalitate, Afghanistan Opium Survey 2017. Challenges to sustainable development, peace and security, 2018, p. 4; pentru date despre valoarea piețelor, vezi UNODC, Drug Trafficking, https://www.unodc.org/unodc/en/drug-trafficking/index.html.

24 Andrew Gilmour, „Imprisoned, threatened, silenced: human rights workers across Asia are in danger“, Guardian, 18 mai 2018. Vezi și Freedom House, Freedom of the Press 2017, aprilie 2017.

25 Banca Asiatică de Dezvoltare, Asia 2050. Realizing the Asian Century, 2011, p. 3.

26 PricewaterhouseCoopers, The World in 2050. Will the shift in global economic power continue?, 2015, p. 11.

27 Oxford Economics, Global Cities: Which Cities will be leading the global economy in 2035?, Oxford, noiembrie 2018.

28 George Magnus, Red Flags: Why Xi's China is in Jeopardy, Londra, 2018, p. 117.

29 Fondul Monetar Internațional, comunicat de presă, „People's Republic of China: 2017 Article IV Consultation", 8 august 2017.

30 „A Fifth of China's Homes Are Empty. That's 50 Million Apartments", Bloomberg, 8 noiembrie 2018.

31 Vezi Lisa Yiu și Lao Yun, „China's Rural Education: Chinese Migrant Children and Left-Behind Children", Chinese Education and Society, 50, 2017, pp. 307–314; Lake Lui, „Gender, Rural-Urban Inequality and Intermarriage in China", Social Forces, 95, 2, 2016, pp. 639–662.

Drumurile spre est

32 „The President's News Conference with President Boris Yeltsin of Russia in Vancouver, 4 aprilie 1993", în Public Papers of the President of the United States, William J. Clinton, 20 ianuarie–31 iulie 1993, p. 393.

33 https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1993/press.html.

34 Agenția France-Presse, „Forgiveness gesture in accepting Nobel prize", 9 decembrie 2013.

35 Declarația Comună a Republicii Populare Democratice Coreene și a

Statelor Unite ale Americii, New York, 11 iunie 1993, http://nautilus.org/wp-content/uploads/2011/12/CanKor_VTK_1993_06_11_joint_statement_dprk_u

36 Biroul ONU pentru Menținerea Păcii, „Agreement on the Maintenance of Peace along the Line of Actual Control in the India–China Border“, 7 septembrie 1993.

37 Geremie Barmé, „Red Eclipse“, în Red Rising, Red Eclipse. China Story Yearbook 2012 https://www.thechinastory.org/yearbooks/yearbook-2012/; J. Gewirtz, Unlikely Partners; Chinese Reformers, Western Economists, and the Making of Global China, Cambridge, Mass., 2017, pp. 245 și urm.

38 Fareed Zakaria, „Give South Korea a gold medal“, Washington Post, 8 februarie 2018.

39 Infosys, Navigate Your Next Annual Report 2017–18, 13 aprilie 2018.

40 S.V. Krishnamachari, „How Rs 950 invested in Infosys in 1993 IPO is now worth over Rs 50 lakh“, International Business Times, 9 iunie 2017.

41 Mai multe informații despre Qatar Airways pe https://www.qatarairways.com/en/about-qatar-airways.html.

42 Gulf Times, „Qatar Airways signs MoU to buy 25% stake in Moscow’s Vnukovo Airport“, 4 aprilie 2018.

43 Paul Routledge și Simon Hoggart, „Major hits out at Cabinet“, Guardian, 25 iulie 1993.

44 FIFA, „History of Football — The Origins“, http://www.fifa.com/aboutfifa/who-we-are/the-game/index.html.

45 Independent, „Arsenal fans’ group set to urge Alisher Usmanov not to sell his shares to Stan Kroenke“, 4 octombrie 2017.

46 Cinzia Sicca și Alison Yarrington, The Lustrous Trade. Material Culture

and the History of Sculpture in England and Italy, c. 1700–1860, Londra, 2001.

47 Charles Thompson, The Travels of the Late Charles Thompson, 3 volume, Reading, 1744, Vol. 1, p. 67.

48 Banca Mondială, „From local to global: China's role in global poverty reduction and the future of development", 7 decembrie 2017.

49 Niall Ferguson și Xiang Xu, „Make Chimerica Great Again", Hoover Institution Economic Working Paper, 18105, 3 mai 2018, p. 11.

50 Julien Girault, „Hu Keqin; «Nous prenons un soin extrême de nos terres», en France", Le Point, 23 februarie 2018.

51 Sylvia Wu, „China Wine Imports: Australia and Georgia taking a leap", Decanter, 5 februarie 2018.

52 Adam Sage, „Bordeaux whines as rich Chinese give lucky names to old châteaux", The Times, 23 noiembrie 2017; Natalie Wang, „Bordeaux wary of rich Chinese changing estates' names", The Drinks Business, 30 noiembrie 2017.

53 IATA, 20 Year Passenger Forecast Update, 24 octombrie 2017.

54 Aaron Chong, „Boeing sees demand for 500,000 new pilots in Asia-Pacific", Flight Global, 7 decembrie 2016.

55 Asociația Piloților Australieni și din Întreaga Lume, „Australian pilots land $750,000 in China", 28 decembrie 2017.

56 Richard Weiss, „Pilot Shortage Forces World's Biggest Long-Haul Airline to Cut Flights", Bloomberg, 11 aprilie 2018.

57 Wolfgang Georg Arlt, China’s Outbound Tourism, Londra, 2006, p. 19.

58 Organizaţia Mondială a Turismului a Naţiunilor Unite, comunicat de presă, „Strong outbound tourism demand from both traditional and emerging markets in 2017“, 23 aprilie 2018.

59 CLSA, Chinese outbound tourists — new 2017 report, 19 iulie 2017. Pentru estimări privind numărul cetăţenilor chinezi care deţin paşaport, vezi, de exemplu, Goldman Sachs, The Asian Consumer. The Chinese Tourist Boom, noiembrie 2015.

60 The Donkey Sanctuary, Under the Skin. The emerging trade in donkey skins and its implications for donkey welfare and livelihoods, ianuarie 2017.

61 BBC News, „Niger bans the export of donkeys after Asian demand“, 6 septembrie 2016; Media Group Tajikistan Asia Plus, „Donkey market booms in Tajikistan“, 4 ianuarie 2017.

62 Kimon de Greef, „Rush for Donkey Skins in China Draws Wildlife Traffickers“, National Geographic, 22 septembrie 2017.

63 Filipa Sá, „The Effect of Foreign Investors on Local Housing Markets: Evidence from the UK“, CEPR Discussion Paper No DP11658, 2016, pp. 1–43.

64 Emanuele Midolo, „Russian investors: Welcome to Londongrad“, Propertyweek, 13 aprilie 2018.

65 Yuan Yang şi Emily Feng, „China’s buyers defy the law to satisfy thirst for foreign homes“, Financial Times, 13 martie 2018.

66 Esha Vaish şi Dasha Afanasieva, „Hong Kong property investors go trophy hunting in London despite Brexit“, Reuters, 21 august 2017.

67 Matt Sheehan, „How Chinese Real Estate Money is Transforming the San Francisco Bay Area“, MacroPolo, 22 august 2017; Paul Vieira, Rachel Pannett şi Dominique Fong, „Western Cities Want to Slow Flood of Chinese Home Buying. Nothing Works“, Wall Street Journal, 6 iunie 2018.

68 Dinçer Gökçe, „Kiler, Sapphire'de 47 daire birden sattı", Hürriyet, 21 februarie 2017.

69 Faseeh Mangi, „135 Million Millennials Drive World's Fastest Retail Market", Bloomberg, 28 septembrie 2017.

70 Euromonitor International, „10 Facts about India", 12 ianuarie 2014. Pentru distribuția venitului la cei care câștigă cel mai mult, vezi L. Chancel și T. Piketty, „Indian income inequality, 1922–2015: From British Raj to Billionaire Raj?", World Inequality Database Working Paper Series No. 2017/11.

71 Boston Consulting Group, The New Indian: The Many Facets of a Changing Customer, martie 2017.

72 Bain & Co., Luxury Goods Worldwide Market Study, Fall–Winter 2017, 22 decembrie 2017; Yiling Pan, „Luxury Spending to Double in China Over Next 10 Years, Says McKinsey", Jing Daily, 15 iunie 2017.

73 CPP Luxury, „Prada Group opens seven stores in Xi'an China", 25 mai 2018.

74 Astrid Wendlandt, „Chanel snaps up four companies to secure highend silk supplies", Reuters, 22 iulie 2016; Yiling Pan, „China Wants Fewer Burberry and BV Handbags, More Chanel and Hermès", Jing Daily, 23 aprilie 2018.

75 Angelica LaVito, „Starbucks is opening a store in China every 15 hours", South China Morning Post, 6 decembrie 2017.

76 Cleofe Maceda, „UAE's residents' luxury goods spending to reach more than $8 billion in 2017", Gulf News, 20 noiembrie 2017.

77 Associated Press, „China's new baby policy lifts stocks, sinks condom maker", 30 octombrie 2015.

78 Credit Suisse, Spotlighting China's new two child

policy, 30 octombrie 2015.

79 „Dolce & Gabbana’s racism debacle in China could be one of the costliest brand missteps ever“, Quartz, 26 noiembrie 2018.

80 Zhong Sheng,

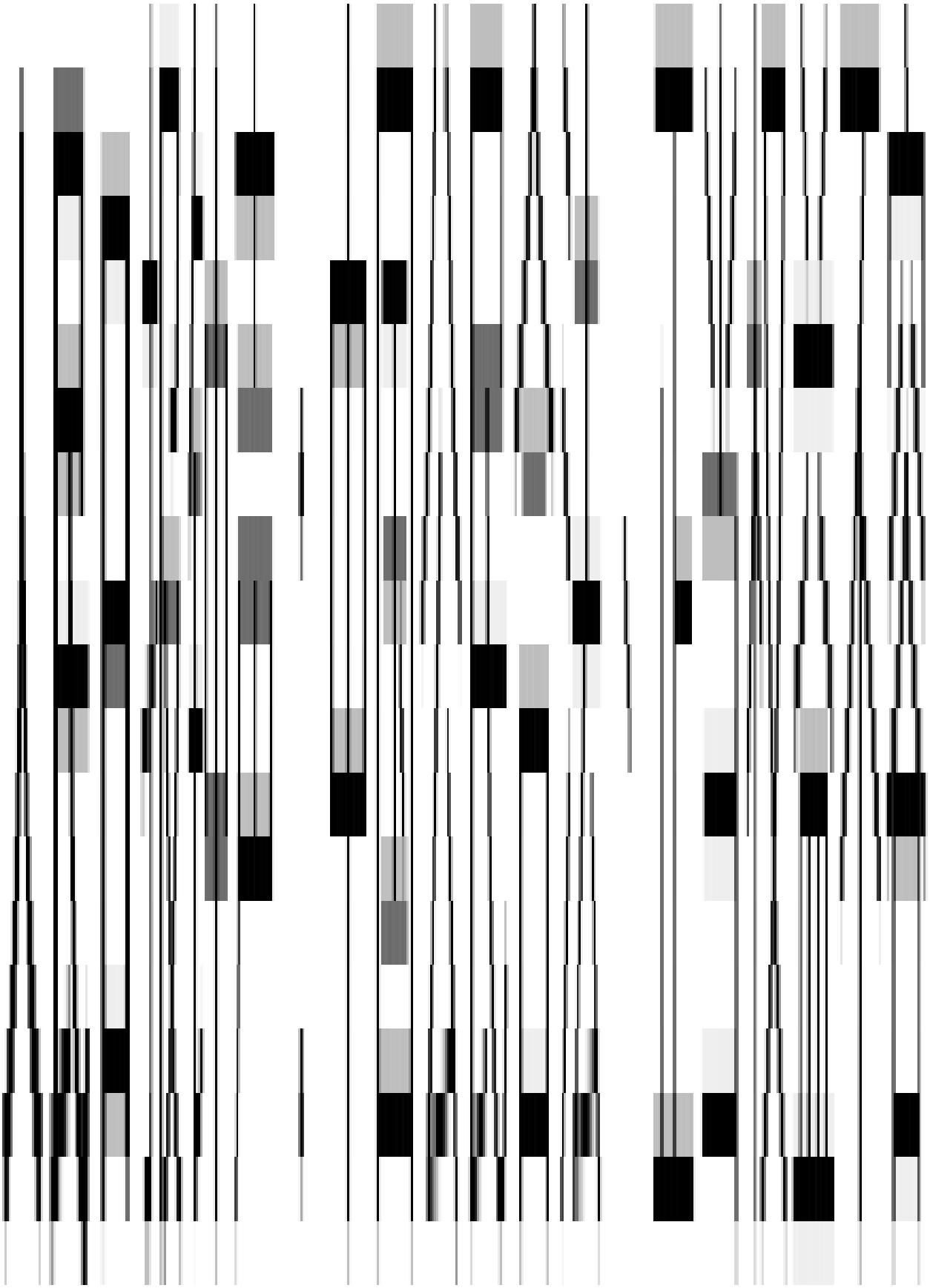

Renmin Ribao (Ziarul poporului), 9 decembrie 2018.

81 Leyland Cecco, „Canada Goose shares slide amid Beijing–Ottawa row over Huawei CFO arrest“, Guardian, 12 decembrie 2018.

82 CLSA, Chinese Outbound Tourism — New 2017 Report, 2017.

83 Banca Mondială, creșterea PIB (procentaj anual), https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG.

84 Wouter Baan, Lan Luan, Felix Poh, Daniel Zipser, „Double-clicking on the Chinese consumer. 2017 China Consumer Report“, McKinsey & Company, 2017.

85 Regia de Apă și Canalizare Bangalore, Bengaluru Water Supply and Sewerage Project (Phase 3) in the State of Karnataka, India. Final Report, 2017; Times of India, „Water Crisis: Is Bengaluru heading for Day Zero?“, 13 februarie 2018.

86 Pentru Rusia, vezi Orlando Figes, A People’s Tragedy: The Russian Revolution 1891–1924, Londra, 1996, pp. 84 și urm., în special, pp. 111–115; pentru Turcia, Michael M. Gunter, „Political Instability in Turkey During the 1970s“, Conflict Quarterly, 9, 1, 1989, pp. 63–77; Sabri Sayari, „Political Violence and Terrorism in Turkey, 1976–80: A Retrospective Analysis“, Terrorism and Political Violence, 22, 2, 2010, pp. 198–215.

87 Vezi, de exemplu, Ronak Patel și Frederick Burkle, „Rapid Urbanization and the Growing Threat of Violence and Conflict: A 21st Century Crisis“, Prehospital and Disaster Medicine, 27, 2, 2012, pp. 194–197.

88 Programul Națiunilor Unite pentru așezări umane, Urbanization and Development. Emerging Futures. World Cities Report 2016, 2016, p. 5.

89 Jeremy Pal și Elfatih Eltahir, „Future temperature in southwest Asia projected to exceed a threshold for human adaptability“, Nature Climate

Change, 6, 2016, pp. 197–200; Suchul Kang și Elfatih Eltahir, „North China Plain threatened by deadly heatwaves due to climate change and irrigation“, Nature Communications, 9, 2018, pp. 1–9.

90 Amnesty International, „Saudi Arabia: Reports of torture and sexual harassment of detained activists“, 20 noiembrie 2018.

91 Warren P. Strobel, „CIA Intercepts Underpin Assessment Saudi Crown Prince Targeted Khashoggi“, Wall Street Journal, 1 decembrie 2018.

92 Abdullah bin Zayed al Hahyan, „In the Middle East, momentum for women must pick up speed“, Globe and Mail, 30 mai 2018; Al-Jazeera, „UAE rights activist Ahmed Mansoor sentenced to 10 years in prison“, 30 mai 2018.

93 Consiliul de Stat al Chinei, „China looks to regulate city growth“, 22 februarie 2016.

94 Adam Schreck, „Isolation by the West fuels a tech start-up boom in Iran“, Phys Org, 5 iunie 2017.

95 Techrasa, comunicat de presă, „Silk Roads Start-up Announces Irnas' Top 10 Start-ups“, 5 noiembrie 2017.

96 Găsiți un grafic util la adresa https://www.statista.com/chart/10012/fintech-adoption-rates/.

97 „How Ant Financial grew larger than Goldman Sachs“, CNBC, 8 iunie 2018.

98 Shrutika Verma, „Paytm valuation pegged at $10 billion after secondary share sale“, Livemint, 23 ianuarie 2018.

99 Vezi, de exemplu, Indikator.ru, „Predprinimateli stali menșe finansirovat nauku“, 2 noiembrie 2017.

100 Comisia Senatului SUA pentru Forțele Armate, „Advance Policy Questions for Lieutenant General Paul Nakasone, ISA Nominee for Commander, US Cyber Command“, 1 martie 2018.

101 Pavel Kantîşev, „Putin predlojîl goskompaniiam zakupat' rossiiskii soft", Vedemosti, 30 martie 2016.

102 US CERT Alert (TA18-106A), „Russian State-Sponsored Cyber Actors Targeting Network Infrastructure Devices", 16 aprilie 2018.

103 Vezi, de exemplu, Serghei Brilev, „«Hocetsia plakat'»: virus atakoval Minzdrav, MCiS, MVD, RJD, «Sberbank» i «Megafon»", Vesti.ru, 13 mai 2017.

104 RIA Novosti, „Klimenko obeasnil slova glav Roskomnadzora o «blokirovke Facebook»", 26 septembrie 2017.

105 Donie O'Sullivan, Drew Griffin şi Curt Devine, „Russian company had access to Facebook user data through apps", CNN Tech, 11 iulie 2018.

106 Interfax, „Roskompandzor budet blokirovat instrument dlea obhoda zapreta na Telegram po zaprosu", 16 aprilie 2018.

107 Vezi Ella George, „Purges and Paranoia", London Review of Books, 40, 10, 2018, pp. 22–32; Turkish Minute, „Turkish govt ready to block «abnormal» social media messages on election day", 26 mai 2018.

108 Sarah Zheng, „Beijing tries to pull the plug on VPNs in internet «clean-up»", South China Morning Post, 13 iulie 2017.

109 Vezi, de exemplu, Peter Frankopan, The Silk Roads: A New History of the World, Londra, 2015, pp. 202 şi urm.

110 Madeleine Albright, „Will We Stop Trump Before It's Too Late", New York Times, 8 aprilie 2018.

111 Jason Blevins, „Donald Trump, in Grand Junction, says he will «drain the swamp in Washington, D.C.»“, Denver Post, 18 octombrie 2016.

112 Jonathan Swan, „Trump calls for «hell of a lot worse than waterboarding»“, The Hill, 6 februarie 2016.

113 Cassandra Vinograd și Alexandra Jaffe, „Donald Trump in Indiana Says China is «Raping» America“, CNBC, 2 mai 2016.

114 Casa Albă, „Presidential Memorandum Regarding Withdrawal of the United States from the Trans-Pacific Partnership Negotiations and Agreement“, 23 ianuarie 2017.

115 Casa Albă, „Statement by President Trump on the Paris Climate Accord“, 1 iunie 2017.

116 Casa Albă, „Executive Order Protecting the Nation from Foreign Terrorist Entry into the United States“, 27 ianuarie 2017.

117 Casa Albă, „Remarks by President Trump on the Policy of the United States Towards Cuba“, 16 iunie 2017.

118 Shawn Donnan, „Is there political method in Donald Trump’s trade madness?“, Financial Times, 23 martie 2018.

119 http://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20180411RES01553/20180411RES01553.pdf.

120 Reuters, „EU is not at war with Poland, says EU’s Juncker“, 17 ianuarie 2018.

121 Agenția France-Presse, „Italy threatens EU funding in migrant row“, 25 august 2018.

122 The Herald, „Boris Johnson: EU tariffs would be «insane» if UK backs Brexit“, 21 iunie 2016.

123 BBC News, „Liam Fox warning of customs union «sellout»“, 27 februarie 2018; Chloe Farand, „UK government post-Brexit plans to create

Africa free-trade zone are being internally branded «Empire 2.0»“, Independent, 6 martie 2017.

124 Cabinetul Premierului Marii Britanii, comunicat de presă, „PM; UK should become the global leader in free trade“, 4 septembrie 2016.

125 Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est, http://asean.org/?static_post=rcep-regional-comprehensive-economic-partnership; Yasuyuki Sawada, apud Banca Asiatică de Dezvoltare, International Financing Review Asia. Special Report: Growing up Fast, 2018, p. 9.

126 Turkmenistan.ru, „V Turkmenistane otkrît novi jeleznodorojni most Turkmenabat — Farab“, 7 martie 2017.

127 AKIPress, „CTSO to help Tajikistan to reinforce its border with Afghanistan“, 11 iunie 2018; Novosti Radio Azattyk, „Sostoialas pervaia vstrecea glav oboronnîh vedomstv Kîrgîstana i Uzbekistana“, 13 iunie 2018.

128 Dana Omirgazy, „Shymkent hosts first Kazakh-Uzbek business forum“, Astana Times, 25 mai 2018.

129 Agenția națională de știri a Uzbekistanului, comunicat de presă, „The Year of Uzbekistan in Kazakhstan and the Year of Kazakhstan in Uzbekistan will be held“, 16 septembrie 2017.

130 Agenția națională de știri a Uzbekistanului, comunicat de presă, „Uzbekistan and Kazakhstan: dynamic development of cooperation based on friendship and brotherhood“, 2 martie 2018.

131 CA News, „Kazahstan budet postavleat do 2 mln tonn nefti v Uzbekistan“, 2 aprilie 2019.

132 Qazaq Times, „Tajikistan and Uzbekistan increased their turnover“, 14 februarie 2019.

133 Agenția de știri Tasnim, „Grounds Paved for Long-Lasting Cooperation between Iran, Azerbaijan: Official“, 4 iunie 2018.

134 Pahjwok Afghan News, „Afghanistan, Tajikistan sign two co-operation accords“, 24 iunie 2018.

135 Simon Parani, Let’s not exaggerate: Southern Gas Corridor prospects to 2030, Oxford Institute for Energy Studies Paper NG 135, iulie 2018.

136 Fawad Yousafzai, „Work on CASA-1000 power project in full swing: Tajik diplomat“, The Nation, 19 iulie 2018.

137 Dispatch News Desk, „Kyrgyzstan keen to improve bilateral trade with Pakistan: Envoy“, 10 mai 2018.

138 TASS, „EAZS i Iran zaverșaiut podgotovku solnașennea o zone svobodnoi torgovli“, 9 aprilie 2018.

139 Nicholas Trickett, „Reforming Customs, Uzbekistan Nods Towards the Eurasian Economic Union“, The Diplomat, 26 aprilie 2018.

140 Biroul ONU pentru Droguri și Criminalitate, „President of Uzbekistan calls to develop reliable mechanisms of co-operation in Central Asia at the international conference in Samarkand“, 10 noiembrie 2017.

141 Vezi, de exemplu, Raikhan Tashtemkhanova, Zhanar Medeubayeva, Aizhan Serikbayeva și Madina Igimbayeva, „Territorial and Border Issues in Central Asia: Analysis of the Reasons, Current State and Perspectives“, The Anthropologist, 22, 3, 2015, pp. 518–525; International Crisis Group, „Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential“, Asia Report, 33, 2002.

142 Despre proiect, vezi Kommersant, „More dlea svoic Peat stran dogovorilis o razdele Kaspiia“, 23 iunie 2018.

143 Bruce Pannier, „A landmark Caspian agreement — and what it resolves“, Qishloq Ovozi, 9 august 2018.

144 Interfax, „Kyrgyzstan, Uzbekistan agree to swap land on border“, 14 august 2018.

145 Astana Times, „Kazakhstan resolves all Central Asian border issues,

announces Kazakh President“, 20 aprilie 2018.

146 Virpi Stucki, Kai Wegerich, Muhammad Mizanur Rahaman şi Olli Varis, Water and Security in Central Asia. Solving a Rubik’s Cube, New York, 2014; Suzanne Jensen, Z. Mazhitova și Rolf Zetterström, „Environmental pollution and child health in the Aral Sea region in Kazakhstan“, Science of the Total Environment, 206, 2–3, 1997, pp. 187–193.

147 Fergana Informationnov agentstvo, „Soleanaia burea prevîsila dopustimuiu konţentraţiiu pîli na severo-zapade Uzbekistana v şest raz“, 27 mai 2018; RIA Novosti, „Belaia pîli neizvestnogo proishojdeniia narkîla stolițu Turkmenii“, 28 mai 2018.

148 Matt Warren, „Once Written Off for Dead, the Aral Sea Is Now Full of Life“, National Geographic, 16 martie 2018.

149 Biroul ONU pentru Coordonarea Activităților Umanitare, „Drought grips large parts of Afghanistan“, 6 iunie 2018.

150 Ben Farmer și Akhtat Makoli, „Afghanistan faces worst drought in decades, as UN warns 1.4 million people need help“, 22 iulie 2018.

151 Igor Severskiy, „Water related problems of Central Asia: some results of the (GIWA) international water assessment program“, Ambio, 33, 2004, pp. 52–62.

152 Albek Zhupankhan, Kamshat Tussupova și Ronny Berndtsson, „Water in Kazakhstan, a key Central Asian water management“, Hydrological Sciences Journal, 63, 5, 2018, pp. 752–762.

153 F.M. Shakil, „New Indian dam threatens to parch Pakistan“, Asia Times, 28 mai 2018.

154 Khalid Mustafa, „India out to damage Pakistan’s water interests on Kabul river“, The News, 5 iunie 2016; Jehangir Khattak, „Pakistan’s unfolding water disaster“, Daily Times, 2 iunie 2018; Nirupama Subramanian, „In Kishanganga dam security, more than Pakistan shelling, sabotage a concern“, Indian Express, 23 mai 2018.

155 Hongkai Gaa et al., „Modelling glacier variation and its impact on water resource in the Urumqi Glacier No. 1 in Central Asia“, Science of the Total Environment, 844, 2018, pp. 1160–1170.

156 Babak Dehghanpisheh, „Water crisis spurs protests in Iran“, Reuters, 29 martie 2018; Shashank Bengali și Ramin Mostaghim, „A longsimmering factor in Iran protests: climate change“, LA Times, 17 ianuarie 2018.

157 Khamenei.ir, „Persian New Year 1397; Support for Iranian Products“, 20 martie 2018.

158 Trend News Agency, „Water shortage hits Iran’s hydroelectric power plants“, 4 iunie 2018.

159 Agenţia Tasnim, „Afghanistan Committed to Supplying Iran’s Water Share, Zarif Says“, 6 mai 2018.

160 Discursul lui Şavkat Mirzioiev, preşedintele Republicii Uzbekistan, la dezbaterea generală din cadrul sesiunii a 72-a a Adunării Generale a ONU, 19 septembrie 2017. Pentru textul complet al discursului, vezi https://gadebate.un.org/sites/default/fi les/gastatements/72/uz_en.pdf.

161 Human Rights Watch Report, „Uzbekistan: A Year in to New Presidency, Cautious Hope for Change“, 25 octombrie 2017; Human Rights Watch Report, „Time to Seek Hard Commitments on Uzbekistan’s Human Rights Record“, 9 mai 2018.

162 Committee to Protect Journalists, „Uzbekistan releases remaining jailed journalists“, 7 mai 2018.

163 Freedom House, Uzbekistan: the Year After, august 2017.

164 Andrew Higgins, „As Authoritarianism Spreads, Uzbekistan Goes the Other Way“, New York Times, 1 aprilie 2018; Editorial Board, „A Hopeful Moment for Uzbekistan“, New York Times, 13 aprilie 2018.

165 Human Rights Watch, „US: Focus on Rights as Uzbek Leader Visits“, 15 mai 2018.

166 Luca Anceschi, „Modernising authoritarianism in Uzbekistan“, Open Democracy, 9 iulie 2018.

167 Trend News Agency, „Ashgabat and Dushanbe hold talks on consular issues“, 20 aprilie 2018.

168 Turkmen Petroleum, „«Uzbekneftegaz» o planah rabotî na morskih şelfah v Azerbaidjane i Turkmenistane“, 27 iunie 2017.

169 Anadolu Agency, „Train service linking Baku–Tbilisi–Kars launched“, 30 octombrie 2017; Reuters, „First freight train from China arrives in Iran in «Silk Road» boost“, 16 februarie 2016; Xinhua, „First China–Britain freight train reaches London“, 18 ianuarie 2017.

170 Mehr News Agency, „Iran–Kazakhstan transit potentials complementary: Press. Rouhani“, 12 august 2018.

171 Ministerul Afacerilor Externe al Federaţiei Ruse, „Foreign Minister Sergey Lavrov’s remarks and answers“, 7 aprilie 2016.

172 Financial Express, „India–Iran–Russia resume talks on activating key trade corridor“, 7 aprilie 2018.

173 P. Stoban, „India Gears Up to Enter the Eurasian Integration Path“, Institute for Defence Studies and Analyses, 7 iunie 2017.

174 Apud Mohsen Shariantinia, „Sanctions threaten Iran’s dream of becoming Eurasian transport hub“, 20 iulie 2018.

175 Times of Oman, „You could soon travel visa-free to Kazakhstan from Oman“, 8 mai 2018.

176 Kazinform, „Silk Visa to be launched in early 2019“, 21 decembrie 2018.

177 Kamila Aliyeva, „Five Nations agree to create Lapis Lazuli transport corridor“, AzerNews, 15 noiembrie 2017.

178 Dispatch Daily News, „Turkmenistan will build Ashgabat–Turkmenabat Autobahn“, 19 iunie 2018.

179 Eurasianet, „Turkmenistan’s new $1.5 billion port: Show over substance“, 3 mai 2018.

180 Turkmenistan segodnea, „Morskaia gavan Turkmenbaşi otmecena mejdunarodnîmi nagradami“, 2 mai 2018.

181 Turkmenistan.ru, „Ashgabat enters Guinness Book of World Records as most white-marble city“, 26 mai 2013. Pentru un rezumat al tuturor recordurilor mondiale, vezi https://www.turkmenistan-kultur.at/oesterreich739-guinness-book.html.

182 „Turkmenskie velosipedistî ustanovili novîi mirovoi rekord v cest Dnea velosipeda“, Radio Azatlyk, 3 iunie 2019.

183 Apa, „Azərbaycan, İran və Rusiya elektroenergetika sistemlərinin birləşdirilməsi üzrə işçi qrup yaradacaq“, 26 aprilie 2018.

184 Rashid Shirinov, „Azerbaijan, Iran sign agreement on electricity sale“, AzerNews, 13 aprilie 2018.

185 Tehran Times, „Rail freight transport in Iran up 55%“, 14 august 2017.

186 Iran Daily, „Iran’s transit revenues up by 20%“, 10 aprilie 2018.

187 Anadolu Agency, „Turkey, Kazakhstan look to boost ties «in all areas»“, 19 aprilie 2018.

188 Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Kazahstan, „Chairman and judges to Astana International Financial Centre Court take oath“, 7 decembrie 2017.

189 Dawn, „Bonhomie marks opening of TAPI gas pipeline“, 24 februarie 2018.

190 Eurasianet, „Reports: Pakistan pushes through accelerated plan for TAPI“, 2 mai 2018.

191 Pashtun Times, „Taliban announce stout support for TAPI gas pipeline project“, 23 februarie 2018.

192 Anisa Shaheed, „Taliban Discussing Peace Offer, Says Former Member“, ToloNews, 11 aprilie 2018.

193 Vezi, de exemplu, UzDaily, „Predstaviteli Uzbekistana robocie vstreci s dvijennem «Taliban»“, 18 iunie 2018.

194 Associated Press, „NATO Backs Afghan Leader’s Offer of Talks With the Taliban“, 27 aprilie 2018.

195 Departamentul Apărării, „Department of Defense Press Briefing by General Nicholson via teleconference from Kabul, Afghanistan“, 22 august 2018.

196 Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii, Biroul Inspectorului General, „Operation Freedom’s Sentinel: Report to the United States Congress“, 1 ianuarie 2018–31 martie 2018, 2018.

197 Bob Woodward, Fear: Trump in the White House, Londra, 2018, p. 221.

198 Gordon Lubold și Jessica Donati, „Trump Orders Big Troop Reduction in Afghanistan“, Wall Street Journal, 20 decembrie 2018.

199 Mujib Mashal și Fahim Abed, „Taliban Peace Talks Cast Uncertainty on Presidential Vote“, 29 august 2019.

200 Serviciul de prospectare geologică al Statelor Unite ale Americii, „Preliminary Assessment of Non-Fuel Mineral Resources of Afghanistan, 2007“, octombrie 2007.

201 Global Witness, War in the Treasury of the People. Afghanistan, lapis lazuli and the battle for mineral wealth, mai 2016.

202 Global Witness, Talc: The Everyday Mineral Funding Afghan Insurgents. How talc from Afghanistan’s opaque and poorly regulated mining sector is helping fuel the Islamic State and Taliban, mai 2018.

203 Uran Botobekov, „ISIS Uses Central Asians for Suicide Missions“, The Diplomat, 1 decembrie 2016; Edward Lemon, Pathways to Violent Extremism: evidence for Tajik recruits to Islamic State, 2018.

204 Mohammed Elshimi, Raffaello Pantucci, Sarah Lain și Nadine Salman, Understanding the Factors Contributing to Radicalisation Among Central Asian Labour Migrants in Russia, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, Occasional Papers, 2018.

205 Fikret Dolukhanov, „Uzbekistan, Tajikistan to hold joint military drills for first time“, Trend News Agency, 18 aprilie 2018; TASS, „Rossia i Uzbekistan dali start sovmestnomu antiterroristiceskomu uceniiu“, 4 octombrie 2017; Fakhir Rizvi, „China, Pakistan, Afghanistan, Tajikistan to conduct joint Counter-terrorism Exercise“, Urdu Point, 26 aprilie 2018.

206 Declarația purtătorului de cuvânt al Ministerului Apărării din India, apud Hindustan Times, „India, Kazakhstan armies begin joint military exercises in Himchal Pradesh“, 2 noiembrie 2017.

207 TASS, „Bolee treh tîsiaci voennîh primut uceastie v uceniiah ȘOS «Mirnaia missia — 2018» na Urale“, 4 iunie 2018.

208 Dipanjan Roy Chaudhury, „First joint military drills for India and Pakistan courtesy SCO“, Economic Times , 9 iunie 2018.

209 Press TV, „Iran, Pakistan to share border or peace, friendship: Pakistani Army“, 29 decembrie 2017; Mehr News Agency, „Iran, Pakistan determined to boost border security“, 12 martie 2018. Despre convocarea ambasadorului iranian în Pakistan, vezi Al-Jazeera, „Iran threatens to hit «terror safe havens» in Pakistan“, 9 mai 2017.

210 Financial Tribune, „Iran Welcomes Gas Swap Deals with Turkmenistan“, 3 aprilie 2018; Iran Daily, „Turkmenistan, Iran, to take gas dispute to intl. arbitration“, 5 decembrie 2017.

211 AKIPress, „Turkmenistan lodges lawsuit against Iran in International Court of Arbitration“, 17 august 2018.

212 Ozodlik, „Berdîmuhamedov vîzval k sebe rukovodstvo kompanii, stroivşei aşhabadskii aieroport iz-za defekta zdania“, 13 ianuarie 2017.

213 Bruce Pannier, „Good News for Uzbekistan Is Not Good News for Turkmenistan“, Qishloq Ovozi, 25 aprilie 2018; Radio Azatlyk, „V Turkmenistane dorojaiut lekarstva, oşciuşceaetsea defiţit“, 27 iulie 2018.

214 FMI, Opening Up in the Caucasus and Central Asia. Policy Frameworks to Support Regional and Global Integration, iulie 2018.

215 Jason Holland, „Turkmenistan opens US$2.25 billion airport with 1,100sq m of duty free and retail space“, The Moodie Davitt Report, 14 octombrie 2016.

216 Ozodlik, „Berdîmuhamedov vîzval k sebe rukovodstvo kompanii, stroivşei aşhabadskii aieroport iz-za defekta zdania“, 13 ianuarie 2017.

217 Alternativnîe novosti Turkmenistana, „Nije urovnea tolcika. V Gumdaghe poliţiia zanealas tualetami i musornîmi svalkami“, 21 mai 2018.

218 Attracta Mooney, „Kazakh sovereign wealth fund is latest victim of oil price fall“, Financial Times, 8 ianuarie 2016.

219 Edward Robinson, „Bank’s $4 Billion Fraud Allegations Return to London Courtroom“, Bloomberg, 20 noiembrie 2017.

220 Max Seddon, Lionel Barber şi Kathrin Hille, „Elvira Nabiullina shuts down Russia’s banking «banditry»“, Financial Times, 19 octombrie 2016.

221 BNE Intellinews, „Taliban pledge protection as construction starts on Afghan part of TAPI pipeline“, 26 februarie 2018.

222 Bruce Pannier, „Why Didn’t Turkmen, Uzbek Leaders Mention «Line D» To China?“, Qishloq Ovozi, 27 aprilie 2018.

223 Preşedintele Republicii Kazahstan, „Zaiavlenie Glavî Gosudarstva“, 21 februarie 2019.

224 Radio Europa Liberă, „Tajik Muslim Leader Declares Boxing, Other

Sports Forbidden“, 1 iunie 2018.

225 Eurasianet, „Tajikistan slaps restrictions on imports from Uzbekistan“, 6 iulie 2018.

226 Mullorachab Yusyfi, „Takozo az dodsitoni: «Karori vazorati maorifro bekor kuned»“, Radio Ozodi, 26 iunie 2018.

227 Radio Azatlyk, „Turkmenistan: ne dostigşie tridţatiletiia mujcinî ne budut dopuşcenî k zarubejnîm poezdkam“, 16 aprilie 2018.

228 New Fronts, Brave Voices. Press Freedom in South Asia 2016–2017, IFJ Press Freedom Report for South Asia, 2016–2017; Daily Times, „Another journalist targeted“, 23 iunie 2018; Raju Gopalakrishnan, „Indian journalists say they are intimidated, ostracised if they criticise Modi and the BJP“, Reuters, 26 aprilie 2018.

229 Reuters, „Kazakh police detain dozens at anti-government rally“, 9 mai 2018; Joanna Lillis, „Is Kazakhstan’s political opposition creeping back?“, Eurasianet, 24 mai 2018. Pentru mai multe informaţii legate de context, vezi Joanna Lillis, Dark Shadows. Inside the Secret World of Kazakhstan, Londra, 2018.

230 Banca Mondială, „Gender Equality — Europe and Central Asia“, 1 martie 2018, http://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/gender.

231 Fondul Monetar Internaţional, „Islamic Republic of Iran, IMF Country Report 18/93“, 2018.

232 Times of Israel, „Iran currency hits record low, crashing through 50,000 rial to the US dollar“, 28 martie 2018.

233 BBC News, „Six charts that explain the Iran protests“, 4 ianuarie 2018.

234 Vezi, de exemplu, Karim Sadjadpour, „The Battle for Iran“, The Atlantic, 31 decembrie 2017; Najmeh Bozorgmehr, „Iran’s disillusioned youth spare no one in display of anger“, Financial Times, 2 ianuarie 2018.

235 Mesaj postat pe Twitter de preşedintele Trump, 1 ianuarie 2018.

236 Brent D. Griffiths, „Giuliani: Trump is «committed to» regime change in Iran“, Politico, 5 mai 2018.

237 „Full text of speech by Rudy Giuliani at Grand Gathering 2018“, Iran Probe, 5 iulie 2018.

238 Casa Albă, „Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action“, 8 mai 2018.

239 Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică, „Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 (2015)“, 22 februarie 2018.

240 Tasnim News, „IRGC Warns US of Consequences of Military Action“, 24 mai 2018.

241 Casa Albă, „Remarks by LTG H.R. McMaster at the United States Holocaust Memorial Museum Simon-Skjodt Center — «Syria, Is the Worst Yet to Come?»“, 15 martie 2018.

242 Jeffrey Goldberg, „Saudi Crown Prince: Iran’s Supreme Leader «Makes Hitler Look Good»“, The Atlantic, 2 aprilie 2018.

243 BBC News, „Iran hits back over Saudi’s prince’s «Hitler» comment“, 24 noiembrie 2017.

244 Al Arabiya, „Mohammad bin Salman’s full interview“, 3 mai 2017.

245 Middle East Eye, „Iran warns Saudi Arabia after prince’s «battle comments»“, 8 mai 2017.

246 Haaretz, „After Crown Prince Recognizes Israel’s Right to Exist, Saudi King Reiterates Support for Palestinians“, 4 aprilie 2018.

247 Raf Sanchez, „Saudi Arabia «doesn’t care» about the Palestinians as long as it can make a deal with Israel against Iran, says former Netanyahu advisor“, Daily Telegraph, 25 noiembrie 2017.

248 Daily Sabah, „Israel welcomes Saudi mufti's pro-Israel remarks, invites him to visit the country", 14 noiembrie 2017.

249 Anshel Pfeffer, „Israeli minister confirms «secret» Saudi talks", The Times, 21 noiembrie 2017.

250 „Arab nations slam Israel's «racist, discriminatory» Jewish nation-state law", Times of Israel, 21 iulie 2018; „High Court said to advise El Al to drop suit over Saudi route to India", Times of Israel, 22 iulie 2018.

251 Amir Tibon, „Report: Netanyahu Asked Trump to Stick With Saudi Crown Prince After Khashoggi Murder", Haaretz, 1 noiembrie 2018.

252 CNN, „Transcript: Donald Trump's New York press conference", 27 septembrie 2018.

Drumurile spre Beijing

253 Agenția Xinhua, discursul lui Xi Jinping, „Promote People-to-People Friendship and Create a Better Future", 7 septembrie 2013.

254 Richard A. Boucher, „US Policy in Central Asia: Balancing Priorities (Part II)", declarație în fața Subcomisiei Camerei Reprezentanților pentru Relații Internaționale în Orientul Mijlociu și Asia Centrală, 26 aprilie 2006.

255 People's Daily, „US scheming for «Great Central Asia» strategy", 4 august 2006; S. Frederick Starr, „A Partnership for Central Asia", Foreign Affairs, iulie/august 2005.

256 Departamentul de Stat, „Remarks on India and the United States: A Vision for the 21st Century", 20 iulie 2011.

257 China.org.cn, „Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Some Major Issues Concerning Comprehensively Deepening the Reform", Article 26, Section VII, 12 noiembrie 2013.

258 Biroul de Informații al Consiliului de Stat, „Six major economic corridors form the «Belt and Road» framework. China Development Bank invests $890bn“, 2 mai 2015.

259 Banca de Export-Import a Chinei, comunicat de presă, „Bank plays a policybased financial role to support the construction of «One Belt and One Road»“, 14 ianuarie 2014.

260 Institutul de Comerț Internațional al Chinei, Industrial Cooperation between Countries along the Belt and Road, august 2015.

261 HSBC, „Reshaping the Future World Economy“, 11 mai 2017.

262 François de Soyres, Alen Mulabdic, Siobhan Murray, Nadia Rocha Gaffuri și Micele Ruta, How Much will the Belt and Road Initiative reduce trade costs?, document de lucru referitor la politicile Băncii Mondiale nr. 8614, octombrie 2018.

263 Xinhua, „Full text of President Xi Jinping’s speech at opening of Belt and Road forum“, 14 mai 2017.

264 Rani Sankar Bosu, „BRI will bring China and ASEAN closer“, China.org.cn, 22 mai 2017.

265 Xinhua, „President Xi says to build Belt and Road into road for peace, prosperity“, 14 mai 2017.

266 Youtube, „What’s wrong with the world? What can we do?“, https://www.youtube.com/watch?v=RkkGb14zIVY.

267 Xinhua, „Full text of President Xi Jinping’s speech at opening of Belt and Road forum“, 14 mai 2017.

268 James Kynge, „How the Silk Road plans will be financed“, Financial Times, 9 mai 2016.

269 Pentru experiențele Chinei în anii 1980 și 1990, vezi Gewirtz, Unlikely Partners, op. cit.

270 Jamil Anderlini, „Interview: «We say, if you want to get rich, build roads first»“, Financial Times, 25 septembrie 2018.

271 Jonathan E. Hillman, „How Big Is China’s Belt and Road?“, Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale, 3 aprilie 2018.

272 Frankopan, Silk Roads, passim.

273 Press TV, „Iran opens new trade link under new Silk Road plan“, 26 iunie 2018.

274 Turkmenistan Segodnia, „V Turkmenabate tojestvenno otkrît monument «Șiolkovîi puti»“, 8 aprilie 2018.

275 Rigina Madjitova, „Unikalnîi proekt, ili kak 12 vorot Taşkenta prevrateat gorod v serdțe Velikogo șelkovogo puti“, Podrobno.uz, 5 septembrie 2018.

276 Jonathan Hillman, „A Chinese world order“, Washington Post, 23 iulie 2018.

277 De exemplu, Sajjad Hussain, „China’s CPEC investment in Pakistan reach $62 billion“, Livemint, 12 aprilie 2017; Arif Rafiq, „China’s $62 Billion Bet on Pakistan“, Foreign Affairs, 25 octombrie 2017.

278 Dr. Shahid Rashid, directorul executiv al Centrului de Excelență pentru CPEC, apud The News International, „CPEC contribution to cross $100 bn by 2030“, 9 februarie 2018.

279 Khaleeq Kiani, „If all goes well, 10 CPEC projects may be completed“, Dawn, 1 ianuarie 2018.

280 Mehtab Haider, „China may be involved in running Karachi–Peshawar railway“, The News, 5 februarie 2018.

281 Tribune, „Cement sales touch record high at 4.2 million tons in October“, 4 noiembrie 2017.

282 Eva Grey, „China turns Malaysia’s East Coast Rail Link into reality“,

Railway Technology, 1 octombrie 2017.

283 Xinhua, „Laotians expect Laos–China railway to bring tangible benefits“, 4 februarie 2018.

284 Pentru un studiu privind proiectele majore de infrastructură ale inițiativei „O centură, un drum“, vezi International Financing Review Asia. Asian Development Bank Special Report: Coming up Fast, aprilie 2018.

285 „China to establish court for OBOR disputes“, Asia Times, 25 ianuarie 2018.

286 Saptarshi Ray, „China to tunnel beneath Himalayas for Nepal railway link“, The Times, 23 iunie 2018.

287 Anil Giri, „China looks at Nepal as potential gateway to South Asia, expands footprints in market“, Hindustan Times, 19 octombrie 2017.

288 Turloch Mooney, „New Asia–Europe rail services added amid weak ocean rates“, Journal of Commerce, 31 mai 2016.

289 Alte 10 containere au fost descărcate la Duisburg, Railway Gazette, „First China to UK rail freight service arrives in London“, 18 ianuarie 2017.

290 Dirk Visser, „Snapshot: The World’s Ultra-Large Container Ship Fleet“, The Maritime Executive, 2 iunie 2018.

291 Apud The Economist, „Western firms are coining it along China’s One Belt, One Road“, 3 august 2017.

292 Goldman Sachs, „The Rise of China’s New Consumer Class“, http://www.goldmansachs.com/our-thinking/macroeconomic-insights/growth-of-china/chinese-consumer/.

293 Zhidong Li, Kokichi Ito și Ryoichi Komiyama, Energy Demand and Supply Outlook in China for 2030 și A Northeast Asian Energy Community — The automobile strategy and nuclear power strategy of China, 2018.

294 Robin Mills, „China's Big Play for Middle East Oil", Bloomberg, 10 mai 2017; Elena Mazneva, Stephen Bierman și Javier Blas, „China Deepens Oil Ties With Russia in $9 Billion Rosneft Deal", Bloomberg, 8 septembrie 2017; Anthony Dipaola și Aibing Guo, „China's CNPC pays $1.18 billion for concessions in Abu Dhabi", World Oil, 21 martie 2018.

295 Administrația informațiilor din domeniul energiei a SUA, „China surpassed the United States as the world's largest crude oil importer in 2017", 5 februarie 2017.

296 Yoram Evron, „The Challenge of Implementing the Belt and Road Initiative in the Middle East: connectivity projects under conditions of limited political engagement", China Quarterly, 237, 2019, pp. 196–216.

297 Reuters, „Kazakhstan to produce nuclear fuel for China", 26 mai 2017.

298 Fred Gale, James Hansen și Michael Jewison, China's Growing Demand for Agricultural Imports, Departamentul Agriculturii SUA, 2014, pp. 11–12.

299 China Water Risk, „North China Plain Groundwater", dare de seamă, 26 februarie 2013.

300 South China Morning Post, „Air quality worsening in China's Yangtze River Delta in 2018, figures show", 23 mai 2018.

301 Li Gao, „Greening Chinese Patent Law to Incentivize Green Technology Innovation in China", în Yahong Li, The Role of Patents in China's Industrial Innovation, Cambridge, 2017, pp. 79–105.

302 Vezi, de exemplu, Xinhua, „President vows vast battle with pollution", 19 mai 2018.

303 Fondul Monetar Internațional, comunicatul de presă nr. 18/200, „IMF Staff Completes 2018 Article IV Mission to China", 29 mai 2018.

304 Yan Chunlin, „Visible and invisible hand in creating and reducing overcapacity", în Scott Kennedy (ed.), State and Market in Contemporary China: Toward the 13th Five-Year Plan, Lanham, 2016, pp. 30–32; Peter

Ferdinand, „Westward ho — The China dream and «one belt, one road»: Chinese foreign policy under Xi Jinping“, International Affairs, 92, 4, 2016, pp. 941–957.

305 Andrei Kirillov, „V kazahstane regulearno govoreat o nekacestvennom remonte dorog“, Kapital, 26 iunie 2014.

306 Banca Asiatică de Dezvoltare, Meeting Asia’s Infrastructure Needs, 2017.

307 ICE, „People Research on India’s Consumer Economy“, cercetare de tip 360 de grade din 2016.

308 Tom Hancock, „US fast food chains chase growth in small-town China“, Financial Times, 18 octombrie 2017; Salvatore Babones, „China’s middle class is pulling up the ladder behind slowly“, Foreign Policy, 1 februarie 2018.

309 Tom Hancock și Wang Xueqiao, „China’s smaller cities compete to increase population“, Financial Times, 20 iulie 2018.

310 Zhao Lei, „Xinjiang’s GDP growth beats the national average“, China Daily, 20 octombrie 2017; Frank Tang, „Xinjiang halts all government projects as crackdown on debt gets serious“, South China Morning Post, 4 aprilie 2018.

311 Joseph Hope, „Returning Uighur Fighter and China’s National Security Dilemma“, China Brief, 18, 13, 25 iulie 2018.

312 Emily Feng, „Crackdown in Xinjiang: Where have all the people gone?“, Financial Times, 5 august 2018.

313 Nectar Gan, „Ban on beards and veils — China’s Xinjiang passes law to curb «religious extremism»“, South China Morning Post, 30 martie 2017.

314 The Economist, „China has turned Xinjiang into a police state like no other“, 3 mai 2018; Stephanie Nebehay, „UN says it has credible reports that China holds million Uighurs in secret camps“, Reuters, 10 august 2018.

Despre lagărele de reeducare, vezi Radio Asia Liberă, „Around 120,000 Uyghurs Detained For Political Re-Education in Xinjiang's Kashgar Prefecture", 22 ianuarie 2018.

315 Feng, „Crackdown in Xinjiang", op. cit.

316 Human Rights Watch, „Eradicating Ideological Viruses". China's Campaign of Repression against Xinjiang's Muslims, Londra, 2018.

317 Weida Li, „Beijing responds to Xinjiang policy criticism, blames «anti-China forces»", GB Times, 14 august 2018.

318 Associated Press, „China to UN panel: No arbitrary detention in Uighur region", 13 august 2018.

319 Radio Asia Liberă, „Xinjiang Political «Re-Education Camps» Treat Uyghurs «Infected by Religious Extremism»", CCP Youth League, 8 august 2018.

320 Zhang Hui, „Xinjiang city urges terrorists to turn themselves in within 30 days", Global Times, 19 noiembrie 2018.

321 Philip Wen și Olzhas Auyezov, „Tracking China's Muslim Gulag", Reuters, 29 noiembrie 2018.

322 Biroul de Informații al Consiliului de Stat al Republicii Populare Chineze, White Paper: Fights against Terrorism and Extremism in Xinjiang, martie 2019.

323 Yuan Yang și Madhumita Murgia, „Data leak reveals China is tracking almost 2.6m people in Xinjiang", FT, 17 februarie 2019.

324 Loretta Chao și Don Clark, „Cisco Poised to Help China Keep an Eye on Its Citizens", Wall Street Journal, 5 iulie 2011; Deutsche Bank, Markets Research, Dahua, 24 iulie 2017, https://img3.gelonghui.com/pdf201707/pdf20170726111536650.pdf.

325 Xinhua, „President Xi vows intense pressure on terrorism", 27 iunie 2014.

326 Reuters, „China stages another mass anti-terror rally in Xinjiang“, 19 februarie 2017.

327 Adrian Zenz și James Liebold, „Chen Quanguo: The Strongman Behind Beijing’s Securitization Strategy in Tibet and Xinjiang“, China Brief, 17, 12, 21 septembrie 2017.

328 Abdullo Ashurov, „Az donișciuioni tocik dar Cin hostand, ruza nagirand“, Radioi Ozodi, 9 iunie 2018.

329 Nurtai Lakhanuly, „Eto bîlo kak v adu. Rasskazî pobîvavșih v kitaiskih lagherea“, Radio Azattyk, 23 mai 2018. Tot aici vezi și Bruce Pannier, „China’s New Security Concern — The Kazakhs“, Qishloq Ovozi, 8 august 2017.

330 Xinhua, „Xi calls for building «great wall of iron» for Xinjiang’s stability“, 10 martie 2017.

331 Congressional-Executive Commission on China, „Chairs Urge Ambassador Branstad to Prioritize Mass Detention of Uyghurs, Including Family Members of Radio Free Asia Employees“, 3 aprilie 2018.

332 Vezi, de exemplu, Franz J. Marty, „The curious case of Chinese troops on Afghan soil“, Central Asia-Caucasus Analyst, 3 februarie 2017.

333 Paul Goble, „What Is China’s Military Doing on the Afghan–Tajik Border?“, Eurasia Daily Monitor, 15, 20, 8 februarie 2018.

334 Farhan Bokhari, Kiran Stacey și Emily Feng, „China courted Afghan Taliban in secret meetings“, Financial Times, 8 august 2018.

335 Reuters, „Pakistan scrambles to protect China’s «Silk Road» pioneers“, 11 iunie 2017.

336 Curtea Permanentă de Arbitraj, „The South China Sea Arbitration (The Republic of Philippines v. The People’s Republic of China)“, 12 iulie 2016, https://www.pcacases.com/web/view/7.

337 Richard A. Bitzinger, „China’s Plan to Conquer the South China Sea Is Now Clear“, The National Interest, 10 mai 2018.

338 Vu Huang, „Vietnam asks China to end bomber drills in Paracels“, VnExpress, 31 mai 2018.

339 Manuel Mogato, „Philippines takes «appropriate action» over Chinese bomber in disputed South China Sea“, Reuters, 21 mai 2018.

340 Departamentul Apărării al SUA, „Remarks by Secretary Hagel at plenary session at International Institute for Strategic Studies Shangri-La Dialogue“, 31 mai 2014.

341 Ankit Panda, „How Much Trade Transits the South China Sea? Not $5.3 Trillion a Year“, The Diplomat, 7 august 2017.

342 China Power, „How much trade transits the South China Sea?“, 2 august 2017.

343 Tanker Shipping & Trade, „China looks beyond the Middle East for its crude oil fix“, 29 august 2017.

344 Vezi, de exemplu, Ian Storey, „China’s «Malacca Dilemma»“, China Brief, 6, 8, 12 aprilie 2006.

345 Japan Times, „China–Japan maritime crisis would undermine «Belt and Road» initiative: PLA document“, 23 septembrie 2018.

346 Japan Times, „Japan developing supersonic glide bombs to defend Senkaku Islands“, 25 septembrie 2018.

347 Jeffrey Wasserstrom, Global Shanghai, 1850–2010: A History in Fragments, Londra, 2009, p. 1.

348 De exemplu, James A. Millward, „Is China a colonial power?“, New York Times, 4 mai 2018.

349 Keith Johnson, „Why is China Buying Up Europe’s Ports?“, Foreign Policy, 2 februarie 2018.

350 Seatrade Maritime News, „Cosco reveals $620m Piraeus development plan“, 29 ianuarie 2018.

351 Despre OOCL, vezi Costas Paris, „China’s Cosco Agrees to Buy Shipping Rival OOCL“, Wall Street Journal, 8 iulie 2017.

352 Janet Eom, „«China Inc.» Becomes China the Builder in Africa“, The Diplomat, 29 septembrie 2016.

353 David Dollar, „China’s engagement with Africa. From Natural Resources to Human Resources“, John L. Thornton Center at Brookings, 2016.

354 Xinhua, „Full text of Chinese President Xi Jinping’s speech at opening ceremony of 2018 FOCAC Beijing summit“, 4 septembrie 2018.

355 Yusuf Alli, „Obasanjo urges African leaders to ensure peace“, The Nation, 28 iunie 2018.

356 Rogerio Jelmayer, „Chinese investment, loans to LatAm staying high“, BN Americas, 25 iunie 2018.

357 TeleSur, „China Approves US$5 Bn Loan For Venezuelan Oil Development“, 3 iulie 2018. Pentru date despre inflația din Venezuela, vezi Reuters, „Venezuela’s hyperinflation soars to 24,572 percent“, 12 iunie 2018.

358 América Economica, „Venezuela recibir á US$250 M del Banco de Desarrollo de China para impulsar producción de crudo“, 4 iulie 2018.

359 Haley Zaremba, „Maduro looks to China for a bailout“, OilPrice.com, 23 septembrie 2018.

360 Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Populare Chineze, „China’s Policy Paper on Latin America and the Caribbean (full text)“, 5 noiembrie 2008; Carlos Torres și Randy Woods, „China is Boosting Ties in Latin America. Trump Should Be Worried“, Bloomberg, 3 ianuarie 2018.

361 People’s Daily,

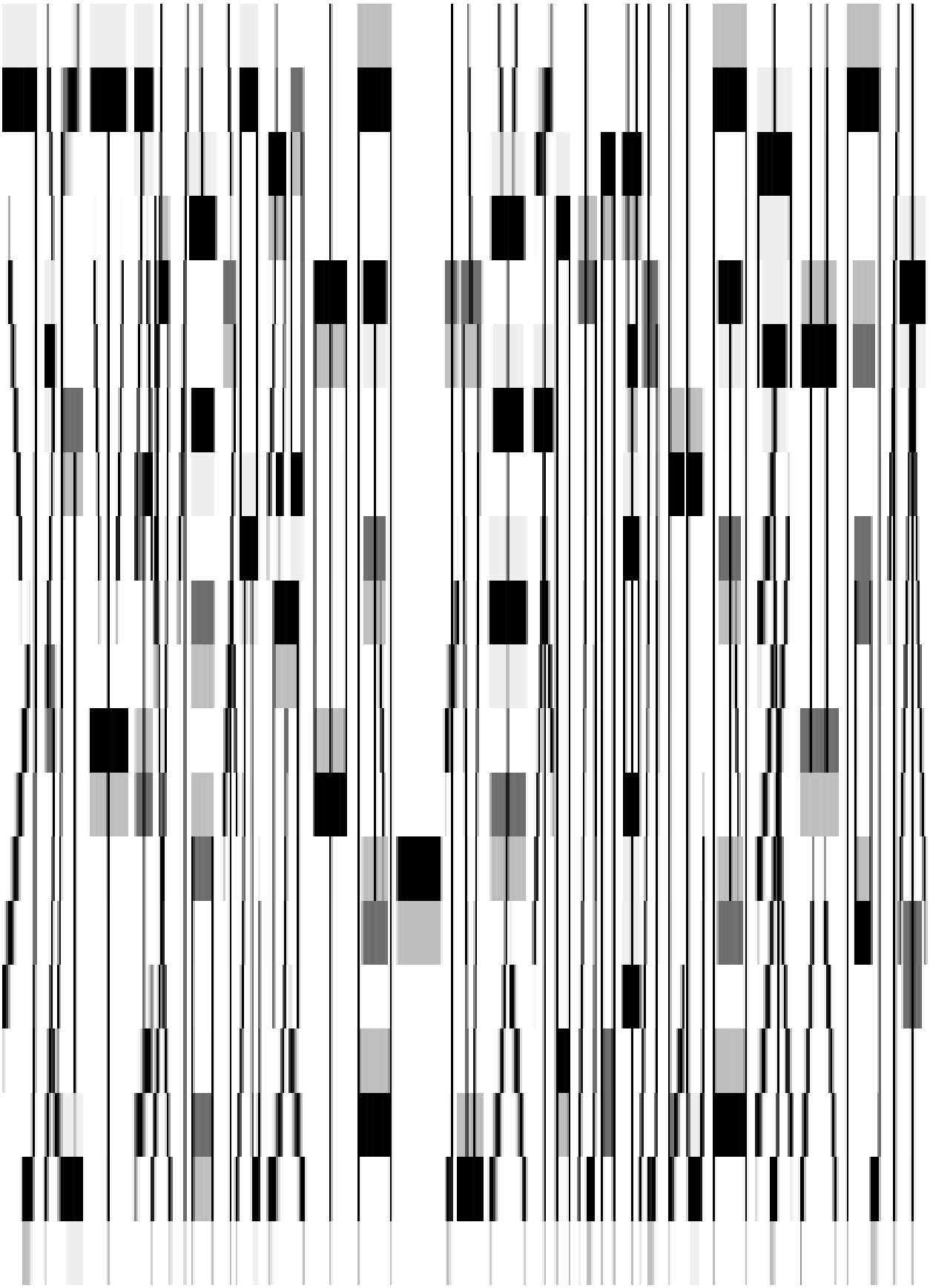

, 23 ianuarie 2018.

362 Kejal Vyas, „China Talks With Venezuela Opposition to Protect Investments“, Wall Street Journal, 12 februarie 2019; Xinhua, „China refutes report of contact with Venezuelan opposition“, 13 februarie 2019.

363 Digital Belt and Road Program (DBAR), Science Plan. An International Science Program for the Sustainable Development of the Belt and Road Region Using Big Earth Data, 2017, p. 2.

364 Hillman, „How Big Is China’s Belt and Road?“, op. cit.

365 Vezi, de exemplu, Fernando Ascensão et al., „Environmental challenges for the Belt and Road Initiative“, Nature Sustainability, 1, 2018, pp. 206–209.

366 Boris Ngounou, „Congo Brazzaville: Chinese Agil Congo suspended for environmental disaster“, Afrika 21, 31 ianuarie 2019.

367 Leo Timm, „The Authoritarian Model Behind China’s «One Belt, One Road»“, Epoch Times, 21 mai 2018.

368 Jonathan E. Hillman, „China’s Belt and Road Is Full of Holes“, Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale, 4 septembrie 2018.

369 Joseph S. Nye, „Xi Jinping’s Marco Polo Strategy“, Project Syndicate, 12 iunie 2017; Sarah McGregor, „China Boosts Its US Treasuries Holdings by Most in Six Months“, Bloomberg, 18 aprilie 2018.

370 James Kynge, „How the Silk Road plans will be financed“, Financial Times, 9 mai 2016.

371 Jonathan Hillman, „Statement Before the US–China Economic and Security Review Commission“, 25 ianuarie 2018.

372 Apud Mark Magnier și Chun Han Wang, „China’s Silk Road Initiative Sows European Discomfort“, Wall Street Journal, 15 mai 2017.

373 Departamentul de Stat al SUA, „Remarks — Secretary of State Rex

Tillerson On US–Africa Relations: A New Framework“, 6 martie 2018.

374 Ambasada Republicii Populare Chineze în Republica Zimbabwe, „All-weather Friendship between China and Zimbabwe Beats the Slander“, 26 mai 2016.

375 Pentru informații despre averea lui Mugabe, vezi Wikileaks, „Assets of President Mugabe and Senior Goz and ruling party leaders“, 29 august 2001. Pentru informații despre doctoratul lui Grace Mugabe, vezi News24, „Grace Mugabe's PhD the greatest academic fraud in history: academics“, 3 februarie 2018. Pentru informații despre rolul Chinei, vezi Simon Tisdall, „Zimbabwe: was Mugabe's fall as a result of China flexing its muscle?“, Guardian, 21 noiembrie 2017.

376 Xinhua, „Xi announces 10 major programs to boost China–Africa cooperation in coming 3 years“, 4 decembrie 2015.

377 Victoria Breeze și Nathan Moore, „China has overtaken the US and UK as the top destination for anglophone African students“, 30 iunie 2017.

378 James Carey, „Tired of US «Aid» (Exploitation), Africa and Global South Look to China“, Mint Press News, 18 ianuarie 2018.

379 Howard French, „From Quarantine to Appeasement“, Foreign Policy, 20 mai 2015.

380 Colum Lynch, „Genocide Under Our Watch“, Foreign Policy, 18 aprilie 2015.

381 François-Régis Legrier, „La bataille d'Hajin: Victoire tactique, défaite stratégique?“, Revue Défense Nationale. Formation et commandement, februarie 2019, p. 71.

382 Amitav Acharya, „Asia after the liberal international order“, East Asia Quarterly, 10, 2, 2018.

383 David Pilling și Adrienne Klasa, „Kenya president urges rebalance of China–Africa trade“, Financial Times, 14 mai 2017.

384 Business Day, „Kenya's Nairobi–Mombasa highway faces delays as legislators fret over debt", 12 aprilie 2018.

385 David G. Landry, „The Risks and Rewards of Resource-for-Infrastructure deals; Lessons from the Congo's Sicomines Agreement", China Africa Research Initiative, Working Paper 16, mai 2018.

386 David G. Landry, „The Belt and Road Bubble is starting to burst", Foreign Policy, 27 iunie 2018.

387 Center for Global Development, Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective, CGD Policy Paper 121, 2018.

388 Charles Clover, „IMF's Lagarde warns China on «Belt and Road» debt", Financial Times, 12 aprilie 2018.

389 Alexander Sodiqov, „Tajikistan Cedes Disputed Land to China", Eurasia Daily Monitor, 24 ianuarie 2011.

390 Jeffrey Reeves, Chinese Foreign Relations with Weak Peripheral States. Assymetrical economic power and Insecurity, Londra, 2016, pp. 78 și urm.

391 John Hurley, Scott Morris și Gailyn Portelance, „Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective", Center for Global Development Policy Paper 121, martie 2018, p. 17; vezi și FMI, „Lao People's Democratic Republic. 2017 Article IV Consultation", martie 2018.

392 Joaquim José Reis, „Mais de metade da dívida ao estrangeiro é à China, a quem cada angolano já deve 754 USD", Expansão, 11 mai 2018. Pentru date despre venitul pe cap de locuitor al Angolei, vezi https://data.worldbank.org/country/Angola.

393 Tatyana Kudryavtseva, „State debt of Kyrgyzstan reaches $703 per each resident", 24.kg, 11 aprilie 2018; Banca Mondială, „GDP per capita (current US$), Kyrgyzstan".

394 Nurjamal Djanibekova, „Kyrgyzstan: Power plant blame game threatens political showdown“, Eurasianet, 18 mai 2018.

395 P.K. Vasudeva, „Sri Lanka’s Handing Over Hambantota Port to China has Enormous Ramifications“, Indian Defence Review, 30 ianuarie 2018.

396 Gulf News, „No more flights from Sri Lanka’s second airport“, 6 iunie 2018.

397 NewsIn.Asia, „Mattala airport in south Sri Lanka may help India strengthen links with ASEAN“, 17 august 2017.

398 Times of India, „Arun Jaitley’s remark on «One Belt, One Road» shows unease in ties with China“, 8 mai 2017.

399 Ministerul Afacerilor Externe al Indiei, „Official spokesperson’s response to query on participation of India in OBOR/BRI Forum“, 13 mai 2017.

400 Indrani Bagchi, „India slams China’s One Belt One Road initiative, says it violates sovereignty“, Times of India, 14 mai 2017.

401 Zhong Nan, „World loves belt and braces approach“, China Daily, 15 mai 2017.

402 Zhang Xin, „Indian Ambassador to China optimistic about future of bilateral relations“, Global Times, 25 ianuarie 2018.

403 Liaqat Ali et al., „The potential socio-economic impact of China Pakistan Economic Corridor“, Asian Development Policy Review, 5, 4, 2017, pp. 191–198.

404 Ankit Panda, „Geography’s Curse: India’s Vulnerable «Chicken’s Neck»“, The Diplomat, 8 noiembrie 2013.

405 India Today, „Full-scale India–China war likely soon, Washington will back New Delhi: Meghnad Desai“, 5 august 2017.

406 The Hindu, „Army prepared for a two and a half front war: General

Rawat“, 8 iunie 2017.

407 Vezi Frankopan, Silk Roads, pp. 294 și urm., și mai ales Christopher Clark, The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914, Londra, 2012.

408 Vezi, de exemplu, Zack Brown, „Did Pakistan Just Blink“, National Interest, 28 februarie 2019.

409 First Post, „Pakistan seals $5 billion deal to buy eight Chinese attack submarines“, 31 august 2016.

410 Christopher Clary și Ankit Panda, „Safer at Sea? Pakistan’s Sea-Based Deterrent and Nuclear Weapons Security“, Washington Quarterly, 40, 3, 2017, pp. 149–168.

411 Asian News International, „Chinese navy ships in Gwadar, a concern: Indian Navy Chief“, 1 decembrie 2017.

412 Yuji Kuronuma, „Maldives lifts state of emergency, defusing China–India tensions“, Nikkei Asian Review, 23 martie 2018.

413 Manu Pubby, „No confrontation or warning shots at Chinese warships near Maldives: Indian Navy“, The Print, 28 martie 2018.

414 Brahma Chellaney, „India’s Choice in the Maldives“, Project Syndicate, 19 februarie 2018.

415 Ai Jun, „Unauthorized military intervention in Malé must be stopped“, Global Times, 12 februarie 2018.

416 Saurav Jha, „Successful Pre-Induction Trial of India’s Agni-V Intercontinental Ballistic Missile Takes It Closer to Deployment“, Delhi Defence Review, 18 ianuarie 2018.

417 Yin Han, „India naval exercises inflame tensions with China, expand potential conflict from land to sea: observers“, Global Times, 26 februarie 2018.

418 The Economist, „Australia is edgy about China’s growing presence on its

doorstep“, 20 aprilie 2018.

419 Catherine Graue și Stephen Dziedzic, „Federal Minister Concetta Fierravanti-Wells accuses China of funding «roads that go nowhere»“, ABC News, 10 ianuarie 2018.

420 David Wroe, „Australia takes over Solomon Islands internet cable amid spies’ concerns about China“, Sydney Morning Herald, 25 ianuarie 2018; cabinetul premierului Australiei, informare pentru presă, „Australia and France sign future submarine inter-governmental agreement“, 20 decembrie 2016.

421 ABC, „New Ait Force spy drones to monitor South China Sea, fleet of six planes to cost $7bn“, 26 iunie 2018.

422 Government of New Zealand, Strategic Defence Policy Statement 2018, 2018.

423 Rod McGurk și Nick Perry, „Pacific nations plan new security pact as Chinese aid grows“, Associated Press, 6 iulie 2018.

424 În final, s-a convenit la reducerea cu o treime a forțelor franceze: La Croix, „La France réduit ses effectifs sur sa base de Djibouti“, 27 iulie 2015.

425 Middle East Monitor, „Djibouti welcomes Saudi Arabia plan to build a military base“, 28 noiembrie 2017.

426 Michel Oduor, „Erdoğan opens largest Turkish embassy during visit to Somalia“, 4 iunie 2016.

427 Horn Observer, „Turkey Government to Construct a Modern Military Training Base for Somali Army“, 18 februarie 2018.

428 Japan Times, „Japan to expand SDF base in tiny but strategically important Djibouti“, 19 noiembrie 2017.

429 Stratfor, „The UAE joins an exclusive club“, 8 decembrie 2016.

430 Adel Abdul Rahim și Ahmed Yusuf, „Sudan, Qatar ink $4B deal to

develop Suakin seaport“, 26 martie 2018.

431 Qaran News, „Russia offers to build military base in Zeila in exchange for Somaliland recognition“, 2 aprilie 2018.

432 Katrina Manson, „Jostling for Djibouti“, Financial Times, 1 aprilie 2016.

433 Comandamentul Statelor Unite ale Americii în Africa, reproducerea stenogramei, „Gen. Thomas D. Waldhauser at HASC Hearing on National Security Challenges and US Military Activities in Africa; US Africa Commander’s 2018 Posture testimony to the House Armed Services Committee“, 6 martie 2018.

434 Simeon Kerr și John Aglionby, „DP World accuses Djibouti of illegally seizing container terminal“, Financial Times, 23 februarie 2018; FMI, „Djibouti. Staff Report for the 2016 Article IV Consultation — Debt Sustainability Analysis“, 6 februarie 2017.

435 Wang Xu, „Beijing confirms military support facilities in Djibouti“, China Daily, 27 noiembrie 2015; Stratfor, „Looking Over China’s Latest Great Wall“, 27 iunie 2017.

436 Dennis J. Blasko, „The 2015 Chinese Defense White Paper on Strategy in Perspective: Maritime Missions Require a Change in the PLA Mindset“, China Brief, 15, 12, 19 iunie 2015.

437 Yang Sheng, „More support bases to be built to assist PLA Navy: analyst“, Global Times, 12 februarie 2012.

438 Banca Mondială, „The World Bank in São Tomé and Prìncipe. Overview“, 8 aprilie 2016.

439 Visão, „Empresa chinese vai construer porto de águas profundas em São Tomé e Príncipe“, 13 octombrie 2015.

440 Xinhua, „Chinese FM meets São Tomé and Prìncipe counterpart“, 17 ianuarie 2018.

441 Leng Shumei, „São Tomé and Prìncipe breaks ties with Taiwan“,

21 decembrie 2016.

442 Panamá América, „Empresa China invertir á $900 millones en Colón“, 23 mai 2016.

443 BBC News, „Panama cuts ties with Taiwan in favour of China“, 13 iunie 2017.

444 CDN, „Gobierno RD rompe relaciones diplomáticas con Taiwan y establece relaciones con China“, 30 aprilie 2018.

445 Xinhua, „El Salvador establishes diplomatic ties with China“, 21 august 2018.

446 Bollettino Sala Stampa della Santa Sede, „Comunicato circa la firma di un Accordo Provvisorio tra la Santa Sede e la Repubblica Popolare Cinese sulla nomina dei Vescovi“, 22 septembrie 2018; Focus Taiwan, „Vatican–China accord unlikely to be political: ROC ambassador“, 18 septembrie 2018.

447 The Economist, „Donald Trump’s phone call with Taiwan’s president spreads alarm“, 3 decembrie 2016.

448 Jeff Mason, Stephen J. Adler și Steve Holland, „Exclusive: Trump spurns Taiwan president’s suggestion of another phone call“, Reuters, 28 aprilie 2017.

449 Casa Albă, „Statement from the Press Secretary on China’s Political Correctness“, 5 mai 2018.

450 Nikhil Sonnad, „Versace is the latest major brand to express its «sincere apologies» to China“, Quartz, 11 august 2019.

451 David Bandurski, „Yan Xuetong on the bipolar state of our world“, China Media Project, 26 iunie 2018.

452 Ibid.

453 Departamentul de Stat al SUA, „US Chiefs of Mission to the Dominican Republic, El Salvador, and Panama Called Back for Consultations“, 7 septembrie 2018.

454 Casa Albă, „Statement from the Press Secretary on El Salvador“, 23 august 2018.

455 Cabinetul senatorului Marco Rubio, „Rubio, Gardner, Colleagues Introduce Legislation Requiring US Strategy to Help Strengthen Taiwan’s Diplomatic Standing“, 5 septembrie 2018.

456 Greg Clary, „State Department says US cutting off aid to El Salvador, Guatemala and Honduras“, CNN, 31 martie 2019.

457 Biroul pentru politici comerciale ale SUA, „2017 Report to Congress on China’s WTO Compliance“, ianuarie 2018.

458 Comisia împotriva furtului de proprietate intelectuală americană, „Update to the IP Commission Report. The Theft of American Intellectual Property: Reassessments of the Challenge and United States Policy“, februarie 2017.

459 Robert Sutter, „China–Russia Relations. Strategic Implications and US Policy Options“, National Bureau of Asian Research, septembrie 2018.

460 Departamentul Apărării al SUA, „Remarks by Secretary Mattis at the US Naval War College Commencement, Newport, Rhode Island“, 15 iunie 2018.

461 Senatul Statelor Unite ale Americii, Comisia pentru Forțele Armate, „Hearing to consider the nomination of: General Mark A. Milley, USA, for reappointment to the grade of general and to be Chairman of the Joint Chiefs of Staff“, 11 iulie 2019.

462 Josh Glancy, „Cold War hawks in a new flap about China“, The Times, 5 mai 2019.

463 Paul Musgrave, „The Slip That Revealed the Real Trump Doctrine“, Foreign Policy, 2 mai 2019.

464 Departamentul Apărării al SUA, „Press Briefing by Pentagon Chief Joint Spokesperson Dana W. White and Joint Staff Director Lt. Gen Kenneth F. McKenzie Jr. in the Pentagon Briefing Room“, 31 mai 2018.

465 Biroul Secretarului Apărării al SUA, Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2018, Annual Report to Congress, 2018.

466 Senatul Statelor Unite ale Americii, Comisia pentru Forţele Armate, „Advance Policy Questions for Admiral Philip Davidson“, 17 aprilie 2018.

467 Ben Guarino, „The Navy called USS Zumwalt a warship Batman would drive. But at $800,000 per round, its ammo is too pricey to fire“, Washington Post, 8 noiembrie 2016.

468 Arthur Dominic Villasanta, „China Says «No» to USS Zumwalt Patrols off Eastern North Korea near China“, Chinatopix, 7 februarie 2017.

469 Navy Times, „Navy's Zumwalt back underway after Panama Canal breakdown“, 1 decembrie 2016.

470 John M. Donnelly, „Zombie Zumwalt: The Ship Program That Never Dies“, Roll Call, 21 mai 2018.

471 Christopher Cavas, „China among invitees to major US exercise“, Defense News, 29 mai 2017.

472 Departamentul Apărării Statelor Unite ale Americii, „Remarks by Secretary Mattis at Plenary Session of the 2018 Shangri-La Dialogue“, 2 iunie 2018.

473 Jesse Johnson, „US needs new bases and new capabilities in Asia to counter China threat, defense chief nominee says“, Japan Times, 17 iulie 2019.

474 Colin Packham şi Jonathan Barrett, „US seeks to renew Pacific islands

security pact to foil China“, Reuters, 5 august 2019.

475 Americas Society/Council of the Americas, „Remarks: Assistant Secretary of State for Western Hemisphere Affairs Kimberly Breier“, 29 aprilie 2019.

476 Nurit Ben, „Officials warn of present-day Cold War between US, China at global conference“, i24News, 9 ianuarie 2019.

477 Jiang Shigong, „Philosophy and History: Interpreting the «Xi Jinping Era» through Xi’s Report to the Nineteenth National Congress of the CCP“, traducere de David Ownby, Open Times, 2018; David Ownby și Timothy Creek, „Jiang Shigong, On Philosophy and History“, Australian Centre on China in the World, The China Story, 11 mai 2018.

478 Jiang Shigong, „Philosophy and History“, op. cit.

Drumurile spre rivalitate

479 Ellen Sheng, „The Five Biggest Chinese Investments in the US in 2016“, Forbes, 21 decembrie 2016.

480 Tom Kington, „Mosque-Building Bin Ladens Buy Marble Once Used for Churches“, Daily Beast, 4 august 2014.

481 Michele Nash-Hoff, „Should We Allow the Chinese to Buy Any Company They Want?“, Industry Week, 9 ianuarie 2018.

482 Dylan Byers, „Pacific Exclusive: Warner talks tough on big tech“, CNN Tech, Pacific Newsletter, 27 aprilie 2018.

483 Michael LaForgia și Gabriel J.X. Dance, „Facebook Gave Data Access to Chinese Firm Flagged by US Intelligence“, New York Times, 5 iunie 2018.

484 Camera Reprezentanţilor, Comisia pentru Energie şi Comerţ, comunicat de presă, „Walden and Pallone on Facebook’s Data-Sharing Partnerships with Chinese Companies“, 6 iunie 2018.

485 Ali Breland, „Facebook reveals data-sharing partnerships, ties to Chinese firms in 700-page document dump“, The Hill, 30 iunie 2018.

486 Kate Conger, „Google Removes «Don’t Be Evil» Clause from Its Code of Conduct“, Gizmodo, 18 mai 2018.

487 Ryan Gallagher, „Google Shut Out Privacy and Security Teams from Secret China Project“, The Intercept, 29 noiembrie 2018.

488 Colin Lecher, „Google employees raise more than $200,000 in pledges for strike fund“, The Verge, 29 noiembrie 2018.

489 Taylor Hatmaker, „VP Pence calls on Google to end work on a search engine for China“, TechCrunch, 4 octombrie 2018.

490 Good Morning America, interviu, ABC, 3 noiembrie 2015.

491 Trump, discurs în Staten Island, „Trump: I’m So Happy China Is Upset; «They Have Waged Economic War Against Us»“, transcriere pe Real Clear Politics, 17 aprilie 2016.

492 The Economist, „The Economist interviews Donald Trump“, 3 septembrie 2015.

493 B. Milanović, Global Inequality: a new approach for the age of globalization, Cambridge, MA, 2016, p. 20.

494 Woodward, Fear, pp. 272–273.

495 Shawn Donnan, „Is there political method in Donald Trump’s trade madness“, Financial Times, 23 martie 2018.

496 Lingling Wei și Yoko Kubota, „Trump Weights Tariffs on $100 Billion More of Chinese Goods“, Wall Street Journal, 5 aprilie 2018.

497 Pentru textul scrisorii către președinte, vezi https://fonteva-customermedia.s3.amazonaws.com/00D61000000dOrPEAU/psDunXQF_RIL

498 Scott Horsley, „Trump Orders Stiff Tariffs on China, In Hopes Of Cutting Trade Gap by $50 Billion“, NPR, 22 martie 2018.

499 BlackRock Investment Institute, Global Investment Outlook Q2 1018, aprilie 2018.

500 De exemplu, Ana Swanson, „Trump Proposes Re-joining Trans-Pacific Partnership“, New York Times, 12 aprilie 2018.

501 White House, „Peter Navarro: «Donald Trump Is Standing Up For American Interests»“, 9 aprilie 2018.

502 Sarah Zheng, „How China hit Donald Trump’s supporters where it hurts as tariffs target Republican Party’s heartlands“, South China Morning Post, 5 aprilie 2018.

503 Steven Lee Myers, „Why China is Confident It Can Beat Trump in a Trade War“, New York Times, 5 aprilie 2018.

504 Nathaniel Meyersohn, „Walmart is where the trade war comes home“, CNN Money, 19 septembrie 2018.

505 Woodward, Fear, pp. 135–136.

506 Eli Meixler, „President Trump Is «Very Thankful» for Xi Jinping’s Conciliatory Talk on Trade“, Time, 11 aprilie 2018.

507 Casa Albă, „Joint Statement of the United States and China Regarding Trade Consultations“, 19 mai 2018.

508 David Lawder, „US–China trade row threatens global confidence: IMF’s Lagarde“, Reuters, 19 aprilie 2018.

509 Ashley Parker, Seung Min Kim și Philip Rucker, „Trump chooses impulse over strategy as crises mount“, Washington Post, 12 aprilie 2018.

510 Courtney Kube, Kristen Welker, Carol E. Lee și Savannah Guthrie, „Trump Wanted Tenfold Increase in Nuclear Arsenal, Surprising Military“, NBC News, 11 octombrie 2017.

511 Jeffrey Goldberg, „The Man Who Couldn’t Take It Anymore“, The Atlantic, octombrie 2019.

512 Bob Woodward, Fear.

513 Mark Lander și Ana Swanson, „Chances of China Trade Win Undercut by Trump Team Infighting“, New York Times, 21 mai 2018.

514 Jonathan Swan, „Axios Sneak Peek“, Axios.com, 21 octombrie 2018.

515 Gabriel Wildau, „China’s Xi Jinping hits out at «law of the jungle» trade policies“, Financial Times, 5 noiembrie 2018.

516 Casa Albă, „Statement from the Press Secretary Regarding the President’s Working Dinner with China“, 1 decembrie 2018.

517 Xinhua, „Xi, Trump agree to ease trade tensions, maintain close contacts“, 3 decembrie 2018.

518 „Global shares jump on US–China trade «truce»“, BBC News, 3 decembrie 2018.

519 3 decembrie 2018.

520 Xinhua, „Xi, Trump agree to ease trade tensions, maintain close contacts“, 3 decembrie 2018.

521 Mesaj pe Twitter al lui Donald Trump, 24 februarie 2019.

522 Alan Rappeport și Keith Bradsher, „Trump Says He Will Raise Existing Tariffs on Chinese Goods to 30%“, New York Times, 23 august 2019.

523 Joanna Ossinger, „JP Morgan. Picks. Tariff Stocks and Trims S&P's 2020 Estimate", Bloomberg, 16 august 2019.

524 Joel Gehrke, „State Department preparing for clash of civilisations with China", Washington Examiner, 30 aprilie 2019.

525 Demetri Sevastopulo și Tom Mitchell, „US considered ban on student visas for Chinese nationals", Financial Times, 2 octombrie 2018.

526 Ellie Bothwell, „Insuring Against Drop in Chinese Students", Times Higher Education, 29 noiembrie 2018.

527 Annie Karni, „Trump rants behind closed doors with CEOs", Politico, 8 august 2018.

528 The National Interest, „The Interview: Henry Kissinger", 19 august 2015.

529 National Security Strategy of the United States of America, 2017.

530 Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United of America. Sharpening the American Military's Competitive Edge, 2018.

531 CNN Transcripts, „Intelligence Chiefs Take Questions from Senate Intelligence Committee", 13 februarie 2018.

532 Paul Heer, „Understanding the Challenge from China", The Asan Forum, 3 aprilie 2018; Evan Feigenbaum, „Reluctant Stakeholder: Why China's Highly Strategic Brand of Revisionism is More Challenging Than Washington Thinks", Carnegie Endowment, 27 aprilie 2018.

533 John Micklethwait, Margaret Talev, Jennifer Jacobs, „Trump threatens to pull US out of WTO if it doesn't «shape up»", Bloomberg, 30 august 2018.

534 BBC News, „US quits UN Human Rights Council", 20 iunie 2018.

535 Ministerul Afacerilor Externe al Federaţiei Ruse, „Vstupitelnoe slovo i.o. Ministra inostrannîh del Rossii S.V. Lavrova vhode peregovorov s Ministrom inostrannîh del Irana M.D. Zarifom, Moskva, 14 maia 2018 goda", 14 mai

2018.

536 Brent D. Griffiths, „Giuliani: Trump is «committed to regime change in Iran»“, Politico, 5 mai 2018.

537 Gardiner Harris, „Pompeo Questions the Value of International Groups like UN and EU“, New York Times, 4 decembrie 2018.

538 Scrisoarea de demisie a lui James Mattis, text integral, BBC News, 20 decembrie 2018.

539 TASS, „Zarif: SȘA, a ne Iran igraiut destruktivnuiu rol v Sirii“, 28 aprilie 2018.

540 Press TV, „Rouhani warns of US unilateralism threat in address to SCO summit“, 10 iunie 2018.

541 Președintele Rusiei, transcriere, „Plenarnoe zasedanie Peterburgskogo mejdunarodnogo ekonomiceskogo foruma“, 25 mai 2018.

542 Chris Giles, „IMF chief warns trade war could rip apart global economy“, Financial Times, 11 aprilie 2018.

543 Mesaje postate de Donald Trump pe Twitter, 26 iulie 2018.

544 Samuel Smith, „Mike Pence Spoke With Pastor Andrew Brunson, Threatens Turkey With Sanctions If Not Released“, Christian Post, 26 iulie 2018.

545 Hürriyet Daily News, „Turkish Lira hits record low after US says reviewing duty-free access“, 6 august 2018.

546 Alyza Sebenius și Toluse Olorunnipa, „Trump calls Turkey a «problem», says detained pastor isn’t spy“, Bloomberg, 17 august 2018; Maximillian Hess, „Turkish lira casts pall over Caucasus and Central Asia“, Eurasianet, 21 august 2018.

547 Mike Bird, „Sinking Turkish lira, Indian rupee fuel fears of contagion“, Wall Street Journal, 14 august 2018.

548 Misiunea permanentă a Republicii Populare Chineze la ONU, „Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference", 16 iulie 2018.

549 Wolfgang Ischinger, „Und wer sammelt die Scherben auf?", Berliner Morgenpost, 27 ianuarie 2019.

550 Francis Elliott, „Trump turns up heat as G7 splits over Russia", The Times, 9 iunie 2018.

551 Guy Chazan, „Germany to miss NATO defence spending pledge", Financial Times, 27 aprilie 2018.

552 Paul Taylor, „Trump's Next Target: NATO", Politico, 14 iunie 2018.

553 Stephanie Nebehay, „China, EU lambast United States for miring WTO in crisis", Reuters, 17 decembrie 2018.

554 Gabrila Galindo, „Trump: EU was «set up to take advantage» of US", Politico, 28 iunie 2018.

555 Fox News, „Transcript. President Trump: Supreme Court nominees will move quickly if I choose right person", 1 iulie 2018.

556 Cristina Maza, „Donald Trump threw Starburst candies at Angela Merkel, said «Don't say I never give you anything»", Newsweek, 20 iunie 2018.

557 Jennifer Hansler, „Merkel responds to Trump: «I have witnessed Germany under Soviet control»", 11 iulie 2018.

558 Center for Economic Studies, „Ifo institute: New US import duties on cars could reduce German car exports to the US by 50 percent in the long term", 15 februarie 2019.

559 Oliver Moody, „US poses bigger threat than Putin or Xi, say voters", The Times, 12 februarie 2019.

560 Spencer Ackerman, „US Officials «at a Fucking Loss» Over Latest

Russia Sellout“, 18 iulie 2018; BBC News, „Trump rejects proposal for Russia to interrogate US citizens“, 19 iulie 2018.

561 Mesaj postat de Susan Rice pe Twitter, 18 iulie 2018.

562 Mesaj postat de Donald Trump pe Twitter, 10 iunie 2018.

563 BBC News, „G7 summit: UK PM Theresa May backs Trudeau after Trump attacks“, 11 iunie 2018.

564 Josh Dawsey, „Trump derides protections for immigrants from «shithole» countries“, Washington Post, 12 ianuarie 2018.

565 Daniel Estrin, „New cuts in medical aid to Palestinians by Trump administration“, NPR, 7 septembrie 2018.

566 Ainara Tiefenthäler și Natalie Reneau, „Swastikas, Shields and Flags: Branding Hate in Charlottesville“, 15 august 2017; Allison Kaplan Sommer, „From Swastikas to David Duke; Nazism and anti-Semitism Take Centre Stage at Charlottesville Rally“, Haaretz, 13 august 2017; Washington Post, „Deconstructing the symbols and slogans spotted in Charlottesville“, 18 august 2017.

567 Rosie Grey, „Trump Defends White-Nationalist Protesters: «Some Very Fine People on Both Sides»“, The Atlantic, 15 august 2017.

568 Sasha Abramsky, „Trump Is Now Openly Supporting Fascists“, The Nation, 30 noiembrie 2017.

569 Jeffrey Goldberg, „A Senior White House Official Defined the Trump Doctrine: «We’re America, Bitch»“, The Atlantic, 11 iunie 2018.

570 Ibid.

571 Bruce Blair și Jon Wolfsthal, „Trump can launch nuclear weapons whenever he wants, with or without Mattis“, Washington Post, 23 decembrie 2018.

572 David Graham, „James Mattis’ Final Protest against the President“, The

Atlantic, 20 decembrie 2018.

573 Bien Perez, „Apple's China sales grow for second straight quarter on strong iPhone demand", South China Morning Post, 2 februarie 2018.

574 Peter Eavis, „How Trump's Tariffs Tripped up Alcoa", New York Times, 19 iulie 2018.

575 Daniel Ren, „Half of US firms in China foresee acute pain from new tariffs as trade war escalates, AmCham survey finds", South China Morning Post, 12 septembrie 2018.

576 Marc Jones, „Markets suffer worst year since global financial crisis", Reuters, 20 decembrie 2018.

577 David Welch, „GM Falls Victim to Trump's Trade War as Metal Prices Sink Profit", Bloomberg, 25 iulie 2018.

578 Declarație de presă a companiei Boeing, „Boeing Raises Forecast for New Airplane Demand in China", 6 septembrie 2017.

579 Scott Cendrowski, „Inside China's Global Spending Spree", Fortune, 12 decembrie 2016; Keith Bradsher, „US Firms Want In on China's Global «One Belt, One Road» Spending", New York Times, 14 mai 2017.

580 Departamentul Trezoreriei Statelor Unite ale Americii, „Treasury Sanctions Russian Cyber Actors for Interference with the 2016 US Elections and Malicious Cyber-Attacks", 15 martie 2018.

581 Henry Sanderson, „Metal prices surge after US sanctions on Rusal", Financial Times, 19 aprilie 2018; Henry Sanderson, „Alumina price hits all-time high as US sanctions hit Irish refinery", Financial Times, 18 aprilie 2018.

582 Heather Long, „Foreign suppliers are flooding the US aluminium market", Washington Post, 1 martie 2018.

583 Julian Barnes și Matthew Rosenberg, „Kremlin sources go quiet, leaving CIA in the dark about Putin's plans for midterms", New York Times, 24

Augut 2018.

584 „Iran tells Trump to stop tweeting about oil prices“, Associated Press, 5 iulie 2018.

585 Owen Matthews, „U.S. Gives Russia «Unexpected Present» With Iran Sanctions and Oil Price Surge“, Newsweek, 30 mai 2018.

586 David Lawder, „US Commerce Dept probing steel «profiteering» after tariffs“, Reuters, 20 iunie 2018.

587 Senatul SUA, Comisia pentru Forțele Armate, Political and Security Situation in Afghanistan, 3 octombrie 2017.

588 Peter Frankopan, „These Days All Roads Lead to Beijing“, New Perspectives Quarterly, 2017.

589 Henny Sender și Kiran Stacey, „China takes «project of the century» to Pakistan“, Financial Times, 17 mai 2017.

590 Radio Azatlyk, „Nazarbaev: Kitai v otlicie ot Zapada nikogdane diktuet svoi uslovia“, 29 aprilie 2019.

591 Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale, „Defining Our Relationship with India for the Next Century: An Address by Secretary of State Rex Tillerson“, 18 octombrie 2017.

592 „HASC Hearing on National Security Challenges“, 6 martie 2018, op. cit.

593 Senatul SUA, Comisia pentru Forțele Armate, „Nominations — Wolters — Townsend“, 2 aprilie 2019.

594 Bernadine Mutanu, „How Kenya lost Jack Ma’s lucrative deal to Rwanda“, Nairobi News, 23 martie 2019; Brian Ngugi, „Chinese group to build Sh200 bn Athi River City“, Business Daily, 22 martie 2019.

595 Joshua P. Melzer, „Deepening the United States–Africa trade and investment relationship“, Brookings Institute, 28 ianuarie 2016.

596 Deb Riechmann, „CIA: China is waging a «quiet kind of cold war» against US“, Associated Press, 21 iulie 2018.

597 Indian Express, „Donald Trump’s quotes on India: Narendra Modi is a great man, I am a fan of Hindus“, 16 octombrie 2016.

598 Casa Albă, „Vice President Mike Pence Editorial: «Donald Trump’s New American Strategy for Afghanistan Will Undo Past Failures»“, 21 august 2017.

599 Senatul SUA, Political and Security Situation in Afghanistan, 3 octombrie 2017.

600 Andrew J. Pierre, The Global Politics of Arms Sales, Princeton, 1982, pp. 221–222.

601 Richard Staar, Foreign Policies of the Soviet Union, Stanford, 1991, p. 250.

602 Institutul Internațional de Studii ale Păcii din Stockholm, „Asia and the Middle East lead rising trend in arms imports, US exports grow significantly, says SIPRI“, 12 martie 2018.

603 Saurav Jha, „The India–Russia–US Energy Triangle“, The Diplomat, 12 iulie 2018.

604 Senatul SUA, Political and Security Situation in Afghanistan, 3 octombrie 2017.

605 Departamentul de Stat al SUA, „Briefing on the Indo-Pacific Strategy“, 2 aprilie 2018.

606 Comandamentul SUA în Pacific, „Raisina Dialogue Remarks: Let’s Be Ambitious Together“, 2 martie 2016.

607 Greg Torode și Jess Macy Yu, „Taiwan courts security ties with bigger friends as Beijing snatches allies“, Reuters, 14 septembrie 2018.

608 Dipanjan Roy Chaudhury, „Old friends better than two new friends: PM

Modi to Putin“, Economic Times, 16 octombrie 2016.

609 Raj Kumar Sharma, „For durable India–Russia relationship, trade ties need to expand“, Observer Research Foundation, 20 octombrie 2018.

610 Bipin Rawat, „India has an independent policy, keen to procure weapons from Russia“, The New Indian Express, 7 octombrie 2018.

611 Business Standard, „No joint patrols with foreign navies for India: Manohar Parrikar“, 26 iulie 2016.

612 News18, „We’re the Piggy Bank Everybody Likes to Rob: Trump Targets India at G-7 Over 100% Tariff “, 11 iunie 2018.

613 Mesaj postat de Rick Perry pe Twitter, 12 iulie 2019.

614 Amy Kazmin, „What is behind the tensions in US-India relations?“, Financial Times, 25 iunie 2019.

615 Indrani Bagchi, „Amid trade war, India offers to buy 1,000 planes, more oil from US“, Times of India, 23 iunie 2018; Neha Dasgupta și Nidhi Verma, „India, top buyers of US almonds, hits back with higher duties“, Reuters, 21 iunie 2016.

616 Sujan Dutta, „India, US sign landmark military communications secrecy pact at historic meeting“, The Print, 6 septembrie 2018.

617 Times of India, „I’m first Indian PM you came out of Beijing to receive: PM Narendra Modi to Xi Jinping in Wuhan“, 27 aprilie 2018.

618 Ankit Panda, „How Far Can Sin-India Joint Economic Cooperation in Afghanistan Go?“, The Diplomat, 1 mai 2018.

619 India Today, „India, China ink 2 MoUs on sharing of Brahmaputra river data and supply of non-Basmati rice“, 9 iunie 2018; The Hindu, „India, China militaries to set up hotline after Wuhan meeting“, 2 mai 2018.

620 Brent D. Griffith, „Giuliani: Trump is «committed to» regime change in Iran“, Politico, 5 mai 2018.

621 Casa Albă, „Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action“, 8 mai 2018.

622 Departamentul de Stat al SUA, „After the Deal: A New Iran Strategy“, 21 mai 2018.

623 Kenneth Katzman, Iran Sanctions, Congressional Research Service, 29 iunie 2018, p. 60.

624 Asa Fitch și Aresu Eqbali, „Iran’s Rial at Historic Low as US Sanctions Loom“, Wall Street Journal, 30 iulie 2018; Thomas Erdbrink, „Protests Pop Up Across Iran, Fueled by Daily Dissastisfaction“, New York Times, 4 august 2018.

625 Virginia Pietromarchi, „US sanctions hit Iranian patients once again“, Al-Monitor, 8 noiembrie 2018.

626 S. Zaidi, „Child Mortality in Iraq“, Lancet, 350, 9084, 1997, p. 1105; vezi și Tim Dyson și Valeria Cetorelli, „Changing views on child mortality and economic sanctions in Iraq: a history of lies, damned lies and statistics“, BMJ Global Health, 2, 2017, pp. 1–5.

627 Departamentul de Stat, „Interview with Hadi Nili of BBC Persian“, 7 noiembrie 2018.

628 Asharq al-Awsat, „Iran arrests 67 people amid approval for special corruption courts“, 13 august 2018; Bozorgmehr Sharafedin, „Iran parliament censures Rouhani in sign pragmatists losing sway“, Reuters, 28 august 2018.

629

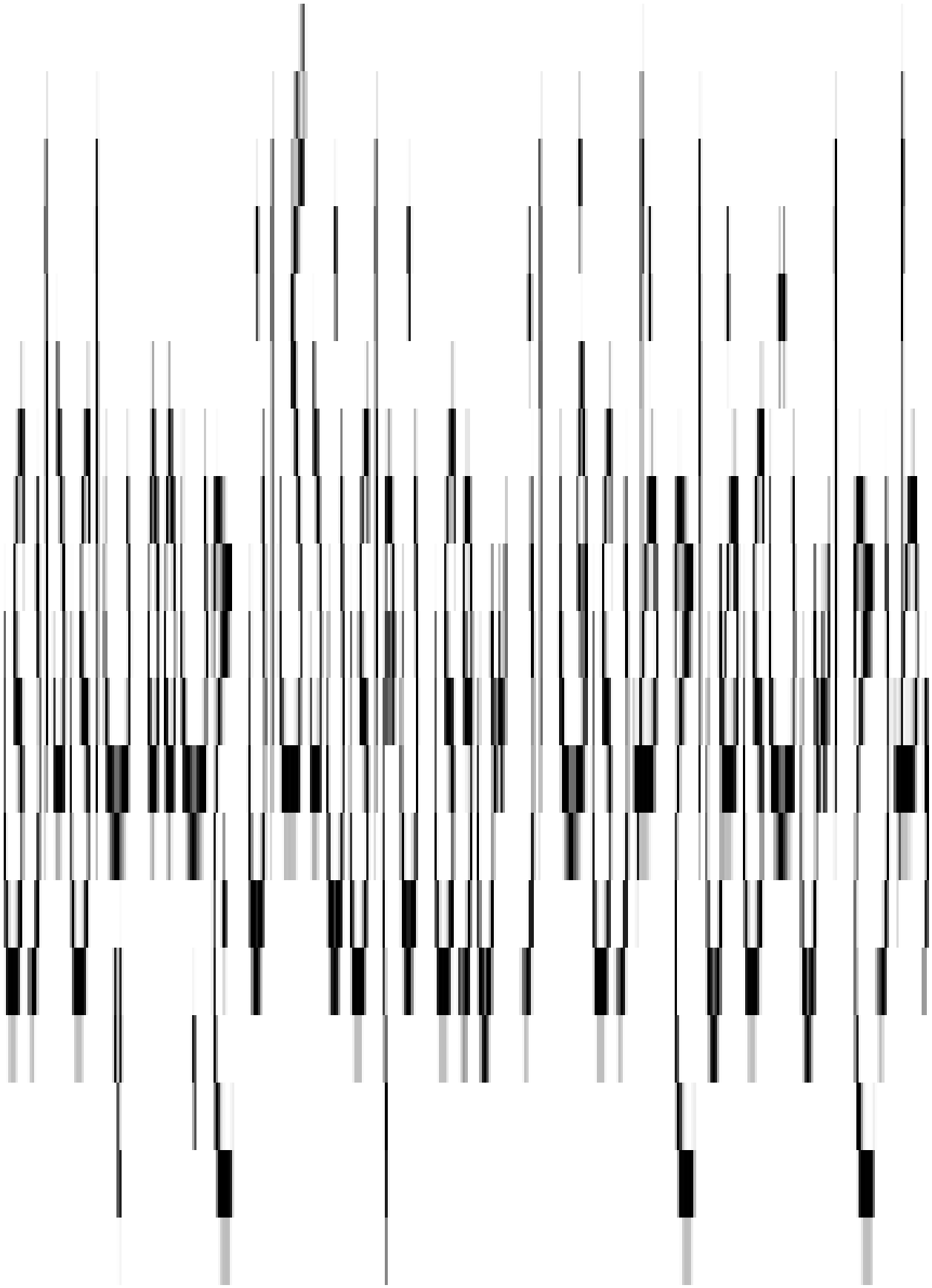

Entekhab.ir, 22 noiembrie 2018.

630 Agenția France-Presse, „Iran urges UN court to halt «economic strangulation» by US“, 27 august 2018.

631 Paris Today, „US lawyer: ICJ «lacks prima facie jurisdiction to hear Iran’s claims»“, 28 august 2018.

632 Departamentul de Stat al SUA, „After the Deal: A New Iran Strategy“, 21 mai 2018.

633 Reuters, „Destroying Iran deal would have unforeseeable consequences, China’s Li warns“, 9 iulie 2018.

634 Imran Khan, „The US, electricity and Iran: What’s behind the Iraq protests“, Al-Jazeera, 21 iulie 2018.

635 Rohollah Faghihi, „How Trump is uniting Rouhani and Iran’s Revolutionary Guards“, Al-Monitor, 9 iulie 2018.

636 Kommersant, „Iran ne tastrana, na kotoruiu mojno davit“, 18 iulie 2018.

637 El’nar Bainazarov, „Iz Sevastopolea — v Teheran i Damask“, Izvestia, 21 august 2018.

638 Gordon Duff, „Iran Promises Trump «The Mother of All Wars»“, New Eastern Outlook, 29 iulie 2018.

639 IRNA, „Pakistani media widely covers President Rouhani’s remarks“, 23 iulie 2018.

640 Mesaj postat de Donald Trump pe Twitter, 23 iulie 2018.

641 Amanda Macias, „No walkback this time: National security advisor John Bolton doubles down on Trump’s Iran threat“, CNBC, 23 iulie 2018.

642 Tasnim News,

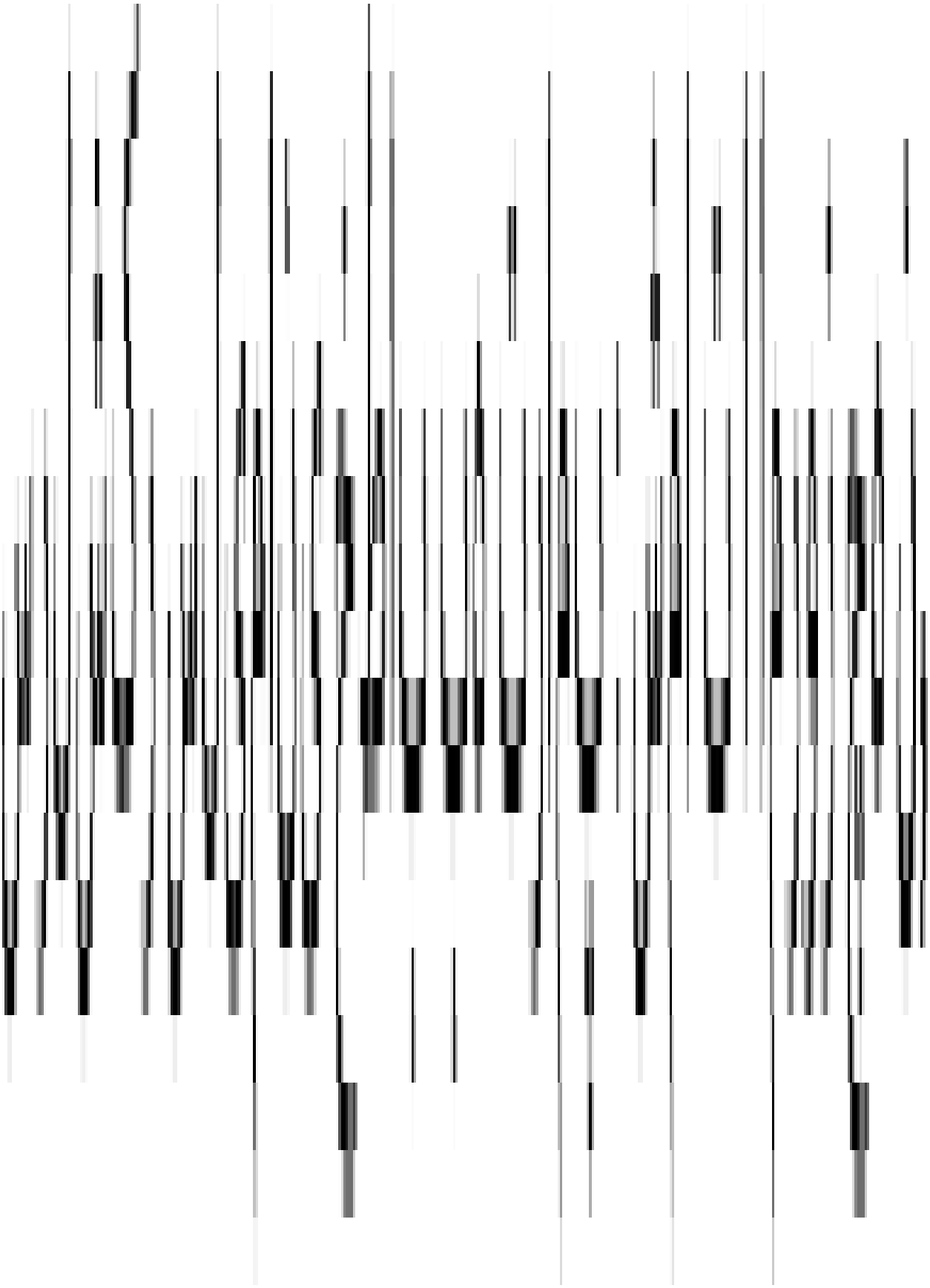

iulie 2018.

643 Times of India, „Countries that continue to deal with Iran could face US sanctions, warns John Bolton“, 13 mai 2018.

644 Yashwant Raj, „US wants India to stop Iran oil imports by noiembrie 4, no waiver on sanctions“, 27 iunie 2018.

645 Heesu Lee și Debjit Chakraborty, „Iran oil waivers: How India, other buyers are lining up after US exemptions“, Economic Times, 8 noiembrie 2018.

646 Suhasini Haidar și Sriram Lakshman, „Oil import from Iran may be reduced as US mulls waiver“, Hindu Times, 13 aprilie 2019.

647 Biroul Conducătorului Suprem, Iran, „Ayatollah Khamenei: Let Muslims lead fight on terror“, 24 mai 2016.

648 „India commits huge investment in Chabahar“, India Today, 23 mai 2016.

649 Ritesh Kumar Singh, „India Pushes for Stronger Eurasian Linkages“, Brink News, 29 iulie 2018.

650 „India gets US waiver for development of strategic Chabahar Port in Iran“, Indian Express, 8 noiembrie 2018.

651 F.M. Shakil, „Chabahar Port lures Afghan traffic away from Karachi“, Asia Times, 2 februarie 2018.

652 BNE Intellinews, „US to tolerate India’s Iran trade corridor but demands end to oil imports“, 28 iunie 2018.

653 Atul Aneja, „India, Uzbekistan to route their trade through Chabahar“, The Hindu, 10 iunie 2018.

654 Reuters, „Turkey says will not cut off trade ties to Iran at behest of others“, 29 iunie 2018.

655 Agenţia de Ştiri a Republicii Islamice, „Turkey to continue to trade with Iran: Minister of Economy“, 11 mai 2018.

656 Vahap Munyar, „Turkey «won’t take step back against US: Erdoğan»“, Hürriet Daily News, 29 iulie 2018.

657 Rufiz Hafizoglu, „Turkey does not intend to stop relations with Iran for sake of US — Erdoğan“, Trend, 25 iulie 2018.

658 Sam Borden, „Nike withdraws Iran World Cup squad’s supply of boots due to sanctions“, ESPN, 11 iunie 2018.

659 Reuters, „Total marks return with South Pars gas deal“, 3 iulie 2017.

660 „China’s CNPC replaces France’s Total in Iran’s South Pars project“, Reuters, 26 noiembrie 2018; Chen Aizhu, „CNPC suspends investment in Iran’s South Pars after US pressure: sources“, Reuters, 12 decembrie 2018.

661 Steven Mufson şi Damian Paletta, „Boeing, Airbus to lose $39 billion in contracts because of Trump sanctions on Iran“, Washington Post, 9 mai 2018.

662 Reuters, „China says will maintain normal ties with Iran“, 21 iunie 2018.

663 Peter Siegenthaler şi Dahai Shao, „Swiss firms pushed to put Tehran dreams on hold“, Swissinfo.ch, 14 iunie 2018.

664 Comisia SUA pentru Bursă şi Valori Mobiliare, „Exxon Mobil Corporation Form 10-K“, 28 februarie 2018.

665 Henry Foy, „Exxon says to withdraw from Russia JVs with Rosneft“, Financial Times, 1 martie 2018.

666 Die Welt, „Neuer US-Botschafter Grenell sorgt in Berlin für Ärger“, 9 mai 2018.

667 Frankfurter Allgemeine, „Wie hart Amerikas Forderung deutsche Unternehmen trifft“, 11 mai 2018.

668 Der Spiegel, „Altmaier nennt Schutz deutscher Firmen vor US-

Sanktionen schwierig“, 11 mai 2018.

669 Hans von der Burchard, „EU to block Trump’s Iran sanctions by activating old law“, Politico, 17 mai 2018.

670 Mesaj postat de Emmanuel Macron pe Twitter, 9 iunie 2018.

671 Roberta Rampton, „Any agreement with North Korea will be «spur of the moment» — Trump“, Reuters, 9 iunie 2018.

672 Armin Arefi, „Strobe Talbott: «Trump, c’est l’Amérique toute seule»“, 28 iunie 2018.

Drumurile spre viitor

673 Barbara Stephenson, „Time to Ask Why. President’s Views“, American Foreign Service Association, decembrie 2017.

674 Bill Faries și Mira Rojanasakul, „At Trump’s State Department, Eight of Ten Top Jobs Are Empty“, Bloomberg, 2 februarie 2018; Robbie Gramer, „Mapped: 38 US Ambassadorships remain empty“, Foreign Policy, 9 aprilie 2018.

675 James Hohmann, „The Daily 202: Trump has no nominees for 245 important jobs, including an ambassador to South Korea“, Washington Post, 12 ianuarie 2018.

676 Maggie Haberman, Helene Cooper și Ron Nixon, „Melania Trump Says an Aide «No Longer Deserves the Honor of Serving in This White House»“, New York Times, 13 noiembrie 2018.

677 Jonathan Stempel, „Saudi Arabia must face US lawsuits over September 11 attacks“, Reuters, 28 martie 2018.

678 Bruce Riedel, „Saudi defense spending soars, but not to America’s

benefit“, Al-Monitor, 13 mai 2018.

679 Casa Albă, „Remarks by President Trump and Crown Prince Mohammed Bin Salman of the Kingdom of Saudi Arabia Before Bilateral Meeting“, 20 martie 2018.

680 Ibid.

681 Departamentul de Stat al SUA, „Remarks with Saudi Foreign Minister Adel al-Jubeir“, 29 aprilie 2018.

682 Casa Albă, „Remarks by President Trump and Crown Prince Mohammed“, op. cit.

683 Tim Marcin, „Donald Trump pitched «beautiful» weapons to Qatar, then suggested country supports «radical ideology»“, Newsweek, 6 iunie 2017.

684 The National, „Saudi official hints at Qatar-canal announcement“, 1 septembrie 2018.

685 Reuters, „Iran sends planes of food to Qatar amid concerns of shortages“, 11 iunie 2017.

686 Lawrence Delevingne, Nathan Layne și Karen Freifeld, „Inside Qatar’s charm offensive to win over Washington“, Reuters, 5 iulie 2018.

687 Casa Albă, „Remarks by President Trump and Crown Prince Mohammed“, op. cit.

688 Casa Albă, „Statement from President Donald J. Trump on Standing with Saudi Arabia“, 20 noiembrie 2018.

689 Phil Mattingly, Zachary Cohen și Jeremy Herb, „Exclusive: US intel shows Saudi Arabia escalated its missile program with help from China“, CNN, 5 iunie 2019; David Charter, „Trump sold nuclear tech. to Saudis in secret after Khashoggi killing“, The Times, 6 iunie 2019.

690 Katie Paul, Idrees Ali, „Saudi Arabia says it is beacon of «light» against Iran despite Khashoggi crisis“, Reuters, 27 octombrie 2018.

691 Reuters, „Saudi Arabia to exclude German firms from government tenders — Spiegel“, 25 mai 2018.

692 Michel Cabirol, „L’Arabie Saoudite bloque le contrat des corvettes Meko A200 en Egypte“, La Tribune, 5 noiembrie 2018.

693 Alexandre Counis și Ninon Renaud, „Défense: BAE plombé par l’embargo allemand sur l’Arabie Saoudite“, Les Echos, 21 februarie 2019.

694 Mattias Gebauer și Christoph Schult, „Großbritannien wirft Berlin mangelnde Bündnistreue vor“, Der Spiegel, 19 februarie 2019.

695 Josh Dehaas, „Saudi Arabia’s demand that students go home could hurt Canada economy“, CTV News, 6 august 2018.

696 Ivan Safronov și Tatiana Edovina, „«Triumf» dlea monarha. Ot pervogo vizita v Rossiiu korolea Saudovskoi Arabii jdut raketnogo kontrakta“, Kommersant, 5 octombrie 2017.

697 Marc Bennetts, „Putin: Syria war is priceless for testing weapons“, The Times, 8 iunie 2018.

698 Richard Mably și Yara Bayoumy, „Exclusive — OPEC, Russia consider 10- to 20-year oil alliance: Saudi Crown Prince“, Reuters, 27 martie 2018.

699 Natasha Turak, „Alleged Saudi ballistic missile base signals greater divergence from Washington“, CNBC, 1 februarie 2019.

700 Ben Blanchard, „Saudi Arabia strikes $10 billion China deal, talks de-radicalisation with Xi“, Reuters, 22 februarie 2019.

701 Cristina Maza, „Saudi Arabia’s Mohammed bin Salman defends China’s use of concentration camps for Muslims during visit to Beijing“, Newsweek, 22 februarie 2019.

702 TASS, „Putin i Erdohan nametili puti razvitia sotrudnicestva Rossii i Turții“, 4 aprilie 2018.

703 Carlotta Gail și Andrew Higgins, „Turkey Signs Russian Missile Deal,

Pivoting From NATO“, New York Times, 12 septembrie 2017.

704 Xinhua, „Turkey inks deal to buy S-400 missile“, 25 iulie 2017.

705 Hürriyet Daily News, „Ankara, Moscow seal historic S-400 missile deal“, 29 decembrie 2017.

706 Reuters, „US’s Pompeo presses Turkey on S-400 missiles purchase from Russia“, 27 aprilie 2018.

707 TASS, „SMI: Turţiia rassmatrivaet vozmojnost priobretenia istrebitelei Su-57 vmesto F-35“, 29 mai 2018.

708 Hürriyet Daily News, „Turkish, Chinese army officials to meet soon“, 28 iulie 2018.

709 Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Populare Chineze, „Xi, Erdogan agree to enhance China–Turkey cooperation“, 27 iulie 2018.

710 Preşedinţia Republicii Turcia, „A New Era will be Heralded in Our Region Based on Stability and Prosperity“, 14 mai 2017.

711 Global Times, „Look at China–Turkey ties objectively“, 20 august 2018.

712 Joe Gould, „Top 3 takeaways from Mattis on Capitol Hill“, Defense News, 26 aprilie 2018.

713 Janosch Delcker, „Merkel backs climate protests after talk of hybrid warfare“, Politico.eu, 16 februarie 2019.

714 TASS, „Zafir: SŞA, a ne Iran igraiut destruktivnuiu rol v Sirii“, 29 aprilie 2018.

715 TASS, „Rossiia, Turţiia i Iran dogovorilis stimulirovat peregovor po novoi siriiskoi konstituţii“, 29 aprilie 2018.

716 Hürriyet Daily News, „Russia, Turkey, Iran stress unity at Syria talks“, 28 aprilie 2018.

717 Mark Galeotti, „The international army games are decadent and depraved“, Foreign Policy, 24 august 2018.

718 Robert Hutton, „Russia Using KGB Tactics to Wage War on West, UK Lawmaker Says“, Bloomberg, 4 iunie 2018.

719 Comisia pentru Afaceri Externe a Camerei Comunelor, „Moscow’s Gold: Russian Corruption in the UK“, 15 mai 2018.

720 Sophie Tatum, Barbara Starr și Mike Conte, „Mattis: Putin «tried again to muck around in our elections»“, CNN Politics, 1 decembrie 2018.

721 The Tower, „New Turkish Reports, Statements Trigger Scrutiny of New-Ottoman Foreign Policy“, 25 aprilie 2013.

722 Diyar Guldogan, „Turkish Republic continuation of Ottoman Empire“, Anadolu Agency, 10 februarie 2018.

723 Dilly Hussain, „Turkish TV’s new-found love for all things Ottoman“, Middle East Eye, 29 septembrie 2017.

724 Despre renașterea otomană, vezi Nick Danforth, „Turkey’s New Maps are Reclaiming the Ottoman Empire“, Foreign Policy, 23 octombrie 2016; despre reacţiile la acţiunile SUA, vezi Dorian Jones, „Turkey’s Erdoğan Vows Not to Bow to US Threats“, Voice of America, 29 iulie 2018.

725 Ministerul Afacerilor Externe al Indiei, „Official Spokesperson’s response to query on participation of India in OBOR/BRI Forum“, 13 mai 2017.

726 Theresa Fallon, „Is the EU on the Same Page as the United States on China?“, Asan Forum, 30 iunie 2016.

727 Serviciul European de Acţiune Externă, „The European way to connectivity — a new strategy on how to better connect Europe and Asia“, 19 septembrie 2018.

728 Xinhua, „Full text of President Xi Jinping’s speech at opening of Belt and Road forum“, 14 mai 2017.

729 Departamentul Transporturilor, Guvernul Marii Britanii, „£ 20 million Leeds station entrance opens up access to city's development", 4 ianuarie 2016.

730 Mesaj postat de Gheorghi Gotev pe Twitter, 29 august 2019.

731 Arhiepiscopul de Canterbury, „An address to the Assembly of the Conference of European Churches", Novi Sad, Serbia, 3 iunie 2018.

732 Consiliul European, „Remarks by President Donald Tusk before the G7 summit in Ise-Shima, Japan", 26 mai 2016.

733 Theresa Fallon, „The EU, the South China Sea, and China's successful wedge strategy", Asia Maritime Transparency Initiative, 13 octombrie 2016.

734 Prim-ministrul Ungariei, „Viktor Orbán's speech at the conference «China-CEE Political Parties Dialogue»", 8 octombrie 2016.

735 Agenția Macedoneană de Informații, „EU failure in Balkans is a call to China and Russia, President Ivanov tells UK's Telegraph", 5 noiembrie 2017.

736 Mark Galeotti, „Do the Western Balkans face a coming Russian storm?", European Council on Foreign Relations, 4 aprilie 2018.

737 Ryan Heath și Andrew Gray, „Beware Chinese Trojan horses in the Balkans, EU warns", Politico, 27 iulie 2018.

738 Lucrezia Poggetti, „One China — One Europe? German Foreign Minister's Remarks Irk Beijing", The Diplomat, 9 septembrie 2017.

739 Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Populare Chineze, „Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference", 31 august 2017.

740 Biroul Federal de Relații Externe al Germaniei, „Speech by Foreign Minister Sigmar Gabriel at the Munich Security Conference", 17 februarie 2018.

741 Biroul Federal de Relaţii Externe al Germaniei, „Speech by Minister for Foreign Affairs Heiko Maas at the National Graduate Institute for Policy Studies in Tokyo, Japan“, 25 iulie 2018.

742 Associated Press, „Chinese premier praises EU, says free trade must be upheld“, 7 iulie 2018.

743 Arab News, „Saudi Arabia plans to introduce Chinese into the curriculum at all education levels“, 22 februarie 2019.

744 Hugh Tomlinson şi Didi Tang, „Mohammed bin Salman shrugs off western fury with China alliance“, The Times, 21 februarie 2019.

745 Wang Yi, „China and Arab states draw up a blueprint for cooperation in the new era“, Gulf News, 8 iulie 2018.

746 Gu Liping, „China sees Saudi Arabia as important partner in Belt and Road construction: Chinese FM“, China News Service, 22 mai 2018.

747 Chen Aizhu, „China’s CNPC ready to take over Iran project if Total leaves: sources“, Reuters, 11 mai 2017.

748 Peter Frankopan, „How long can China stay out of Middle East politics?“, Al-Araby, 27 septembrie 2017.

749 Agenţia France-Presse, „China to provide $20bn in loans for Arab states’ economic development“, 10 iulie 2018.

750 The New Arab, „Chinese leader pledges billions of dollars for Arab «revival»“, 10 iulie 2018.

751 Ministerul Afacerilor Externe al RPC, „The Ministry of Foreign Affairs Holds a Briefing for Chinese and Foreign Media on President Xi Jinping’s Attendance at the Opening Ceremony of the 8th CASCF Ministerial Meeting“, 6 iulie 2018.

752 Shibley Telhami, „Why is Trump undoing decades of US policy on Jerusalem?“, Brookings Institution, 5 decembrie 2017.

753 Vivian Salama, Rebecca Ballhaus, Andrew Restuccia și Michael C. Bender, „President Trump Eyes a New Real-Estate Purchase: Greenland“, Wall Street Journal, 16 august 2019; BBC News, „Greenland: Trump criticises «nasty» Denmark over cancelled visit“, 21 august 2019.

754 Departamentul de Stat al SUA, „Remarks on America's Indo-Pacific Economic Vision“, 30 iulie 2018.

755 Jordan Fabian, „Trump says he could win Afghan war in a week but doesn't want to kill 10 million people“, The Hill, 22 iulie 2019.

756 Mesaj postat de Donald Trump pe Twitter, 1 ianuarie 2018.

757 Philip Rucker și Robert Costa, „«It's a hard problem»: Inside Trump's decision to send troops to Afghanistan“, Washington Post, 21 august 2017.

758 Saeed Shah, „Pakistan Foreign Minister Says US Has Undermined Countries' Ties“, Wall Street Journal, 5 ianuarie 2018.

759 Anwar Iqbal, „America suspends entire security aid to Pakistan“, Dawn, 5 ianuarie 2018.

760 Reuters, „US's Pompeo warns against IMF bailout for Pakistan that aids China“, 30 iulie 2018.

761 Farhan Bokhari și Kiran Stacey, „Pakistan hits back at US resistance to IMF bailout“, Financial Times, 31 iulie 2018.

762 Wang Cong, „New govt to expand ties with China: officials“, Global Times, 31 iulie 2018.

763 Shahbaz Rana, „China agrees to give $2 b loan to Pakistan“, Express Tribune, 28 iulie 2018.

764 Shahbaz Rana, „PM Imran secures $6 b lifeline from Saudi Arabia“, Express Tribune, 23 octombrie 2018.

765 Associated Press, „Pakistan to seek IMF bailout despite Saudi Assistance“, PM, 24 octombrie 2018.

766 Sanaullah Khan, „«Pakistan will be a very important country in coming future», says Saudi crown prince“, Dawn, 17 februarie 2019.

767 Times of Islamabad, „Saudi Arabia becomes key partner in Pakistan China CPEC: Chinese media“, 14 ianuarie 2019.

768 Economic Times, „Mohammed bin Salman orders release of 850 Indian prisoners at PM Narendra Modi's request“, 20 februarie 2019; Tribune, „Saudi Arabia reduces visit visa fees for Pakistanis“, 16 februarie 2019.

769 Reuters, „India to remove trade privileges, ensure complete isolation of Pakistan: finance minister“, 15 februarie 2019.

770 Times of India, „Virat Kohli on India-Pakistan World Cup game: We will respect government's decision“, 23 februarie 2019.

771 Nitin Gokhale, „Govt has no option but to react militarily after Pulwama massacre: Lieutenant General (retd) DS Hooda“, My Nation, 15 februarie 2019.

772 First Post, „India's missile deal with Russia, trade with Iran despite US sanctions may create unease in New Delhi–Washington ties“, 29 mai 2018.

773 Samuel Ramani, „Russia and Pakistan: a durable anti-American alliance in South Asia“, The Diplomat, 21 aprilie 2018; Zafar Bhutta, „Pakistan, Russia set to sign $10 b off shore pipeline deal next week“, Express Tribune, 3 iunie 2018.

774 Marie Solis, „Children will be separate from parents at border if crossing illegally, Jeff Sessions says in immigration crackdown“, Newsweek, 7 mai 2018; Franco Ordoñez, „Exclusive; Trump looking to erect tent cities to house unaccompanied children“, McClatchy Bureau DC, 12 iunie 2018.

775 Katy Vine, „What's Really Happening When Asylum-Seeking Families Are Separated?“, Texas Monthly, 15 iunie 2018.

776 Sonia Moghe, Nick Valencia şi Holly Yan, „DNA tests are in the works for separated migrant children and parents“, CNN Politics, 5 iulie 2018; Matt

Smith și Aura Bogado, „Immigrant children forcibly injected with drugs, lawsuit claims“, Reveal, 20 iunie 2018.

777 Heather Timmons, „Chart: Trump’s new tariffs punish America’s closest allies“, Quartz, 31 mai 2018.

778 Leigh Thomas și Pascale Denis, „France says Europe united against US tariffs as Germany eyes negotiation“, 8 iulie 2018.

779 National Security Strategy of the United States of America, 2017.

780 Comunicat al Trezoreriei SUA, „Treasury Designates Russian Oligarchs, Officials, and Entities in Response to Worldwide Malign Activity“, 6 aprilie 2018.

781 Dan Merica, „Trump declares «nobody has been tougher on Russia» in meeting with Baltic leaders“, CNN Politics, 3 aprilie 2018.

782 Nicholas Trickett, „Russia’s Unhappy Energy Marriage with China“, The Diplomat, 28 martie 2018.

783 Galina Starinskaia, „Rossiia uvelicit eksport nefti v Kitai“, Vedemosti, 12 ianuarie 2018.

784 Ravi Prasad, „Can the Belt and Road Initiative offer New Hope for China’s rust belt?“, The Diplomat, 28 iunie 2018.

785 Reuters, „China says Syrian strikes violate international law, urges dialogue“, 14 aprilie 2018.

786 Associated Press, „China’s defense chief calls his Moscow trip a signal to the US“, 3 aprilie 2018.

787 Xinhua, „Chinese president says relations with Russia at «best time in history»“, 3 iulie 2017.

788 Global Times, „Xi tells Russian media he cherished deep friendship with Putin“, 5 mai 2019.

789 RT, „A cake, a vase and… a BOX of ice cream: Putin's birthday gifts that blew Xi Jinping away", 15 iunie 2019.

790 Bill Gertz, „Chinese military joining Russians, for nuclear war games", Washington Free Beacon, 24 august 2018.

791 Asawin Suebsaeng, Andrew Desiderio, Sam Stein și Bethany Allen-Ebrahimian, „Henry Kissinger Pushed Trump to Work With Russia to Box in China", Daily Beast, 25 iulie 2018.

792 Robert Sutter, China-Russia Relations. Strategic Implications and US Policy Options, National Bureau of Asian Research, septembrie 2018.

793 Departamentul de Stat al SUA, „Remarks on «America's Indo-Pacific Economic Vision»", 30 iulie 2018.

794 Amy Brittin, Ashley Parker și Anu Narayanswamy, „Jared Kushner and Ivanka Trump made at least $82 million in outside income last year while serving in the White House, filings show", Washington Post, 11 iunie 2018.

795 Kinling Lo, Lee Jeong-ho și Bhahvan Jaipragas, „Xi Jinping, Mike Pence trade barbs over trade at APEC summit while selling visions for regional cooperation", South China Morning Post, 17 noiembrie 2018.

796 Bhavan Jaipragas, „Mike Pence to unveil rival to «dangerous» Belt and Road Initiative at APEC summit", South China Morning Post, 15 noiembrie 2018.

797 Philippine Star, „Duterte statements on China-held features could disadvantage Philippines", 15 noiembrie 2018.

798 Christina Mendez și Paolo Romero, „Philippines, China sign MoU on joint gas, oil development", Philippine Star, 21 noiembrie 2018.

799 Congresul SUA, Build Act of 2018, text disponibil la https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2463/text.

800 Casa Albă, „Remarks by National Security Advisor John R. Bolton on the Trump Administration's New Africa Strategy", 13 decembrie 2018.

801 Ty McCormick, „Trump’s America First Budget Puts Africa Last“, Foreign Policy, 22 martie 2017.

802 Whitney Schneidman și Landry Signé, „The Trump administration’s Africa strategy: Primacy of partnership?“, Brookings Institution, 20 decembrie 2018.

803 Hugh Tomlinson și Aoun Sahi, „US offers to withdraw troops from Afghanistan“, The Times, 19 decembrie 2018.

804 Operația Inherent Resolve, „Coalition forces remain committed to enduring defeat of ISIS“, 15 decembrie 2018.

805 Departamentul de Stat al SUA, „Department Press Briefing“, 11 decembrie 2018.

806 Mesaj postat de Donald Trump pe Twitter, 19 decembrie 2018; Rick Noack, „Why Trump is suddenly going back on his promise to withdraw all US troops from Syria, explained in one map“, Wall Street Journal, 22 februarie 2019.

807 David Chater și Michael Evans, „Phone call to Erdogan triggered Trump’s decision“, The Times, 22 decembrie 2018.

808 Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse, „Vîstuplenie i otvetî na voprosî SMI Ministra inostrannîh del Rossii S.V. Lavrova“, 21 septembrie 2018.

809 Al-Monitor, „Putin grants Erdogan last chance to end Idlib quagmire on Turkey’s terms“, 23 septembrie 2018.

810 Tasnim News,

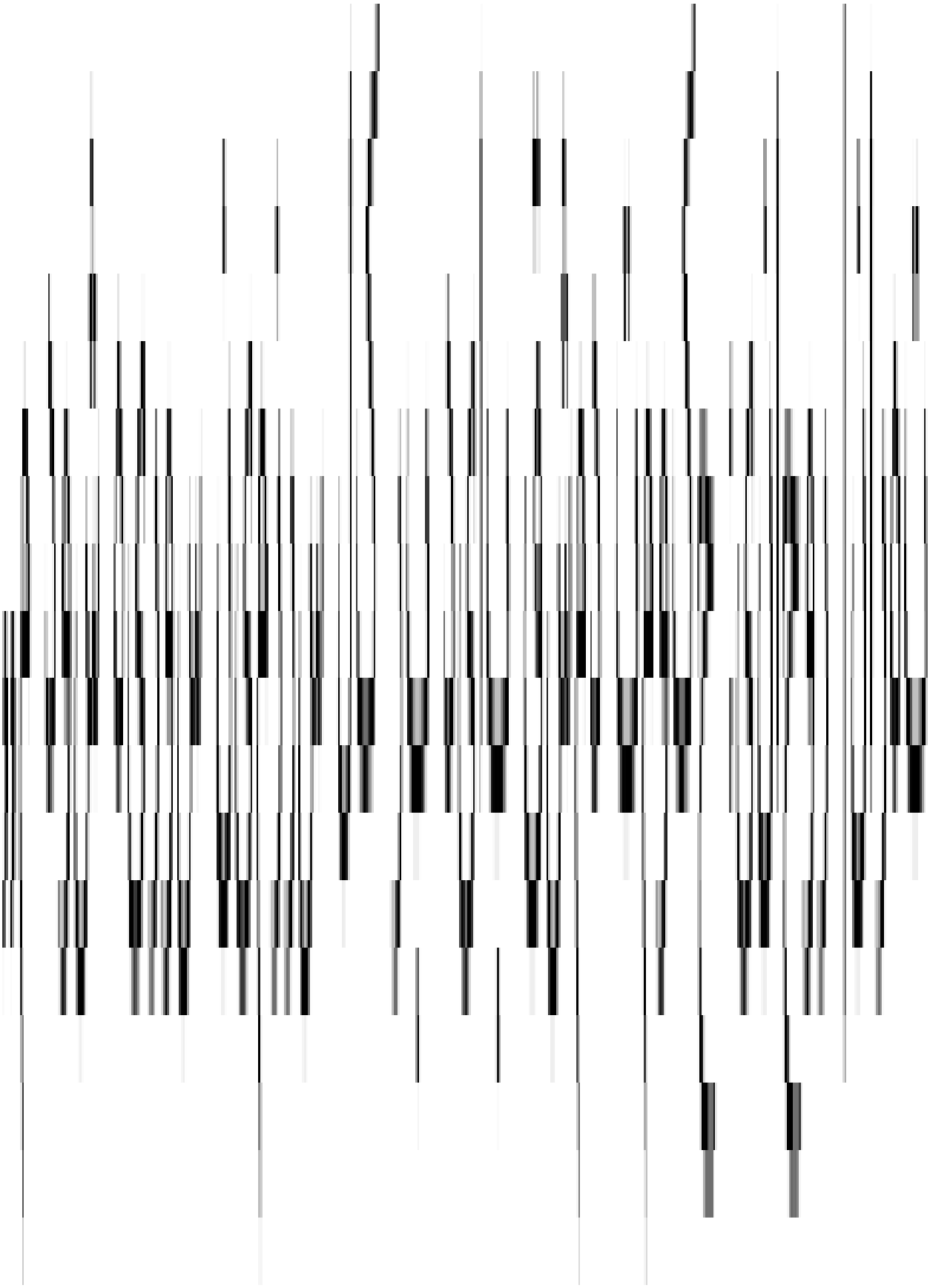

, 16 septembrie 2018.

811 Vezi, de exemplu, David Halbfinger, „Syria Pullout by US Tilts Mideast Toward Iran and Russia, Isolating Israel“, New York Times, 20 decembrie 2018; Ishaan Tharoor, „The biggest winner of Trump’s Syria withdrawal? Turkey“, Washington Post, 20 decembrie 2018.

812 Joe Gould și Tara Copp, „US troops staying in Syria until Iran leaves“, Defense News, 24 septembrie 2018.

813 Qingdao Declaration, 10 iunie 2018.

814 Catherine Putz, „Sauytbay Trial in Kazakhstan Puts Astana in a Bind with China“, The Diplomat, 27 iulie 2018.

815 Oleg Yegorov, „Russian intelligence saved Erdoğan from overthrow — media reports“, Russia Beyond the Headlines, 21 iulie 2016.

816 International Crisis Group, „Russia and Turkey in the Black Sea and South Caucasus“, Report No. 250, 28 iunie 2018.

817 Sam Jones și Kathrin Hille, „Russia’s military ambitions make waves in the Black Sea“, Financial Times, 13 mai 2016.

818 Kira Latuhina, „Putin rasskazal pro «vejlivîh liudei» v Krîmu“, Rossiiskaia Gazeta, 15 martie 2015.

819 Radio Europa Liberă, „Erdogan pledges support for Ukraine’s territorial integrity during Kyiv visit“, 10 octombrie 2017.

820 Ordin al Preşedintelui Republicii Kazahstan, „Ob utverj denii Voennoi doktrinî Respubliki Kazahstan“, Zakon.kz, 29 septembrie 2017.

821 Departamentul de Stat al SUA, „The United States and Kazakhstan — An Economic Partnership for the 21st century“, 16 ianuarie 2018.

822 Kommersant, „Moskva vîgovorilas v adres soiuznikov“, 11 iunie 2018.

823 RIA Novosti, „Kairat Abdrahmanov: reci ne idet o razmeșcenii voennîh baz SȘA na Kaspii“, 11 august 2018.

824 Tatiana Ivanșcenko, „Sibiriaki scitaiut, șto teriaiut Baikal“, Regum, 27 februarie 2018.

825 Charles Clover și Archie Zhang, „China land grab on Lake Baikal raises Russian ire“, Financial Times, 4 ianuarie 2018.

826 Catherine Putz, „Protests in Kazakhstan Over Land Code Changes“, The Diplomat, 27 aprilie 2016.

827 Saeed Kamali Dehghan, „Iran threatens to block Strait of Hormuz over US oil sanctions“, 5 iulie 2018.

828 Allan Jacob, „US says it’s ready to protect shipping in the Gulf after Iran threat“, 1 septembrie 2018.

829 Comandamentul Central al SUA, „Theater Counter Mine and Maritime Security Exercise“, 10 septembrie 2018.

830 The Tower, „Experts: Iran Advancing Nuclear Program with Help of North Korea“, 1 martie 2017; The Tower, „Pentagon Looks at New Evidence of Military Cooperation beween Iran and North Korea“, 5 mai 2017.

831 Jon Gambrell, „US aircraft carrier enters Persian Gulf after long absence“, Associated Press, 21 decembrie 2018.

832 ISNA, „Iran will not allow USS John C. Stennis to come near territorial waters“, 24 decembrie 2018.

833 În ceea ce privește cantitatea de petrol și lichide care trece prin Strâmtoarea Ormuz, vezi Administrația Informațiilor Energetice a SUA, „World Oil Transit Chokepoints“, 25 iulie 2017. Despre dependența Marii Britanii de importurile de petrol și gaze din această regiune, vezi Biroul Național de Statistică, „UK energy: how much, what type and where from?“, 15 august 2016.

834 Rick Roack, „The oil route that could be behind the escalating Trump–

Iran threats, explained“, 24 iulie 2018.

835 Jonathan Fulton, „China’s power in the Middle East is rising“, Washington Post, 9 august 2018.

836 Reuters, „China chides Iran over threat to block oil exports through Strait of Hormuz“, 6 iulie 2018.

837 Vesti, „MID Ktaia prizval «Rosneft» uvajat suverenitet KNR“, 17 mai 2018.

838 Tass, „Suhoputnîe voiska RF polucili brigadnîi komplekt kompleksa «Iskander-M»“, 8 iunie 2017.

839 Guy Plopsky, „Why is Russia Aiming Missiles at China?“, The Diplomat, 12 iulie 2017.

840 Laura He, „HNA sells property and logistics assets to Chinese tycoon Sun Hongbin for US$305 million“, 12 martie 2018; Don Weiland, „Default reignites questions over China groups’ state backing“, 7 iunie 2018; Elvira Pollina, „Elliott launches action to take control of AC Milan — source“, Reuters, 9 iulie 2018.

841 Zhou Xiaochuan,

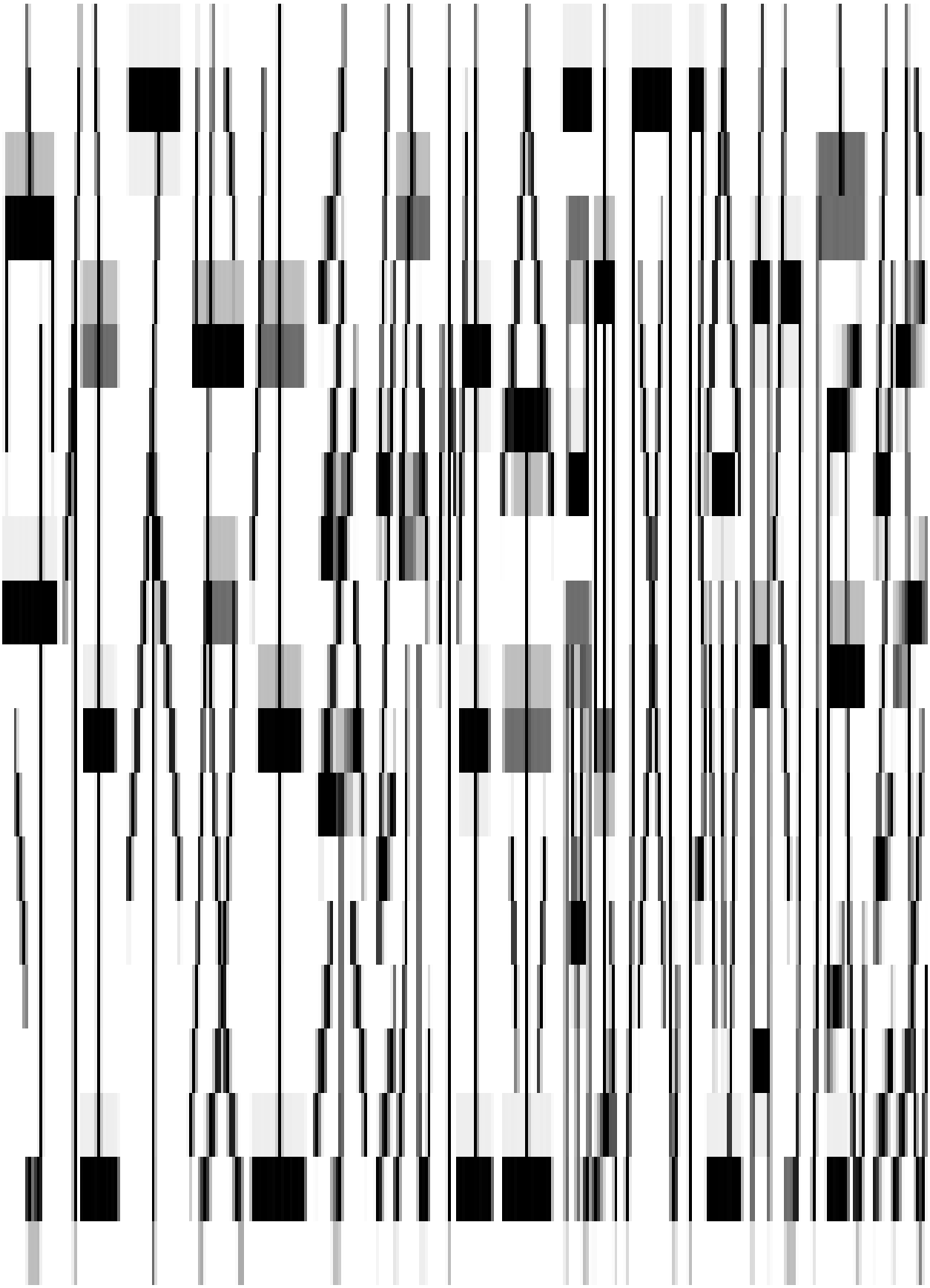

, http://www.pbc.gov.cn/goutongjiaoliu/113456/113469/3410388/index.html.

842 Stefania Palma, „Malaysia suspends $22bn China-backed projects“, Financial Times, 5 iulie 2018; Kuunghee Park, „Malaysia finally scraps $3billion China-backed pipeline plans“, Bloomberg, 10 septembrie 2018.

843 Abdul Rashin Thomas, „Sierra Leone’s vanity international airport construction project is dead“, Sierra Leone Telegraph, 9 octombrie 2018; David Mwere, „China may take Mombasa port over Sh227bn SGR debt: Ouko“, Daily Nation, 20 decembrie 2018.

844 Iain Marlow și Dandan Li, „How Asia Fell Out of Love with China’s Belt and Road Initiative“, Bloomberg, 10 decembrie 2018.

845 Simon Mundy și Kathrin Hille, „Maldives seeks to renegotiate with China over Belt and Road debt“, Financial Times, 31 ianuarie 2019.

846 Jeremy Page și Saeed Shah, „China’s Global Building Spree Runs Into Trouble in Pakistan“, 22 iulie 2018.

847 Jamil Anderlini, Henny Sender și Farhan Bokhari, „Pakistan rethinks its role in Xi’s Belt and Road plan“, Financial Times, 9 septembrie 2018.

848 Stephen Dziedzic, „Tonga urges Pacific nations to press China to forgive debts as Beijing defends its approach“, ABC, 16 august 2018.

849 Jon Emont și Myo Myo, „Chinese-funded port gives Myanmar a sinking feeling“, Wall Street Journal, 15 august 2018.

850 James Kynge, „China’s Belt and Road difficulties are proliferating across the world“, Financial Times, 9 iulie 2018.

851 Sarah Zheng, „China embarks on belt and road publicity blitz after Malaysia says no to debt-heavy infrastructure projects“, South China Morning Post, 26 august 2018.

852 Xinhua, „Xi pledges to bring benefi ts to people through Belt and Road Initiative“, 27 august 2018.

853 China News Service, „BRF: What differs from Xi's speech last time and what it signals", 26 aprilie 2019.

854 Xinhua, „Full text of Chinese President Xi Jinping's speech at opening ceremony of 2018 FOCAC Beijing summit", 4 septembrie 2018.

855 Yonas Abiye, „Chinese government to restructure Ethiopia's debt", The Reporter, 8 septembrie 2018.

856 Christian Shepherd și Ben Blanchard, „China's Xi offers another $60bn to Africa, but says no to «vanity» projects", Reuters, 3 septembrie 2018.

857 Bhavan Jaipragas, „Xi and Mahatir have a «very special understanding», Malaysia's trade minister says", South China Morning Post, 18 ianuarie 2019; Anisah Shukry și Anuradha Raghu, „Malaysia Nears Deal with China to Revive $20 Billion Rail", Bloomberg, 19 februarie 2019.

858 Bhavan Jaipragas, „I'd side with rich China over fickle US: Malaysia's Mahatir Mohamad", South China Morning Post, 8 martie 2019.

859 Saeed Shah, „China's Belt-and-Road Initiative Puts a Squeeze on Pakistan", Wall Street Journal, 3 aprilie 2019.

860 Banca Angliei, „From the Middle Kingdom to the United Kingdom: spillovers from China", Quarterly Bulletin, Q2, 2018, op. cit.

861 David Lawder și Elias Glenn, „Trump says US tariffs could be applied to Chinese goods worth $500 billion", Reuters, 5 iulie 2018.

862 Banca Angliei, „From the Middle Kingdom to the United Kingdom", op. cit.

863 BBC News, „Boris Johnson's resignation letter and May's reply in full", 9 iulie 2018.

864 Tasnim News Agency, „Iran, Kazakhstan plan trade in own currencies", 12 august 2018.

865 Heiko Maas, „Wir lassen nicht zu, dass die USA über unsere Köpfe

hinweg handeln“, Handelsblatt, 21 august 2018.

866 Christina Larsen, „China’s massive investment in artificial intelligence has an insidious downside“, Science, 8 februarie 2018.

867 Xinhua, „Beijing to build technology park for developing artificial intelligence“, 3 ianuarie 2018; The Economist, „China talks of building a «digital silk road»“, 31 mai 2018.

868 CB Insights, Top AI Trends To Watch in 2018, 2018.

869 Ambasada Republicii Populare Chineze în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, „Xi Jinping Urges Breaking New Ground in Major Country Diplomacy with Chinese Characteristics“, 23 iunie 2018.

870 Stephen Chen, „Artificial Intelligene, immune to fear or favour, is helping to make China’s foreign policy“, South China Morning Post, 30 iulie 2018.

871 Jamie Fullerton, „China’s new CH-5 Rainbow drone leaves US Reaper «in the dust»“, The Times, 18 iulie 2017.

872 Jeremy Page și Paul Sonne, „Unable to Buy US Military Drones, Allies Place Orders With China“, Wall Street Journal, 17 iulie 2017.

873 Bill Gertz, „China in race to overtake the US in AI warfare“, Asia Times, 30 mai 2018.

874 George Allison, „The speech delivered by the Chief of the Defence Staff at the Air Power Conference“, UK Defence Journal, 13 iulie 2018.

875 Stephen Chen, „New Chinese military drone for overseas buyers «to rival» US’s MQ-9 Reaper“, South China Morning Post, 17 iulie 2017.

876 Boris Egorov, „Rise of the Machines: A look at Russia’s latest combat robots“, 8 iunie 2017.

877 Robert Mendick, Ben Farmer și Roland Oliphant, „UK military intelligence issues warning over Russian supertank threat“, Daily Telegraph,

6 noiembrie 2016.

878 Anastasia Sviridova, „Speţialistî obsudili uspehi i nedostatki v segmente otecestvennoi robototehniki“, Krasnaia Zvezda, 4 iunie 2018.

879 Dave Majumdar, „The Air Force’s Worst Nightmare: Russia and China Could Kill Stealth Fighters“, The National Interest, 28 iunie 2018.

880 Zachary Keck, „China’s DF-26 «Carrier-Killer» Missile Could Stop the Navy in Its Track (without Firing a Shot)“, The National Interest, 20 aprilie 2018.

881 Aanchal Bansal, „India’s first manned space mission to send three persons“, Economic Times, 29 august 2018.

882 Stephen Clark, „China sets new national record for most launches in a year“, Spaceflight Now, 27 august 2018; Ernesto Londoño, „China on the march in Latin America with new space station in Argentina“, Financial Review, 2 august 2018.

883 Casa Albă, „Remarks by President Trump at a Meeting with the National Space Council and Signing of Space Policy Directive-3“, 18 iunie 2018.

884 Shawn Donnan, „US strikes deal with ZTE to lift ban“, Financial Times, 7 iunie 2018.

885 Lu Shaye, „China’s ambassador: Why the double standard for justice for Canadians, Chinese?“, The Hill Times, 9 ianuarie 2019; Global Times, „Resignation reveals political interference“, 27 ianuarie 2019.

886 Gordon Corera, „Alex Younger: MI6 chief questions China’s role in UK tech sector“, BBC News, 3 decembrie 2018.

887 Jordan Robertson şi Michael Riley, „The Big Hack: How China Used a Tiny Chip to Infiltrate US Companies“, Bloomberg, 4 octombrie 2018.

888 Charles Clover, „China–Russia rocket talks sparks US disquiet over growing links“, Financial Times, 17 ianuarie 2018.

889 Patti Domm, „US could target 10 Chinese industries, including new energy vehicles, biopharma“, CNBC, 22 martie 2018.

890 John Grady, „Pentagon Research Chief Nominee: China, Russia Racing to Develop Next Generation Weapon Technology“, United States Naval Institute, 11 mai 2018.

891 United States Institute of Peace, Providing for the Common Defence, 13 noiembrie 2018.

892 BBC News, „Trump accuses China of election «meddling» against him“, 26 septembrie 2018.

893 David Nakamura și Anne Gearan, „Pence says China is trying to undermine Trump because it «wants a different American president»“, Washington Post, 4 octombrie 2018.

894 Shane Harris, „The CIA is returning its central focus to nation-state rivals, director says“, Washington Post, 24 septembrie 2018.

895 China–Russia Relations, p. 5.

896 FMI, „World Economic Outlook“, octombrie 2018.

897 Bandurski, „Yan Xuetong on the Bipolar state of our world“, op. cit.

898 Edward Luce, „Henry Kissinger: «We are in a very, very grave period»“, 20 iulie 2018.

899 Xinhua, „Reform, opening up break new ground for China: article“, 13 august 2018.

900 Clare Foges, „Our timid leaders can learn from strongmen“, The Times, 23 iulie 2018.

901 Biroul de Informații al Consiliului de Stat, „Full text: Xi Jinping’s keynote speech at the World Economic Forum“, 6 aprilie 2017.

902 Reuters, „Trump says tariffs could be applied to Chinese goods“, 5 iulie

2018.

903 Frankopan, Silk Roads, p. xv.

904 Minnie Chan, „China's army infiltrated by «peace disease» after years with out a war, says its official newspaper", South China Morning Post, 3 iulie 2018.

905 Departamentul Apărării al SUA, Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2018, op. cit.

906 Jessica Donati, „US signals it could sanction China over Iran oil imports", Wall Street Journal, 16 august 2018.

907 He Huifeng, „China's private economy set for winter «colder and longer than expected», warns Chinese billionaire", South China Morning Post, 28 decembrie 2018.

908 Bloomberg, „China Lowers Growth Target and Cuts Taxes as Economy Slows", 5 martie 2019.

909 Xi Jinping,

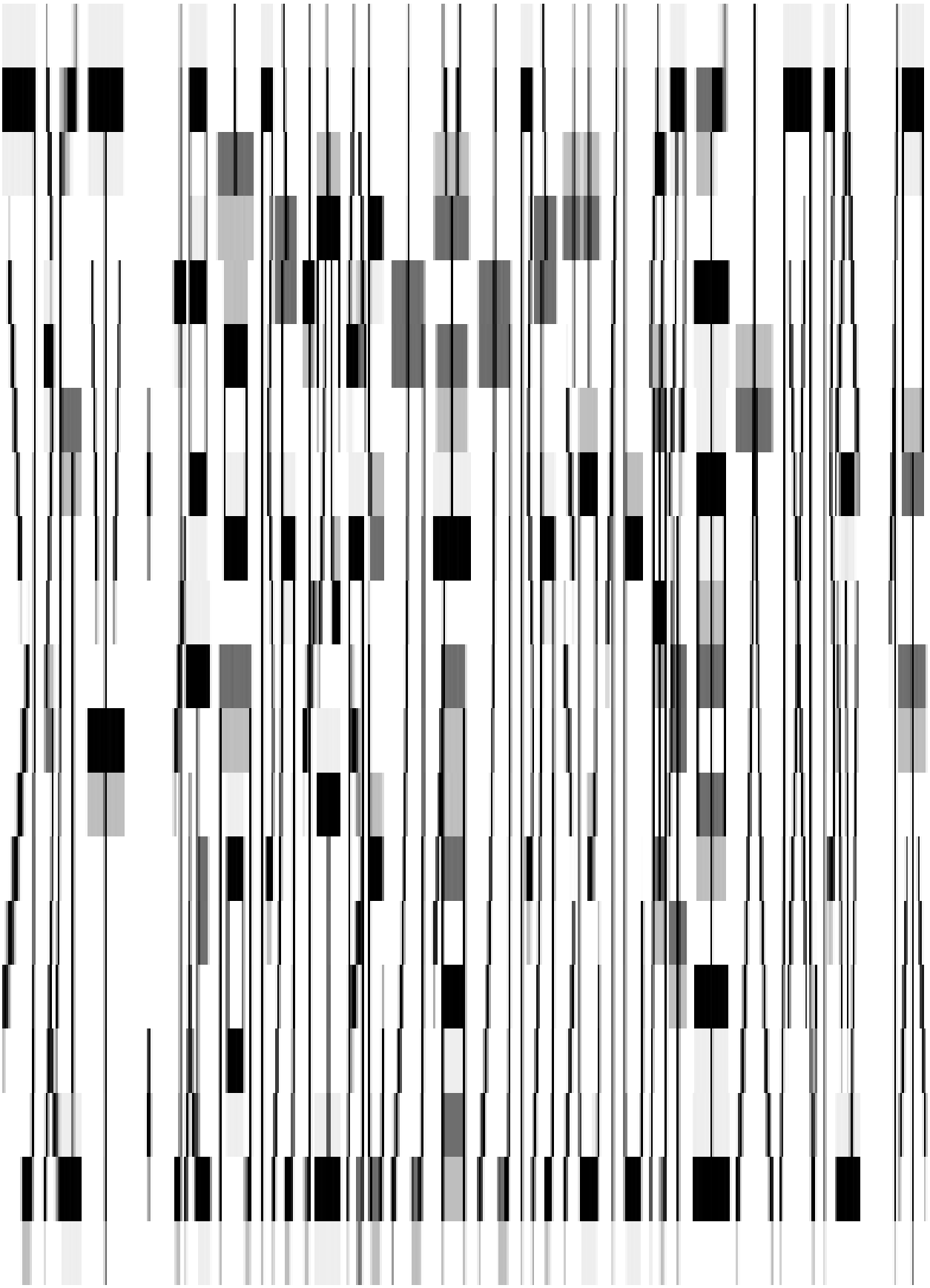

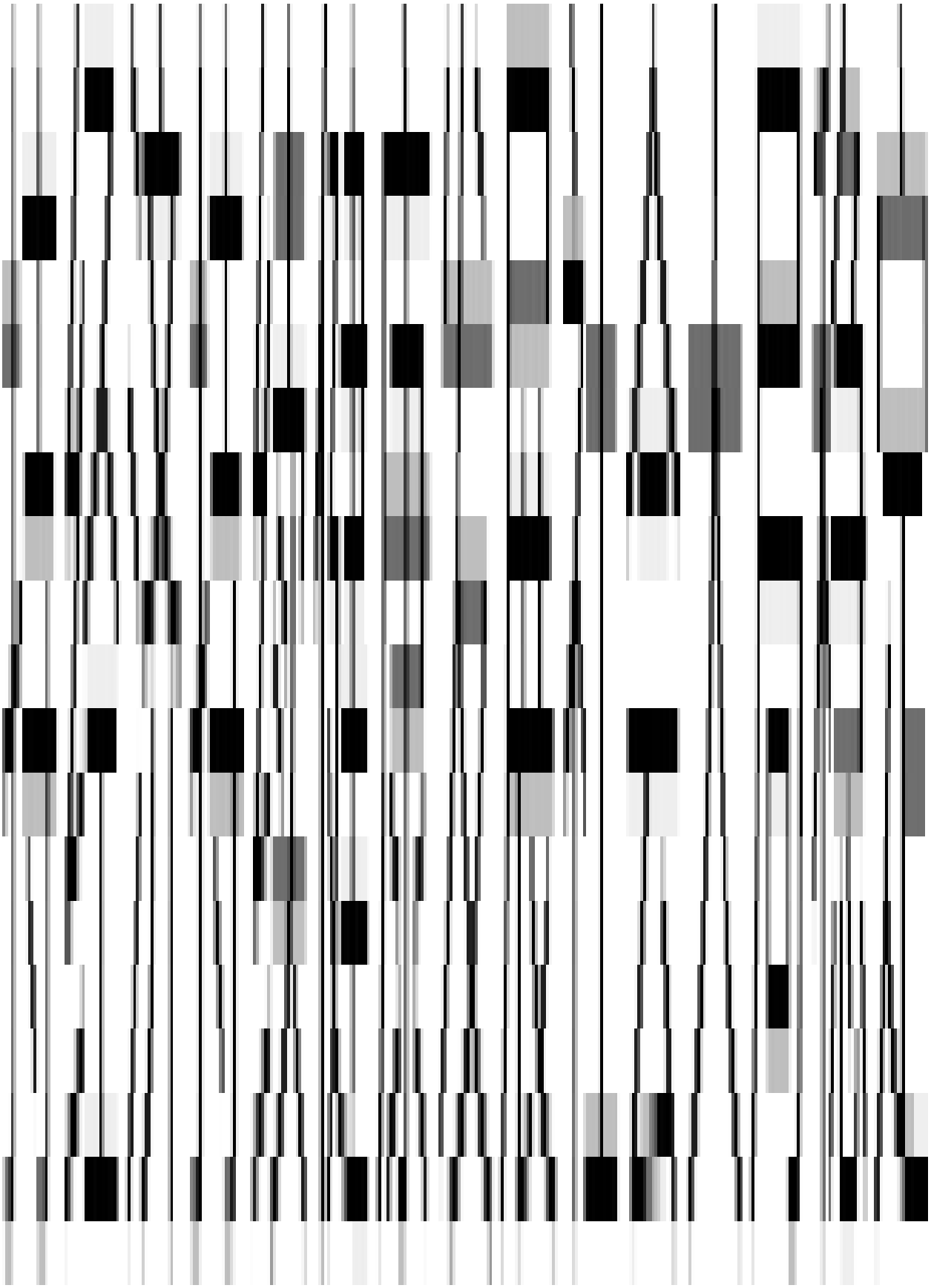

, site-ul oficial al Partidului Comunist Chinez, 21 ianuarie 2019, http://cpc.people.com.cn/n1/2019/0121/c64094-30582574.html.

910 Quishi,

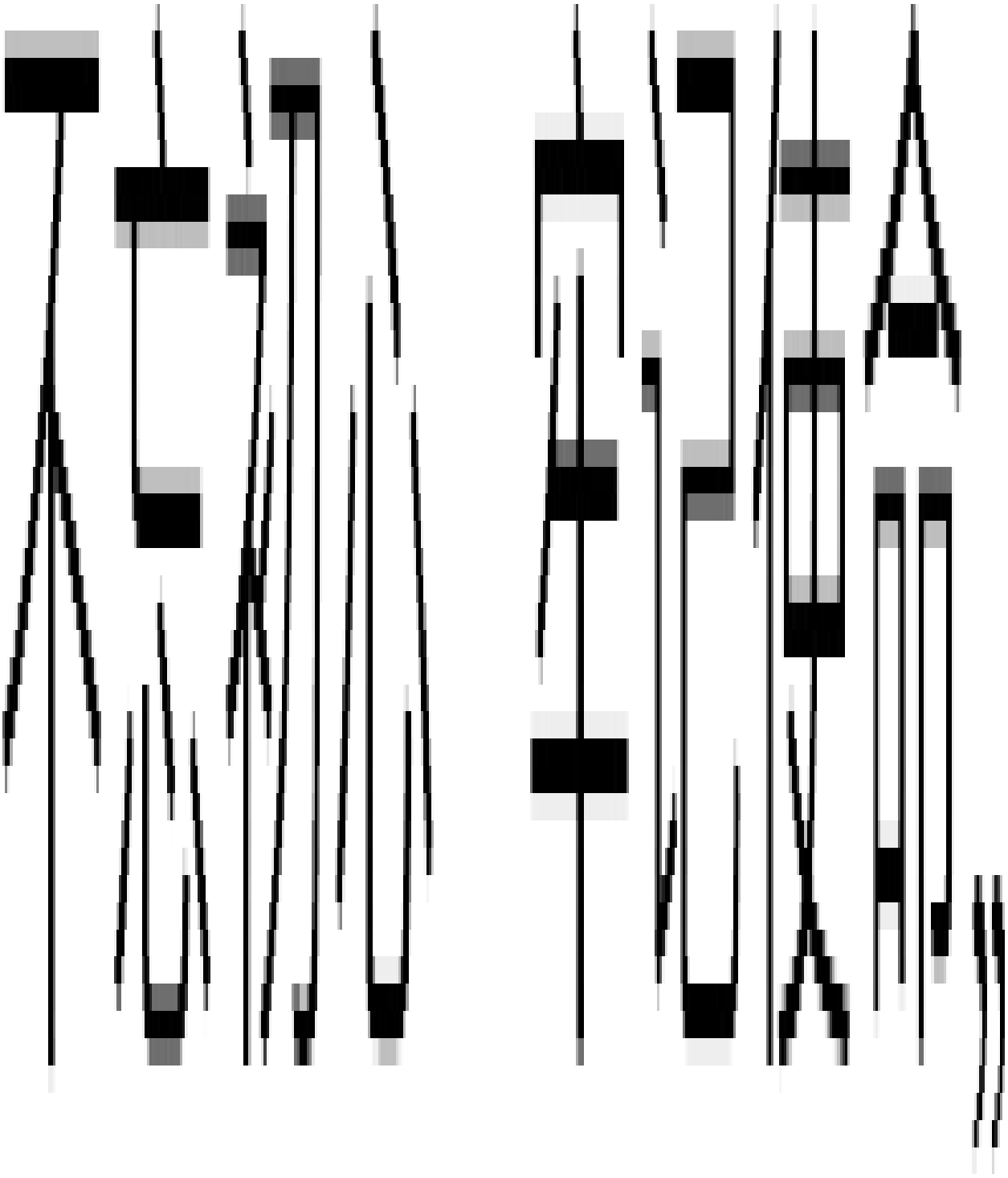

2019.

911 Rachel Adams-Heard și Nick Wadhams, „China rejects US request to cut Iran oil imports“, Bloomberg, 3 august 2018; Xinhua, „Reform, opening up break new ground for China: article“, 13 august 2018, op. cit.

912 Jia Xiudong, „Deep understanding of the trade war allows China more composure“, People’s Daily, 10 august 2018.

913 Reuters, „China paper warns it won’t play defense on trade as Trump lauds tariffs“, 17 septembrie 2018.

914 Cheng Li, „How China’s Middle Class Views the Trade War“, Foreign Affairs, 10 septembrie 2018.

915

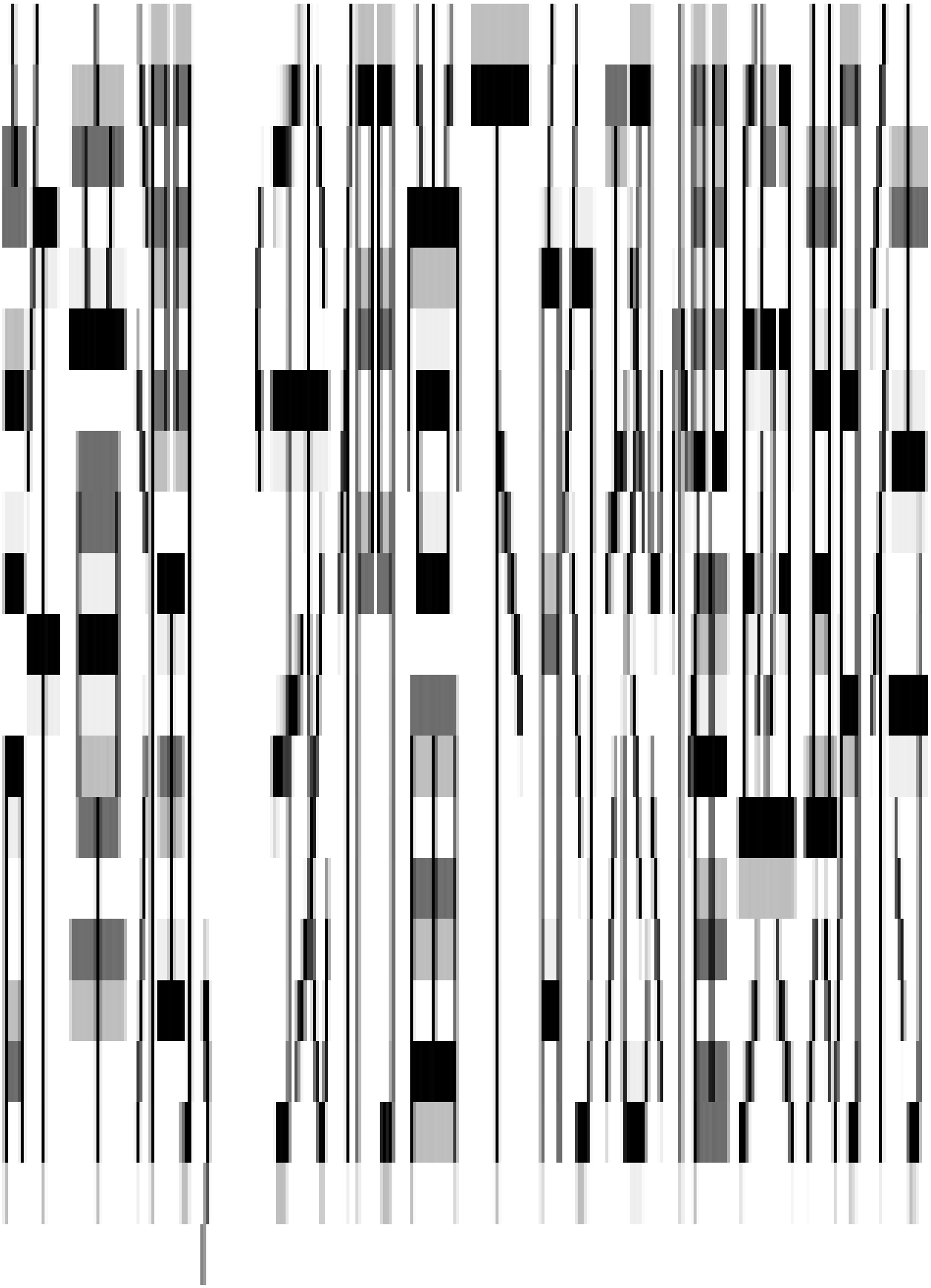

la adresa https://theinitium.com/ article/20180724-opinion-xuzhangrun-fear-hope/.

916 Xinhua, „Xi Jinping Thought on Socialism with Chinese Characteristics for a New Era“, 17 martie 2018.

917 Julian Gewirtz, „Xi Jinping Thought Is Facing a Harsh Reality Check“, Foreign Policy, 15 august 2018.

918 Chen Aizhu, „CNPC suspends investment in Iran’s South Pars after US pressure: Sources“, Reuters, 12 decembrie 2018.

919 Kommersant, „Kitai ne risknul sviazîvatsea s rublem“, 27 decembrie 2018.

920 Jihad Azour, „How to Spend a $210 Billion Oil Windfall“, Bloomberg, 18 iunie 2018.

921 Andrew Entous, „Israeli, Saudi and Emirati officials privately pushed for Trump to strike a «grand bargain» with Putin“, New Yorker, 8 iulie 2018.

922 Reuters, „Remember: «China, China, China», acting US defense secretary says“, 2 ianuarie 2019.

923 David Gompert, Astrid Stuth Cevallos și Cristina Garafola, „War with China. Thinking Through the Unthinkable“, RAND Corporation, 2016.

924 Jonathan Swan, „«He wants them to suffer more»: Inside Trump’s China bet“, Axios, 21 octombrie 2018.

925 Jan Wolfe, „US official suggests Italy avoid China’s Belt and Road plan“, Reuters, 9 martie 2019.

926 Comisia Europeană și Înaltul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politici de Securitate, „EU-China — A strategic outlook“, 12 martie 2019.

927 Philip Blenkinsop și Robin Emmott, „EU leaders call for end to «naivety» in relations with China», Reuters, 22 martie 2019.

928 Nektaria Stamouli, „Germany’s Fraport Takes Over 14 Airports in Greece“, Wall Street Journal, 11 aprilie 2017.

929 Sarah Ponczek și Vildana Hajric, „Market Earnings Angst Goes Beyond Apple With Outlooks Darkening“, Bloomberg, 3 ianuarie 2019.

930 Binyamin Applebaum, „Their Soybeans Piling Up, Farmers Hope Trade War Ends Before Beans Rot“, New York Times, 5 noiembrie 2018.

931 Biroul pentru democrație, drepturile omului și dreptul muncii, Country Reports on Human Rights Practices for 2017, 2018, p. i.

Index

A

Abbasi, Shahid Khaqan 52

Abbas, Mahmoud 165

Abdrakhmanov, Kairat 179, 180

Abdulkodirzoda, Saidmukarram 59

Ablyazov, Mukhtar 59

achiziții de terenuri în Siberia 180

Acordul de Compatibilitate și Securitate a Comunicațiilor (COMCASA) 138

acordul de la Aşhabad 49

Acordul de la Paris privind schimbările climatice 39

Acordul SUA-Canada-Mexic 194

Adel al-Jubeir 153

Afganistan 10, 13, 16, 32, 43, 46, 50, 53, 54, 56, 63, 79, 144, 158, 167, 176, 179, 205

China și Afganistanul 80

politica externă a SUA și Afganistanul 54, 123, 166, 170, 176, 205

Africa

China și Africa 74, 84, 90, 91, 134, 175, 185

politica externă a SUA și Africa 89, 133, 176

Rusia și Africa 133, 175

AFRICOM 133

Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA) 62, 139

Agni-V, sistemul de rachete balistice intercontinentale 97

Airbus 146

Albright, Madeleine 37

al-Falih, Khalid 168

al Nayhan, Abdullah bin Zayed 33

al Nayhan, Mansour bin Zayed 23

Alternative für Deutschland (AfD) 39

al-Thani, Sheikh Mohammed bin Abdulrahman 151

Altmaier, Peter 147

aluminiu, creșterea prețurilor la 131

Ameer, Ibrahim 183

America Latină și China 85

Angola 92

Apple 130, 204

Arabia Saudită

Arabia Saudită și Djibouti 99

Arabia Saudită și politica externă a SUA 150

planul Vision 2030 160

reforme și arestări 33

relațiile cu China 165

relațiile cu India 169

relațiile cu Iranul 169

relațiile cu Israelul 64

relațiile cu Pakistanul 169

relațiile cu SUA 65

Aral, Marea 45

Araqi, Hamidreza 52

armata chineză 79

Armenia 14, 44, 160

ASEAN Community Vision 2025 160

Asia, creșterea PIB 17

Asif, Khawaja 167

Australia 28, 98, 99, 138

Azerbaidjan 14, 43, 44, 48, 49, 50, 51, 60

B

BAE Systems 153

Bagheri, Mohammad 180

Baikal, lacul 180

Baku–Tbilisi–Kars,calea ferată 49

Bambawale, Gautam 94

Banca Asiatică de Dezvoltare 41, 75

Banca de Dezvoltare a Chinei 68

Banca Mondială 31, 69, 123

Bangalore 31

Bangladesh 72

Bannon, Steve 151

Beishembiev, Erik 43

Belarus 44, 160

Belucistan, asasinarea profesorilor 80

Berdîmuhamedov, Gurbangulî 51

Bin Laden, familia 112

Bloomberg 193

Boeing 26, 131, 146

Bolton, John 143, 167, 175, 178

Borisov, Boris 161

Boucher, Richard A. 66

boxul interzis în Tadjikistan 59

Brahmaputra, date hidrologice 139

Brexit 12, 35, 41, 153, 188

Britain First 129

Brunson, Andrew 124

Bryant, Kobe 14

bula creditării 195

bunuri de lux 29, 30

Byroade, Henry 11

C

căi ferate 72, 156

Cambodgia 72, 98, 160

câmpuri gazeifere 15

Canada 153

Carter, Nick, general 190

CASA-1000, proiectul hidroenergetic 43

Caspică, Marea 15, 179, 180

Çavuşoğlu, Mevlüt 51, 145, 156

Centrul Financiar Internaţional Astana 52

Chabahar, portul 144

Chanel 29, 214

Chen Hongtian 199

Chen Quanguo 78

Chen Xiaodong 181

China

accesul la tehnologia informaţiei 193

achiziţii de teren în Siberia 180

aderarea la OMC 105, 120

Africa şi China 85, 87, 91, 134, 175, 185

bula creditării 18

China şi nivelul îndatorării altor ţări 93

China şi Uniunea Europeană 164

corporaţiile americane şi China 131

dezvoltare economică 25, 75

exerciţii militare 56

expansiunea maritimă 82, 93, 109, 120, 134, 174

fotbalul în timpul dinastiei Han 22

furtul de proprietate intelectuală 105, 114, 119

în căutarea unui rol conducător de mare putere globală 197, 201

îngrijorări în materie de securitate 82

iniţiativa \„O centură, un drum\”, dezvoltare 80

iniţiativa \„O centură, un drum\”, evaluare 70

iniţiativa \„O centură, un drum\”, rezerve exprimate 83, 89, 175, 187

inteligența artificială 189

\„marele zid de fier\” 79

piața de consum 31

politica demografică a copilului unic 30

populaţia îmbătrânită 17

probleme de mediu 75, 87

program de cercetare ştiinţifică 87

proiecte energetice 74

relaţiile cu Arabia Saudită 165

relaţiile cu India 20, 98, 139

relaţiile cu Iranul 146, 182, 199, 201

relaţiile cu Italia 203

relaţiile cu Pakistanul 72, 80, 83, 88, 94, 168, 184, 186

relaţiile cu Rusia 171, 182

rivalitatea cu SUA 109, 114, 126, 130, 176, 194, 201, 203

sensibilităţi legate de Taiwan 104

şi Arabia Saudită 155

slăbiciune economică 183, 201

tehnologia de supraveghere 78

telecomunicaţii 36

ţelul relaţiilor internaţionale 69

urbanizare 33, 74

vizitatatori chinezi în ţări străine 26

Ciuma Neagră 11

Clinton, Bill 19

Clinton, Hillary 67

Coats, Dan 121, 194

Cohn, Gary 116

Collins, Michael 134

Columb, Cristofor 36

competiţia internaţională de wushu 178

Comunitatea Statelor Latino-Americane și Caraibiene (CELAC) 86

conflictul israelo-palestinian 62, 65, 165

Congo 87, 91

Consiliul ONU pentru Drepturile Omului 122

Coreea de Nord 19, 114, 181, 200

Coreea de Sud 20, 42

Coridorul Economic China–Pakistan 71, 80, 94, 168, 186

Crimeea anexată 134, 142, 158, 179, 203

criptomonede 11, 188

cursa înarmării spațiale 192

D

Dalian Wanda Group 24

date, volume mari de 36

Davidson, Philip D. 107

Dawood, Abdul Razak 184

De Klerk, F. W. 19

Deng Xiaoping 20, 110

Desai, Lord 95

Deutsche Bank 78, 153

Djibouti 83, 99, 100, 101

Doklam, Platoul 95

Dominicană, Republica 102, 104

drepturile femeilor 32, 60

drone 10, 33, 99, 190

Drumurile Mătăsii (termenul) 10

Duan, Rachel 131

Dubai 15, 74, 100

Dunford, Joseph 155

Duterte, Rodrigo 81, 174

Dzagaryan, Levan 142

E

Ellena, Jean-Claude 14

El Salvador 102, 104, 128

Elțin, Boris 19

Emiratele Arabe Unite 29, 100, 153

Erdoğan, Recep Tayyip 124, 145, 155, 156, 159, 177, 179, 196

Essar Oil 135

Expoziția Internațională de Import organizată de China 118

Exxon 146

F

Facebook 35, 36, 112, 113

Fiat Chrysler 130

Fierravanti-Wells, Concetta 98

Filipine 72, 80, 174

Filipine și China 80, 175

FinTech 34

Foges, Clare 196

Fondul Monetar European 189

Fondul Monetar Internațional (FMI) 75

Forța Africană de Menținere a Păcii, 89

Forțele Armate Aeriene ale Statelor Unite 192

Forțele Navale ale Statelor Unite 107

Forțele Navale ale SUA 81

Forumul de la Beijing 69

fotbal 24, 145

fotbalul în timpul dinastiei Han 22

Franța 25, 88, 99

Franz Ferdinand, arhiducele 21

Fundația Americană pentru Dezvoltarea Africii. 176

furtul de proprietate intelectuală 35

G

galerii de artă 23

Galkînîș, câmpul gazeifer 15, 52

Gama, Vasco da 36

Gao Feng 146, 187

General Electric 111

General Motors 130

Germania 125, 127, 146, 153, 157, 161, 163

Ghadir, submarine din clasa 181

Ghani, Ashraf 52

Gilmour, Andrew 16

Giuliani, Rudy 61

Goldberg, Jeffrey 129

Golful Persic 32, 68, 180, 181, 197

Google 36, 113

Gorazde, masacrul de la 21

Grenell, Richard 146

Guaidó, Jorge 86

Guam 107

Guatemala 104

Guinness, Cartea Recordurilor 50

Gul, Abdulhamit 124

Gülen, Fethullah 13

Gwadar, portul 71, 73, 83, 96, 144, 168

H

Haass, Richard 173

Hagel, Chuck 81

Hahn, Johannes 162

Haiti 128

Haley, Nikki 122, 144

Hamas 64, 159

Hambantota, portul 83, 93

Harris, Harry B. 108, 136

Haspel, Gina 195

Hassett, Kevin 204

heroină 16

Hezbollah 159

hidroenergetice, proiecte 43, 46

Hillman, Jonathan 87

Hitler, Adolf 63

Honduras 104

Hong Kong 83, 103, 130, 199

Hooda, D. S. 169

Hook, Brian 198

Huawei 30, 113, 192, 193

Hu Lianhe 77

Hun Sen 133

I

idiş 11

Ierusalim 12

India

comerțul din regiunea eurasiatică 49

dezvoltare economică 29

exerciții militare 56

India și criza SUA–Turcia 124

intimidarea jurnaliștilor 60

politica externă a Statelor Unite și India 138

relațiile cu Arabia Saudită 169

relațiile cu China 20, 94, 95, 139

relaţiile cu Iranul 143, 144

relaţiile cu Pakistanul 96

relaţiile cu Rusia 135, 137

resurse de apă 46

Indonezia 15, 72

industria vinului 25

informatica cuantică 86

Infosys Technologies 20

inteligența artificială 15, 34, 86, 189, 191

interzicerea vânzărilor de arme 157

Irak 13, 32, 39, 55, 56, 61, 63, 141, 158, 159, 205

Iran

acordul nuclear 61, 122, 139, 165

exporturi de electricitate 51

intervenţii în străinătate 63

politica externă a Statelor Unite şi riscul de escaladare a tensiunilor 181, 198

proteste de stradă 61

relaţiile cu Arabia Saudită 64, 169

relaţiile cu China 146, 182, 199, 201

relaţiile cu Rusia 142

ISIS 56, 90, 176, 177, 178

Italia 14, 161, 203, 204

Ivanov, Gjorge 162

J

Jahangiri, Eshaq 70

Jaitley, Arun 169

Japonia 38, 42, 106, 138, 162, 163

Jiang Shigong 109

Jin Liqun 69

John C. Stennis, nava americană 181

Johnson, Boris 40, 161

Juncker, Jean-Claude 40, 147

K

Karimov, Islam 47

Kaşmir 94, 96

Kazahstan 14, 15, 42, 44, 49, 51, 52, 56, 58, 60, 66, 133, 160, 178, 179, 180

relaţiile cu China 178

Kelly, John 117

Kelly, Tom 100

Kenya 91, 183

Kenyatta, Uhuru 91

Khamenei, Ali 47, 63, 144

Khan, Imran 168, 186

Khan, Khurram Dastgir 133

Khashoggi, Jamal 32, 65, 152

Khorgos, portul pe uscat 73

Kiam, Victor 28

Kim Jong-un 114, 147, 181

Kipling, Rudyard 18

Kîrgîzstan 14, 42, 43, 44, 45, 60, 92, 93, 160

Kishanganga, barajul 46

Kissinger, Henry 120, 173, 196

Koolhaas, Rem 23

Kushner, Jared 149, 173

L

Lagarde, Christine 92, 117, 124

Lahore, trenul urban din 184

Laos 92, 160

Lapis Lazuli, coridorul de transport 50

Lavrov, Serghei 49, 122, 158, 177, 179

Legendary Entertainment 24

Legrier, François-Régis 90

Leiking, Daell 186

Le Maire, Bruno 171

Le Pen, Marine 39

Le Yucheng 70

libertatea de exprimare 16, 109

libertatea presei 40, 47

Libia 39

lideri dictatoriali 196

Lighthizer, Robert 105, 193

Li Keqiang 141, 164, 199

Liu He 116

Li Yonghong 183

M

Maas, Heiko 153, 163, 189

mac opiaceu 16

Macron, Emmanuel 123, 127, 147, 204

Maduro, Nicolás 86

măgari 27

Mahatir, Mohammad 186

Maio, Luigi di 40

Ma, Jack 25, 134

Major, John 21

Malacca, Strâmtoarea 81

Malaysia 98, 183, 186

Maldive 83, 97, 183

Mandela, Nelson 19

Mao Zedong 110, 201

Maramaray, tunelul feroviar 156

Marea Chinei de Est 82

Marea Chinei de Sud 8, 80, 81, 82, 107, 134, 161, 182

Marele Joc 18

Marele Tur al Europei 23

Mattis, James 105, 108, 129, 157, 177

May, Theresa 41

McGurk, Brett 177

McKenzie, Kenneth F. 107

McMaster, H. R. 63

Meng Wanzhou 30, 192

Merkel, Angela 126, 153, 157

Milanović, Branko 114

Mirzioiev, Șavkat 47

Mnuchin, Steve 118, 151

Modi, Narendra 96, 137, 138

Mohammad bin Salman, prințul 33, 63, 65, 150, 154, 164, 168, 169

Mohammadi, Ebrahim 51

Morgan, Chloe 181

Moshiri, Farhad 23

Mugabe, Robert 89

Mumbai, atacurile teroriste de la 21

Musk, Elon 193

Myanmar 15, 72, 88, 160, 184

N

Nabiullina, Elvira 59

NAFTA 194

Nagel, Yaakov 64

Nakasone, Paul 34

nanotehnologie 86

NATO 53, 117, 124, 125, 155, 179

Navarro, Peter 114, 118, 128

nave container ultra-mari (ULCV) 73

Nazarbaev, Nursultan 59, 133

Netanyahu, Benjamin 65, 165

Nicholson, John 53

Nike 14, 145

Northern Powerhouse 160

Noua Zeelandă 28, 42, 98, 99

nuci fosilizate 11

Nye, Joseph 88

O

Obama, Barack 139, 145

Obasanjo, Olusegun 84

Oceanul Indian 68, 96, 97

Oman 49, 98

orașe inteligente 31, 86

Orbán, Viktor 162

ordinea internațională bazată pe norme 90, 125

Organizația Mondială a Comerțului (OMC) 105

Organizația pentru Cooperare de la Shanghai 41, 139

Ormuz, Strâmtoarea 181

Oscar Wilde 148

Otoman, Imperiul 159

P

Pakistan

China și Pakistanul 72, 83, 88, 95, 168, 184, 186

exerciții militare 56

intimidarea jurnaliștilor 60

piața de consum 28

relațiile cu Arabia Saudită 169

relațiile cu India 95, 143

relațiile cu Rusia 170

resursele de apă 46

pământuri rare 15

Panama 102

Parrikar, Manohar 137

Parteneriatul pentru Cartografierea Patrimoniului Afgan 10

Parteneriatul Transpacific 39

Pence, Mike 113, 135, 174, 194

piloți de avion insuficienți 26

Pireu, portul 84

Pohiva, Akalisi 184

Polimeks 57

Polonia, reformele din sistemul judecătoresc 40

Pompeo, Mike 109, 123, 140, 151, 152, 155, 166, 167, 173

Porter, Lisa 194

Prabal Dostyk, exercițiile militare 56

Prada Group 29

prețurile de pe piața imobiliară 28

prețurile la petrol și gaze 57

producția mondială 17

produsul intern brut (PIB) 16

Putin, Vladimir 13, 34, 59, 123, 127, 146, 154, 157, 158, 171, 172, 177, 179, 196

întâlnire cu Trump 173

Pyne, Christopher 99

Q

Qatar Airways 20

Qatar, relațiile cu Arabia Saudită 151

R

rachete balistice anti-portavion 192

Radiohead 21

Rahmon, Emomali 45

Ravat, Bipin 95

Războiul din Coreea 156

regele ținutului Zhao 206

resurse de apă 45, 47, 71

Rețeaua Spitalicească a Ierusalimului de Est 128

Rice, Susan 127

Richthofen, Ferdinand von 8

RIMPAC, exercițiul militar 108

robotică 120, 188

Rosneft 146, 182

Ross, Wilbur 117

Rouhani, Hassan 49, 62, 123, 142, 177, 180, 181

Ruanda 90

Rusia

Africa și Rusia 133, 176

anexarea Crimeei de către Rusia 134, 142, 158, 179

combaterea corupției 59

dezvoltarea tehnologiei 35

exerciții militare 56, 172

intervenția din Ucraina 13, 123, 158, 203

relațiile cu Arabia Saudită 154

relațiile cu China 171, 182

relațiile cu India 135, 137

relațiile cu Iranul 142

relațiile cu Turcia 155, 179

Rusia și Djibouti 100

Rusia și politica externă a Marii Britanii 158

Rusia și politica externă a SUA 171

serviciile de informații ale SUA și Rusia 132

S

Safari, Mehrdad 28

Salman, Regele 165

sâmburi de nucă 11

São Tomé e Príncipe 101, 102

Sarajevo 21, 159

Sayyari, Habibollah 181

schimbările climatice 65, 75

Seely, Bob 158

Senkaku, Insulele 82

sensibilități legate de Taiwan 102

Serbia 40

Sessions, Jeff 117

Shanahan, Patrick 203

Shanghai 20, 56, 76, 83, 118

Shea, Dennis 126

Sherzai, Gul Agha 53

Sierra Leone 183

Sigmar Gabriel 163

silicat de magneziu hidratat 55

siliciu 15

Siliguri, Coridorul 95

Siria 13, 32, 39, 55, 56, 61, 63, 76, 90, 154, 158, 159, 171, 177, 205

sistemul de apărare aeriană S-400 154, 155, 170

Soci, Olimpiada de Iarnă de la 23

Soleimani, Qasem 141

Solomon, Insulele 83, 98

Somalia 39, 100

Soylu, Suleyman 124

Space-X 193

Srebrenița, masacrul de la 21

Sri Lanka 72, 83, 93

Stalingrad, bătălia de la 21

Starr, S. Frederick 67

Statele Unite

acordul nuclear cu Iranul 61, 122, 144, 165

înțelegerea cu Cuba 39

interzicerea vânzărilor de arme 157

izolare internaţională 148

legea BUILD 175

politica \„America First\” 175

politică externă confuză 171

politica SUA faţă de Africa 89, 90, 134, 176

politica SUA faţă de India 138, 167

politica SUA faţă de Rusia 171

relaţiile cu Arabia Saudită 153

riscul escaladării tensiunilor cu Iranul 180, 199

rivalitatea cu China 109, 120, 126, 130, 176, 195, 201, 203

SUA şi Afganistanul 123, 135, 143, 144, 167, 170, 176, 179

SUA şi republicile Asiei Centrale 67

SUA şi tehnologia chineză 194

suspendarea ajutorului 104

tratamentul imigranţilor copii 170

unilateralism 123, 205

Steel, Sir Christopher 11

Steinitz, Yuval 64

Stoltenberg, Jens 179

Sudan 39, 100

Sullivan, John 202

T

Tadjikistan 27, 43, 56, 60, 79, 92

Taiwan 102, 103, 104, 136

Talbott, Strobe 148

talibani 12, 53, 54, 55

TANAP, conducta magistrală transanatoliană 43

TAPI, conducta magistrală de gaze 52, 53, 54, 59

Taşkent 71

Thailanda 15, 26, 72

Tillerson, Rex 89, 117, 133, 151

Tonga 184

Total 145, 165

Townsend, Stephen 133

Tratatul de la Lisabona 40

tribunale comerciale 72

Trudeau, Justin 127

Trump, Donald 13, 14, 38, 54, 61, 117, 128, 137, 149, 163, 177, 192, 196, 197

impulsivitate 130

întâlnirea cu Putin 173

suspendarea ajutorului 104

Trump și Acordul de la Paris 39

Trump și acordul nuclear cu Iranul 62, 122, 139, 142

Trump și Arabia Saudită 151

Trump și China 103, 106, 113, 118, 119, 130, 203

Trump și Rusia 127, 132, 171, 173, 203

unilateralism 122, 127

Trump, Ivanka 149, 173

Turcia 195

„Coridorul de Mijloc“, inițiativa 160

criza în relațiile cu SUA 124

expansionismul Turciei 159

relațiile cu China 157

relațiile cu Iranul 145

relațiile cu Rusia 155, 179

relațiile cu Turkmenistanul 57

reprimarea disidenței 13

Turcia și Djibouti 100

Turkmenabat-Farab, podul 42

Turkmenabat, sculptura dedicată Drumurilor Mătăsii 71

Turkmenistan 14, 15, 23, 44, 45, 48, 49, 50, 52, 57, 58, 60, 71

Turkmenistan–China, conducta 59

Turnill, Richard 115

Tusk, Donald 125, 161

U

Ucraina 13, 15, 125, 171, 205

uiguri 77, 78

United Launch Alliance 193

Uniunea Economică Eurasiatică 41, 160

Uniunea Europeană (UE) 12, 21, 40, 123, 126, 147, 160, 161, 188, 203

Uniunea Sovietică 106, 122, 135

urbanizare 32, 76

Urumqi, ghețarul 46

Usmanov, Alisher 23

Uzbekistan 14, 23, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 60, 71

V

Vaezi, Mahmoud 43

Vanheuleken, Marc 126

Vanuatu 83, 98

Venezuela 85, 200

Vietnam 15, 72, 81

Vnukovo, aeroportul 20

Volga–Don, canalul 142

Volodin, Viaceslav 44

Vostok-18, exercițiile militare 172

W

Waldhauser, Thomas D. 100

Wang Jianlin 24

Wang Yi 102, 164

Wang Yong 115

Warner, Mark 112

Wei Fenghe 172

Welti, Philippe 146

Woolf, Lord 52

World Trade Center, atentatele 21

Wray, Christopher 121

X

Xi Jinping 17, 66, 67, 69, 78, 79, 84, 85, 110, 118, 138, 156, 160, 165, 172, 183, 184, 185, 190, 196, 199, 201, 202, 204, 254

Xinjiang 76, 77, 78, 103, 155, 156, 210

Xu Guangyu 101

Xu Zhangrun 200

Y

Yangtze, delta fluviului 75

Yan Xuetong 103, 196

Yao Jing 186

Yemen 32, 39, 63, 152, 159

Z

zăcăminte de petrol 15

Zarif, Mohammad Javad 47, 140, 158

Zeybekci, Nihat 145

Zhao Wei 25

Zheng, Eric 130

Zhou Xiaochuan 183

Zidul Berlinului 13

Zimbabwe 89

Zimmerman, Cornelius 53

Ziua Internațională Yoga 178

Zuckerberg, Mark 35

Zumwalt, nava 108

ÎN ACEEAȘI COLECŢIE

vă mai recomandăm:

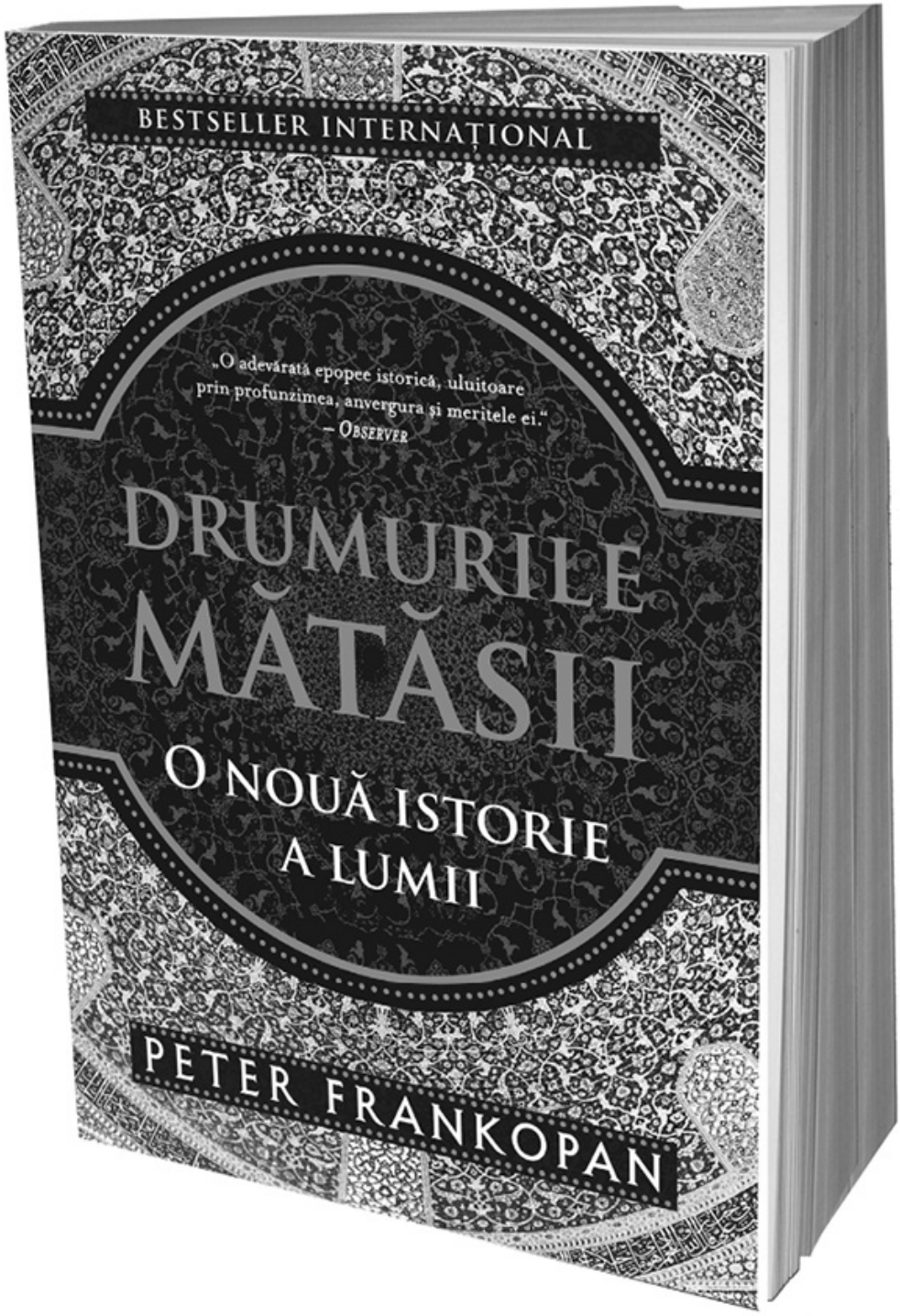
BESTSELLER INTERNAȚIONAL
„O adevărată epopee istorică, uluitoare prin profunzimea, anvergura și meritele ei."
– OBSERVER
DRUMURILE MĂTĂSII
O NOUĂ ISTORIE A LUMII
PETER FRANKOPAN

Drumurile Mătăsii

O nouă istorie a lumii

de

Peter Frankopan

Traducere din engleză de

Smaranda Câmpeanu, Smaranda Nistor şi Bogdan Perdivară

BESTSELLER INTERNAȚIONAL

Fundamentată pe o impresionantă documentare şi consultare de surse variate (greceşti, latine, franceze, italiene, germane, olandeze, spaniole, portugheze, suedeze, ruse, arabe, turce, persane, ebraice, aramaice şi chineze), Drumurile Mătăsii este o reevaluare majoră a istoriei lumii, din Antichitate până în vremurile moderne.

Lucrarea a fost inclusă pe lista celor mai bune cărţi ale anilor 2015, 2016 şi 2017 de Waterstones, Blackwell, Times Literay Supplement, Bloomberg, Foreign Policy, The Guardian/ Observer, Sunday Times, The Times, Daily Telegraph, Bloomberg Business, Australian National Radio, History Today, The Bookseller, Le Point, L'Histoire, L'Express ș.a.

Vreme de secole, faima şi avuţiile erau de găsit înspre vest — în Lumea Nouă a Americilor. Astăzi, Estul este cel care îi ademeneşte pe cei aflaţi în căutare de bogăţii şi aventură. Din întinderile Asiei Centrale şi până în depărtările Chinei şi Indiei, o regiune care odinioară a ocupat avanscena lumii se ridică din nou pentru a domina comerţul, politica şi cultura mondială. Reevaluând fundamental istoria lumii, Drumurile Mătăsii lansează o magistrală explorare a forţelor care au dus la ascensiunea şi decăderea imperiilor, au determinat fluxul de idei şi bunuri, iar acum vestesc noii zori ai lumii afacerilor internaţionale.